
H.P.HANSEN
Tyge Brahe

TYGE BRAHE.

EN HISTORISK FREMSTILLING

EFTER TRYKTE OG UTRYKTE KILDER.

AF

F. R. FRIIS.

MED TYGE BRAHES PORTRÆT OG FLERE TRÆSNIT I TEXTEN.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF DEN GYLDENDALSKE BOGHANDEL (F. HEGEL).

THIELES BOGTRYKKERI.

1871.

FORORD.

Det er nu adskillige Aar siden, at jeg begyndte at samle Bidrag til Tyge Brahes Historie og at bearbeide disse til en sammenhængende Fremstilling. Allerede dengang indsaae jeg tydeligt, at Arbeidet saavel med at samle som med at bearbeide Materialet maatte blive temmelig vidtløftigt. Materialet til Tyge Brahes Historie maatte nemlig samles fra en stor Mængde trykte og haandskrevne Kilder, saavel i vore egne som i Udlandets Bibliotheker og Arkiver, og selv den Deel af hans egne Samlinger, som er bleven reddet fra Undergang, maa nu søges i flere forskjellige Lande. Af det Materiale, jeg har benyttet, har jeg samlet endeel her hjemme og endeel under et Ophold i Wien og Prag, hvortil jeg med offentlig Understøttelse foretog en Reise i Sommeren 1868. Nogle Bidrag ere senere blevne mig tilsendte. Bearbeidelsen af det samlede Stof maatte blive saameget vanskeligere som Tyge Brahe deels paa Grund af sine Slægtskabsforhold og deels paa Grund af sin omfattende videnskabelige Virksomhed stod i Forbindelse med en stor Mængde fornemme og lærde Mænd baade her og i Udlandet. Det samlede Materiale frembød saaledes mange hoist forskjelligartede Bestanddele, der saavidt muligt skulde forbindes til et sammenhængende Hele. Det gjaldt nemlig om, ikke blot at fremstille Tyge Brahes Privatliv og hans Forhold til sine Samtidige, men ogsaa om at give en nogenlunde let forstaaelig Oversigt over hans videnskabelige Virksomhed.

Endeel af de benyttede Kilder ere nævnte i Anmærkningerne, og ligeledes er det i Reglen angivet, hvorefter

Afbildningerne ere udførte. Hertil kan dog endnu føies, at Portrætet er copieret efter et Maleri, som tilhorer Karen Brahes Frøkenkloster i Odense. Directionen for dette Kloster har nemlig velvilligen tilladt, at Maleriet maatte afbenyttes i dette Oiemed. Det nævnte Maleri er iovrigt en Copi, som afdode Professor C. A. Jensen i sin Tid har malet efter et gammelt Portræt, der forhen fandtes paa Frederiksborg Slot, men som blev ødelagt ved Slottets Brand 1859. Portrætet er skaaret i Træ i H. P. Hansens, de øvrige Træsnit derimod i Rosenstands xylog. Atelier.

Som en Kilde, der meget ofte benyttes af tydske Forfattere, kan endnu nævnes: Lebensbesehreibung des berühmten und gelehrten Dänischen Sternsehers Tyeho v. Brahes. Aus der Dänisehen Spraehe in die deutsche übersetzt, von Philander von der Weistritz. I. II. Kopenhagen und Leipzig 1756. 8vo. Oversætterens virkelige Navn var Christian Gottlob Mengel; han var Boghandler i Kjøbenhavn og har oversat flere Skrifter paa Tydsk. Det nævnte Skrift indeholder to forskjellige Biografier af Tyge Brahe, af hvilke den første er oversat efter Oluf Bangs Samlinger af nyttige og opbyggelige Materier, 2det Bind, Kjøbenhavn 1745. 8vo. og den anden efter Danske Magazin, 2det Bind, 1746. 4to. — Det er formodentlig nærmest fra Mengel, at det „von" eller „de" hidrører, som fremmede Forfattere gjerne tillægge Tyge Brahe, men som han sikkert aldrig selv har brugt.

Idet jeg hermed overgiver min Bog til den danske Læseverden, bringer jeg tillige min Tak til Enhver, der paa en eller anden Maade har bidraget til Arbeidets Fremme, og især maa jeg nævne Hr. Professor d'Arrest, der har gjennemlæst flere Stykker af Manuskriptet og stedse meddeelt mig enhver onskelig Oplysning.

Kjøbenhavn i April 1871.

F. R. Friis.

I.

Tyge Brahes Ungdom.

Den gamle danske Adel, der især i Tidsrummet fra Reformationen til Enevoldsmagtens Indførelse havde erhvervet sig en høi Grad af Magt og Anseelse, udmærkede sig som en særegen Stand fremfor Borger- og Bondestanden, ja endog fremfor mange andre Landes Adel, ikke alene ved sin Magt og Rigdom, men ogsaa ved sin Sands for Livets høiere Goder, Kundskaber og Dannelse. Medens Geistlighedens Magt ved Reformationen var bleven trængt tilbage indenfor sine rette Grændser, vedblev Adelen endnu at tiltage sig en Enemagt, der stundom virkede i høi Grad trykkende paa de andre Stænder, ja selv paa Kongerne. — Adelens Overmod og øvrige Feil ere ofte blevne fremhævede; men det bør heller ikke oversees, at Gudsfrygt, Fædrelandskjærlighed og grundig Lærdom almindeligt forefandtes hos den. De danske Adelsmænd anvendte i Almindelighed en Deel af deres Ungdom til Udenlandsreiser og navnlig til Studering ved fremmede Universiteter, for efter deres Hjemkomst at indtræde i de vigtigste Statsembeder eller paa anden Maade at gjøre deres Kundskaber nyttige for Fædrelandet, og mange af dem have ved deres Virksomhed i offentlige og private Stillinger erhvervet sig et uforglemmeligt Minde iblandt Efterkommerne.[1]

Men af den hele Stand var der dog ingen, der i høiere Grad end Astronomen Tyge Brahe bidrog til Videnskabens Fremme og derved henledede ikke blot den lærde, men hele den civiliserede Verdens Opmærksomhed paa sig selv og sit Fædreland.

Saavel paa Fædrene som paa Mødrene Side nedstammede Tyge Brahe fra Landets ældste og mest ansete adelige Slægter. Navnet Brahe eller Brade, som det tidligere skreves, er meget gammelt i Danmark. Vi see saaledes, at allerede i Valdemar Atterdags Tid maatte en Torkil Brahe formedelst et Drab flygte til Sverrig, hvor han blev Stamfader til en talrig Slægt, der senere, ligesom saa mange andre Familier af den gamle danske Adel, fornemmelig udbredte sig i Skaane, som paa den Tid og længe efter hørte til Danmark og var en af dets rigeste og frugtbareste Provindser. Fra denne Torkil Brahe nedstammer ogsaa den berømte Astronom, hvis Fader var Otto Brahe til Knudstrup, et anseeligt gammelt Herresæde, beliggende i Kaagerød Sogn, Luggude Herred, i det nuværende Malmøhuus Len.

Otto Brahe, der var født i Aaret 1517, blev 1562 eller 1563 Danmarks Riges Raad. Han var i nogen Tid Lensmand paa Gladsaxe, derefter paa Aalborghuus og tilsidst paa Helsingborg Slot. I Aaret 1544 havde han ægtet Beate Bille eller Bilde, hvis Slægt i Navnkundighed ikke stod tilbage for hans egen. Med hende havde han 5 Sønner og 5 Døttre, hvis Navne vare: Lisbeth, Tyge, Steen, Maren, Axel, Margrethe, Kirstine, Jørgen, Knud og Sofie. Tyge havde dog endnu, ifølge sit eget Vidnesbyrd, en Tvillingbroder, men som kom dødfødt til Verden [2]. Otto Brahes Sønner, blandt hvilke Tyge var den ældste, kom alle i ansete Stillinger i deres Fædreland. Iblandt Døttrene er navnlig Sofie bleven bekjendt paa Grund af sine udmærkede Aandsevner.

Tyge Brahe er fodt paa Knudstrup den 14. Decbr. (gl. St.) 1546. Dagen angives forskjelligt, men i en Optegnelse, som hidrører fra hans Fader og hvoraf en samtidig Afskrift er bleven opbevaret, hedder det: »Aar 1546, Tirsdagen efter St. Lucii Dag før Juul, da blev min Søn Tyge født om Dagen imellem 9 og 10 paa Knudstrup«. St. Lucii Dag, den 13. Decbr., faldt i Aaret 1546 paa en Mandag, og den paafølgende Tirsdag var altsaa den 14de. Tyge Brahe angiver imidlertid selv flere Steder sin Fodselsdag til den 13. Decbr., men da man seer, at han regner Dagen paa astronomisk Viis, nemlig fra den ene Middag til den anden og saaledes, at Formiddagen regnes med til den foregaaende Dag, stemmer denne Angivelse altsaa med den foregaaende.[3]

Med Hensyn til Navnets Skrivemaade maa gjores et Par Bemærkninger. I den nyere Tid skrives Navnet snart Tyge og snart Tycho; dog maa Tyge vistnok betragtes som den rette danske Form og Tycho som en Slags Oversættelse. Tyge Brahe skrev altid Tyge, naar han skrev paa Dansk og Tycho, naar han skrev paa Tydsk eller Latin (undertiden underskrev han sig blot T. Brahe). — Tyge var i en lang Periode, baade for og efter hans Tid, et meget almindeligt Fornavn. Historien kjender ogsaa flere end den berømte Astronom af det Navn Tyge Brahe, saasom Tyge Brahe Jensen til Tostrup og Hammer. Begge vare omtrent samtidige og iovrigt beslægtede med hinanden. Astronomen benævnes ogsaa ofte Tyge Brahe Ottesen.[4]

Hjemme hos sine Forældre forblev Tyge Brahe ikke længe. Hans Farbroder Jørgen Brahe, der besad Familiens gamle Herresæde Tostrup, var gift med Inger Oxe, en Søster til den berømte Statsmand Peder Oxe; deres Ægteskab var imidlertid barnløst, og Jorgen Brahe havde derfor erholdt det Løfte af Broderen og

dennes Hustru, at de, saafremt de fik en Søn, vilde overlade ham til dem. De vilde da opdrage ham som deres egen og indsætte ham til deres Arving. Men da Forældrene efter Tyges Fødsel vægrede sig ved at opfylde dette Løfte, besluttede Jorgen Brahe at vente indtil de havde faaet endnu en Søn, og da de, efter at dette var skeet, endnu ikke vilde overlade ham Tyge, lod han denne hemmeligt føre til sit Huus.

Denne Bortførelse har maaskee fundet Sted da Tyge var omtrent et Aar gammel; thi Otto Brahes næstældste Søn, Steen, blev født den 21. December 1547.[5] Jørgen Brahe undskyldte sig hos sin Broder Otto med, at det var billigt, at han, der nu havde to Sønner, deelte med sin Broder, der ingen havde, og Otto var for sit Vedkommende heller ikke vanskelig at berolige. Han kjendte sin Broder og dennes Hustru som to ædle og retskafne Mennesker og kunde ikke nære nogen Tvivl om, at en omhyggelig Opdragelse vilde blive Sønnen tildeel. Denne Tillid blev heller ikke svigtet, thi Pleieforældrene elskede stedse Tyge som deres eget Barn og viste ham en Omhu og Kjærlighed, som han aldrig senere forglemte. — I een Henseende vilde det dog maaskee have været gavnligere for Tyge, hvis han var bleven opdraget hjemme; thi iblandt sine mange Søskende vilde han vel have fundet mindre Leilighed til at udvikle det Stivsind, som han senere ikke sjeldent lagde for Dagen, og som hans Pleieforældre neppe tilstrækkeligt have modvirket, medens det endnu var Tid, for ikke derved at give Anledning til Klage over Strænghed.

Tyge Brahe har da rimeligviis tilbragt nogle Aar paa det ovennævnte gamle Tostrup; men om hans tidligste Barndom vides iøvrigt Intet. Efterhaanden nærmede sig den Tid, da man maatte begynde at tænke paa hans fremtidige Bestemmelse, men med Hensyn til denne

vare Meningerne deelte. Jorgen Brahe, der tidligt bemærkede fortrinlige Anlæg hos sin Brodersøn, ønskede at lade ham studere. Han har maaskee tænkt sig Muligheden af, at Tyge engang kunde komme til at indtage en fremragende Plads iblandt Rigets Stormænd. Det tør vel ogsaa formodes, at den med Braherne saa nær beslægtede Peder Oxe, der i høi Grad besad sin Konges Tillid og havde en saa mægtig Indflydelse, netop har været det Forbillede, han nærmest har havt for Øie. Men Tyges Fader havde derimod bestemt alle sine Sønner til Krigerstanden, og modsatte sig derfor i Begyndelsen denne Plan. Dog maa han senere have forandret sin Beslutning, da vi vide, at han desuden satte sin anden Søn Steen til at studere.

Omtrent fra sit syvende Aar fik Tyge Brahe altsaa en Hovmester, der underviste ham i de almindelige Skolefag, hvori han gjorde hurtige Fremskridt og saaledes fuldkommen svarede til Farbroderens Forventninger. At Skolegangen skulde begynde med det syvende Aar, var dengang saagodtsom en fastsat Regel; men hvorledes den Underviisning, der blev Tyge Brahe tildeel, har været beskaffen, derom vides kun saare lidet; dog har den neppe været synderlig forskjellig fra den, som i hiin Tid var almindelig blandt Adelen. Saa meget er under alle Omstændigheder vist, at det latinske Sprog udgjorde Hovedfaget. Dette Sprog tilhørte nemlig ikke alene den lærde Stand, men det var nødvendigt for Enhver, der gjorde Fordring paa Dannelse. Det skreves af Kongerne og Adelen; det brugtes ved de fleste offentlige Forhandlinger, ligesom det i Diplomatiken dengang indtog den samme Plads som i vore Dage det franske. De sædvanlige Bøger vare skrevne paa Latin, og Datidens Underviisning maatte altsaa fornemmelig gaae ud paa, at

lære at tale og skrive dette Alt beherskende Sprog. Selv mange af Damerne lærte Latin. [6]

Snart kom Tyge Brahe saa vidt, at han ikke alene kunde skrive latinske Breve, men ogsaa latinske Vers. Færdighed i dette sidste var paa den Tid en nodvendig Bestanddeel af den lærde Dannelse, men for de Flestes Vedkommende kan der dog neppe være Tale om egentlig Poesie, men kun om en mere eller mindre fuldkommen Tilegnelse af den latinske Metriks Regler og en Efterligning af classiske Monstre. Dog havde Tyge Brahe af Naturen erholdt en ikke ubetydelig digterisk Begavelse, og den tidligt vakte Interesse for den latinske Digtekunst bevarede han stedse. Enhver Begivenhed i hans Liv, som paa nogen Maade bevægede ham, gav i Almindelighed Anledning til at han udtalte sin Stemning i et eller andet Digt Det Følgende vil frembyde talrige Exempler herpaa.

I fem Aar blev Tyge Brahe underviist i Farbroderens Huus, og allerede i sit trettende Aar blev han anseet for moden nok til at fortsætte sine Studier ved Universitetet. Han blev altsaa sendt til Kjøbenhavn, hvor et heelt nyt Liv maatte aabne sig for ham under de forandrede Livsbetingelser. Hertil ankom han den 19. April 1559 [7], et Aar, der iovrigt er temmelig mærkværdigt i Danmarks Historie. Vi ville blot erindre om, at Kong Frederik den Anden tiltraadte Regeringen ved Christian den Tredies Død den 1. Januar 1559 og at den afsatte Kong Christiern den Anden først døde den 24. Januar s. A. — Den unge Konge og hans Hof og de mange Adelsmænd, som opholdt sig i Hovedstaden, bidroge især til at foroge dennes Livlighed og Glands; men Universitetet med dets Lærere var dog det, Tyge Brahe nærmest sogte, ikke alene af Pligt, men ogsaa af egen Tilboielighed.

Universitetet var paa denne Tid saa at sige endnu i sin Barndom. Vel var det omtrent 80 Aar siden, at det første Gang blev aabnet; men efter at det i lang Tid kun havde ført en sygelig Tilværelse, var dets Virksomhed omtrent fra 1530 saagodtsom aldeles standset, og det var først ved Reformationens Indførelse (1537) at det fik fornyet Livskraft. Dets øverste Forstandere vare den gamle lærde Johan Friis til Hesselager og en aarligt vexlende Rector, for Tiden Jacob Bording, Professor i Medicinen; men han døde allerede det følgende Aar. Antallet af Professorer var iøvrigt betydeligt, og den mest ansete af dem var vistnok ubetinget den baade i Danmark og Udlandet berømte Theolog Niels Hemmingsen.[8] Flere af dem skulle vi i det Følgende lære at kjende.

Her begyndte Tyge Brahe altsaa efter Farbroderens Ønske at lægge sig efter Filosofi og Rhetorik; men længe varede det ikke, inden hans egentlige Bestemmelse begyndte at vise sig. Det var ikke alene Bøgerne og Høresalene, der fængslede ham; men enhver mærkelig Naturbegivenhed tildrog sig hans Opmærksomhed i den Grad, at han snart begyndte at gjøre Optegnelser derover. Aaret efter hans Ankomst til Kjøbenhavn indtraf iøvrigt Noget, der i høi Grad bidrog til at forøge hans tidligt vakte Interesse for Naturbegivenhederne og til at give den en bestemt Retning, nemlig en betydelig Solformørkelse, som fandt Sted den 21. August 1560.[9] Hans Forundring vaktes i høi Grad ved at bemærke, at den netop indtraf paa den forud beregnede Tid, da han herved fik et Begreb om, hvor nøie man kjendte Himmellegemernes Bevægelser og om hvad der med en saadan Kundskab kunde udrettes. Dette vakte atter en levende Begjerlighed hos ham efter at komme i Besiddelse af Tidsalderens astronomiske Kundskaber. Hertil kommer dog

endnu, at Astrologien paa denne Tid og længe efter stod i sin fulde Anseelse. Det var en almindelig grundfæstet Mening, at man ved Betragtning af Himmellegemernes Bevægelser kunde blive istand til, at forudsee Menneskenes Skjæbne og Begivenhedernes Gang paa Jorden. Ofte havde Tyge med Forundring hørt og læst herom, og man kan let tænke sig, at slige Forestillinger maae have gjort et dybt Indtryk paa hans ungdommelige og letbevægelige Fantasi. Men det maa ogsaa erindres, at Naturvidenskaberne endnu befandt sig i deres spæde Barndom. Endnu formaaede man ikke at skjelne imellem det. der er Resultater af virkelige Iagttagelser og det, der alene støtter sig paa overleverede Fordomme; endnu kunde man ikke vide, at disse sidste havde indhyllet den Tids sparsomme Naturkundskab i en Taage, som Forstandens Lys behøvede Aarhundreder for at adsprede. Iøvrigt har Astrologien vistnok i hine Tider udøvet en betydelig større Indflydelse paa Menneskenes Beslutninger og Handlinger, end man nu i Almindelighed forestiller sig. Det var nemlig ingenlunde blot Almuen, der troede paa den, men det samme var Tilfældet med mange af de meest ansete Mænd baade paa denne Tid og længe efter. Men naar de, der besade Kundskaber og Dannelse, ikke kunde frigjøre sig for en saa høi Grad af Overtro, kunde Almuen det naturligviis langt mindre.

Astrologien gik fornemmelig ud paa, at forudsige Menneskenes Skjæbne ved at tage Hensyn til Himmellegemernes Stilling i Fødselsøieblikket, eller som man kaldte det, at stille Nativiteter eller Horoscoper. Den bestod derfor egentlig af to Dele; thi først gjaldt det om at opsøge Himmellegemernes Stilling i det opgivne Øieblik, og dernæst om at udtyde de fundne Constellationer. Det første var en reen astronomisk Opgave, det andet betragtedes derimod som en Erfaringsvidenskab.

Allerede i en meget gammel Tid forsøgte man at bringe Astrologien i et vist System, som dog i Tidens Løb undergik mange Forandringer, og det manglede heller ikke paa Lærebøger i denne saakaldte Kunst. Selv den berømte Filip Melanthon, Luthers Samtidige og trofaste Medhjælper, troede paa Astrologien og omtaler den meget udførligt i sin Lærebog i Fysiken.[10]

Mange af dem, som i hine Tider lagde sig efter Astronomien, gjorde det vistnok nærmest for Astrologiens Skyld, og denne bidrog uden Tvivl ogsaa sit til, at gjøre Astronomien yndet blandt Konger og Fyrster. Dog var man heller ingenlunde blind for den store Betydning, Astronomien havde for Skibsfarten og Kalendervæsenet.

Tyge Brahe deelte vistnok sin Tidsalders Vildfarelse med Hensyn til Muligheden af astrologiske Forudsigelser, men for ham var dog selve Astronomien det Vigtigste. Han begyndte altsaa at anskaffe sig astronomiske Bøger, og vi kunne nævne et betydeligt astronomisk Værk, som han netop ved denne Tid erhvervede sig, nemlig en Folioudgave af Ptolemæi samlede Skrifter, trykt i Basel 1551. Paa Titelbladet af denne Bog, som nu tilhører Universitetsbibliotheket i Prag, har Tyge Brahe bemærket, at han har kjøbt den i Kjøbenhavn den sidste Dag i November 1560, for 2 Joachimsdalere. Denne Bog var dengang en vigtig astronomisk Haandbog, og at Tyge Brahe har studeret den med Omhyggelighed, sees bl. A. deraf, at han har forsynet sit Exemplar med endeel tilskrevne Rettelser og Randbemærkninger. — Men paa Titelbladet finder man endvidere skrevet Navnet Johannes Pratensis, og heraf tør man maaskee slutte, at Tyge Brahe allerede dengang havde stiftet Bekjendtskab med denne Mand, der senere blev en af hans bedste Venner. Johannes Pratensis var en Søn af Filip a Prato

fra Rouen i Normandiet, der var kommen til Danmark med Christiern den Andens Gemalinde Isabella og senere blev Kanik i Aarhuus. Her blev Johannes Pratensis født 1543; han kom til Kjøbenhavn 1560, altsaa ikke længe efter Tyge Brahe, og blev senere Professor i Medicinen.[11]

Tyge Brahe vandt imidlertid snart flere af Professorernes Yndest, og navnlig sluttede han sig saa nøie til Hans Frandsen, at Forholdet imellem disse to unge Mænd snart gik over til et inderligt Venskab. Haus Frandsen, eller, som hans latinske Navn, lod Johannes Francisci Ripensis (f. i Ribe 1532) var iøvrigt nylig hjemkommen fra Frankrig, hvor han i Slutningen af Aaret 1560 havde taget Doctorgraden i Medicinen. 1561 blev han Professor i denne Videnskab[12], og tager man Hensyn til den nøie Forbindelse, der dengang fandt Sted imellem Medicinen og Astrologien og til, at de to unge Mænd begge beskjæftigede sig med latinsk Poesi, seer man let, at der ikke har manglet naturlige Tilknytningspunkter imellem dem.

Med levende Interesse dyrkede Tyge Brahe de mathematiske Videnskaber; men dette stemmede ingenlunde overeens med hvad hans Farbroder stedse ønskede, nemlig at han skulde uddanne og ganske opoffre sig for den høiere Statstjeneste. I tre Aar studerede han ved Kjøbenhavns Universitet; men Jørgen Brahe holdt stedse fast ved sin Bestemmelse, og antog nu, at denne bedst kunde opnaaes ved at sende Tyge til fremmede Universiteter, ledsaget af en Hovmester, der var forsynet med strænge og bestemte Forholdsregler. Udenlandsreiser, navnlig til fremmede Universiteter, gjaldt dengang, som vi vide, for et vigtigt Dannelsesmiddel for unge Adelsmænd, og den Omstændighed, at de i Reglen ledsagedes af en Hovmester, gav ikke sjeldent ogsaa uformuende

unge Mennesker af anerkjendt Duelighed Leilighed til at fortsætte deres egne Studier ved de udenlandske Hoiskoler. Det gjaldt altsaa om at finde en Person, hvem det Hverv at være Tyge Brahes Hovmester kunde anbetroes, og en saadan fandt man i Anders Sørensen Vedel, den senere bekjendte Historieskriver.

Vedel var en Son af en anseet Borger i Veile. Forst gik han i Veile og siden i Ribe Latinskole og kom derefter i Huset hos Jens Pedersen Grundet, der efter tidligere at have været Rector, i Aaret 1554 var bleven Sognepræst ved Domkirken i Ribe. Denne Mand udøvede en afgjørende Indflydelse paa Vedels Dannelse og Karakteer og vakte tidligt hans Interesse for Fædrelandets Historie. I Aaret 1561 kom Vedel til Kjobenhavn tilligemed sin Ven Peder Hegelund, og disse to Venner, der snart bleve vel anseete hos Universitetets Professorer, sluttede sig nærmest til Niels Hemmingsen som deres egentlige Lærer. Snart kom de i et venskabeligt Forhold til deres Landsmand, den ovenfor omtalte Hans Frandsen, og ved denne Mand bleve de uden Tvivl ogsaa bekjendte med Tyge Brahe. Vedels egentlige Hovedfag var Theologien; men ved Siden heraf fortsatte han dog ogsaa det historiske Studium, som den fortræffelige Grundet havde vakt hans Interesse for. Hertil savnede han dog i Kjøbenhavn den fornødne Veiledning, da et historisk Professorat først senere blev oprettet ved Universitetet. Derimod kunde han snarere haabe ved fremmede Universiteter at finde hvad han søgte; thi var der end ikke altid ved disse et historisk Professorat, saa var der dog ofte en Professor, der forbandt det historiske Studium med et andet, saasom Camerarius i Leipzig og Casper Peucer i Wittenberg. Vedel var derfor ikke utilboielig til at forlade Kjobenhavn og paatage sig det ansvarsfulde Hverv, der blev ham betroet. Vel var

han kun omtrent 19 Aar gammel eller kun omtrent 4 Aar ældre end Tyge Brahe; men han blev anbefalet af de fornemste Professorer ved Universitetet, vel især af Niels Hemmingsen og vistnok ogsaa af den ovennævnte Hans Frandsen. Universitetet i Leipzig var dengang berømt for sin juridiske Skole, og denne By skulde derfor være Maalet for vore Reisende. De forlode Kjobenhavn tidligt paa Aaret, nemlig den 14. Februar 1562, og ankom til Leipzig den 24. Marts. [13]

Førend de begave sig paa Reisen havde Tyge Brahes Slægtninge i Danmark uden Tvivl sorget for at forskaffe dem en god Modtagelse i Leipzig, og dette var saameget lettere som mange betydelige Mænd i Kjøbenhavn stode i noie Forbindelse med de nordtydske Universiteter. Da Jorgen Brahe onskede, at hans Broderson skulde stilles under tilstrækkeligt Opsyn, skyldes det saaledes rimeligviis især hans Omsorg, at de unge Reisende strax ved deres Ankomst til Leipzig bleve optagne i Huset hos en af de juridiske Professorer; men om denne veed man iøvrigt kun, at han var Doctor, og ikke engang hans Navn er undgaaet Forglemmelse, saa at den Indflydelse, han har udøvet paa Tyge Brahe, neppe har været af stor Betydning. [14]

Efter Farbroderens Ønske begyndte Tyge Brahe altsaa at høre juridiske Forelæsninger; men dette Studium, der aldrig havde tiltalt ham, og som man paa ingen Maade kunde bibringe ham nogen Interesse for, blev neppe drevet med synderlig Iver. Hellere havde han vistnok udelukkende hengivet sig til de mathematiske og astronomiske Videnskaber; men dette stred paa det Bestemteste imod Hovmesterens strænge Instrux, som denne samvittighedsfuldt fulgte. Tyge kunde derfor kun hemmeligt beskjæftige sig med sine Yndlingsfag; men dette var dog ikke den eneste Hindring, som mødte ham.

Uagtet hans Farbroder forsynede ham med de fornødne Midler, saa at han saavel kunde fortsætte sine juridiske Studier som deeltage i passende Adspredelser, maatte han dog modtage Pengene af sin Hovmester og gjøre denne Regnskab for Anvendelsen. Skjøndt han saaledes ingenlunde kunde anvende dem efter Ønske, brugte han dog en Deel til at kjøbe astronomiske Bøger for, i hvilke han læste til enhver Tid, naar han troede sig ubemærket af Hovmesteren.

Iblandt de faa Hjælpemidler, han saaledes anskaffede sig, var ogsaa en lille Himmelglobus, ikke større end en knyttet Haand, og om Aftenen naar Vedel var falden isøvn, listede Tyge Brahe sig bort fra sin Seng, fremtog sine Bøger og Instrumenter og betragtede med Henrykkelse den stjerneklare Himmel. Ved at sammenligne Stjernerne med dem, der vare aftegnede paa Kuglen, lykkedes det ham i Løbet af en Maaneds Tid at gjøre sig bekjendt med de Stjernebilleder, som paa den Aarstid vare synlige over Stedets Horizont.[15]

Ligesom tidligere i Kjøbenhavn begyndte Tyge Brahe ogsaa snart i Leipzig at slutte sig til Andre, der deelte hans Interesser. Blandt disse kunne vi nævne Johannes Homilius, der dengang her var Professor i Mathematik, og Tyge Brahe benyttede sandsynligviis den første den bedste Leilighed til at gjøre denne Mands Bekjendtskab. Homilius døde imidlertid kort efter Tyges og Vedels Ankomst til Leipzig, nemlig den 5. Juli 1562, og Tyge kan altsaa kun i kort Tid have benyttet hans Veiledning. Tyge Brahe har ogsaa senere i et af sine Skrifter bemærket, at han selv lærte sig Begyndelsesgrundene i Astronomien. Men Homilius havde efterladt sig en Discipel ved Navn Bartholomæus Scultetus, og saavel i denne som vistnok ogsaa i den kurfyrstelige Mathematiker Valentin Thau fandt Tyge snart to hen-

givne Venner, der efter bedste Evne søgte at erstatte ham Tabet af Homilius.[16]

At Tyge Brahe saaledes med afgjort Forkjærlighed hengav sig til mathematiske og astronomiske Studier, kunde dog ikke stedse forblive ubekjendt for Vedel, og naar denne samvittighedsfuldt skulde opfylde de Pligter, han havde paataget sig imod Jørgen Brahe, kunde han ikke tillade, at Tyge anvendte Tiden paa Noget, der ikke vedkom det juridiske Studium, men som snarere maatte forøge hans Ulyst dertil; Tyge Brahe vilde imidlertid paa ingen Maade lade sig tvinge til et Studium, som ved Tvangen blev ham end mere forhadt og hvorover han spottede, naar han befandt sig hos sine Venner. Som Følge heraf maatte der nødvendigviis udvikle sig et mindre godt Forhold imellem Tyge Brahe og hans Hovmester; men den bittre Stemning imellem dem har dog maaskee ikke varet meget længe. Tyge Brahe har uden Tvivl stedse næret Agtelse for Vedel og indseet, at denne kun opfyldte den Forpligtelse, han havde paataget sig ligeoverfor Jørgen Brahe. En Omstændighed kan dog anføres, som rimeligviis i en ikke ringe Grad har bidraget til at forsone Vedel med Tanken om, at Tyge Brahe tilsidst ganske vilde opgive det juridiske Studium, for udelukkende at kaste sig over det mathematiske og astronomiske. Skjøndt Vedel nemlig, som vi have seet, nærmest var kommen til Leipzig for Tyge Brahes Skyld, fortsatte han dog ogsaa selv sine Studier ved det derværende Universitet, og skjøndt der vel ikke kunde være Meget at udrette med Hensyn til den danske Historie, veed man dog, at han stedse bevarede en usvækket Interesse for denne. Saaledes havde han ogsaa selv et bestemt Maal at stræbe efter, og maaskee han derfor saameget desto lettere er kommen til den Erkjendelse, at det, der saa levende yttrede sig hos Tyge

Brahe, ogsaa kunde føre til et bestemt Maal og derfor ikke burde modarbeides. Det er bekjendt, at der senere herskede det skjønneste Forhold imellem Brahe og Vedel, og dette har vistnok allerede, ialfald tildeels, udviklet sig under deres Ophold i Leipzig. De Lærde, hvis Veiledning og Omgang Brahe søgte, vare deels de samme og deels noie forbundne med dem, til hvilke Vedel sluttede sig. Den berømteste af Professorerne ved Leipzigs Universitet var paa denne Tid Joachim Camerarius, hvem Vedel selv nævner som sin fornemste Lærer; den ovenfor omtalte Johannes Homilius var en Svigersøn af Camerarius, og man veed, at den ovennævnte Valentin Thau satte megen Priis paa Vedels Dygtighed. Thau, der var kurfyrstelig Mathematiker og tillige gav sig af med mekaniske Opfindelser, horte vel nærmest til Brahes Omgangskreds. Ved Brahe var han uden Tvivl bleven bekjendt med Vedel, og han synes at have været en formaaende Mand. Vedel fortæller nemlig i Fortalen til et af sine Skrifter, at da han paa fjerde Aar havde studeret i Leipzig, blev der ved den nævnte Dr. Valentin Thau givet ham det hæderlige Tilbud at træde i Kurfyrstens Tjeneste med passende Løn og fordeelagtige Udsigter for Fremtiden. Det tør vistnok ligeledes antages, at den milde og humane Camerarius, der udøvede en stor Indflydelse paa den studerende Ungdom, har bidraget meget til at forlige sin Discipel med Svigersønnens, at Udsoningen har været let, fordi kun Pligtfølelse havde fremkaldt Misforholdet, og at Jørgen Brahe omsider har opgivet en Modstand, der dog var forgjæves. Neppe havde Brahe og Vedel tilbragt et Aar i Leipzig for de gjensidigt forstode hinanden og hver af dem dyrkede den Videnskab, til hvilken han følte sig kaldet.[17]

Tyge Brahe havde rimeligviis allerede tidligere begyndt at optegne sine Observationer; men de ældste,

som endnu haves eller som vides at have været til, begynde forst med den 17. August 1563. (For de første Aar haves de dog nu kun i Afskrifter.)[18] Disse Observationer gik fornemmelig ud paa, at maale Vinkelafstandene imellem Planeterne og Fixstjernerne. I Mangel af et egentlig astronomisk Instrument vidste Tyge Brahe at hjælpe sig med en almindelig Passer, som han benyttede paa den Maade, at han holdt dens Charneer eller Hoved i Nærheden af sit Oie, medens han rettede dens Been imod de to Himmellegemer, hvis Vinkelafstand skulde maales. Vinkelens Størrelse fandtes da ved Hjælp af en Cirkel, der blev tegnet paa Papir og inddeelt i Grader; dennes Radius maatte da være liig med Passerbenenes Længde. Allerede ved disse ufuldkomne Forsøg fandt han snart, at Stadii Ephemerides ikke vare meget nøiagtige; han vilde nu lære de Principer at kjende, efter hvilke de vare construerede, og sammenlignede dem derfor med de dengang brugelige Planettavler, nemlig de alfonsinske og de pruteniske. De første skyldtes Kong Alfons X. af Castilien, der med store Bekostninger havde ladet dem udarbeide af jødiske Lærde (omtr. 1250); de sidste vare udarbeidede af Erasmus Reinhold og udkom i Tübingen 1551; han kaldte dem pruteniske (Prutenicae Tabulae coelestium motuum), fordi han havde udarbeidet dem paa Grundlag af det Verdenssystem, der var udtænkt af Preusseren Kopernikus. — Ved denne Undersøgelse fandt Tyge Brahe, at Stadius, ved at aflede sine Ephemerider af de sidstnævnte Tavler, havde begaaet mange Regningsfeil. Han fik dog snart en yderligere Prove paa Ephemeridernes store Ufuldkommenhed. I August Maaned 1563 indtraf nemlig en mærkelig Conjunction af Planeterne Jupiter og Saturn i Løvens Tegn; men hverken Stadii eller Carellii Ephemerides, hvilke sidste Brahe ligeledes besad, stemmede overeens med

Iagttagelserne. Herved kom han altsaa lidt efter lidt til den Overbeviisning, at Astronomien ingenlunde havde naaet den Fuldkommenhed, som han tidligere havde forestillet sig, og at en Række af nøiagtige Observationer vilde være nodvendig for at forbedre de gamle Tavler, eller for at danne nye og brugbarere.[19]

Forst i Begyndelsen af det folgende Aar (1564) kom han imidlertid i Besiddelse af et astronomisk Instrument, som hans Ven Bartholomæus Scultetus forskaffede ham, nemlig en saakaldet Radius. Et saadant Instrument, hvis Hovedfortrin laae i dets Simpelhed, var i hine Tider meget almindeligt. Det bestod af en lige Stok og et Tværstykke, der ved sit Midtpunkt var forbundet til Stokken og kunde forskydes langs ad denne, paa en saadan Maade, at det Hele stedse havde Formen af et retvinklet Kors. Langs ad Stokken vare Inddelinger og tilsvarende Tal anbragte, og ved hver Ende af Tværstykket fandtes en lille Opstander. Med et saadant Instrument kunde man let maale Vinkelafstanden imellem to Punkter, eller den Vinkel, som dannedes af to rette Linier, der tænktes dragne fra Punkterne til Iagttagerens Oie. Ved Brugen holdtes den Ende af Stokken, ved hvilken Inddelingerne begyndte, i Nærheden af Oiet, medens Tværstykket maatte forskydes frem eller tilbage, indtil man saae de ved sammes Ender anbragte Opstandere i samme Retning som de to Punkter, hvis Vinkelafstand skulde bestemmes. Man indseer let, at jo større Vinklen var, desto nærmere maatte Tværstykket bringes til Oiet. Den Radius, som Scultetus forskaffede Tyge Brahe, havde iovrigt det Fortrin fremfor de tidligere brugte, at den var inddeelt ved Hjælp af skraatstillede Transversaler.[20] (Det er det samme Princip, efter hvilket Landmaalere og Andre tegne formindskede Maalestokke.)

Foruden selve Astronomien og Forfærdigelsen af Instrumenter, vedblev ogsaa Astrologien fremdeles at beskjæftige Tyge Brahe. Saaledes veed man, at han under sit Ophold i Leipzig stillede den berømte Casper Peucers Nativitet, hvilken tilfældigviis kom til at stemme nogenlunde med Virkeligheden, og at han af en Maaneformorkelse spaaede vedholdende fugtigt Veirligt, der virkelig ogsaa skal være paafulgt.[21]

I omtrent tre Aar studerede Tyge Brahe og Vedel i Leipzig. Brahe ønskede nu at forlade denne By, for at bereise det ovrige Tydskland og maaskee flere af Europas Lande; men i Foraaret 1565 blev han hjemkaldt af sin Farbroder, Jørgen Brahe. Denne skulde nemlig i Sommerens Løb gaae tilsøes, for under Herluf Trolles Anførsel at deeltage i Kampen mod Rigets Fjender, og kunde vel onske, først at tale med sin Brodersøn. (Man vil erindre, at Krigen mellem Danmark og Sverrig, den saakaldte nordiske Syvaarskrig, var udbrudt for et Par Aar siden.) — Vedel havde neppe nogen Grund til at forblive længer i Leipzig, og fulgte altsaa med Brahe tilbage til Fædrelandet. Det særegne Forhold, der nu i tre Aar havde bestaaet imellem dem, maatte nu give Plads for et ganske andet. Trods de mindre behagelige Sider ved deres Samliv i den første Tid, havde de lært hinanden tilstrækkelig at kjende til gjensidigt at vinde hinandens Agtelse, en Agtelse, der, grundet paa de to Mænds Genialitet, maatte være stor nok til senere at drage dem til hinanden. Den 17. Mai toge de Afsked med deres Venner i Leipzig, der havde medgivet dem Breve til Hjemmet. Paa Hjemreisen vare de i Wittenberg, hvor Tyge Brahe maaskee har besøgt den ovennævnte Peucer, der senere skal omtales nærmere. Den 25. Mai ankom de til Rostock; men herfra var det ikke let at komme over til Danmark, da

Krigen imod Sverrig var i fuld Gang og fjendtlige Flaader krydsede i Østersøen. Desuagtet gik vore Reisende ombord og naaede lykkeligt Kjøbenhavn.[22]

Vedel vilde nu først aflægge Regnskab for Jørgen Brahe, og derefter begive sig til sine Forældre og Venner i Jylland. Det er uden Tvivl ogsaa lykkedes ham paa en fyldestgjørende Maade at gjøre Rede for det Hverv, der havde været ham betroet. Udbyttet af Tyge Brahes Ophold i Leipzig var rigtignok blevet meget forskjelligt fra, hvad Jørgen Brahe fra først af havde tænkt sig; men Tyge, der uden Tvivl for længe siden var udsonet med sin Pleiefader, havde dog erhvervet sig en vis Anseelse for sine Kundskaber, og disse havde han indsamlet, om just ikke efter Vedels Anviisning, saa dog under Samlivet med ham. Vedels Reise til Jylland maatte dog indtil videre udsættes, paa Grund af en sorgelig Begivenhed, som indtraf nogle Uger efter vore Reisendes Hjemkomst, nemlig Jørgen Brahes Død. En Dag, da Kong Frederik den Anden red over Amager Bro, gik Broen uheldigviis itu, saa at Kongen styrtede ned i Kanalen og svævede i øiensynlig Livsfare. Jørgen Brahe, der nylig var vendt tilbage fra det store Søslag under Pommerns Kyst, og netop befandt sig i Nærheden, ilede Kongen tilhjælp; men herved paadrog han sig en Forkjølelse, som efterfulgtes af en Sygdom, der faa Dage senere, nemlig den 21. Juni 1565, gjorde Ende paa hans Liv.[23]

Dette foranledigede, at Vedel først i August Maaned kunde begive sig paa Reisen til Jylland. Tyge Brahe forblev endnu i nogen Tid hjemme, uagtet Opholdet her ikke i alle Henseender tilfredsstillede ham. Alle Omgivelser mindede om hans afdøde Farbroder, hvem han stedse havde havt meget kjær, og hertil kommer, at den Ringeagt, hvormed Adelen, ja endog den største

Deel af hans egne Slægtninge betragtede hans Studier, forbittrede ham. Det samme gjaldt om de Bebreidelser, der gjordes ham fordi han ikke lagde sig efter Lovkyndigheden, hvorved han kunde opnaae en anseet Stilling. Dog havde han idetmindste een Talsmand iblandt sine Slægtninge, nemlig hans Morbroder Steen Bille til Vandaas og Raabelov, der stedse paastod, at man burde lade ham følge sine naturlige Anlæg. Det mindre gode Forhold, hvori Tyge Brahe var kommet til sine Slægtninge, bidrog vistnok meget til at forøge hans tidligere vakte Længsel efter at besøge fremmede Lande, hvor han uforstyrret kunde udvide sine Kundskaber. Opholdet hjemme varede henved et Aars Tid; denne Tid benyttede han fornemmelig til at ordne sine Pengesager og andre Anliggender, og i Foraaret 1566 begav han sig til Wittenberg, hvortil han ankom den 15. April. Wittenbergs Universitet havde næsten lige siden dets Stiftelse (1502) været et almindeligt Samlingssted for danske Studerende, og en Mængde ansete danske Lærde vare udgaaede derfra. For nogle Maaneder siden var ogsaa Vedel, Tyge Brahes forhenværende Hovmester, kommen hertil for at fuldende sin videnskabelige Dannelse, og havde her fundet et udvalgt Samfund af unge Landsmænd. Flere danske Studerende kom efterhaanden til, og man fik saaledes jevnlig Breve og Budskaber fra Hjemmet. Forbindelsen med dette vedligeholdes dog ogsaa ved de mange Fragtkudske og Bogførere, som jevnlig droge frem og tilbage, og den var i det Hele saa stadig, at den ikke lod meget tilbage at ønske. For Videnskabens Dyrkere maatte Wittenberg i det Hele være et særdeles tiltalende Opholdssted, paa Grund af sit Universitet og de udmærkede Lærere, som fandtes ved samme, og paa Grund af sine Minder fra Fortiden. Det var nemlig herfra, at Reformationen var udgaaet; her havde Luther og Melanthon

levet og virket, og her fandtes talrige Minder om dem, af mere end een Art. Luthers Huus var saaledes endnu et kjært Tilflugtssted for Studerende; thi efter hans Død i Aaret 1546 var det blevet overdraget til Universitetet og indrettet til en Fribolig for saadanne. Melanthons Bolig, der ligeledes nylig var forladt af sin Herre, var hvert Aar paa hans Dødsdag, den 19. April, Vidne til en Høitidelighed, som Universitetet feirede til Minde om ham og Luther. Begges Lærerpladser vare blevne besatte med Mænd, der havde været deres personlige Venner og selv vare ansete Lærde, om hvem den studerende Ungdom samledes fra alle Sider.

Men ved Wittenbergs Universitet havde der stedse, omtrent lige fra dets Stiftelse, været lagt megen Vægt paa det mathematiske Studium, og det samme var Tilfældet endnu. — Den meest ansete af de herværende Lærere var paa denne Tid Casper Peucer. Hans egentlige Hovedfag var Medicinen, men hermed forbandt han dog ogsaa Mathematik, Astronomi og Historie, og efterhaanden tiltog hans Anseelse i den Grad, at Kurfyrst August udnævnte ham til sin Livlæge og tillige overdrog ham at føre et Slags Overtilsyn med Universitetet. Tyge Brahe synes, som vi have seet, allerede tidligere at have stiftet Bekjendtskab med ham og har maaskee aabnet Adgangen for Vedel. Peucer var paa denne Tid ikke blot den vigtigste Støtte for det historiske Studium i Wittenberg, men anstillede endog specielle Undersogelser angaaende den danske Historie. Dette maatte gjore det i høi Grad onskeligt for Vedel at indlede en Forbindelse med denne talentfulde Mand, og allerede det første Aar han opholdt sig i Wittenberg, fik han dette Onske opfyldt. I Wittenberg synes Peucer overhovedet at have været baade for Tyge Brahe og for Vedel hvad Camerarius var for dem i Leipzig. Forbin-

delsen med Camerarius kunde ogsaa let lede til Forbindelsen med Peucer; den sidste var nemlig en Ven af Camerarius og gift med en Datter af hans fortrolige Ven Filip Melanthon. Tyge Brahe og Vedel have dog muligviis ogsaa stiftet nærmere Bekjendtskab med flere af Professorerne ved Universitetet, saasom med Sebastian Vinshemius, i hvis Huus deres fælles Ven Peder Hegelund boede, med Chr. Pezelius, Barth. Schönborn, Paul Eber o. fl.[24]

Hvorledes Brahe har anvendt Opholdet i Wittenberg, vides ikke nærmere. Han havde maaskee isinde at tilbringe Vinteren her, men efter omtrent 5 Maaneders Forløb udbrod Pest i Byen, og paa Grund heraf begav han sig til Rostock. Den 16. September forlod han Wittenberg; den 24. i samme Maaned ankom han til Rostock, og i October blev han indskreven ved det derværende Universitet under Simon Paulis Rectorat.[25]

Universitetet i Rostock, der var stiftet 60 Aar tidligere end det i Kjøbenhavn, besogtes meget ofte af danske Studerende; Lærde kaldtes ikke sjeldent herfra til Lærerpladser ved Kjobenhavns Universitet eller til verdslige Embeder i Danmark, og imellem de to Høiskoler fandt i det Hele en meget nøie Forbindelse Sted. Dette var ogsaa en naturlig Følge ikke blot af Landenes nære Beliggenhed, men ogsaa af det Slægtskabs- og Venskabsforhold, der i lang Tid havde hersket og fremdeles vedblev at herske imellem det danske og det meklenborgske Fyrstehuus.

Blandt Lærerne ved Rostocks Universitet indtog Levin Battus en fremragende Plads. Han var født i Gent, men kom 1557 til det nævnte Universitet, hvor han 1560 begyndte at holde Forelæsninger over mathematiske og astronomiske Fag. Den 30. Januar 1567 udnævnte Hertug Ulrik ham til sin Livlæge samt til

Professor i Medicinen ved Universitetet. Hans Lærervirksomhed var iøvrigt meget udstrakt, thi han læste ikke alene over Mathematik og Astronomi i Almindelighed, men ogsaa mere specielt over Læren om Sol- og Maaneformørkelser, over Arithmetik (efter Gemma Frisius) samt over Algebra og Geometri. Levin Battus var iøvrigt en ivrig, og i Rostock tillige saa godt som den eneste, Tilhænger af den Paracelsiske Lære. Ligesom Paracelsus forbandt han paa det nøieste saavel Astrologien som Alkymien med den medicinske Videnskab, og til Betragtninger over Solformørkelser knyttede han astrologiske Forudsigelser.[26] Tyge Brahe har rimeligviis snart sluttet sig til denne Mand, hvis Anskuelser i flere Henseender lignede hans egne.

I Rostock begyndte Tyge Brahe atter at observere, men hos en Mand som Levin Battus maatte hans astrologiske Tilbøielighed dog endnu finde rigelig Næring. Dette viste sig ogsaa snart, thi af en Maaneformørkelse, som han vidste vilde indtræffe den 28. October 1566, forkyndte han i latinske Vers den tyrkiske Sultan Solimans Død, og disse Vers lod han offentlig opslaae paa det akademiske Collegium. Nogle Uger senere indløb virkelig Efterretning om Sultanens Død; men den Omstændighed, at den var indtruffen et Par Dage før Formørkelsen, gav Anledning til endeel Spot over Spaamanden. Tyge Brahe forsvarede sig saa godt han kunde ved at anføre de Beregninger, hvorpaa Spaadommen støttede sig, men i en modnere Alder har han dog indseet, at hans Tillid til astrologiske Forudsigelser ialfald havde været for stor.[27]

Med Professorerne David Chytræus og Lucas Bacmeister stiftede Tyge Brahe ligeledes Bekjendtskab. Den sidstnævnte var (fra 1562) Professor i Theologien og Sognepræst ved St. Mariekirken. Men til Forbindelsen

med ham knytter sig Mindet om en for Tyge Brahe mindre heldig Begivenhed. I Professor Bacmeisters Huus afholdtes et Bal den 10. December 1566, i Anledning af en Forlovelse, og saavel Tyge Brahe som en anden dansk Adelsmand, Manderup Parsbjerg, der paa den Tid ligeledes studerede i Rostock, vare tilstede. Imellem disse to unge Mænd opstod en Uenighed, som efterhaanden udartede til en heftig Strid, saa at begge begave sig bort i Vrede. Tredie Juledag mødtes de atter i et Selskab, hvor Striden fornyedes; endelig, da de to Dage senere traf sammen om Aftenen i dybt Mørke, greb man til Kaarden, og i en paafølgende Kamp mistede Tyge Brahe en betydelig Deel af Næsen. For nogenlunde at erstatte dette Tab lod han forfærdige et Stykke af sammensmeltet Guld og Sølv, som han satte paa med Lim, og fra en af hans senere Disciple veed man, at han altid bar en Æske hos sig med Noget, som han jevnlig smurte paa Næsen. Forsaavidt som man kan tage noget Hensyn til hvad Ditmarskeren Reimer Bär, hvem vi senere skulle lære nærmere at kjende, har skrevet om Tyge Brahe, maa man antage, at det var den midterste Deel af Næsen, der blev ham berovet ved Manderup Parsbjergs Haand. Et Portræt af Tyge Brahe, som i Aaret 1586, eller maaskee lidt senere, er stukket og signeret af J. D. Geyn, tyder iøvrigt ogsaa herpaa. Det samme gjælder om et Maleri, som ligger til Grund for det Billede, der følger med nærværende Bog, og hvortil Originalen fandtes paa Frederiksborg Slot. — Denne Sag foranledigede mange Forhandlinger i Conciliet, men Resultatet heraf er ikke bekjendt.[28]

Noget efter at denne Begivenhed havde fundet Sted, blev Henrik Brucæus (f. i Flandern 1530) kaldet til Professor ved Universitetet i Rostock. David Chytræus havde anbefalet ham, og han kom snart til at udøve en

meget betydelig Indflydelse. Han tilhørte egentlig det medicinske Facultet, men besad desuden ikke ringe filosofiske, fysiske og astronomiske Kundskaber, og dyrkede mathematiske Studier ved Siden af filologiske. Han var en afgjort Modstander af den Parecelsiske Retning, som han kaldte raa empirisk; han bestred paa det Bestemteste sin Tidsalders astrologiske Vildfarelser og opbod Alt for at modvirke deres Indflydelse paa den medicinske Videnskab. Hans vigtigste Indvending mod Astrologien var den, at den ikke lod sig forene med Forestillingen om Menneskets frie Villie, men at den vilde reducere Livet til en blot fysisk Proces. Hans Anskuelser vare altsaa gjennemgribende forskjellige fra dem, som næredes af Levin Battus og vistnok tildeels af Tyge Brahe, men desuagtet seer man dog, at denne er kommen i et nærmere Forhold til ham og senere har vexlet Breve med ham; det ligger da nær at antage, at den reent astronomiske Interesse har dannet Forbindelsesleddet. Kunde Brucæus kun vanskeligt eller slet ikke indlade sig paa adskillige af Tyge Brahes Anskuelser, saa havde han derimod en Discipel, som kunde det saameget lettere, nemlig Duncanus Liddel fra Skotland (Mathematiker og Læge), der senere blev Professor i Helmstädt [29].

I Rostock forblev Tyge Brahe endnu en Deel af Aaret 1567. Den 9. April observerede og beskrev han en Solformørkelse, om hvilken han selv bemærker, at den var den første, han observerede som egentlig Astronom. Under Opholdet i Wittenberg og Rostock observerede han jevnligt, dog, som det synes i Aarene 1566—67 ikke saa stadigt som ellers.[30]

I Sommeren 1567 gjorde han en Reise til Danmark, for yderligere at ordne sine Anliggender og for at besøge sine Slægtninge og Venner. Hos disse fandt han i det Hele en venlig Modtagelse; men dog synes det, at han

hverken hos den ovrige Adel eller ved Hoffet har nydt den Agtelse, som han ved sine Kundskaber havde fortjent. De unge Adelsmænd have maaskee bebreidet ham, at han reiste udenlands for at studere en Videnskab, om hvis Værd og Betydning de intet Begreb havde, i Stedet for, hvad der vel efter deres Mening havde stemmet bedre med en Adelsmands Ære og Pligt, at føre Sværdet mod Rigets Fjender. Striden med Manderup Parsbjerg havde efterladt sig synlige Spor, og denne Begivenhed er maaskee heller ikke bleven udlagt til Tyge Brahes Fordeel. Saameget er ialfald vist, at han snart følte sig utilfreds med Opholdet i Hjemmet, og derfor allerede i Slutningen af Aaret reiste tilbage til Rostock. Aarsagerne til hans Utilfredshed er det saameget vanskeligere at angive, som han selv omhyggeligt har søgt at skjule dem. I et Brev, som han den 14. Januar 1568 skrev til sin Ven Johannes Aalborg, hedder det nemlig bl. A.: »Men du maa ganske fortie Aarsagerne til min Bortreise, som jeg har betroet dig, at Ingen skal bemærke at jeg klager over Noget eller at der har været Noget i mit Fædreland, som har nodsaget mig til at reise bort. Det er mig af stor Vigtighed, at Ingen skal høre mig klage over nogen Ting, ligesom jeg heller ikke med Sandhed kan klage over mange. I mit Fædreland blev jeg bedre modtaget af Slægt og Venner end jeg havde fortjent; kun det fattedes, at ikke Alle fandt Behag i mine Studeringer, hvilket gjerne kan undskyldes«. Den Bemærkning, hvormed Brevet slutter: »Der findes allevegne Anklagere nok«, (multus delator ubique est), synes dog at antyde, at han har havt adskillige Uvenner. I samme Brev fortæller han iovrigt, at han var ankommen til Rostock den 1. Januar, og at han forelobigt havde taget Bolig hos den før nævnte Dr. Levin Battus; men herfra agtede han endnu samme Dag som Brevet var skrevet at flytte

hen i sine egne Værelser i Juristernes Collegium, hvor der var bekvem Leilighed til at anstille Observationer.[31] Hans efterladte Haandskrifter vise, at han allerede begyndte sine Iagttagelser om Morgenen den 2. Januar.

Skjøndt Tyge Brahe neppe var tilfreds med den Anerkjendelse, han havde fundet i Danmark, havde hans Flid og Talent dog i Virkeligheden forskaffet ham indflydelsesrige Venner og Beskyttere her. Den fornemste af disse var uden Tvivl Peder Oxe, der for et Par Aar siden var vendt tilbage fra sin Landflygtighed og nylig var bleven ophøiet til Rigshovmester. Peder Oxe var, som vi vide, nær beslægtet med Braherne og tillige en ivrig Beskytter af Lærdom og lærde Mænd, og der kan saaledes neppe være nogen Tvivl om, at det nærmest skyldtes ham, at Kong Frederik den Andens Opmærksomhed omtrent ved denne Tid blev henledet paa Tyge Brahe. Ved et Kongebrev, som er dateret Kjøbenhavn den 14. Mai 1568, fik Tyge Brahe Lofte om det første Kanonikat, som blev ledigt ved Roskilde Domkirke, og dette var saavidt vides den forste kongelige Naadesbeviisning, der blev ham tildeel.[32] Dette Brev har han rimeligviis modtaget i Rostock; men hvor længe han denne Gang forblev her, vides iovrigt ikke, dog veed man, at han endnu samme Aar drog til Wittenberg, hvor han tilbragte Slutningen af dette og endel af det følgende Aar, og at han begge Steder anstillede Observationer.

Allerede for et Par Aar siden, nemlig under Opholdet i Leipzig 1565, havde Tyge Brahe besluttet at bereise det øvrige Tydskland. Planen maatte dengang opgives; men nu, da Intet syntes at være iveien for dens Udførelse, blev den paany optaget. Fra Wittenberg reiste han til Augsburg; men paa denne Reise besøgte han i Byen Lauingen i Schwaben en paa den Tid anseet Astronom eller snarere Astrolog ved Navn Cy-

prianus Leovitius (fodt i Bohmen 1524, dod d. 25. Mai 1574). Ligeledes var han, rimeligviis paa samme Reise, i Ingolstadt, hvor han besogte Astronomen Filip Apian, en Son af den berømte Peter Apian, der har udgivet Skrifter om astronomiske Instrumenter.[33] Tyge Brahe begyndte at observere i Augsburg den 14. April 1569, og han besluttede at forblive nogen Tid i denne By, der syntes ham at være et særdeles tiltrækkende Opholdssted. Han fandt, at Augsburg var en smuk By med sund Luft, og han stiftede her Bekjendtskab med mange anseete Mænd, der agtede Videnskaberne og deelte hans Interesse for astronomiske Beskjæftigelser. Blandt de sidste maa især nævnes Brodrene Johannes Baptist og Paul Hainzel; den forste var Borgemester og den anden Raadsherre i Byen, og begge vare de ivrige Venner af det astronomiske Studium, især den sidstnævnte. Af stor Betydning for Brahe var det ogsaa, at her fandtes mange dygtige Kunstnere, af hvem han kunde lade forskjellige Instrumenter udføre, som han forhen havde udtænkt.

Paul Hainzel eiede et Landsted en halv Miil sydvest for Augsburg, i Landsbyen Gøggingen, og i en hertil horende Have besluttede man at opstille nogle nye Instrumenter, som Tyge Brahe vilde lade udføre. Hainzel overtog de hermed forbundne Bekostninger, og det Instrument, der først blev paabegyndt, var en Kvadrant, som ialfald maatte forbause ved sin Storrelse, da dens Radius var omtrent 8 Alen. Den bestod for Størstedelen af vel udtorrede Egeplanker, der bleve forbundne med Jernankere. Ved Randen fandtes en Bue af Messing, denne var inddeelt i Grader og Graderne i enkelte Minutter. En Mængde Haandværkere arbeidede paa dette uhyre Instrument, der i Løbet af en Maaned blev saavidt færdigt, at det kunde opstilles paa en Hoi i

Haven, og Tyge Brahe fortæller selv i en Beskrivelse over Instrumentet, at tyve stærke Mænd neppe kunde bære det hen paa det Sted, hvor det skulde opstilles. Instrumentet var bestemt til at maale Høider med. Det blev ophængt paa en meget solid, lodretstaaende Træpille, hvis nederste Deel var anbragt i et i Jorden nedgravet Stativ. Ved Hjælp af Tværstænger kunde man dreie Pillen rundt, for at bringe Instrumentet i den rette Stilling; men mindre hensigtsmæssigt var det, at den Tap, der forbandt Instrumentet med Pillen, hvorpaa det var ophængt, var anbragt ved dets Centrum istedetfor ved dets Tyngdepunkt. At man dengang anvendte saa kolossale Instrumenter, havde fornemmelig sin Grund i, at man kun formaaede at inddele Cirkelbuer med en ringe Grad af Noiagtighed; thi man indseer let, at jo større Radius man giver de Cirkler eller Cirkelbuer, der skulle inddeles, desto storre blive ogsaa de enkelte Grader, og desto mindre faae de uundgaaelige Delingsfeil at betyde. Med dette Instrument kunde man kun maale en Stjernes Høide eller Zenithdistance, og Tyge Brahe lod derfor tillige forfærdige en stor Sextant, som kunde tjene til Udmaaling af Vinkelafstanden imellem to Stjerner, og som kunde benyttes i en hvilkensomhelst Retning.[34]

Tyge Brahes Observationer gik for en stor Deel ud paa, at undersøge Planeternes tilsyneladende Bevægelser imellem Fixstjernerne. Som et fast Grundlag var det altsaa nødvendigt, at forskaffe sig nøiagtige Angivelser af Fixstjernernes indbyrdes Stilling. I Betragtning heraf besluttede han at lade forfærdige en stor Himmelglobus, hvorpaa Fixstjernerne kunde aftegnes efterhaanden som deres Pladser bestemtes ved hans egne Observationer. En saadan Globus lod han paabegynde i Augsburg i Aaret 1570. Den blev forfærdiget af Træ, nøiagtigt afdreiet og senere belagt med Messingplader, der bleve forgyldte, og

hvori de fornødne Cirkler samt Fixstjernerne bleve indgraverede. Globen var omtrent 4 Fod i Diameter, og der blev stedse anbragt flere Stjerner paa den næsten i Tyge Brahes hele Levetid[35].

Disse nye og usædvanlige Foretagender maatte nødvendigviis henlede den almindelige Opmærksomhed paa Tyge Brahe. Blandt de mange Fremmede, der saae og beundrede hans Instrumenter, var ogsaa den lærde Petrus Ramus, Professor i Filosofien ved Universitetet i Paris. Ramus var lige saa lidt som Tyge Brahe nogen Tilhænger af Aristoteles Filosofi; han havde derimod tilladt sig at bestride den meget heftigt og derved paadraget sig de franske Lærdes Uvenskab i den Grad, at han for at undgaae det truende Uveir havde fundet det tilraadeligt, paa nogen Tid at forlade sit Fædreland. I Aarene 1568—71 foretog han derfor en Reise til Tydskland. Han traf Tyge Brahe i Augsburg, samtalede meget med ham, udtalte sin Beundring over hvad han allerede havde udrettet og opmuntrede ham paa det Indstændigste til at fortsætte sine videnskabelige Bestræbelser[36].

I den senere Tid beskjæftigede Tyge Brahe sig iøvrigt ikke længer udelukkende med Astronomien og den derfra uadskillelige Astrologi. Under Opholdet i Augsburg begyndte han nemlig ogsaa at lægge sig efter Kemien, og denne Videnskab tildrog sig efterhaanden mere og mere hans Opmærksomhed paa Astronomiens Bekostning. Men han blev atter for en Tid nodsaget til at afbryde sine Studier. I Efteraaret 1570 blev hans Fader angreben af en heftig Sygdom, og dette bevægede Moderen til at hjemkalde Steen Brahe, Tyges Broder, der paa denne Tid ligeledes var udenlands, og rimeligviis ogsaa Tyge. Denne sidste forlod idetmindste Augsburg henimod Slutningen af Aaret, og allerede inden Aarets Udgang var han i Helsingborg, hvor han nemlig sees at

have anstillet en Observation den 30. December. Otto Brahe var endnu Befalingsmand paa Helsingborg Slot; han døde her den 9. Mai 1571, i en Alder af 53½ Aar, og blev begravet i Kaagerød Kirke, Knudstrups Sognekirke[37]. Kort efter Otto Brahes Død blev Helsingborg Slot bortforlenet til Oluf Mauritsen (Krognos) til Bollerup, og allerede den 30. Mai s. A. udstedtes fra Frederiksborg et Kongebrev til Fru Beate Bille, Otto Brahes Enke, om at overlevere Slottet til den nye Lensmand[38].

Efter Otto Brahes Død synes hans to ældste Sønner, Tyge og Steen, i Forening at have arvet Knudstrup; thi at Tyge fik idetmindste endeel af Gaarden, er bekjendt nok, og i et Brev af 10. Januar 1572 skrives Steen Brahe ligeledes »til Knudstrup«.[39] I de nærmest paafølgende Aar opholdt Tyge Brahe sig mest i Skaane, hvor hans Gods laae og hvor endeel af hans Slægtninge boede. Dog forlod han snart Knudstrup og flyttede til Herresvad, som hans Morbroder Steen Bille til Vandaas og Raabelov havde i Forlening. Herresvad laa i Riseberg Sogn, Nørre Asbo Herred, 4 Miil øst for Helsingborg. Det laae ved Rønneaaen, ved et Vadested, over hvilket Ridderne fordum maatte drage, naar de skulde paa Jagt paa Søneraasen; Stedet kaldtes derfor Herresvad. I Middelalderen fandtes her et anseeligt Cistercienserkloster. Den eensomme Beliggenhed og Egnens romantiske Skjønhed kunde vel stemme et fromt Sind til ophøiede Betragtninger. Ved Reformationen blev Klostret ikke strax seculariseret, men den 2. Mai 1565 udgik den Befaling til Steen Bille, at han fra Abbed Laurentius skulde tage Klostret under sit Værge, fordi »der førtes et ugudeligt Levnet«. Dog skulde han give Abbeden nødtørftigt Underhold, opholde Sang, Læsning og anden Kirketjeneste efter Ordinantsens Lydelse samt underholde et vist Antal Præster, Degne og Peblinge, men uddrive

alt »overflodigt lært og unyttigt Folk« af Klostret. Dog fik han, som det synes, forst egentlig Forleningsbrev paa Herresvad Kloster den 12. Marts 1576.

Steen Bille, der selv var lærd og yndede Videnskaberne, nærede stedse fremfor Tyge Brahes øvrige Slægtninge den største Velvillie for ham, og Tyge flyttede med Glæde til Herresvad, deels fordi han gjerne omgikkes sin Onkel og deels paa Grund af Stedets smukke Beliggenhed. Herresvad laae desuden kun et Par Miil fra Knudstrup, saa at han, naar det behovedes, snart kunde være hjemme. Fra Skaane gjorde han ligeledes af og til en Reise til Kjobenhavn, for at vise sig ved Hoffet og for at samles med sine lærde Venner, saasom den franske Gesandt Carl Danzæus (Charles Dancey) Johannes Francisci, Pratensis, Vedel o. fl.[40]

Paa Herresvad havde Brahe vistnok et Observatorium. Dog beskjæftigede Astronomien ham i den senere Tid ikke saa meget som Kemien, med hvilken sidste Videnskab han, som bemærket, havde gjort sig bekjendt i Augsburg. Et Laboratorium havde hans Morbroder ladet indrette for ham i en Udbygning ved Gaarden; her var han stadigt beskjæftiget med kemiske Undersogelser, og saa stærkt var han optaget af disse, at man ikke finder en eneste Observation af ham lige fra 30. December 1570 og indtil henimod Slutningen af Aaret 1572, da en uventet Begivenhed pludseligt gjenvakte hans gamle Tilboielighed. Grunden til, at han saaledes forsømte Astronomien, kan ikke paavises med Sikkerhed, dog tor man maaskee sætte den i Forbindelse med den Omstændighed, at han omtrent ved denne Tid og engang tidligere synes forgjæves at have sogt offentlig Understøttelse. Ved kemiske Undersogelser har han maaskee haabet at opdage Kunsten at gjøre Guld og saaledes at komme i Besiddelse af Midler til for

Fremtiden uafhængigt at dyrke sine Yndlingsfag. Maaskee syslede han ogsaa med Tilberedelsen af Lægemidler, thi vi vide ialfald, at han nogle Aar senere gav sig af saavel hermed som med Udovelsen af selve Lægekunsten. Troen paa Guldmageriet var i hiin Tid omtrent lige saa stærk hos Høie og Lave som Troen paa Astrologien. Konger og Fyrster beskjæftigede sig med kemiske Forsog og underholdt Adepter eller Guldmagere, som i Ordets egentlige Betydning bortdestillerede uhyre Summer. (Ogsaa Kong Frederik den Anden og Dronning Sofie interesserede sig levende for kemiske Arbeider). Næsten alle kemiske Forsøg gik i den Tid ud paa hvad man kaldte »at finde de Vises Steen«. Man tænkte sig nemlig Muligheden af at lære at frembringe en »Elixir«, som baade var istand til at forvandle uædle Metaller til Guld og til at helbrede alle Sygdomme. At den skulde være istand til begge Dele, stod i den noieste Forbindelse med Middelalderens Mystik og dens Maade at filosofere paa. Man havde et Begreb om, at den hele Tilværelse udgjor et sammenhængende Hele, og man søgte derfor at danne en Forbindelse imellem de forskjellige Kundskabsgrene. Men hvad man her manglede i positiv Kundskab, sogte man at erstatte ved fantastiske, filosofiske Betragtninger. Saaledes fandt man Analogi imellem de 7 Planeter og de 7 Metaller samt de forskjellige Organer i det menneskelige Legeme o. s. v., og vi skulle senere see, at Tyge Brahe ikke blot antog, men ogsaa stedse holdt fast ved Forestillingen om en Forbindelse imellem Astronomien og Kemien. [41]

Saaledes fordybede Tyge Brahe sig mere og mere i Kemiens Studium; men til Held for Astronomien blev han saa at sige ved et Bud fra selve Stjernehimlen atter mindet om sin egentlige Bestemmelse. Den 11. November 1572 havde han som sædvanligt tilbragt den storste Deel af Dagen i Laboratoriet; Himlen havde i

nogle Dage været overtrukken, men om Aftenen, da han begav sig fra Laboratoriet tilbage til Gaarden, var det blevet klart Veir. Da han nu efter gammel Vane hævede Blikket mod Stjernehimlen, overraskedes han i høieste Grad ved i Stjernebilledet Cassiopeia, omtrent lige over sit Hoved, at opdage en ny, meget klar Stjerne, som han aldrig forhen havde seet. Neppe istand til at troe sine egne Øine ilede han tilbage til Laboratoriet for at spørge sine Arbeidere om de ogsaa saae den; han henvendte sig ligeledes med samme Spørgsmaal til nogle Bønder, som i det samme kjørte forbi. Snart blev han altsaa fuldkommen overbeviist om, at en ny Stjerne virkelig var kommen tilsyne paa dette Sted af Himlen. Ved Hjælp af et Instrument udmaalte han nu den nye Stjernes Afstand fra nogle af de andre Stjerner og optegnede sine Iagttagelser saavel herover, som over Stjernens Størrelse, Farve og andre Egenskaber, for at kunne undersøge om den skulde vise nogen Forandring, hvis den, som han haabede, i længere Tid vilde forblive synlig paa Himlen. Han iagttog den atter den følgende Aften og fremdeles saa ofte Veiret tillod det.

Den nye Stjerne var ikke omgivet af nogen Taage og havde ingen Hale, som Tilfældet ofte er med Kometerne. Den lignede derimod ganske de andre Fixstjerner, men funklede endnu stærkere end en Stjerne af første Rang. Den overgik i Glands Sirius, Vega og Jupiter, og kunde kun sammenlignes med Venus, naar denne er Jorden nærmest. Folk med skarpt Syn kunde endog skjelne den om Dagen ved klar Luft, ja selv i Middagsstunden. Om Natten ved overtrukken Luft, naar de andre Stjerner vare skjulte, lod den sig oftere see igjennem temmelig tætte Skyer.[42] I hele det følgende Aar udmaalte Tyge Brahe med megen Omhu dens Afstande fra de andre Stjerner i Cassiopeia, og blev derved overbeviist om

dens fuldkomne Ubevægelighed. Lysstyrken begyndte dog allerede i December 1572 at aftage, og som vi senere skulle see, aftog den efterhaanden, indtil Stjernen i Aaret 1574 aldeles forsvandt.

Da den nye Stjerne viste sig, besad Tyge Brahe kun et eller to meget ufuldkomne Instrumenter. Men han havde dog allerede før denne Tid ladet begynde paa Forfærdigelsen af en Sextant, omtrent som den, han tidligere havde benyttet i Augsburg. Denne Sextant var næsten bleven færdig da han opdagede den nye Stjerne, og kom saaledes ret tilpas. Den bestod væsentlig af to Linealer af tørt Valnødtræ, der vare forenede paa samme Maade som to Passerbeen, og hvis Foreningspunkt dannede Instrumentets Centrum. Ved de frie Ender fandtes en Bue, der var belagt med en i Grader og Minutter inddeelt Metalplade. En lang Skrue gik tværs igjennem de to Linealer og tjente til at nærme dem til eller fjerne dem fra hinanden, samt til at fastholde dem i den rette Stilling. Men for Bekvemmeligheds Skyld havde Tyge Brahe dog til det samme Instrument et Par inddeelte Buer af forskjellig Længde. Dette Instrument stod imidlertid langt tilbage for dem, han senere benyttede. Her ville vi blot bemærke, at da Øiet stedse maatte holdes noget fra Instrumentets Centrum, maatte de observerede Vinkler stedse blive for store. Men denne Feil erkjendte Tyge Brahe snart selv, og søgte at raade Bod paa den ved at indrette en Tabel, hvorefter den kunde rettes.

Med Sextanten udmaalte Tyge Brahe altsaa Vinkelafstanden imellem den nye Stjerne og nogle af de nærmeste Fixstjerner. Det gjaldt især om at faae at vide om Stjernen havde nogen Parallaxe, eller med andre Ord, om Himlens daglige Omdreining medførte nogen Forandring med Hensyn til dens Stilling til de andre

Stjerner. Som vi vide er Parallaxen mindst ved de fjerneste Gjenstande, og kunde man paavise en bestemt Parallaxe ved den nye Stjerne, saa kunde heraf drages Slutninger med Hensyn til dens virkelige Afstand fra Jorden. Stjernens Plads paa Himmmelkuglen var iovrigt meget gunstig for Afgjørelsen af Sporgsmaalet om Parallaxen. Den var iblandt de Stjerner, som for en Iagttager hertillands aldrig skjuler sig under Horizonten (Circumpolarstjerner) og som altsaa i Løbet af et Døgn to Gange passere Meridianen. Men dens Afstand fra Polen var tillige saa stor, at den i sin storste Hoide (øvre Culmination) kun var 10 Grader fra Zenith og i sin mindste Høide (nedre Culmination) kun 20 Grader over Horizonten. I sidste Tilfælde maatte altsaa Parallaxen, hvis en saadan fandtes, være betydeligt storre end i forste. Tyge Brahe fulgte Stjernen med den største Opmærksomhed og udmaalte nøie dens Afstand fra de andre Stjerner saavel naar den stod hoit som naar den stod lavt paa Himlen, og han var saa forsigtig at foretage to saadanne Observationer paa samme Dag uden at bevæge den ovenfor omtalte lange Skrue paa Sextanten. Men Stjernen viste sig ganske i samme Stilling til de andre Stjerner til enhver Tid af Døgnet; den viste aldeles ingen Parallaxe, og han ansaae det for afgjort, at den maatte være længere borte end nogen af Planeterne og tilhøre Fixstjernernes Sfære.

Det var dog imidlertid ønskeligt at kunne anstille Observationer paa flere forskjellige Maader, og navnlig var det af stor Interesse at kunne bestemme Stjernens Hoide i Meridianen, og derved tillige dens Afstand fra Polen. Til en saadan Høidemaaling manglede han en Kvadrant, men han vidste at hjælpe sig, idet han ogsaa hertil anvendte Sextanten. Denne opstillede han nemlig i Meridianens Plan og tilveiebragte den rigtige Stilling

ved Hjælp af en Snor og et Lod. Saaledes kunde han maale Stjernens Hoide, naar den var i sin nedre, men derimod ikke naar den var i sin øvre Culmination, da den i det sidste Tilfælde var i Nærheden af Zenith.[43]

Vi have seet, at Tyge Brahe troede paa en Forbindelse imellem Planeternes Stillinger og Veirligets Forandringer. Forsaavidt stod han altsaa ganske paa Tidsalderens Standpunkt; men han blev ikke staaende her. Den overleverede Kundskab maatte prøves ved nye og sikkre Erfaringer. Han gjorde derfor Optegnelser om Planeternes Stillinger og Veirligets Forandringer, for at komme til sikker Kundskab om, hvilken Forbindelse der var imellem disse to Ting. Han pleiede derfor hvert Aar at indrette sig et astronomisk-meteorologisk Diarium til dette Brug. Et saadant havde han ogsaa henimod Slutningen af Aaret 1572 indrettet for det følgende Aar, og heri optegnede han sine Iagttagelser over den nye Stjerne, samt tilføiede nogle astrologiske Betragtninger. Disse Optegnelser vare dog ikke bestemte til at trykkes, men skulde kun tjene til hans egen Underretning. I Foraaret 1573 gjorde han, som han oftere pleiede, en Reise til Kjøbenhavn, for at besøge sine derværende Slægtninge og Venner, maaskee ogsaa for at vise sig ved Hoffet. I Kjøbenhavn havde han nemlig mange gamle Venner, saasom sin forhenværende Hovmester, Anders Sorensen Vedel, der nu var Slotsprædikant, den franske Gesandt Carl Danzæus, Professorerne Dr. Johannes Francisci og Dr. Johannes Pratensis og flere. — Ved Ankomsten til Kjøbenhavn havde Tyge Brahe, som han oftere pleiede, taget Ophold hos sin Ven Johannes Pratensis. Til ham fortalte han samme Dag, at en ny Stjerne var kommen tilsyne, hvilket Pratensis i Begyndelsen neppe vilde troe var Alvor. Nogle Timer senere, ligeledes samme Dag, da den ovennævnte Carl Danzæus hørte, at Tyge Brahe

var kommen til Byen, indbod han saavel denne som Johannes Pratensis til Middag. Under Maaltidet blev der atter talt om den nye Stjerne, men Danzæus, der heller ikke havde seet den, troede ligeledes i Begyndelsen, at Tyge Brahe spøgte og at han med sin Fortælling kun havde til Hensigt at spotte over de kjobenhavnske Lærdes Uvidenhed i Astronomien og deres Efterladenhed i at betragte Stjernehimlen. Men Brahe ønskede kun, at det om Aftenen vilde blive klart, for at han kunde overbevise sine Venner om Sandheden af sin Fortælling. At der overhovedet kunde fremkomme nye Stjerner paa Himlen, var dog ikke noget hidtil ganske uhørt, vistnok heller ikke i denne Kreds, hvor man ikke manglede Kjendskab til de gamle Forfattere. Plinius omtaler nemlig i anden Bog af sin Historia naturalis en ny Stjerne, som Hipparch skal have iagttaget, og da Pratensis netop for nylig havde holdt Forelæsninger over dette Sted og saaledes havde det i friskt Minde, kunde han saameget mindre undlade at bringe denne Beretning paa Tale. Hidtil havde man dog havt omtrent lige saa liden Tiltro til Plinius' Beretning som nu til Tyge Brahes; men da det om Aftenen blev klart, maatte Pratensis og Danzæus med Forundring erkjende, at Tyge Brahes Beretning ialfald var sikker nok.[44]

Efter at Pratensis opmærksomt havde gjennemlæst Tyge Brahes Skrift om den nye Stjerne, opfordrede han ham indstændigt om at lade det trykke. Danzæus og Brahes øvrige Venner anmodede ham ligeledes derom; men han afslog det paa det Bestemteste under det Paaskud, at Skriftet ikke var omhyggeligt nok udarbeidet, men egentlig, som han ved en senere Leilighed har tilstaaet, fordi han deelte den i hiin Tid herskende Fordom, at det ikke var passende for en Adelsmand at udgive Bøger. Han reiste altsaa tilbage til Skaane; men

hans Tanker vare iøvrigt ved denne Tid optagne af noget ganske andet, end den videre Udarbeidelse af Skriftet. Ved sine videnskabelige Bestræbelser havde han rigtignok erhvervet sig en ikke ringe Anseelse; men desuagtet fandt han sig aldeles ikke tilfreds med Opholdet i Danmark. Hverken i Kjøbenhavn eller i Skaane fandt han den fornødne Ro til sine Studeringer, og Misfornøielsen er vistnok bleven forøget ved at han, som det synes, mere end een Gang forgjæves har søgt offentlig Understøttelse. Forholdet til hans adelige Slægtninge, især de yngre, har neppe heller været det bedste. Disse havde i Almindelighed ikke megen Sands for hans videnskabelige Foretagender, men spottede derover som over noget, der var en fribaaren Adelsmand uværdigt, og Tyge Brahe, der følte sig kaldet til en høiere Virksomhed, glemte ikke, alvorligt at bebreide dem, at de fandt deres største Glæde i Omgang med Heste, Hunde og Bægere. De, der spottede over hans Særheder, kom i Reglen ikke til at mangle Svar paa Tiltale. Der fortælles saaledes, at en anden Adelsmand, nemlig Tage Krabbe, engang spøgende bebreidede Tyge Brahe sin Afholdenhed og sit eensomme Væsen ved at sige: »Der kommer Diogenes Cynicus«, og da Brahe spurgte: »Hvi saa«, svarede den anden: »Du ligger altid inde, ligesom Diogenes i sin Tønde«. Tyge Brahe svarede: »Jeg vil ikke ligne dig ved saa ringe en Mand; du er Julius Cæsar lig«, og da Krabbe spurgte: »Hvi saa«, fik han følgende Besked: »Ligesom Julius Cæsar heller vilde være den fornemste i enhver anden By end den næstforste i Rom, saaledes vil du heller være den fornemste iblandt alle Narre end den anden eller tredie iblandt de Vise.«[15]

Med Forholdene hjemme var Tyge Brahe altsaa ingenlunde tilfreds. Han havde derimod for nogen Tid siden besluttet at foretage en længere Reise, og var nu

beskjæftiget med at ordne det Fornødne i den Anledning. Men desuagtet kunde han dog ikke ganske forsømme, fremdeles at iagttage den nye Stjerne, og skjøndt han ikke omarbeidede hvad han havde skrevet, vedblev han dog at supplere det. Til Sammenligning med sine egne Iagtsagelser af Stjernen var det ham imidlertid af stor Interesse at erholde andre Observationer, anstillede paa flere forskjellige Steder, og af saadanne kom han ogsaa efterhaanden i Besiddelse af endeel. Saaledes meddeelte hans Ven Paul Hainzel i Augsburg ham nogle Iagttagelser over Stjernen, anstillede med den tidligere omtalte store Kvadrant, og flere Lærde tilsendte ham ligeledes deres Iagttagelser. Stjernen vakte, som rimeligt var, overalt megen Opmærksomhed iblandt Lærde og Ulærde og foranledigede Udgivelsen af en stor Mængde Skrifter, af hvilke Tyge Brahe fik adskillige tilsendt fra Johannes Pratensis. Men kun i de færreste af disse Skrifter fandtes nogenlunde brugbare astronomiske Observationer eller fornuftige Meninger, hvorimod flere af dem indeholdt de største Urimeligheder. Mange af Forfatterne ansaae Stjernen for en Komet, hvormed den dog ikke havde nogen Lighed. Cardan og flere meente, at Stjernen var den samme som den, der havde viist sig for de østerlandske Vise og ledet dem til Bethlehem. Selv den lærde og berømte Theodor Beza var af denne Mening og paastod bestemt, at ligesom Stjernen forhen havde forkyndt Christi Fødsel, saaledes skulde den nu forkynde hans Gjenkomst. Beza fremsatte endog sin Paastand i latinske Vers, men Tyge Brahe tvivlede dog paa, at han havde gjort det for fulde Alvor. Mange tilskreve Stjernen en betydelig Parallaxe og som Følge deraf en ringe Afstand fra Jorden. Andre troede, at den meget langsomt afvexlende nærmede sig til og fjernede sig fra Jorden, og forklarede heraf dens gradvise Tiltagen og Aftagen i

Glands. Der var i det Hele taget deelte Meninger om, hvorvidt Stjernen var ny eller ikke. Tyge Brahe heldede dog nærmest til den første Mening og tænkte, at den maaskee kunde være dannet af en Deel af Melkeveiens Materie. Den bøhmiske Astronom eller Astrolog Cyprianus Leovitius, som Tyge Brahe engang havde besøgt i Lauingen, beretter, at der ifølge gamle, haandskrevne Kroniker skal have viist sig en ny Stjerne Aar 945 og ligeledes Aar 1264, begge Gange netop paa eller i Nærheden af det Sted, hvor den nye Stjerne fremkom 1572. Hvis dette var paalideligt, laae det altsaa nær at antage, at det var een og samme Stjerne, der var bleven seet alle tre Gange. Den maatte da henregnes til de periodisk foranderlige Stjerner, hvoraf man ialfald kjender flere, og have en Periode af noget over 300 Aar. Men Tyge Brahe synes dog at nære nogen Tvivl om Paalideligheden af de gamle Beretninger.[46]

Af flere Skrifter om den nye Stjerne erfarede Tyge Brahe iøvrigt, at den allerede var bleven iagttaget af Andre nogle Dage før han opdagede den; men de mange urimelige Meninger, der i nogle af disse Skrifter vare fremsatte for fulde Alvor, bidroge dog meget til at give ham et bedre Syn paa det, han selv havde nedskrevet om Stjernen, og da han atter kom til Kjøbenhavn, fandt hans Venner ham ikke saa utilbøielig som forhen til at lade det trykke. Dog havde han endnu ikke ganske overvundet den ovenfor omtalte gamle Fordom; men Peder Oxe føiede sin Opfordring til de Andres og sagde, at det paa ingen Maade kunde være upassende for en Adelsmand at bidrage til nyttige Kundskabers Udbredelse. Han tilføiede, at hvis Brahe ikke vilde sætte sit Navn paa Bogen, kunde han skjule det i et Anagram. Noget efter gav Brahe endelig efter for sine Venners Forestillinger og sendte Haandskriftet til Pra-

tensis, med Tilladelse til at lade det trykke i Kjøbenhavn, og nu fandt han det ikke engang nødvendigt at tilbageholde eller skjule sit Navn. I Aaret 1573, altsaa imedens Stjernen endnu var synlig, udkom endelig Tyge Brahes første Skrift: »De nova stella«.[47] (Det var dog ikke første Gang Tyge Brahe havde ladet Noget trykke. Aaret iforveien havde han nemlig skrevet et latinsk Vers om sin ovenfor omtalte dødfødte Tvillingbroder, og ladet det trykke hos Mads Viingaard i Kjøbenhavn.[48])

Foran i Bogen »de nova stella« findes, i Stedet for Fortale, et Brev fra Johannes Pratensis til Tyge Brahe, samt dennes Svar, dateret Knudstrup den 5. Mai 1573, hvori han giver sit Minde til, at Bogen bliver trykt. Foruden de egentlige Observationer, hvorved Tyge Brahe bestemte den nye Stjernes Plads med en for den Tid næsten utrolig Nøiagtighed samt viste, at den maatte tilhøre Fixstjernehimlen, indeholder Skriftet udførlige Oplysninger om dens Størrelse, Lys og Farve. Derefter følger nogle astrologiske Betragtninger, som gaae ud paa, at Stjernen sandsynligviis var en Forløber for store Forandringer i Kirken og Staten, og at den desuden vilde bevirke tør Luft, pestagtige Sygdomme og giftige Slangers Fremkomst. I samme Bog findes tillige nogle Forudberegninger samt astrologiske Betragtninger over en Maaneformørkelse, som skulde indtræffe den paafølgende 8. December (1573). Endvidere findes i Skriftet det ret mærkelige Digt »Elegia in Uraniam«, hvori Tyge Brahe udtaler sin daværende Sindsstemning, og navnlig sin Misfornøielse med Adelens sædvanlige Leveviis og dens Mangel paa Sands for vigtige og alvorlige Ting. Dog omtaler han sin Onkel Steen Bille som en Prydelse for Fædrelandet og anfører blandt denne Mands Fortjenester, at han var den første, som havde gjort Forfærdigelsen af Glas og Papir bekjendt hertillands. Tyge Brahe siger

ogsaa i dette Digt, at han ikke lægger megen Vægt paa sin adelige Herkomst, og at man i det Hele ikke kan rose sig af de Fortrin, som man ikke har sig selv, men kun sine Forfædre at takke for. Til Slutning indeholder Skriftet et lille Digt af Anders Sørensen Vedel, der i Overskriften kalder Bogens Forfatter den Lærdeste iblandt de Adelige og den Adeligste iblandt de Lærde.[49]

Den nye Stjerne vedblev, som vi vide, endnu i nogen Tid at vise sig, skjøndt med stedse aftagende Glands. Allerede i December 1572 begyndte dens Lysstyrke at aftage, saa at den blev Jupiter lig; i Januar 1573 var den mindre klar end Jupiter; i Februar og Marts lignede den endnu Stjerner af første Størrelse, i April og Mai Stjerner af 2den, i Juli og August Stjerner af 3die og i October og November Stjerner af 4de Størrelse. I Slutningen af Aaret samt i Januar 1574 overgik den neppe Stjerner af 5te, og i Februar neppe Stjerner af 6te Størrelse, endelig blev den i Marts 1574 saa lille, at den ikke mere kunde sees. Men samtidigt med Størrelsen forandrede ogsaa Farven sig. I Begyndelsen var Stjernen hvid som Venus, derefter blev den guul, senere rød og tilsidst atter hvid eller blaalig som Saturn. Tyge Brahe udarbeidede nogle Aar senere et større Værk om den.[50]

I det ovenfor omtalte Brev, som Tyge Brahe den 5. Mai 1573 skrev til Pratensis, omtaler han en forgyldt Messingglobus og andre Instrumenter, som han kort iforveien, under et Besøg i Kjobenhavn, havde bestilt hos derværende Kunstnere, og i samme Brev anmoder han Pratensis om, at have Tilsyn med Forfærdigelsen af disse Sager, medens han selv var beskjæftiget med Forberedelser til den forestaaende Reise. I Løbet af Sommeren vilde han atter aflægge et Besøg i Kjøbenhavn for at afhente Instrumenterne og for at tage Afsked med sine Slægtninge og Venner, førend han begav sig til Udlandet.

Det synes endog, at Tyge Brahe ved denne Tid har tænkt paa at forlade sit Fædreland for bestandig, og at han selv troede sig i Besiddelse af Kraft nok til at løsrive sig derfra. I et latinsk Vers, som findes i det ovennævnte Brev til Pratensis, udtaler han sig bl. A. saaledes om Reisen: »Hverken mit Fædreland eller mine Venner holde mig tilbage. En Uforsagt finder ethvert Sted et Fædreland og lever allevegne vel. I ethvert Land finder man Venner. Det kan altid blive tidsnok at vende om igjen til det kolde Norden, at følge de almindelige Exempler og med Andre, uden Ære, at spilde de øvrige Aar paa Skaaler, Hunde og Heste, paa Hovmod og Overdaadighed (thi hvis sligt manglede, hvormed skulde Adelen da lyksaliggjøre sig?) medmindre Gud, som jeg ønsker, vil bevare mig til en bedre Lykke.« Men saa meget er dog vist, at der alligevel hos Tyge Brahe fandtes en dyb og inderlig Fædrelandskjærlighed, som han bevarede uformindsket saa længe han levede. Forøvrigt viser det nævnte Brev til Pratensis, at han neppe var i Stand til at løsrive sig fra denne sin trofaste Ven, uagtet det dog endnu ikke var afgjort, at Adskillelsen skulde være for stedse. Han forsikkrer, at han aldrig vil forglemme ham, og tilføier bl. A.: «I hvor langt vi end kunne blive adskilte her paa Jorden, saa kunne vi dog paa een Gang betragte den samme Sol og de samme Stjerner, (hvilket nu er min Glæde).« Derpaa hedder det i fire smukke Disticha: »Og da vi i vor Adskillelse ikke kunne forene vore Øines Straaler til een Straale og see hinanden, saa lader os søge et Foreningspunkt for Straalerne i de lyse Stjerner, som funkle ved den klare Pol. Den Stjerne, som jeg seer, vil da ogsaa du see, og Himlen vil forene vore Øine, medens Jorden adskiller vore Legemer.« [51]

Iblandt Tyge Brahes Slægtninge var der dog ogsaa enkelte, til hvem han var knyttet ved mere end Slægtskabets Baand, og fra hvem han vistnok nødigt vilde skilles for stedse. Men den af hans Slægtninge, der med Hensyn til Aandsevner og Tilbøieligheder stemmede nærmest overeens med ham, var dog hans yngste Søster Sofie. Hun var 10 Aar yngre end Tyge, og ligesom han begavet med ualmindelige Evner, der vare blevne omhyggeligt uddannede. Hun havde erhvervet sig et nøie Kjendskab til den classiske Oldtid, dens Mythologi og Historie saavelsom til det latinske Sprog og dets poetiske Literatur, ligesom hun ogsaa var i Besiddelse af et ualmindeligt Digtertalent. Men hun deelte tillige sin Broders Interesse for Astronomien og Kemien og erhvervede sig ligeledes en grundig Indsigt i begge disse Fag. Der var altsaa Meget, der nødvendigviis maatte drage de to Søskende til hinanden, men som rigtignok ogsaa bidrog til at fjerne dem endeel fra den øvrige Familie. Sofie Brahe gik jevnligt sin Broder tilhaande ved hans astronomiske og kemiske Arbeider, og han har selv fortalt, hvorledes hun bl. A. hjalp ham med at observere en Maaneformørkelse, som han forud havde beregnet og omtalt i Bogen »de nova stella«. Denne Formørkelse indtraf den 8. December 1573, og Sofie Brahe var altsaa dengang kun omtrent 17 Aar gammel.[52]

Den fast bestemte Reise maatte dog endnu indtil videre opsættes. En stor Deel af Sommeren 1573 led Tyge Brahe af Koldfeber, og efter at denne var ophørt, fik han en anden Grund til at opsætte Reisen. Noget før denne Tid havde han nemlig fattet Kjærlighed til en smuk ung Pige, med hvem han besluttede at gifte sig. Denne Pige var efter Nogles Beretning en Præstedatter, efter Andres derimod en Bondedatter fra Knudstrup Gods, men hendes Familieforhold ere iøvrigt ubekjendte. Hun

var ialfald ikke af adelig Stand, og dette var efter Datidens Anskuelser en stor Mangel hos den, der skulde være en Adelsmands Hustru; men Tyge Brahe har uden Tvivl været overbeviist om, at denne formeentlige Mangel kun var af ringe Betydning, og at den rigeligt opveiedes af væsentligere Fortrin. Hans Valg mishagede dog i hoi Grad hans Standsfæller, der meente, at en Adelsmands Giftermaal med en »Ufri» ikke alene satte en Plet paa hans eget adelige Skjold, men endog kastede en Skygge paa den hele Adelstand, og hertil kommer endnu, at en saadan Forbindelse medførte Tabet af adskillige adelige Rettigheder. Derimod ansaaes det neppe for nogen synderlig Skam for en Adelsmand at leve offentlig med en Frille. Man har iovrigt kun temmelig usikkre og tildeels modsigende Efterretninger saavel om Tyge Brahes Giftermaal som om flere af Børnenes Fodsel. Man veed saaledes ikke om han blev gift 1573 eller 1574; men derimod er det temmelig sikkert, at hans forste Datter, Christine, blev født i October Maaned 1573, og altsaa om ikke for, saa dog neppe ret længe efter Brylluppet. Det vides dog ikke bestemt, om den, der blev Tyge Brahes Hustru eller om en anden har været hendes Moder, men blandt andre Omstændigheder tyder ogsaa det fælles Navn Christine paa, at det første har været Tilfældet.

Tyge Brahe tog imidlertid intet Hensyn til de Indvendinger, der bleve fremforte imod hans Valg. Men den Selvstændighed, han herved viste, bidrog atter til at forværre det allerede i Forveien mindre gode Forhold til flere af hans adelige Samtidige, og disses Misfornoielse skal endog være gaaet saa vidt, at Kongen selv maatte stifte Forlig imellem de stridende Parter. Der er iøvrigt i den nyere Tid blevet opkastet Spørgsmaal om, hvorvidt Tyge Brahe og Christine virkelig nogensinde bleve for-

enede ved et lovligt Giftermaal, men man er nu neppe istand til at fremføre noget afgjørende Beviis for den ene eller den anden Mening. Man har heller ikke forglemt at søge efter Aarsagerne til, at Tyge Brahe valgte sig en Hustru i den borgerlige Stand. Saaledes har man anført, at neppe nogen fornem adelig Dame vilde have indvilliget i en Forbindelse med en Mand, til hvem der knyttede sig saa mange Særegenheder, og som i flere Henseender var en fuldstændig Modsætning til sine Samtidige, men at han ialfald snarere kunde vente at finde en Hustru efter sit Ønske i den borgerlige Stand, der, idet den ikke besad Adelens Forrettigheder og Rigdomme, heller ikke nærede saa store Fordringer til Livet. Men det maa dog antages, at virkelig Kjærlighed har været den egentlige Aarsag, ligesom ogsaa Alt tyder paa, at Tyge Brahe stedse har ført et lykkeligt Familieliv og saaledes aldrig har havt Grund til at være utilfreds med sit Valg.[53]

Endnu var det ikke afgjort, hvor Tyge Brahe vilde bosætte sig, og ikke engang om det vilde blive i eller udenfor Danmark. Men det kan dog bemærkes, at han den 22. Februar 1574 har aflagt et Besøg paa Øen Hveen, saa at han maaskee allerede dengang er bleven opmærksom paa, hvor godt denne Ø vilde egne sig til et Opholdssted for ham. Af hans efterladte Haandskrifter sees det nemlig, at han har anstillet Observationer her den nævnte Dag. Paa Hveen kunde han altsaa endnu iagttage den nye Stjerne, og denne Stjerne, der for ham havde havt den meest afgjørende Betydning, kunde saaledes vel siges, med sine Straaler idetmindste at have ledsaget ham til den Plet, der et Par Aar senere, netop ved ham skulde blive indviet til Uranias Dyrkelse. I Begyndelsen af Aaret 1574 opholdt Tyge Brahe sig iøvrigt meest paa sin Gaard Knudstrup, og i Marts og April

samme Aar anstillede han Observationer paa Herresvad. En stor Deel af Sommeren og Efteraaret tilbragte han derimod i Kjobenhavn, og her blev hans anden Datter, Magdalene, født samme Aar, men Dagen og Maaneden findes ikke angivet.[54]

Det var paa denne Tid meget almindeligt, at adelige Personer eiede Gaarde i Kjøbenhavn, hvor de jevnligt opholdt sig, og det samme har maaskee været Tilfældet med Tyge Brahe. Vist er det ialfald, at han nogle Aar senere var i Besiddelse af en Gaard i Kjøbenhavn og at denne Gaard laa omtrent der, hvor nu Vartov ligger. Tyge kan muligviis have arvet den efter sin Fader; men naar eller paa hvilken Maade han er kommen i Besiddelse af den, vides iøvrigt ikke.

Den paatænkte Reise var vistnok ingenlunde opgivet; men der indtraadte dog atter en Omstændighed, som gjorde det nødvendigt endnu at opsætte den. Vi have seet, at Tyge Brahes adelige Samtidige ingenlunde vare tilfredse med hans hele Adfærd; men desuagtet maatte de dog blive opmærksomme paa den Anerkjendelse, hans Indsigter efterhaanden forskaffede ham saavel ved Hoffet som iblandt de Lærde. Følgen heraf var, at de mathematiske Videnskaber, der hidtil havde været ringeagtede, nu kom til Ære og Værdighed iblandt de unge Adelsmænd. Disse anmodede derfor Tyge Brahe om at holde en Række offentlige Forelæsninger paa Universitetet over noget af det, som han forstod langt bedre end Andre, og som de ikke kunde lære af »de Høilærde«. Men han var ingenlunde tilbøielig til at opfylde deres Ønske, maaskee fordi han betragtede deres pludseligt vakte Interesse for Astronomien som en blot Modesag, eller maaskee af lignende Grunde som den, hvorfor han i Begyndelsen ikke vilde udgive sit Skrift om den nye Stjerne, og ikke engang hans Venner, hvoriblandt

Johannes Pratensis og Carl Danzæus, som de unge Videnskabsdyrkere havde vundet for Sagen, kunde overtale ham dertil. Men endelig formaaede man Kongen selv til at anmode ham derom, og nu kunde han ikke længer undslaae sig. Forelæsningerne begyndte han den 23. September 1574, og indledede dem med en lang latinsk Tale om de mathematiske Videnskabers Ælde og Nytte.

I denne Tale siger Tyge Brahe udtrykkelig, at Kongen havde anmodet ham om at holde mathematiske Forelæsninger, og begynder dernæst med at omtale Geometriens og Arithmetikens Dyrkning hos de Gamle. Han bemærker, at man ikke maa troe, at Geometrien kun gaaer ud paa, at maale Agre og Enge, men at den har et langt høiere Formaal, og han anfører, at den udmærkede Plato udelukkede alle dem fra sin Underviisning, der vare ukyndige i Geometrien og derfor ude af Stand til at fatte Resten af Filosofien. »Dette mener jeg«, hedder det fremdeles, »er Aarsagen til, at de gamle Filosofer naaede et saa hoit Lærdomstrin, at de fra Barndommen af indviedes i Geometrien, medens vi spilde vore fleste og bedste Ungdomsaar paa Studiet af Grammatik og Sprogene, som hine uden Vanskelighed tilegnede sig som deres Modersmaal«. Han omtaler, at fra Geometrien hidrører plan og sfærisk Trigonometri, der atter er Grundlaget for Astronomien, fremdeles Optik, Gnomonik, Geografi, Arkitektur o. s. v. Ligeledes omtaler han Arithmetiken og dens Nytte, samt Pythagoræernes Talmysterier. Han udvikler hvilken fortrinlig Videnskab Astronomien er, og dette hidleder han tildeels fra dens høie Ælde, idet han efter Josephus fortæller, at dens Oprindelse kan føres tilbage til Seths, Adams Sons, Tid. Dernæst omtaler han hvilke Fortjenester de ældre Astronomer, navnlig Hipparchus Rhodius

og noget senere Ptolemæus Alexandrinus, have erhvervet sig af denne Videnskab. I den nyere Tid havde Nicolaus Kopernikus, som fortjener at kaldes en anden Ptolemæus, med udmærket Skarpsindighed rettet forskjellige Feil hos de Gamle og saaledes bragt Videnskaben betydeligt fremad, skjøndt han havde stødt an imod de fysiske Principer (dog ikke imod de mathematiske) ved at gjøre Solen til Universets Centrum og give Jorden en tredobbelt Bevægelse omkring den. Om Astronomiens Nytte siger Tyge Brahe, at den er let nok at indsee; thi uden den Adskillelse og bestemte Betegnelse af Aar, Maaneder og Dage, som udgaaer fra Astronomien, kunde intet Statssamfund bestaae, for ikke at tale om al den Nytte, som Kjendskab til Astronomien medfører for det daglige Liv. Men desuden er denne Kunst saa ophøiet, at Kjendskab til den med Rette bør eftertragtes af ethvert begavet Menneske. Den fylder Sindet med en utrolig Glæde og skjærper Forstanden; den løfter Tanken fra de jordiske, smaalige og forgængelige Ting til de himmelske, vigtige og uforanderlige; ja den skænker endog Mennesket en Glæde, der er at ligne ved den, Himmelbeboerne nyde, idet den hæver ham ud over Jordelivets Indskrænkning. Til den Nytte, som Astronomien medfører, maa ogsaa regnes følgende, der dog gaaer langt over Menigmands Synskreds, nemlig at man af Stjernernes Bevægelser og Stilling til Dyrekredsen og Cardinalpunkterne kan gjøre Slutninger om den menneskelige Skjæbne, forsaavidt samme er Stjernerne underlagt, og forudsee meget af det tilkommende. Der er nemlig ingen Tvivl om, at denne lavere Verden styres og befrugtes af den høiere. Heraf opstaaer nu en anden, mere skjult og fra de ydre Sandser mere fjern Videnskab, som man kalder Astrologien. Denne gaaer nemlig ud paa at dømme om Stjernernes Indflydelse paa den

elementære Verden og paa de Legemer, der ere sammensatte af Elementerne. Om Astrologien udtaler han sig meget udforligt og søger at imødegaae de Indvendinger, der fra forskjellige Sider reistes imod den. Han mener, at man ikke kan frakjende Himmellegemerne al Kraft og Indflydelse uden at nægte baade Guds Viisdom og Erfaringen. Himlen indeslutter Jorden og tjener os ved sin regelmæssige Omdreining til at udmaale Tiden. Solens og Maanens store Betydning er i det Hele let nok at indsee; men de øvrige fem Planeter og Fixstjernerne have ogsaa deres Bestemmelse. Naar vi see, at Dyr, Planter, Metaller og Mineralier have deres Nytte og Betydning, saa kunne vi saameget mindre tro, at Himmellegemerne ere skabte uden Hensigt. Skaberen har ved at anbringe Stjernerne paa Himlen og give dem en regelmæssig Bevægelse kun villet tilkjendegive sin Viisdom og Godhed. Solen er Kilden til Varmen og Livet, Maanen har Indflydelse paa den dyriske Hjerne, paa Marven i Benene, paa Saften i Træerne o. s. v., hvilke Stoffer aftage og tiltage med den. Maanen foraarsager Ebbe og Flod, og Virkningen bliver størst, naar Solens Indflydelse forener sig med Maanens. Himmellegemernes Indflydelse paa Jorden og Havet er da sikker nok; men dette er ikke alt. Søfolk og Agerdyrkere have nemlig ved fortsatte Iagttagelser bemærket, at visse Stjerners Opgang og Nedgang medføre Storm og Uveir, og Erfaring lærer ligeledes, at Planetconjunctionerne have stor Indflydelse. Conjunctioner af Mars og Venus foraarsage Regn og Torden, af Jupiter og Merkur Blæst og Uveir, af Solen og Saturn Taage og uklar Luft o. s. v. Solen og Fixstjernerne bevæge sig meget nær paa samme Maade hvert Aar, men dette er ikke Tilfældet med de øvrige Himmellegemer, og det ene Aar kan derfor ikke være som det andet. — Blandt Planetconjunctionerne

fremhæver han især den mellem Jupiter og Saturn, som fandt Sted 1563 nærved Taagepletten i Krebsen, en Taageplet eller Stjernehob, som ifølge Ptolemæus har en kvælende og pestagtig Indflydelse. Denne Conjunction efterfulgtes nemlig af en Pest, som strakte sig over næsten hele Europa. Men da nu Menneskene stedse leve i Elementerne, paavirkes af dem og optage deres Bestanddele i sig, saa følger heraf, at ogsaa de maa være underkastede Planeternes Indflydelse. Desuden er der en saa stor Analogi imellem det menneskelige Legemes Dele og de 7 Planeter, at det ene kan betragtes som en Gjentagelse af det andet, og af denne Grund er ogsaa Mennesket blevet kaldt »Mikrokosmus« eller den lille Verden. Hjertet svarer til Solen (begge ere Kilder til Varmen), Hjernen til Maanen, Leveren til Jupiter o. s. v. Alt dette udvikles meget vidløftigt. Men hvormeget Tyge Brahe end anfører til Forsvar for selve Astrologien, mærker man dog, at han ikke selv har ubegrændset Tillid til Forudsigelsernes Paalidelighed. Astrologien maa nemlig, ligesom Lægevidenskaben, bygges paa Erfaring, men man lærer ikke saa let at kjende Planeternes Virkninger som deres Bevægelser. Det er heller ikke let at komme til nøiagtig Kundskab om Fødselsøieblikket eller Planeternes indbyrdes Stilling i dette, hvorpaa dog den hele Nativitetsstillen beroer. Men at forudsige et Menneskes Skjæbne er dog forbundet med endnu flere Vanskeligheder. Tyge Brahe mener nemlig, at skjøndt Planeternes Indvirkning ikke lader sig nægte, saa er den dog ingenlunde saa stor, at den kan ophæve den frie Villie. Planeternes Stillinger i Fødselsøieblikket kunne have Indflydelse paa de naturlige Anlæg og Tilbøieligheder, men Mennesket behøver ikke at give efter for disse sidste; Mennesket kan selv til en vis Grad regere Naturen, istedetfor som et andet Dyr at

lade sig regere af den. Opdragelse, Venskabs- og andre Forbindelser, erhvervede Kundskaber og flere Omstændigheder ville ligeledes gjøre deres Indflydelse gjældende. Den ene Indvirkning kan da ikke altid skjelnes fra den anden, og Resultatet maa derfor i Almindelighed blive tvivlsomt. — I Slutningen af Talen angiver Tyge Brahe hvad hans Forelæsninger skulde gaae ud paa. Da Astronomiens første Part eller Læren om Fixstjernerne (primi mobile), der iøvrigt ikke er den vanskeligste, ikke sjeldent af Andre bliver foredraget ved Universitetet, finder han det bedst svarende til Hensigten, i Korthed at fremsætte Læren om Astronomiens anden Part eller Planeternes Bevægelser (secundi mobile).[55]

Disse Forelæsninger bleve sluttede i Foraaret 1575, og Intet kunde nu afholde Brahe fra den saa længe paatænkte Udenlandsreise. Han tænkte nu paa at forlade sit Fædreland, maaskee for stedse; men at han selv i et saadant Øieblik ingenlunde var ligegyldig for dets Ære, viser bl. A. følgende lille Begivenhed. Anders Sørensen Vedel havde i længere Tid arbeidet paa en dansk Oversættelse af Saxo Grammaticus. I Begyndelsen af Aaret 1575 var Arbeidet omtrent færdigt, men det var at befrygte, at det ikke vilde blive trykt, bl. A. paa Grund af Papirets Kostbarhed. Tyge Brahe skrev da et latinsk Digt, hvori han udtalte denne Frygt og tilføiede: »Skaane har en Papirmølle, og I danske Kvinder, opoffrer af Kjærlighed til Fædrelandet Eders Lintøi selv, for at ikke vore herlige Forfædres Bedrifter skulle blive overgivne til Forglemmelse«.[56] — Da han endnu ikke vidste, hvor han vilde vælge sit fremtidige Opholdssted, lod han indtil videre sin Familie blive hjemme, for senere at afhente den, naar et saadant Sted var fundet. Han begav sig først til Cassel, hvor han omtrent ved Paasketid besøgte Landgrev Wilhelm den Fjerde. Denne Fyrste var ikke

blot en Videnskabernes Beskytter, men tillige selv practisk Astronom. Omtrent fra 1557 begyndte han at observere, og 1563 lod han paa den øverste Deel af sit Slot i Cassel indrette et nyt Observatorium, som han forsynede med Datidens bedste Instrumenter. Her anstillede han selv en Mængde Iagttagelser, og først adskillige Aar senere antog han Medhjælpere. Landgreven omgikkes Brahe meget venskabeligt; om Dagen samtalede de om astronomiske Gjenstande, og saa ofte Veiret tillod det, anvendtes Aftenerne til at observere, hvorved man tillige sammenlignede Landgrevens Instrumenter med de mindre, som Tyge Brahe førte med sig. Den nye Stjerne, som ogsaa Landgreven omhyggeligt havde iagttaget, gav ligeledes rigeligt Stof til Underholdning. Engang fortalte Landgreven, at han havde været beskjæftiget med at observere, da en Tjener kom og meldte, at der var Ild i Huset, men at han havde været saa optaget af sit Arbeide, at han ikke afbrød det før Observationen var fuldført. Saaledes forløb omtrent en Uges Tid; men Landgreven mistede nu en lille Datter, og dette foranledigede rimeligviis, at Tyge Brahe fortsatte sin Reise tidligere end han ellers havde bestemt. Fra Cassel begav han sig til Frankfurt am Main, især for ved den forestaaende Bogmesse at gjøre Indkjøb af Bøger. Herfra drog han til Basel, og denne By tiltalte ham i den Grad, at han besluttede for Fremtiden at tage Bolig her eller i den nærmeste Omegn. Stedet udmærkede sig ved sin rene og klare Luft; Akademiet var et Samlingssted for mange udmærkede Mænd, og den bekvemme Beliggenhed imellem tre store Lande, Italien, Frankrig og Tydskland, kunde lette ham Forbindelsen med andre Lærde. Det var ham ogsaa af Vigtighed at finde et roligt Sted, hvor han ikke saaledes som hjemme var udsat for idelige Forstyrrelser af sine adelige Slægt-

ninge; Basel forenede dette Fortrin med de øvrige, og til denne By vilde han altsaa hente sin Familie, for her uforstyrret at beskjæftige sig med Videnskaberne.[57]

Men førend Tyge Brahe reiste hjem til Danmark vilde han dog see sig videre om i Europa. Fra Basel drog han igjennem Schweiz til Norditalien, og opholdt sig nogle Dage i Venedig. Denne By tiltalte ham meget, og han stiftede her Bekjendtskab med mange lærde og anseete Mænd. Fra Venedig drog han til Augsburg, hvor han, som vi vide, under et tidligere Besøg havde stiftet Bekjendtskab med Brødrene Hainzel og flere lærde Mænd og ladet astronomiske Redskaber udføre. Her erfarede han, at et af disse, nemlig den store Kvadrant, for nogen Tid siden var blevet ødelagt af en stærk Storm. Derimod var den store Globus, som han havde bestilt her i Aaret 1570, nu saa vidt færdig, at den kunde føres til sit Bestemmelsessted. I Augsburg tog han Maleren Tobias Gemperlin, der tillige skal have været en lærd Mand, i sin Tjeneste og lod ham følge med sig. Han begav sig nu til Regensburg, hvor han var nærværende ved Keiser Rudolf den Andens Kroning, som foregik her med megen Hoitidelighed den 1. Novbr. Brahe kom dog især hertil for at træffe sammen med de mange anseete og lærde Mænd, som han vidste vilde indfinde sig ved denne Leilighed. Her havde han ogsaa haabet at træffe Landgrev Wilhelm; dette Haab opfyldtes imidlertid ikke, men derimod stiftede han Bekjendtskab med flere udmærkede Lærde, hvoriblandt Keiserens Livlæge, Bøhmeren Thaddæus Hajecius eller Hajek. Denne Mand var tillige Astronom og forærede Tyge Brahe et Par Skrifter om den nye Stjerne, nemlig et af ham selv og et af Spanieren Hieronymus Munosius. Der skal engang i Tyge Brahes bedste Alder være bleven tilbudt ham en fordeelagtig Plads ved Keiserens Hof, som han

dog ikke vilde modtage, og maaskee har det været ved denne Tid.[58]

Tyge Brahe havde altsaa opnaaet Hensigten med sin Reise, idet han havde udseet Basel til sit fremtidige Opholdssted, og reiste nu hjem for at træffe de nødvendige Forberedelser, saa at han i det paafølgende Foraar tilligemed sin Familie kunde forlade Danmark og reise hertil. Men det Tab, der saaledes truede Fædrelandet, blev dog denne Gang lykkelig afværget. Kong Frederik den Anden var ikke blot en Beskytter af Lærdom, men havde vel endog arvet noget af sin Faders Interesse for Astronomien. Vi have seet, at hans Opmærksomhed allerede tidligere var bleven henledet paa Tyge Brahe og at dette uden Tvivl nærmest hørte med til Peder Oxes Fortjenester. Peder Oxe var imidlertid død noget før Tyge Brahes Hjemkomst fra sin sidste Reise, nemlig den 24. October 1575; men iblandt Rigets fornemste Embedsmænd var der endnu adskillige, der ivrigt søgte at fremme Alt, hvad der kunde være til Fædrelandets Ære og Gavn, og iblandt disse maa især nævnes Kansler Niels Kaas og Rigsraad Jørgen Rosenkrands, der begge vedbleve at være Tyge Brahes trofaste Venner og Beskyttere saa længe de levede. Disse to Mænd have uden Tvivl ogsaa ved denne Tid søgt at knytte Tyge Brahe til Fædrelandet; men der blev tillige paa anden Maade virket hen til det samme Formaal. Noget før Tyge Brahes Hjemkomst havde der nemlig været et dansk Gesandtskab hos Landgrev Wilhelm, og Landgreven havde ikke forsømt den gunstige Leilighed til at anbefale Tyge Brahe. Han havde derimod indstændigt anmodet Gesandterne om, ved deres Hjemkomst at forestille Kongen hvilken Skade det vilde være for Landet, om Brahe gjorde Alvor af sin Bestemmelse, at nedsætte sig udenlands. Dette blev heller ikke uden Virkning;

thi ikke længe efter Brahes Hjemkomst tillagde Kongen ham en aarlig Løn af 500 Daler, imod at han skulde være villig til saadan Tjeneste, som hans Evner og Indsigter tillode og som Kongen maatte behøve af ham. Kongens Brev herom er dateret Frederiksborg den 18. Februar 1576.[59]

Saaledes kunde Tyge Brahe betragtes som ansat i kongelig Tjeneste; men kort efter gav Kongen ham et endnu tydeligere Beviis paa sin Naade. Han lod nemlig Brahe personlig kalde til sig og forlenede ham ikke alene med Øen Hveen for hans hele Levetid, fri for alle Afgifter, men tilbød endog at udrede betydelige Omkostninger, for at de fornødne Bygninger og Instrumenter kunde tilveiebringes her. Vi vide, at Tyge Brahe idetmindste een Gang tidligere havde været paa Hveen, og det er ikke usandsynligt, at Valget af denne Ø tildeels kan være foranlediget af ham selv. Saa meget er ialfald vist, at han med Glæde modtog den, da den blev ham tilbudt. Dens naturlige Beskaffenhed gjorde den særdeles skikket til hans Øiemed; her kunde han vente at finde den fornødne Ro, uden at fjerne sig for langt fra Slægt og Venner; paa lærde Mænd fattedes det heller ikke i Danmark, og Forbindelsen med Europas Lærde lod sig vel ogsaa tilveiebringe fra dette Sted. — Forleningsbrevet paa Hveen, der er dateret den 23. Mai 1576, har været trykt tidligere; men da det kun er kort og af stor Vigtighed for Tyge Brahes Historie, ville vi indføre det her, dog ikke med den gammeldags Skrivemaade. Det lyder saaledes:

»Vi Frederik den Anden etc. Gjøre Alle vitterligt, at vi af vor synderlig Gunst og Naade have undt og forlent og nu med dette vort aabne Brev unde og forlene os elskelige Tyge Brade Ottes Søn til Knudstrup, vor Mand og Tjener, vort Land Hveen, med alle vore

og Kronens Bønder og Tjenere, som der paa boendes ere, med al den Rente og Rettighed, som der af gaaer og af gives til os og Kronen, at have, nyde, bruge og beholde, kvit og fri, uden al Afgift, udi hans Livs Tid, og saa længe han lever og haver Lyst, hans Studia mathematices at continuere og forfølge, dog saa, at han skal holde Bonderne, der paa boendes ere, ved Lov, Skjel og Ret, og ingen af dem uforrette imod Loven eller med nogen ny Indfæstning eller anden usædvanlig Paalæg og Besværing, og udi alle Maade være os og Riget huld og tro og vort Gavn og Bedste i alle Maade vide at ramme, og af hans yderste Formue dets Skade og Fordærvelse hindre og afværge. Thi forbyde vi etc. Actum Frederiksborg den 23. Dag Mai Aar 1576.

Frederik.«

Samme Dag fik Rentemesteren Christoffer Valkendorf Brev om »at skulle fornøie Tyge Brahe Ottes Søn 400 Daler paa Regnskab til et Huus, Kongl. Maj. paa sin Omkostning har bevilget ham at lade bygge paa Hveen; dog at han selv skal forskaffe hvad Steen, Kalk og anden Deel dertil behoves«. Disse 400 »gamle Daler« bleve Tyge Brahe udbetalte den 27. Mai.[60]

Tyge Brahe stod saaledes ved et vigtigt Vendepunkt i sit Liv. Han var nu i sit tredivte Aar, yndet af sin Konge, agtet og anseet af de Lærde, i Besiddelse af den skjønne Ø og af Indtægter, der satte ham istand til udelukkende at anvende sine sjeldne Evner i Videnskabens Tjeneste.

Aaret 1576 var dog ogsaa i andre Henseender betydningsfuldt Aar for Tyge Brahe. Hans Datter Christine, som havde været ham meget kjær, døde den 24. September og blev begravet i Helsingborg Kirke, og et Fjerdingaar tidligere havde han mistet sin trofaste Ven, Johannes Pratensis, der blev bortrevet i sin bedste Alder

den 1. Juni. Tyge Brahe havde lovet, hvis han kom til at overleve Pratensis, at hædre hans Minde ved en latinsk Gravskrift, hvilket Løfte ogsaa blev opfyldt. Men hvor kjær han havde havt Pratensis sees endvidere af et latinsk Brev, som han fra Knudstrup den 3. September 1576 skrev til den kongelige Livlæge Peder Sørensen. I dette Brev tilbyder han nemlig at bekoste et Mindesmærke over Pratensis, naar kun Peder Sørensen vilde forfatte en Indskrift dertil. — Et saadant Monument blev ogsaa oprettet i Frue Kirke i Kjøbenhavn.[61] — Johannes Pratensis levede netop længe nok til at kunne lykønske Fædrelandet til at beholde Tyge Brahe og denne til Besiddelsen af Øen Hveen; han fulgte ham saaledes lige til det Tidspunkt i hans Liv, da hans Glandsperiode egentlig begyndte.

II.

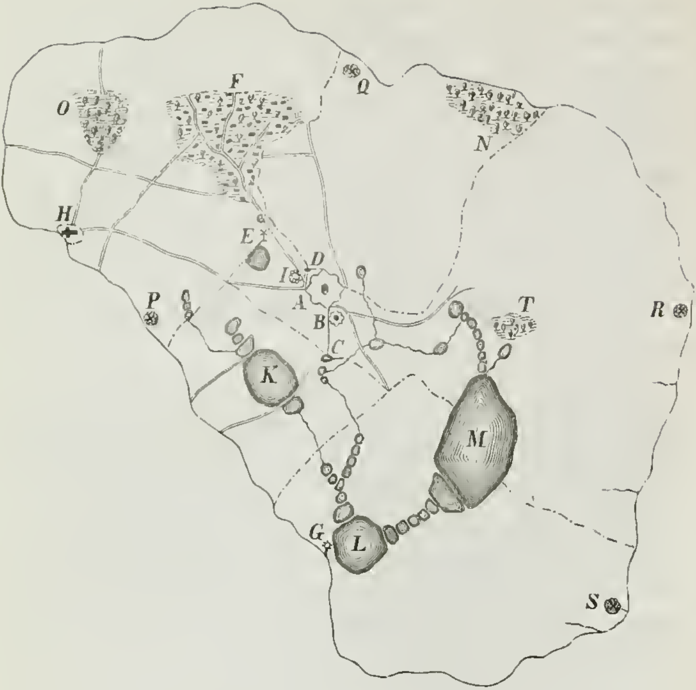
Tyge Brahe paa Hveen.

Øen Hveen ligger som bekjendt i Øresund, omtrent 3 Miil nord for Kjøbenhavn, 1 Miil øst for Rungsted, 2 Miil syd for Helsingør og Helsingborg og henved en Miil vestnordvest for Landskrona. Skjøndt Øen ligger noget nærmere den skaanske end den sjællandske Kyst, har den dog fra de ældste Tider lige indtil 1658 stedse været regnet med til Sjælland. I Valdemar den Andens Jordebog kaldes Øen: »Hwæthæn«, i et Diplom fra 1351 »Hwetøøn«, og paa Tyge Brahes Tid »Hueen«, «Huæn« eller »Huen«; paa Svensk skrives Navnet »Hven«, og naar det paa Dansk gjerne skrives »Hveen«, saa maa man dog ikke heraf lade sig forlede til at ansee Ordet for et Tostavelsesord. Ifølge gamle Sagn skal Øen have faaet Navn af en Jomfru Hvenild; men Tyge Brahe holdt sig ialfald ikke udelukkende til denne Forklaring. I sine latinske Skrifter kalder han nemlig Øen: »Insula Venusia, vulgo Hvenna«, og meente altsaa, at medens den i Hverdagssproget kaldtes Hveen, burde den dog i det ædlere, latinske Sprog snarere benævnes efter Gudinden Venus, paa Grund af sin Skjønhed. Tyge Brahe siger et Sted i en Beskrivelse over Øen, at Fremmede kalde den »Scarlatina«, Skarlagensøen, og en engelsk Reisende ved Navn

Fynes Moryson, der besøgte Øen i August 1593, fortæller med Hensyn hertil følgende Sagn, som han havde hørt i Danmark. En engelsk Konge havde engang ønsket at kjøbe Øen, og han vilde betale den med saa meget Skarlagensklæde, at det ganske kunde bedække den, samt desuden lægge Rosenobler i alle Hjørnerne paa Klædet. Efter en anden Fortælling havde de Danske engang solgt Øen til en Kjøbmand, som de dog spottede, da han kom for at tage den i Besiddelse, idet de sagde, at han maatte tage den med sig, hvis han vilde have den.[1]

Førend vi gaae videre, ville vi her meddele en kortfattet Beskrivelse over Øen og ledsage denne Beskrivelse med et lille Kort, omtrent som det, der findes i et Par af Tyge Brahes egne Skrifter.[2] Det bliver derfor nødvendigt, paa dette Sted ikke alene at omtale de Gjenstande, som fandtes paa Øen da Tyge Brahe blev forlenet med den, men ogsaa i Forbigaaende at nævne flere forskjellige Anlæg, som fremstode i Aarenes Løb, og som i det Følgende skulle omtales nærmere.

Ved alle Sider har Øen høie og steile Klinter, saa at den kan sammenlignes med en Bjergmasse, der stiger op af Havet; men Overfladen er derimod temmelig jevn, med en ringe Heldning mod Nord eller Nordost. Denne Høislette tilbyder saaledes næsten paa ethvert Punkt en meget fri Udsigt saavel til Himmelhvælvingen som til de smukke og livlige Omgivelser. Kysten frembyder ikke faa Landgangssteder, og Opgangen skeer bekvemmest paa et af de Steder, hvor en af de mange smaae Bække, der gjennemkrydse Øen, har dannet sig et Udløb til Havet. Det Landingssted, der nu som oftest benyttes, naar man kommer fra Sjælland, er paa Øens nordvestlige Side, i Nærheden af Kirken; et andet findes omtrent midt paa den vestlige Side, ved Møllebækkens Udløb.

Øen Hveen paa Tyge Brahes Tid.

A. Slottet Uraniborg.
B. Observatoriet Stjerneborg.
C. Avlsgaard (Praedium oeconomiae destinatum).
D. Mekanisk Værksted.
E. Veirmølle.
F. Landsby, indeholdende omtrent 40 Gaarde og Huse.
G. Et kunstigt Mølleværk.
H. St. Ibbs Kirke.
I. Bøndernes Thingsted (Forum judiciale rusticorum).
K. L. M. Indsøer. (Foruden disse fandtes endeel mindre Søer og Fiskedamme, ialt omtrent 60.)
N. En lille Hasselskov paa Oens Nordkyst.
O. Mose og Ellekrat
P. Ruin af Slottet Sønderborg.
Q. — — Nordborg.
R. — — Hammer.
S. — - — Carlshøi.
T. En lille Lystskov.

Paa Østkysten (lidt syd for Ruinen af Hammer Slot) findes det smukke Punkt Bækvig, et Landingssted og Fiskerleie, der aabenbart har faaet sit Navn af en Bæk, som her har dannet sig et Udløb igjennem Klinten. Hvilket Landingssted der i Almindelighed benyttedes af Tyge Brahe og dem, der besøgte Øen i hans Tid, vides ikke.[3]

Øens største Udstrækning fra Nord til Syd eller fra Øst til Vest er henved en halv Miil, og Omkredsen beløber sig til omtrent en Miil. Hele Øen udgjør et Kirkesogn, og Kirken, der kaldes St. Ibbs Kirke, ligger tæt ved den høie, nordvestlige Klint; den er lille og uden Taarn, men derimod findes der et Klokkehuus noget høiere oppe i Landet. Paa Tyge Brahes Tid havde Øen omtrent 40 Bøndergaarde og Huse, der laae samlede paa Øens nordvestlige Deel og udgjorde Landsbyen Tuna, et Navn, der er beslægtet med det islandske »tun« og det engelske »town«, og gjenfindes i flere svenske Byer, saavel enkelt som i Sammensætninger, saasom Sigtuna og Eskilstuna. Byens Marker fandtes i dens Nærhed, men derimod synes større Strækninger paa Øens sydlige og østlige Deel at have været uopdyrkede og kun anvendte til Græsgang. Paa Øen fandtes Overflødighed af Harer og Fuglevildt, hvorimod der berettes, at Rotter og Muus ikke kunde leve der, og at Nødderne i Hasselskoven aldrig bleve ormstukne. Tyge Brahe skal endvidere have forsynet Øen med en Mængde Kaniner og andet Vildt.[4]

Foruden de paa Kortet antydede fire Borgruiner fandtes endvidere paa Øen nogle Kæmpehøie og flere Fortidsminder. Ved den østlige eller nordøstlige Kyst fandtes Galleheien, Møjehøiene og flere; mod Vest laae Hellehøien, hvor Bøndernes Thingsted fandtes, og lidt nord for Ruinen af Sønderborg laae Renshøien. Tæt nord for Ruinen af Carlshøi fandtes en langagtig Steen-

sætning, som kaldtes Fru Grimilds Grav. Ved Øens Nordkyst, tæt vesten for Hasselskoven, fandtes en anden, vistnok noget yngre Ruin, den saakaldte Munkekirke, der saae ud som Grunden af en nedbrudt Kirke eller anden Steenbygning. Denne Bygning har været omtrent 40 Alen lang og 12 Alen bred, og ved den Side, der vendte ud imod Søen, fandtes endnu i Begyndelsen af dette Aarhundrede Levninger af Mure med Kalk og hugne Steen. Dens anden Side vendte ind imod en med Muur eller Steen indfattet kvadratisk Plads, omtrent 70 Alen paa hver Side. Men hverken Sagnet, der taler udførligt om de øvrige Ruiner paa Øen, eller Historien veed Noget at berette om denne. I Tyge Brahes Skrifter nævnes den ikke.[5]

Saaledes forefandt Tyge Brahe altsaa denne Ø, da han i Sommeren 1576, efter at være bleven forlenet med den paa Livstid, tog den i nærmere Øiesyn. Omtrent midt paa Øen valgte han en Plads, hvor han besluttede at lade opføre en anseelig Bygning eller et Slot, som skulde indeholde Beboelsesleilighed for ham selv med Familie, Medhjælpere og Tjenestetyende, og desuden Observatorier, Laboratorier osv. Dette Slot benævnte han meget betegnende efter Astronomiens Muse Urania, og kaldte det U r a n i b o r g.

Den 8. August 1576 var den lille Ø Vidne til en smuk Høitidelighed, som kunde give et Begreb om, hvilken Opmærksomhed der fra nu af jevnlig skulde blive dette Sted tildeel. Paa denne Dag blev nemlig Grundstenen eller Votivstenen til Uraniborg høitideligt nedlagt af den franske Gesandt Carl Danzæus i Tyge Brahes og mange fornemme og lærde Mænds Nærværelse, blandt hvilke rimeligviis ogsaa Vedel befandt sig; men hvem der iøvrigt har været tilstede, vides ikke. Carl Danzæus havde tilveiebragt Grundstenen, der bestod af en Porfyr-

plade, forsynet med en Indskrift, som fortalte naar og af hvem Bygningen var bleven paabegyndt. Tyge Brahe fortæller, at Hoitideligheden fandt Sted om Morgenen, da Solen stod op tilligemed Jupiter nær ved Lovens Hjerte (Regulus), og da Maanen i Vandmanden befandt sig ved Nedgang. Festen indledes ved en Libation med forskjellige Vine; de Tilstedeværende onskede Forsynets Bistand til, at det betydningsfulde Værk, som Tyge Brahe stod i Begreb med at paabegynde her, maatte faae en lykkelig Fremgang, og Stenen blev derefter anbragt paa sin Plads, nær ved Jordens Overflade, i det sydøstlige Hjørne af Bygningen.[6]

I Sommeren 1576 opholdt Tyge Brahe sig for Størstedelen i Skaane; dog kom han jevnligt til Hveen, for at føre Tilsyn med Bygningsarbeidet, ligesom han ogsaa af og til opholdt sig i Kjobenhavn. Her havde han, som vi vide, ikke faa Venner, og til disse hørte uden Tvivl Digteren Erasmus Lætus (Rasmus Glad), der for et Par Aar siden var vendt tilbage fra sin Omflakken i fremmede Lande og tilbragte sine sidste Aar i Kjøbenhavn.[7]

Bygningsarbeidet paa Hveen skred rask fremad, og endnu i samme Efteraar maa Bygningen være bleven bragt i en saadan Stand, at den kunde afbenyttes til Bolig for Tyge Brahe. Ifølge hans egen Beretning begyndte han nemlig her paa sin Fødselsdag den 14. December at anstille Observationer, hvormed han nu stadigt vedblev i en lang Aarrække.[8] Dog synes det, at han endnu af og til har opholdt sig i Skaane; han skal nemlig have havt en Søn ved Navn Claudius, der blev født den 2. Januar 1577, men døde allerede den 8. samme Maaned, og blev begravet i Væsby Kirke paa Kullen.[9]

Slottets ydre og indre Indretning blev uden Tvivl i Hovedsagen anordnet af Tyge Brahe selv, men til at

forestaae Opførelsen benyttede han dog en egentlig Bygmester, nemlig den ældre Johannes Steenvinkel fra Emden, der senere vil blive nærmere omtalt. Det varede dog endnu omtrent fire Aar inden Bygningen blev færdig, og det er høist sandsynligt, at Tyge Brahe i omtrent al den Tid, han boede paa Hveen, stedse vedblev at pynte paa den, ligesom det er vist, at der af og til blev foretaget Forandringer saavel ved Slottet som ved sammes Omgivelser. Vi ville senere udførligt omtale Slottet Uraniborg og flere Bygninger, som Tyge Brahe efterhaanden lod opføre paa Hveen, og paa dette Sted maa det derfor være tilstrækkeligt at anføre et Par Bemærkninger derom. Den midterste Deel af Slottet var en firkantet Bygning, over hvilken en større og nogle mindre Kuppelbygninger hævede sig. Mod Nord og Syd var denne Bygning forbunden med to lavere, runde Taarne, under hvis Tage der var indrettet Observatorier. Paa Øst- og Vestsiden fandtes to smaae, ottekantede Taarne, i hvilke der var anbragt Indgange til Slottet. Bygningen laae ganske frit; Pladsen omkring den benyttedes til Haveanlæg, og det Hele indesluttedes af høie Jordvolde.

Noget syd for Slottet havde Tyge Brahe en temmelig betydelig Avlsgaard, hvis Bygninger synes at have bestaaet af 3 sammenbyggede Huuslængder samt et lidet, spidst Taarn ind imod den trekantede Gaardsplads. Der er rimeligviis allerede ved denne Tid blevet begyndt paa Indretningen af de paa Kortet angivne Søer og Fiskedamme, hvis Antal senere beløb sig til omtrent 60. De bleve satte i Forbindelse med hinanden ved Kanaler, der havde deres fælles Udløb igjennem den tidligere nævnte Møllebæk paa Øens vestlige Side, hvor en kunstig Vandmølle senere blev indrettet.[10]

Den store Globus, som var bleven forfærdiget i Augsburg, ankom i Aaret 1576 til Danmark, og blev først her saavidt udtorret og fuldendt, at man kunde begynde at indgravere Cirkler og Figurer paa den. Men Observatorierne paa Uraniborg maatte ogsaa forsynes med nye Instrumenter. Vi kunne ikke her beskrive de mange Instrumenter, som Tyge Brahe i Aarenes Løb anskaffede sig, men maa indskrænke os til, leilighedsviis at omtale enkelte af dem, for at give et Begreb om deres Beskaffenhed i Almindelighed samt om de vigtigste af de Forbedringer, Tyge Brahe efterhaanden udtænkte. Det maa nemlig erindres, at Constructionen af nyere og bedre astronomiske Instrumenter netop udgjør en vigtig Deel af de Fremskridt, som skyldes Tyge Brahe. Endnu har han maaskee benyttet de kjøbenhavnske Kunstnere og Haandværkere, der tidligere havde arbeidet for ham; men det har dog neppe varet meget længe inden han selv lod et mekanisk Værksted indrette paa Hveen. Et saadant Værksted fik sin Plads i en særegen Bygning lidt nordvest for Slottet.

Det første eller dog et af de første Instrumenter, Tyge Brahe lod forfærdige efter at han var kommen til Hveen, var en lille Kvadrant, som kun var bestemt til Høidemaaling. Den var kun lidt over ½ Alen (1 Cubitus) i Diameter; den var udført af Messing, men stærkt lueforgyldt, for at kunne modstaae Luftens Paavirkning. Stativet, hvorpaa den var anbragt, hvilede paa 4 Skruer, hvorved en lodretstaaende Axe, omkring hvilken Kvadranten kunde dreies, lod sig bringe i den noiagtige Stilling. En Snor med et Blylod hængte ned langs ad den ene Side af Kvadranten og tjente til at vise om den stod nøiagtig lodret. Man sigtede fra Instrumentets Centrum, langs med en om dette bevægelig Lineal, og den inddeelte Rand vendte altsaa opad. Men Inddelingen

maa vi omtale nærmere. Randen var paa sædvanlig Maade inddeelt i 90 Grader, og hver af disse atter i 12 Dele, hvoraf enhver altsaa indbefattede 5 Bueminutter. Men desuden var Kvadrantens Flade benyttet til Inddeling paa den Maade, som Spanieren Petrus Nonius har opfundet og beskrevet i sin Bog »de Crepusculis«. Tyge Brahe bemærker, at ifølge Nonius' Mening skal Opfindelsen hidrøre fra Ptolemæus, men at dette neppe forholder sig rigtigt. Inddelingsmaaden var nu følgende: Paa Kvadrantens Flade var der anbragt 44 Kvartcirkelbuer, som havde deres fælles Centrum i Kvadrantens Centrum. Den Bue, som var nærmest indenfor Instrumentets Rand, var inddeelt i 89 ligestore Dele, de følgende i 88, 87 osv. og den inderste i 46 Dele. Naar nu den bevægelige Lineal rettedes mod en eller anden Stjerne, maatte den med sin Rand berøre idetmindste et af de mange Inddelingspunkter, og heraf kunde man finde den søgte Vinkel eller Stjernens Høide. Dette kunde skee ved Beregning, men dog nemmere ved Hjælp af en dertil indrettet Tabel, og en saadan havde Tyge Brahe derfor ladet indgravere paa Bagsiden af Instrumentet.

Man vil bemærke, at i denne Maade at inddele Instrumenter paa, ligger allerede Begyndelsen til den meget vigtige Opfindelse, som først langt senere blev gjort af Franskmanden Vernier. Vi skulle dog snart see, at Tyge Brahe ikke fulgte det givne Spor, men derimod søgte at naae Maalet ved ganske andre Midler.

Paa Instrumentet var der dog endnu nogen Plads tilbage imellem den inderste af de inddeelte Cirkelbuer og Centrum, og denne meente Tyge Brahe at man ogsaa kunde give en passende Anvendelse. Her lod han nemlig anbringe et lille cirkelrundt Billede med en noget særegen allegorisk Fremstilling. Dette Billede har maa-

skee baade været udgraveret og malet, for saaledes at kunne give to noget forskjellige Fremstillinger eftersom det betragtedes fra det ene eller det andet Standpunkt. Man saae her et Træ, som paa den ene Side havde friskt, grønt Løv, samt frodigt Græs under sig, medens det paa den anden Side havde en udtørret Rod og visne, bladløse Grene. Under den grønne Deel af Træet sad en Yngling paa en kubisk tilhuggen Steen; han havde en Laurbærkrands paa Hovedet, samt en Himmelglobus i den ene Haand og en Bog i den anden. Under den visne Deel af Træet stod et Bord, som var bedækket med meget af det, der her i Verden holdes i Priis, saasom en Pengekasse, Sceptre, Kroner, adelige Vaaben, Guldkjæder, Ædelstene, Fruentimmerpynt, Bægere, Kort, Tærninger osv., og bagved Bordet saaes et Skelet, der søgte at rive alle disse Herligheder til sig. Ovenover Figurerne læstes følgende Verslinie: »Vivimus ingenio, caetero mortis erunt« (vi leve i Aand [eller Geni], Resten hører Døden til). Indskriften var anbragt paa en Seddel, der hængte ned fra Træets Grene, og saaledes, at den første Deel af Indskriften, »Vivimus ingenio«, fandtes ved den grønne Deel af Træet, hvor den unge Filosof sad, medens Resten, »caetera mortis erunt«, fandtes ved den visne Deel af Træet. Ved denne Fremstilling skulde antydes, at det kun er ved Tilegnelsen af grundig Lærdom eller dog ved aandelig Stræben, at Menneskelivet faaer sin egentlige Betydning, medens alt andet kun er af ringe Værd og lige saa forgængeligt som det menneskelige Legeme. Denne Modsætning finder dog kun Sted i det Timelige, men forsvinder ganske naar man seer hen til det Evige. Billedet viser derfor ogsaa (maaskee naar Øiet flyttes hen til et andet Punkt), at den grønne Deel af Træet gaaer over i og forener sig med den visne, »eftersom der ikke gives noget Forhold imellem

det Endelige og det Uendelige«. Men med det samme forandres Indskriften til: »Vivimus in Christo, caetera mortis erunt« (Vi leve i Christus, Resten hører Døden til). Den første Deel af Indskriften, »Vivimus in Christo«, staaer dog endnu ved den grønne, og Resten ved den visne Deel af Træet; men imellem de grønne Blade seer man nu en hieroglyfisk Antydning af Christi Liv og Lære. Resten af Billedet forbliver uforandret, undtagen forsaavidt som den Deel af samme, der hentyder til den menneskelige Viisdom, nu kommer henimod den tørre Deel af Træet. Herved antydes, at Menneskene ikke kunne erholde det evige Liv paa nogen anden Maade end ved Christus.[11]

Ved Udførelsen af dette Billede har Tyge Brahe rimeligviis benyttet den før nævnte Tobias Gemperlin fra Augsburg, der var kommen til Danmark tilligemed ham selv eller maaskee kort efter. Gemperlin kom senere til at udføre betydelige Arbeider for Tyge Brahe og Andre. Han har maaskee ogsaa arbeidet for Kongen; ialfald udstedte denne den 23. April 1577 et Brev fra Frederiksborg, hvori det hedder, at »Tobias Kemperle« af Augsburg, »skal være forpligtet til at contrafeie og male før os, naar vi ham lade tilsige,« og være fri for Skat, Vagthold og borgerlig og Byes Tynge og anden Besværing, saalænge han er tilsinds at forblive her i Riget.[12]

Et af Tyge Brahes første astronomiske Arbeider paa Hveen maatte nødvendigviis gaae ud paa at bestemme Stedets Meridian og Polhøide, eller, istedetfor Polhøiden, Ækvators Høide, hvoraf den let kan udledes. Tidligere bestemte man i Almindelighed Ækvators Høide ved at observere Solens Høide i Meridianen saavel paa den længste som paa den korteste Dag; Middelværdien var da den søgte Høide. Men med denne Fremgangsmaade var den Ubekvemmelighed forbunden, at der

hengik et halvt Aar imellem de to Observationer, og at det rette Observationsoieblik let kunde gaae tabt paa Grund af ugunstigt Veir. Tyge Brahe fandt da paa at bestemme Polhoiden alene ved een Nats Observationer, nemlig ved at observere en eller anden Circumpolarstjernes Hoide saavel i dens ovre som i dens nedre Culmination, og heraf tage Middelværdien. Men da Polhøidens nøiagtige Bestemmelse er af stor Vigtighed for alle de senere Resultater, var det ikke nok at bestemme den een Gang for alle. I det Hele taget gjentog Brahe ofte sine Observationer paa flere forskjellige Maader, for at Resultaterne kunde controllere hinanden. Men ved disse forskjellige Undersøgelser blev han ledet til den vigtige Opdagelse, at Refractionen havde en langt større Indflydelse end man tidligere havde troet. Den havde ikke været ukjendt hverken af Ptolemæus eller af de arabiske Astronomer, men disse havde troet, at den var saa ringe, at man ikke behovede at tage Hensyn til den. Tyge Brahe udledte altsaa Ækvators Hoide saavel af Polhøiden som af Solens Hoide i Meridianen ved Sommer- og Vintersolhverv, og ved at sammenligne Resultaterne fandt han, at de aldrig stemmede ganske overeens, men at Forskjellen jevnlig steg til 4 Minutter. Denne Forskjel syntes ham for stor til at kunne hidrore fra Feil ved Instrumenterne eller Observationerne, og maatte altsaa have en anden Grund. Han tænkte da, at den maaskee kunde hidrøre fra Refractionen, der maatte være størst i Nærheden af Horizonten og saaledes kunde have en storre Indflydelse paa Solens Hoide ved Vintersolhverv end ved Sommersolhverv, og udfandt nu et Middel, som i Løbet af en Dag kunde vise ham hvorvidt hans Formodning var rigtig. Hertil anvendte han en Armillarsfære paa henved 10 Fods Diameter, hvis Axe var parallel med Verdensaxen, og undersogte ved Hjælp

af dette Instrument om Solen under sin hele daglige Bevægelse stedse nøiagtigt fulgte den samme Parallelcirkel, eller om den afveg derfra. Det sidste viste sig tydeligt at være Tilfældet, og af Afvigelsens Størrelse kunde han slutte sig til Refractionens. Ved Iagttagelser, som anstilledes paa Sommersolhvervsdagen, deels om Middagen og deels da Solens Høide var aftagen til omtrent 11° (hvilket for Uraniborg omtrent var dens Middagshøide ved Vintersolhverv) fandt Tyge Brahe, at Refractionen i sidste Tilfælde havde forøget Høiden med omtrent 9 Minutter; heraf maatte omtrent Halvdelen faae Indflydelse paa Ækvators Høide, thi i en Høide, der nærmede sig Polhøiden, meente Tyge Brahe at Refractionen maatte være forsvindende. Han erkjendte, at i Nærheden af Horizonten er Refractionen omtrent ½ Grad, og at Solen paa Grund heraf maa synes at staae 4—5 Minutter tidligere op og gaae lige saa meget sildigere ned end Tilfældet ellers vilde være. Han bemærker ligeledes, at Refractionens Størrelse er underkastet en ringe Forandring, selv naar Himlen er klar og Luften reen, og at den neppe er den samme ved enhver Horizont. Derimod var han ikke heldig i at udfinde Refractionens sande Aarsag. Han bemærker ganske rigtigt, at hvis Aarsagen laae i Luftens forskjellige Tæthed i forskjellige Afstande fra Jordens Overflade, saa maatte Refractionen først ophøre i Zenith. For ham var den derimod umærkelig i langt ringere Høider, og han antog derfor, at den heller ikke strakte sin Indflydelse videre. Han meente derimod, at den snarere hidrørte fra de Vanddampe, som altid findes i Luften og især i dens nederste Lag; men besynderligt nok meente han, at Himmellegemernes Afstand havde Indflydelse paa Refractionen, saa at Fixstjernerne paa Grund af deres større Afstand fra Solen havde en mindre Refraction end denne. Han

meente ligeledes, at Fixstjernernes Refraction allerede ophørte ved 20 Graders, men Solens derimod først ved 45 Graders Hoide. — Skjøndt Tyge Brahe, som vi have seet, ikke var den første, der bemærkede Refractionen, var han dog den første, der indrettede Tabeller over dens Størrelse og tog den med i Beregning.[13]

For omtrent et Aar siden havde Tyge Brahe erholdt en aarlig Løn af Kongen imod at udføre saadanne Arbeider, som denne maatte forlange af ham, og i Foraaret 1577 indtraf netop en Begivenhed, som gav Anledning til, at Kongen forlangte hans Tjeneste, saavidt vides for første Gang, nemlig Prinds Christians (Christian den Fjerdes) Fødsel. Kongen havde i henved fem Aar været gift med Dronning Sofie, en Datter af Hertug Ulrik af Meklenborg og Hertuginde Elisabeth, og i Løbet af disse Aar havde Dronningen bragt Prindsesserne Elisabeth og Anna til Verden. Han frygtede for, at han ingen Sønner skulde efterlade sig, og Prindsens Fødsel var derfor en Begivenhed, der hilstes med ualmindelig Glæde, saavel af Kongefamilien som af Folket. Prindsen blev født paa Frederiksborg Slot den 12. April 1577, og Daaben fandt Sted Hellig Trefoldigheds Søndag den 2. Juni i Frue Kirke i Kjøbenhavn, Dagen efter at Dronningen havde holdt sin Kirkegang paa Frederiksborg. Høitideligheden ledsagedes af storartede Festligheder paa Kjøbenhavns Slot, hvortil en Mængde fornemme Personer vare indbudne, saavel fra Udlandet som fra de forskjellige Dele af Riget. Kongens Svigerforældre vare Faddere, og iblandt de mange danske Adelsmænd, som vare anmodede om at være tilstede i samme Anledning, nævnes ogsaa Tyge Brahe Ottesen. Ifølge Sagnet havde Kongen med Opmærksomhed hørt paa den samsøske Bondes Fortælling om Havfruen, der forud forkyndte Prindsens Fødsel og tilkommende Storhed; men det var ganske i Tids-

alderens Aand, at han onskede nærmere Oplysning om Prindsens Fremtid og altsaa henvendte sig paa det Sted, hvor Underretning herom sikkrest maatte være at finde. Han befalede Tyge Brahe at stille Prindsens Nativitet. Brahe gav sig altsaa ifærd med dette Arbeide, og skjøndt det vel neppe har tiltalt ham selv, udførte han det dog med en Grundighed, der havde været en bedre Sag værdig. Det udforlige Skrift, som han udarbeidede herom, er affattet paa Latin, men dog ifolge Kongens udtrykkelige Befaling ledsaget med et Udtog paa Tydsk. Ved Begyndelsen findes en latinsk Dedication til den unge Prinds; den er dateret den 1. Juli 1577, og Arbeidet, der kun existerer i Haandskrift, er sandsynligviis indgivet omtrent ved denne Tid. Det tydske Udtog indeholder i Almindelighed kun Resultaterne af de astrologiske Undersøgelser, hvorimod der med Hensyn til Grundene i Reglen er henviist til den latinske Text. Dog er der ogsaa i det tydske Udtog leilighedsviis antydet Grunde, men det er da gjerne altid skeet med Indblanding af saamange latinske og selv arabiske Ord og Udtryk samt astronomiske Tegn, at man maatte have studeret Astrologien temmeligt grundigt for at kunne forstaae det Hele. Angaaende Fremgangsmaaden ved at stille Nativiteter maa vi endnu erindre, at der toges Hensyn til, om visse Stjerner til bestemte Tider vare i Opgang eller Nedgang eller stode høit paa Himlen; at Planeternes Betydning stod i en vis Overeensstemmelse med de græske Gudenavne, som man havde fundet for godt at tillægge dem, men at deres Indflydelse dog var forskjellig eftersom de vare i det ene eller det andet af de 12 saakaldte Huse, hvori Dyrekredsen inddeeltes; at der maatte tages Heusyn til deres Conjunctioner, Oppositioner osv.

Efter disse forelobige Bemærkninger ville vi give et kort Udtog af selve Resultaterne. Tyge Brahe siger dog flere Gange udtrykkelig, at disse Resultater ingenlunde ere at stole paa; thi Gud regerer sine Skabninger efter sit eget Velbehag, og Menneskene ere af ham blevne begavede med en fri Villie, saa at de kunne bryde og afvende den naturlige Betydning, hvis de ellers ville rette sig efter Fornuftens Lys. Først tales om Livets Længde efter Ptolemæi og hans Tilhængeres Lære, og da hverken Solen eller Maanen eller »det opstigende Sted« ere i onde Aspecter, men alle vel stillede »i gode Planethuse«, vil den unge Herre sandsynligviis opnaae en hoi og naturlig Alder. Det angives i hvilke Aar han vil være udsat for mere eller mindre betydelige Sygdomsanfald. Planeternes Stillinger ville især i hans 56de eller 57de Aar blive i hoi Grad ugunstige med Hensyn til hans Liv og Sundhed, og hertil kommer endnu, at ifølge Arabernes Mening kunne »Alchochoderne« ikke give mere end 56 Aar, og at man ved at følge Ptolemæi Lære kommer til næsten det samme Resultat, nemlig 57 Aar. At domme paa astrologisk Viis maa der altsaa i det 56de eller 57de Aar indtræffe en betydelig Fare for hans Liv, saa at han neppe vil blive meget ældre, men dog staaer det i Guds Magt at lade ethvert Menneske leve saa længe som det behager ham. Iblandt de »regerende Planeter« er det i denne Nativitet den gunstige Venus, der har den storste Betydning. Prindsen vil derfor faae stor Tilbøielighed til Vellyst, sandselige Glæder og Fornøielser, samt komme til at holde af Musik og andre skjønne Kunster, og forøvrigt blive retskaffen og godgjorende. Venus vil ogsaa bevirke, at han bliver velskabt og af Middelhoide. Dog vil Mars ogsaa faae Betydning og gjore Prindsen djerv og tapper samt give ham stor Lyst til Krigsvæsen, hvormed han vil faae

meget at gjore. Længere hen hedder det, at Mars ligeledes vil bevirke Lyst til Jagt og alle Slags Spil og Selskabelighed, samt Begjerlighed efter at vinde Rigdom og Gods ved Krigsmagt. — Ifolge de Lægekyndiges Mening, hedder det, gives der 4 Complexioner (Temperamenter), og af disse vil Prindsen erholde det sangvinske, der ogsaa ansees for det lykkeligste, da det gjor Menneskene glade og tilfredse. Dog vil Saturn bevirke den fornodne Alvor og derved tilveiebringe en passende Modification. Med Hensyn til Forstand og Ingenium er det især Merkur, der faaer Indflydelse, og da den er vel stillet, vil Prindsen erholde meget gode Aandsevner, saa at han vil lære med Lethed og faae megen Interesse for Kunster og Videnskaber. — Prindsen vil i Almindelighed være heldig i sine Foretagender, men dog, paa Grund af Jupiters Stilling, ikke saa meget i hvad der vedkommer geistlige Sager og Personer som i andre Henseender. At han vil komme til stor Ære og Værdighed kunde man allerede slutte sig til af hans fornemme Fodsel, men det fremgaaer yderligere af den Stjernes Stilling, som i denne Henseende har den storste Betydning, nemlig Alhabor, som staaer i Sirius' Mund og er den klareste og smukkeste af alle Fixstjernerne; i Fodselsoieblikket stod den nemlig høit paa Himlen. Solens Stilling bekræfter det samme; dog kan det ikke være andet, end at der ogsaa i den nævnte Henseende vil mode ham nogen Modgang. Det angives nu hvilke Aar der ville blive gunstige og hvilke der ville blive ugunstige for Prindsen med Hensyn til Ære og Værdigheder. — Han vil komme i Besiddelse af stor Rigdom; thi det Punkt, som har storst Betydning i denne Henseende, eller det saakaldte »pars fortunae«, er vel stillet, og det samme er Tilfældet med Solen og de ovrige Planeter. Ved Mars's Stilling antydes, at denne Rigdom fornemmelig vil hidrore fra mar-

tialske Aarsager eller Krigsbedrifter; dog vil den ogsaa tildeels blive erhvervet ved Giftermaal. Men, som det saa ofte gaaer, saaledes vil Rigdommen ogsaa her give Anledning til Uenighed og Tvedragt, og navnlig vil Prindsen kun faae liden Glæde af geistligt Gods, hvis han kommer i Besiddelse af noget saadant. Fremdeles vil han være heldig med Hensyn til Bjergværker og alle Slags skjulte Skatte og hvad dermed staaer i Forbindelse. Der angives i hvilke af hans Alders Aar han især vil være heldig i at erhverve Rigdom. — Merkur har i denne Nativitet stor Betydning med Hensyn til Øvelser og Færdigheder, men da den her er bleven martialsk og staaer i det syvende Huus, betyder den, at den unge Herre især vil omgaaes med Sager, som henhore til Krigsvæsen og opnaae stor Færdighed saavel heri som i alle Slags ridderlige Øvelser, og i at omgaaes med alle Slags kunstige Sager. Fremdeles vil han blive en Ynder af Jagten og tildeels lægge sig efter Medicinen, navnlig Saarlægekunsten. Prindsen vil komme til at foretage lange Reiser. — Med Hensyn til Ægteskab er det vanskeligt at have nogen Mening. Dog er saavel Maanen som Venus, som begge have stor Betydning med Hensyn hertil, nogenlunde godt stillet, og det formodes derfor, at Prindsen ikke vil være uheldig med Hensyn til Frieri og Giftermaal, undtagen forsaavidt som nogen Uenighed og Tvedragt vil opstaae heraf. Tiden, i hvilken han vil være meest tilbøielig til at frie og tage sig en Hustru, vil først være i hans 20de eller 21de Aar; skulde det imidlertid ikke skee ved denne Tid, saa maaskee i det 33te eller 34te Aar, og skulde han endnu forblive ugift, saa vil han faae Lyst til at gifte sig i det 47de Aar — hvis det ellers ikke er for seent. Men om Ægteskab kan overhovedet ikke siges noget bestemt, da det mere afhænger af Menneskets frie Villie end af

Stjernernes Stilling. Om Børnene er det endnu vanskeligere at sige noget. Dog finder man, at Saturn baade befinder sig i og hersker over det femte Huus, som er det sterile Tegn, og følger man Astrologernes Mening, saa maa man derfor formode, at Prindsen kun vil efterlade sig faa Børn, men at disse ialfald ville blive af en stærk og god Natur. Han vil neppe komme til at leve i den bedste Forstaaelse med sine Søskende; dog kan heller ikke herom siges noget bestemt. Derimod vil han faae mange Venner, især iblandt Konger og Fyrster, men ikke iblandt »jovialske Folk« eller saadanne, som føre et geistligt Regimente. Det vil ikke mangle paa Fjender, men disse vil han i Almindelighed overvinde; kun maa han tage sig i Agt for, ikke at blive fangen af sine Fjender, da Merkur netop kommer i en saadan Constitution, som ofte har havt Fangenskab til Følge. Der angives i hvilke Aar dette vil skee; Faren vil især blive stor i hans 52de Aar, men ved klog Forsigtighed kan den nok undgaaes. — Prindsen vil ikke faae meget Anlæg til Sygdomme, undtagen forsaavidt som han selv vil bevirke sligt ved en uordentlig Levemaade. Det angives dog til hvilke Tider han vil være mere eller mindre udsat for at blive syg. — Der er i denne Nativitet Intet, der tyder paa en unaturlig Død; derfor vil denne Herre ende sit Liv ved naturlige Sygdomme, og selv give stor Anledning og Aarsag dertil ved uordentligt at besvære Naturen og ved altfor megen overflødig Vellyst, da Venus ikke alene behersker Opgangen og det ottende Huus, men tillige er forenet med Mars. De Tider, paa hvilke der er størst Fare, ere de samme som de, paa hvilke Sygdommene ville indtræffe, og allerfarligst er, som foran angivet, det 56de eller 57de Aar, som han, »efter astrologisk Gjætning at dømme«, neppe vil overleve. Men det bemærkes atter, at det Hele er

usikkert, hvilket dog tildeels kommer af, at man aldrig kjender det rette momentum nativitatis, og til Slutning hedder det: »Hvad her er angivet, maa dog ikke forstaaes som om det nødvendigviis maatte være saaledes, thi det er kun Formodninger. Mennesket er af Gud blevet begavet med en fri Villie, som staaer over de himmelske Indflydelser, og naar det vil følge Fornuftens Stemme, som det har forud for de andre Skabninger, saa er det ikke underkastet Stjernernes Indvirkning; Gud den Almægtige regerer sine Skabninger og Naturen efter sin Villie, og ham tilhører Lov og Tak alene.«[14]

Tyge Brahe stod, som vi have seet, i et venskabeligt Forhold til flere af de kjøbenhavnske Lærde, og ligesom han ved sine forhen omtalte mathematiske Forelæsninger var kommen i et nærmere Forhold til hele Universitetet, saaledes søgte man nu atter at drage ham hertil. Den 18. Mai 1577 foreslog Niels Hemmingsen i Konsistoriet, at man skulde vælge Tyge Brahe til Universitetets Rector, og skjøndt det paa denne Tid ikke var sædvanligt hertillands at overdrage Rectorværdigheden til Nogen, der ikke var Professor ved Universitetet, vandt Forslaget dog Bifald, saa at der efter samtlige Professorers Beslutning blev skrevet til Tyge Brahe om at modtage den nævnte Ærespost. Tyge Brahe svarede med et latinsk Brev, dateret »in Insula Huena« den 21. Mai 1577, og takkede Professorerne for den ham beviste Ære, men bad dem tillige have sig undskyldt, da han ansaae sig for mindre skikket til dette Hverv, og nu desuden var saa optaget af sit Byggeforetagende paa Hveen, at han ikke kunde faae Tid til at tage sig af andre Ting. Men hvis han i Fremtiden kunde være Universitetet til nogen Nytte og Tjeneste, skulde han stedse findes rede til at tjene den lærde Republik. Skjøndt Tyge Brahe saaledes ikke umiddelbart kunde

stotte eller deeltage i Professorernes Virksomhed, gjorde han det dog paa en anden Maade, idet han paa Hveen snart begyndte at oplære endeel unge Mennesker i de mathematiske og naturvidenskabelige Fag, der endnu ikke dyrkedes synderlig ved Universitetet.[15]

Ikke længe efter denne Tid blev Tyge Brahe forlenet med Kullegaarden i Skaane. Denne Gaard ligger paa Kullen eller Kullaberg, en Bjergryg, der strækker sig omtrent en Miil i Længden, fra Ost til Vest, igjennem den nordlige Deel af Luggude Herred, langsmed Kullevigen eller Skeldervig, og skyder sig omtrent en Fjerdingvei ud i Kattegattet. Gaarden ligger ikke langt fra Kullens Fyrtaarn, og er omgiven af smukke Skove og Enge. Tyge Brahe blev forlenet med denne Gaard ved følgende Brev:

»Vi Frederik etc. Gjøre Alle vitterligt, at vi af vor synderlig Gunst og Naade have undt og forlent og nu med dette vort aabne Brev unde og forlene os elskelige Tyge Brahe til Knudstrup, vor Mand og Tjener, vor og Kronens Gaard Kullegaarden, udi vort Land Skaane paa Kullen liggendes, med al sin Eiendomme og rette Tilliggelser, Intet undtaget, efter som Bent Vind den for ham udi Værge havt haver, at have, nyde, bruge og beholde, kvit og fri, til saa længe vi anderledes derom tilsigendes vorder. Dog skal for[ne] Tyge Brahe ikke være forpligtet, deraf at holde Løgten ved Lige og Magt, men aleneste den til sit eget Nytte og Behov bruge og forvende. Og skal han holde for[ne] Gaard med sine Eiendomme ved Hævd og Magt, og ikke forhugge eller forhugge lade nogen de Skove, der til ligger, til Upligt udi nogen Maade. Cum inhibitione solita. Actum Frederiksborg den 28. August Aar 1577.«

Men noget efter kom Kongen dog til Kundskab om, at denne Gaard var bleven Tyge Brahe overladt paa

altfor gunstige Vilkaar, og heri blev derfor gjort en Forandring, som man seer af følgende Brev:

»Til Tyge Brahe Ottes Søn saa lydendes:

Frederik etc. Vor Gunst tilforn. Vid at efter som vi nu senesten have undt og forlent dig Kuldegaarden paa Kulden udi Helsingborg Len, kvit og fri ad gratiam, og du dig den Tid vilde forbeholdet have med Løgten der sammesteds at holde ved Lige at være forskaanet, da efterdi vi nu komme udi Forfaring, at Bent Vind, som tildes (hidtil) haver havt samme Gaard, altid var forpligtet at holde Løgten der af ved Lige og Magt, og den ogsaa for slig synderlig Aarsage var hannem forlent, at han for^ne Løgte flittig skulde lade vare, at sofarende Mand der over ikke skulle have sig at beklage, efter som tilforn tidt og ofte skeet var, bede vi dig og ville, at der som du vil beholde for^ne Gaard, at du da retter dig efter, for^ne Løgte paa Kulden at holde flittig ved Lige og Magt, som det sig bør, saa Ingen sig der over med Billighed kan have at beklage, og dersom nogen Klagemaal der over kommer, du da ikke vil stande der fore til Rette. Dermed etc. Actum Antvorskov 18. October Aar 1577.«[16]

Medens Tyge Brahe saaledes vel har havt nogen Omsorg for at forøge sine Indtægter, forsomte han dog heller ikke sine astronomiske Arbeider. I Efteraaret 1577 opdagede han en Komet, som han stedse omhyggeligt iagttog saalænge den viste sig, nemlig indtil i Begyndelsen af det følgende Aar. Nogle Sofolk havde allerede seet denne Komet den 9. November, men Tyge Brahe saae den dog først den 13., lidt før Solnedgang, da han gik hen imod en Dam, for at fange nogle Fisk til sin Aftensmad. Paa Grund af Dagslyset kunde han i Begyndelsen ikke see Halen, men den viste sig strax efter Solnedgang. Det var da utvivlsomt, at det var en

Komet, han havde opdaget, og den blev omhyggeligt observeret endnu samme Aften. Kjærnens eller Hovedets Diameter anslog han til 7 eller 8 Minutter. Halens Længde beløb sig til 22 Grader eller derover, thi det var vanskeligt at see hvor den ophorte; den var iovrigt krummet og bredest i den Ende, som var længst borte fra Kjærnen. Tyge Brahe har anstillet eu stor Mængde Observationer over denne Komet, der var den første, han iagttog. Disse gaae fornemmelig ud paa, til mange forskjellige Tidspunkter at bestemme dens Plads imellem Fixstjernerne, eller med andre Ord, at bestemme dens tilsyneladeude Bane paa Himmelkuglen og dens Hastighed i de forskjellige Punkter af denne Bane. Iblandt Observationerne findes dog ogsaa mange Optegnelser om Kjærnens Storrelse og Udseende, saavel som om Halens Længde og Retning.

Det vil maaskee her være passende at omtale hvilke Begreber man tidligere havde om Kometernes Natur. Disse Begreber vare i Almindelighed meget uklare og urigtige. Fra de ældste Tider, fra hvilke vi have historiske Efterretninger, have vi ogsaa Beretninger om Kometer, men de ere tidt saa utilfredsstillende, at man ikke engang altid kan see, om det, der tales om, virkelig er en Komet eller maaskee et Nordlys, en Ildkugle eller et andet kortvarigt Fænomen. At et saadant Fænomen dog maatte have Noget at betyde, derom var den overtroiske Mængde fast overbeviist, og dette gjaldt især med Hensyn til Kometer, der havde lange Haler, hvilke man tidt ansaae for et fra Himlen udstukket Tugtens Riis, som skulde varsle om tilkommende Begiveuheder. Men da Kometerne kom og forsvandt til ubestemte Tider og hverken i Udseende eller i Bevægelse lignede Planeterne, vilde Astronomerne ikke henregne dem til de egentlige Himmellegemer. De Gamle ansaae dem i Almindelighed

kun for Meteorer eller tilfældigt sammenhobede Dampe, som kun viste sig i kort Tid og derpaa atter adspredtes og forsvandt for stedse. Man anførte Aristoteles som Autoritet for, at Kometerne kun opstaae af Jordens Uddunstninger og bevæge sig i dens Atmosfære, og denne Mening vedblev i mange Aarhundreder at staae uangreben. Seneca fremsatte dog den Mening, at de vedbleve at bestaae, og at deres Bevægelser foregik efter bestemte Love, som det var Fremtiden forbeholdt at udforske. Regiomontanus (Johan Müller fra Königsberg i Franken) kan betragtes som den første eller en af de første, der anstillede egentlige Kometobservationer. Han iagttog i Nürnberg en Komet i Aaret 1472 og undersøgte dens Parallaxe, der dog kun var meget ringe, og heraf sluttede han, at Kometen, tvertimod Aristoteles Mening, bevægede sig langt udenfor Maanens Sfære. Peter Apianus sluttede af sine iøvrigt meget ufuldkomne Observationer, at Kometerne beskreve Storcirkelbuer paa Himmelhvælvingen. Men alt dette trængte til at undersøges nærmere, og Kometen 1577 gav Tyge Brahe Leilighed dertil.

Af sine Observationer søgte Brahe at udfinde om Kometen havde nogen Parallaxe, men dette var temmelig vanskeligt, paa Grund af dens egen Bevægelse. Der maatte nemlig skjelnes imellem den Deel af Kometens Stedforandring, som hidrørte fra dens egen Bevægelse i sin Bane og den Deel, som hidrørte fra Parallaxen. Tyge Brahe fandt imidlertid, at Kometen kun havde en ringe Parallaxe, og heraf uddrog han to meget vigtige Slutninger, den ene, at Kometen var meget længer borte end Maanen, og den anden, at Himlene eller Planeternes Sfærer ikke kunde være solide, som man tidligere havde troet og som mange Astronomer endnu vare tilboielige til at troe, men at de vare gjennemtrængelige

i alle Retninger og derfor ialfald kun kunde være opfyldte med en fiin Materie. Tyge Brahe fandt, at Kometen paa det nærmeste bevægede sig i en Storcirkelbue paa Himlen, men han forsøgte nærmere at bestemme dens Plads i Verdensrummet og at finde en regelmæssig Bane omkring Solen, af en saadan Beskaffenhed, at Kometen ved at følge denne kunde tilfredsstille Observationerne, og han fandt, at det sidste nogenlunde kunde skee ved at tænke sig, at Kometen bevægede sig i en cirkelformig Bane omkring Solen og saaledes, at den passerede imellem Solen og Venus. Han synes endog at have været paa Veien til Forestillingen om ovale Baner; han bemærker nemlig, at Kometernes Bevægelser ikke ere saa regelmæssige som Planeternes, og at dette maaskee kan komme af, at deres Baner ikke ere cirkelrunde og regelmæssige som Planeternes, men maaskee ovale, som Gjennemsnittet af et Æg. Ved Bearbeidelsen af sine Observationer af Kometen kom Tyge Brahe vistnok efterhaanden til den Overbeviisning, at Verdensaltet var langt større end man tidligere havde tænkt sig, ligesom det ogsaa tildeels var ad denne Vei, at han nogle Aar senere blev ledet til at udtænke et nyt Verdenssystem. Hans Betragtninger over Kometen 1577 bragte ialfald Videnskaben et meget betydeligt Skridt fremad, da det herved for første Gang blev sat udenfor al Tvivl, at Kometerne ere virkelige Himmellegemer og bevæge sig i bestemte Baner. Men hvad han har fremsat om selve Beskaffenheden af disse Baner og deres Elementer, er derimod bygget paa saa mange usikkre og urigtige Forudsætninger, at det nu kun kan have historisk Interesse. Om denne Komet udgav Tyge Brahe nogle Aar senere en stor Bog, der indeholder saavel et Udvalg af Observationerne som en Mængde herpaa grundede Undersøgelser. Tyge Brahes Kometobservationer ere i Aaret

1867 fuldstændigt udgivne efter det endnu bevarede Haandskrift. I Nøiagtighed overgaae de i høi Grad Forgængernes, skjøndt de naturligviis staae langt tilbage for Nutidens; men det maa dog bemærkes, at hvad de i denne Henseende mangle, tildeels erstattes ved deres store Mængde, saa at nyere Astronomer have kunnet benytte dem til Beregning af den virkelige Bane.[17]

Disse Kometobservationer foretoges ved Hjælp af tre forskjellige Instrumenter, nemlig en Radius, en Sextant og en Høide- og Azimuthalkvadrant. Radien og Sextanten, der anvendtes til Distancemaaling, vare indrettede omtrent som de forhen beskrevne, om end med nogle Forbedringer. Kvadranten var i flere Henseender forskjellig fra den tidligere omtalte Høidekvadrant, da den var forsynet med en horizontal, inddeelt Kreds, og da der desuden var foretaget meget væsentlige Forandringer saavel med Hensyn til den Maade, hvorpaa den var inddeelt, som med Hensyn til Indretningen af den bevægelige Alidade, hvormed man sigtede. Kvadranten var opstillet paa fem solide Marmorpiller. Dens Radius var omtrent en Alen, og Radius af den horizontale Kreds noget mindre. Paa Kvadrantens forreste Flade var den Nonius'ske Inddeling anbragt, og paa Bagsiden en hertil hørende Tabel. Men ved dette Instrument træffe vi endvidere den Forandring, at Randen tillige var inddeelt ved Hjælp af skraatstillede Transversaler, ligesom paa den tidligere omtalte Radius. Denne Maade at inddele paa er strængt taget kun rigtig naar den anvendes til Inddeling af rette Linier; dette vidste Tyge Brahe meget godt, men paa Kunstens daværende Standpunkt kunde han uden Betænkelighed anvende den, i Betragtning af, at en lille Bue ikke afviger meget fra en ret Linie. Men selv om man kunde inddele Cirkelbuer med nok saa megen Fiinhed og Noiagtighed, vilde dette

dog endnu ikke have været til stor Nytte, medmindre man ogsaa med en hertil svarende Grad af Noiagtighed var istand til at rette Alidaden imod den paagjældende Stjerne. Det maa nemlig her erindres, at Tyge Brahe ingen Kikkert havde, da dette Apparat først blev opfundet flere Aar efter hans Død, og det er maaskee heller ikke overflødigt at bemærke, at Kikkertens store Betydning for Astronomien ikke blot ligger deri, at man ved dens Hjælp kan undersoge Storrelsen og Beskaffenheden selv af saadanne Gjenstande, som ikke engang kunne opdages med blotte Oine, men ogsaa deri, at man kun ved at anbringe Kikkerter paa Maaleinstrumenterne er istand til at opnaae en bestemt Synslinie. Naar man anbringer et Traadkors indeni Kikkerten, netop paa det Sted, hvor Billedet af de fjerne Gjenstande danner sig, er man istand til, saa at sige med mathematisk Noiagtighed, at rette Kikkertens Axe imod det paagjældende fjerne Punkt. Men saalænge man ingen Kikkert havde, maatte man nøies med, paa Alidaden at indrette Aabninger til at see igjennem, og det simpleste var vistnok, ved hver af dens Ender at anbringe en fremstaaende Plade med et Hul igjennem. Denne Indretning var meget ufuldkommen; thi gjorde man Hullerne store, blev Synslinien ikke tilstrækkelig bestemt, og jo mindre man gjorde dem, desto vanskeligere blev det at see Gjenstandene derigjennem, især naar disse vare smaae og lyssvage. Tyge Brahe søgte at overvinde denne Vanskelighed ved at construere særegne »Pinnacidier«, en Opfindelse, som fortjener at omtales nærmere, da den har bidraget overordentlig meget til hans Observationers Nøiagtighed. Ved hver Ende paa den bevægelige Alidade fandtes et saadant Pinnacidium, der væsentlig bestod af en fiirkantet Plade, stillet lodret paa Alidadens Længderetning. Disse to Plader maatte være nøiagtigt

lige store, og deres tilsvarende Sider nøiagtigt parallele. I hver af Pladerne fandtes en Spalte nær ved og langs med den Side, ved hvilken Pladen var befæstet til Alidaden. Men det var egentlig kun den Plade, der var nærmest ved Iagttagerens Øie, som med Grund førte Navn af Pinnacidium. Ved hver af dens Sider fandtes nemlig en lille, bevægelig Vinge eller Klap, saaledes at der imellem Pladens Sider og disse Vinger opstod fire Spalter, der ved en særegen Mekanisme samtidigt kunde gjøres bredere eller smallere, eftersom Stjernens Lys fordrede det. Naar nu Stjernen, seet igjennem den øverste, den nederste, den høire eller den venstre Spalte, syntes at berøre henholdsviis den øverste, den nederste, den hoire eller den venstre Rand af den bageste Plade, og i alle fire Stillinger i samme Øieblik, da var det sikkert, at Stjernen netop befandt sig i den Synslinie, der svarede til det Punkt af Gradbuen, paa hvilket Alidaden pegede. Til Brug ved Solobservationer var der endvidere i den bageste Plade anbragt et lille Hul, og paa den forreste tegnet en hertil svarende lille Cirkel. Saavel denne Kvadrant som de ældre Sextanter maatte forøvrigt snart vige Pladsen for nyere Instrumenter, der vel vare større og bedre udførte, men hvis Indretning dog i mange Tilfælde væsentlig var den samme. Det maa dog bemærkes, at Tyge Brahes senere Instrumenter gjerne bleve saaledes indrettede, at man ikke, som ved de allerede omtalte, sigtede fra Centrum ud over den inddeelte Rand, men derimod fra Randen ud over Centrum, og at det bageste Pinnacidium da gjerne ombyttedes med en Cylinder, hvis Axe stod lodret paa Instrumentets Flade.[18]

Tyge Brahe lod jevnligt nye Instrumenter forfærdige; men ligesom han hertil behøvede Kunstnere og Haandværkere, saaledes begyndte han ogsaa efterhaanden at

antage Lærlinge og Medhjælpere, der kunde gaae ham selv tilhaande ved hans videnskabelige Arbeider. Disse Medhjælperes Antal var til sine Tider meget betydeligt, og den første, han antog, var uden Tvivl Peder Jakobsen Flemlose. Det sidste Navn havde han, ifølge den Tids Sædvane, optaget efter sin Fødby, Flemløse i Fyen, hvor han skal være født omtrent 1554. Han synes at have været beslægtet med den for sin Tid som lærd Orientalist bekjendte Thomas Bang, der ligeledes er født i Flemlose (Aar 1600), men om hans Slægtskabsforhold vides iøvrigt Intet. I Kjøbenhavn udgav han 1574 et lidet Skrift om en Solformorkelse, der indfaldt dette Aar, og 1575 udgav han en dansk Oversættelse af Musæi Skrift om den melankolske Djævel; til det sidste Skrift føiede han en Fortale, hvori han bl. A. fortæller, at han havde oversat Skriftet fra Tydsk, da han i Aaret 1573 opholdt sig i Leipzig. Ligesom saa mange Andre paa den Tid forenede han det medicinske Studium med det mathematiske, og det er ret karakteristisk, at Longomontanus, der senere blev hans Meddiscipel, endnu i Aaret 1645 skrev om ham, at han havde begivet sig til Hveen, for at fortsætte sine astronomiske Studier, »som i Medicinen ikke ringe Brug medfører«. Han maa være kommen til Hveen noget før denne Tid, da man seer, at han her anstillede Observationer allerede den 15. Marts 1578. Tyge Brahe, der vistnok i det Hele godt forstod at lade sine Medhjælpere gjøre Gavn, benyttede ham efterhaanden baade ved sine astronomiske og ved sine kemiske Arbeider, og fattede megen Tillid til ham.[19]

Vi have seet, at Tyge Brahe gjorde sig Umage for at forskaffe sig Forleninger, for saaledes at forøge sine Indtægter, hvad der ogsaa var nødvendigt, da de store Foretagender, han havde paabegyndt, krævede betydelige

materielle Hjælpemidler. Men med Forleningerne fulgte ogsaa undertiden forskjellige Bryderier, og dette kunde saameget lettere skee som Tyge Brahe vistnok ikke har staaet tilbage for sine Samtidige med Hensyn til Strænghed mod sine Undergivne. Hans Strænghed kom vistnok især til at gaae ud over Bønderne paa Hveen, og skjondt Forleningsbrevet indeholdt den sædvanlige Bestemmelse, at han ikke maatte forurette Bonderne med nye Paalæg og Besværing, lader det dog til, at han ikke har taget det saa nøie i denne Henseende, og at han endog har faaet Medhold hos Kongen. Den 10. April 1578 udgik nemlig en kongelig Befaling til Bønderne paa Hveen om, at de ikke maatte flytte derfra »af den Aarsag at Besværingen nu han (T. Brahe) lader bygge, er noget større end forhen«.[20] Iøvrigt blev der i denne Tid jevnligt givet Tyge Brahe nye Beviser paa Kongens Bevaagenhed. Saaledes fik han ved et Brev, dateret Frederiksborg den 18. Mai 1578 Exspectance paa et Præbende, som hørte til Hellig tre Kongers Kapel ved Roskilde Domkirke, efter den daværende Besidder, Henrik Holk; men ved samme Brev blev han tillige forlenet med Nordfjords Len i Norge, som han skulde beholde indtil det ovennævnte Præbende ved Henrik Holks Død blev ledigt, og kun med den Forpligtelse, at holde Bønderne i Lenet ved Norges Lov og Ret, men iovrigt være fri for al Afgift. Ved et andet Brev af den ovennævnte Dato blev Tyge Brahe endvidere forlenet med 11 Gaarde (vistnok Bondergaarde) i Helsingborg Len, hvorom det hedder i Kongebrevet, at han skulde have dem »kvit og fri, uden al Afgift og Besværing, til saa længe vi anderledes derom tilsigendes vorder«.[21]

Der forekommer iøvrigt flere Exempler paa, at Kongen ikke blot yndede Tyge Brahe, men ogsaa interesserede sig for hans Videnskab, og et saadant Exempel

kan netop anføres her. I Efteraaret 1578, da Kongen opholdt sig paa Skanderborg Slot, blev det ham fortalt, at Almuen meente at have seet en ny Stjerne paa Himlen, og skjøndt Kongen ikke fæstede megen Lid til denne Beretning, ønskede han dog at vide, hvorledes Sagen forholdt sig, hvorom følgende Brev blev sendt til Tyge Brahe.

»Frederik etc. Vor Gunst tilforn. Vid, at det siges af den gemene Mand, at nu atter skal have ladet sig see en stor, ny Stjerne, og maa vel skee det kan være en af Planeterne eller en anden Stjerne, hvis Opgang den gemene Mand ikke er bevidst. Thi bede vi dig og ville, at du med det første erklærer dig imod os, om nogen nye Stjerne er kommen paa Himlen og betænker dig hvad Planet eller Stjerne nu paa denne Tid pleier at opgaae. Dermed skeer vor Villie etc. Actum Skanderborg den 21. September Aar 1578«.[22]

Tyge Brahe har neppe undladt at svare paa dette Brev, men hans Svar er dog ikke bekjendt.

Vi kunne imidlertid anføre endnu en Omstændighed, der vel er mindre væsentlig, men dog ogsaa tyder paa, at Tyge Brahe var vel seet hos Kong Frederik. Kongen gjorde undertiden nogle af sine Adelsmænds Bryllup paa et eller andet af sine Slotte; han lod da endeel af Adelen indbyde, og det tør vel antages, at Gjæsterne valgtes iblandt dem, hvis Nærværelse Kongen virkelig satte Priis paa. Saaledes udgik den 5. Januar 1579 Indbydelsesbreve til endeel adelige Personer, med Anmodning om at komme til »vor Kammerer, os elskelige Niels Parsbiergs Bryllup med en (ɔ: en af) høibaarne Fyrstindes vor kjære Hustrues Jomfruer, os elskelige Jomfru Elisabeth Sehested« paa Koldinghuus Fastelavns Søndag den 1. Marts. Blandt dem, som fik Brev herom, nævnes saavel »Tyge Brahe Ottes Søn« som hans Moder »Fru

Beate Bilde, Otte Brades Efterleverske«; men om de have været tilstede, vides ikke. Tyge Brahe synes dog kun sjeldent at have været indbuden ved lignende Leiligheder, og det har rimeligviis ogsaa stemmet bedst overeens med hans eget Ønske at fritages. Hans Moder blev derimod oftere indbuden.[23]

Noget for denne Tid var Kong Frederik den Andens Søn, Prinds Ulrik, bleven født paa Skanderborg Slot, nemlig den 30. December 1578. Som Følge heraf blev Tyge Brahe ved et Brev fra Kongen anmodet om »at stille den unge Herres Nativitet«. Han udarbeidede da et temmelig omfangsrigt Haandskrift herom, og reenskrev det med egen Haand; det blev smukt indbundet, i lysegrønt Fløil og med Guldsnit, og indgivet i Mai Maaned 1579. Denne Nativitet er, ligesom den foregaaende, affattet paa Latin og ledsaget med en lidt forkortet tydsk Oversættelse; den er, som man kan tænke, i det Hele af omtrent samme Beskaffenhed som hiin, men det fremhæves endnu stærkere, at det Hele er usikkert. I denne Nativitet er det Planeten Mars, der faaer den største Indflydelse. Prindsen vil derfor blive velvoxen, stærk og tapper, og i Reglen være heldig i sine Foretagender; men der vil dog ogsaa af og til indtræde Sygdom og Modgang. Der anføres hvilke Aar der ville blive heldige og hvilke der ville blive uheldige for ham, i hvilke Aar han vil være mere eller mindre udsat for Sygdom og Fare osv., men der bemærkes, at hvis der i Angivelsen af Fødselsoieblikket er en Feil af 4 Minutter, saa kunne nogle af de i Skriftet omtalte Tildragelser indtræffe et heelt Aar tidligere eller senere end man ellers skulde have ventet, og dette kan igjen have uberegnelige Følger. En betydelig Solformørkelse, som indtræffer den 21. Juli 1590, vil være til Skade for Prindsens Sundhed, »hvis den vil bringe sin Effect og Betydning i Værk«. Nogle

Astrologer ville maaskee mene, at Prindsen først vil frie noget seent »medmindre han skulde overkomme en Enke«, men dette mener Tyge Brahe, har dog nok ikke stort at betyde. Det seer næsten ud som om han skulde have to Hustruer, og i saa Fald maatte den ene blive »jovialsk«, venlig, from og sagtmodig, den anden derimod »martialsk«, haard, heftig og herskesyg; men Prindsen vil dog uden Tvivl leve i god Enighed med sin Hustru«. Han vil maaskee opnaae en Alder af noget over 50 Aar, men det er usikkert. Om det 63de Aar bemærkes, at dette er i og for sig farligt for høie Personer, da det er et »Annus climactericus« og Tallet desuden indeholder baade 7 og 9 (quia est climactericus tam ratione septenarii quam novenarii). Om Prindsen vil faae en naturlig eller en voldsom Død er det heller ikke let at afgjøre. Der er rigtignok stor Fare for det sidste, men her, som i flere Tilfælde, er der andre Aspecter, der have en gauske modsat Betydning og som kunne ophæve Virkningen af de ugunstige, saa at Prindsen maaskee vil døe af langvarig Sygdom — og et uordentligt Liv. Skriftet slutter med en Bemærkning, i hvilken det endnu stærkere end tidligere fremhæves, at det Hele kun er Gjætning, som man aldeles ikke kan stole paa.[24]

Et saadant Arbeide maatte Tyge Brahe altsaa paatage sig naar Kongen ønskede det, men det indtraf dog kun sjeldent. Kongen vidste, at Brahe havde vigtigere Ting at gjøre, og han glemte heller ikke fremdeles at forsyne ham med Midler dertil. For ikke længe siden havde Brahe, som vi vide, faaet Exspectance paa et Præbende ved Roskilde Domkirke, efter Henrik Holk. Denne Mand døde kort efter, og den 5. Juni 1579 blev Tyge Brahe forlenet med det nævnte Præbende, eller, som det hedder, med Hellig tre Kongers Kapel i Roskilde Domkirke, med dertil hørende Bønder, Tjenere osv.

Da Forleningsbrevet oplyser adskillige Omstændigheder, ville vi anføre det her. Det lyder saaledes:

»Vi Frederik den Anden etc. Gjøre Alle vitterligt, at vi af vor synderlige Gunst og Naade have undt, og nu med dette vort aabne Brev unde og forlene os elskelige Thyge Brade Otthis Søn, vor Mand og Tjener, vort og Kronens Kapel Hellige tre Kongers Kapel i Roskilde Domkirke, og samme Kapel med al sin rette Tilliggelse, Bønder, Tjenere, Residens, Gaard, Gods og al anden Herlighed og Frihed, Rente og Rettighed, som der nu tilliggendes er og med Rette tilligget haver, og Henrik Holk det til des udi Værge havt haver, Intet undtaget, at have, nyde, bruge og beholde, indtil saa længe vi anderledes derom tilsigendes vorder. Dog saa at han Gud almægtigste til Lov og Ære skal daglig lade synge nogle Psalmer og anden Sang i samme Kapel, og skal han til des Behov holde to smaae fattige Sinker, og dem forsørge til Mad, Øl og Klæder til Skjellighed, hvilke samme Sinker skulle med de Vikarier, som i samme Kapel Forleninger have, daglig synge derudi samme Psalmer og Sang, efter den Skik og Maade, som Ordinansen om formelder, saa der ingen Brøst paa findes. Sammeledes skal fornævnte Tyge Brade og besørge og holde to fattige Studenter, som studere udi vor Kjøbstad Kjøbenhavn, til Mad, Øl og Klæder, saa at de faae deres nødtørftige Ophold til Skjellighed. Dog skal forskrevne Tyge Brade have Tilsyn med, at samme to Sinker og fornævnte to Studenter, som han i saa Maade baade der i Kapellet og desligeste til Studium udi Kjøbenhavn holde skal, ere saadanne Personer, som bekvemme ere at studere og Villie dertil have, saa at forhaabendes er, at de dem forbedre ville. Skal han og holde samme Kapel med sin Residens og andet Gods, som der til liggendes er, ved god Hævd og Magt, og Bønderne, paa samme

Gods boendes ere, ved Lov, Skjel og Ret, og ingen af dem uforrette imod Loven eller med nogen ny Indfæstning eller anden usædvanlig Paalæg besvære, og ikke heller forhugge eller forhugge lade nogen de Skove, der til ligger, til Upligt i nogen Maade. Thi forbyde vi Alle, i hvo de helst ere eller være kunde, særdeles vore Fogèder, Embedsmænd og alle Andre, fornævnte Tyge Brade her imod paa fornævnte Hellig tre Kongers Kapel eller nogen des Rente og rette Tilliggelse, efter som foreskrevet staaer, at hindre eller i nogen Maade Forfang at gjore, under vor Hyldest og Naade. Actum Frederiksborg den 5. Dag Juni Aar 1579.«[25]

De hellige tre Kongers Kapel i Roskilde Domkirke er stiftet af Kong Christiern den Første og hans Dronning, Dorothea. Men efter Reformationen blev dette Kapel, hvortil Kongerne havde Patronatsretten, en kongelig Forlening. Den forste, som blev forlenet dermed, var den ovennævnte Henrik Holk, kongelig Sekretær, som havde det i 41 Aar. Kapellet, der bl. A. indeholder Christian den Tredies og Frederik den Andens Gravsteder og prægtige Monumenter, er en Tilbygning ved den sydlige Side af Roskilde Domkirke. Det tilliggende Gods hidrorte aabenbart, ialfald for en stor Deel, fra det ved Reformationen inddragne geistlige Gods; men heri var dog senere ved Mageskifte med Kongen gjort nogen Forandring, og paa denne Maade vare bl. A. Gudensøgaard med 9 Gaardsæder i Somme Herred blevne udlagte til Kapellet. Godsets Størrelse og Indtægter lade sig ikke bestemt opgive; dog hedder det i en Beretning fra 1654, at »Godset, som er lagt til dette Kapel, er et meget godt Præbende paa 12 Læster Korn og 4 Pund, som 63 Bonder med anden Herlighed yder og giver«, og i en anden Beretning, at Kapellets aarlige Indtægter udgjorde 1023 Tønder 1 Skp. $2\frac{1}{2}$ Otting.[26]

Nu da Tyge Brahe fik dette Præbende, skulde han vel, ifølge en tidligere omtalt Bestemmelse, have afgivet det norske Len, og allerede den 29. Mai 1579 var der bleven skrevet til Amtmanden i Bergen, Hans Lindenov om, »at skulle annamme under Bergenhuus Len Nordfjords Len og Fogderi, Tyge Brahe med forlent var«, og gjøre Rede og Regnskab for Indtægten. Men desuagtet tillod Kongen ham dog indtil videre at beholde det paa samme Betingelser som hidtil, og gav ham et nyt Forleningsbrev derpaa, som er dateret Frederiksborg den 13. Juni 1579. Ligeledes fik han samme Dag »Følgebrev til Bønderne i Nordfjelds Len, at de hannem herefter skulle give deres aarlige Landgilde, som de pleie og pligtige ere at gjøre og give ad gratiam«.[27]

De kongelige Naadesbeviisninger fulgte i denne Tid saa hurtigt paa hinanden, at Kongen allerede samme Dag, foranlediget ved Tyge Brahes Anmodning, gav hans Medhjælper, den ovenfor omtalte Peder Jakobsen Flemlose, Exspectancebrev paa det første ledige Kanonikat ved Roskilde Domkirke, imod at han skulde »lade sig bruge in studiis mathematices hos Tyge Brahe«.[28]

Det er foran omtalt, at Tyge Brahe havde faaet Forlening paa Kullegaarden, med den Forpligtelse, at vedligeholde Fyret. Denne Forpligtelse synes imidlertid ikke at være bleven tilfredsstillende opfyldt, og dette kunde let have havt betænkelige Følger, hvilket sees af følgende Brev:

»Frederik etc. Vor Gunst tilforn. Vid, at som vi tilforn havde undt og forlent dig med Kuldegaarden udi Helsingborg Len, og vi siden er bleven foraarsaget og have tilskrevet os elskelige Hans Skovgaard, vor Mand, Raad og Embedsmand paa vort Slot Helsingborg, at han den igjen skulde annamme under Slottet, paa det han des bedre kunde komme til at holde den Løgte paa Kul-

den ved Lige og Magt, den søfarende Mand til Gavn og Bedste, at der paa ikke skulde skee ydermere Klage, som til des tidt og ofte skeet er, og forne Hans Skovgaard os nu haver tilskrevet, at du dig fast beklager, at du ilde kan ombære (undvære) samme Gaard, af den Aarsag, at du ellers ingen Sted haver, som du kan have din Ildebrand, at bruge paa Hveen, og dersom du den maa beholde, er du underdanigst overbødig, at vil holde Løgten paa Kulden ved Lige og Magt bedre end den nogen Tid haver været holdet, saa Ingen med Billighed skulle kunne have sig der over at beklage, da ere vi naadigst tilfreds, at du samme Kuldegaard med slig Besked maa igjen bekomme, nyde og beholde, dog at du Løgten skal holde ved Lige og Magt, at ingen Klagemaal efter denne Dag der over kommer af den søfarende Mand, saa fremt du ikke der fore vil staa til Rette og (om) Nogen sig der over beklager, der efter du dig kan vide at rette. Actum paa Skanderborg den 13. November Aar 1579.«[29]

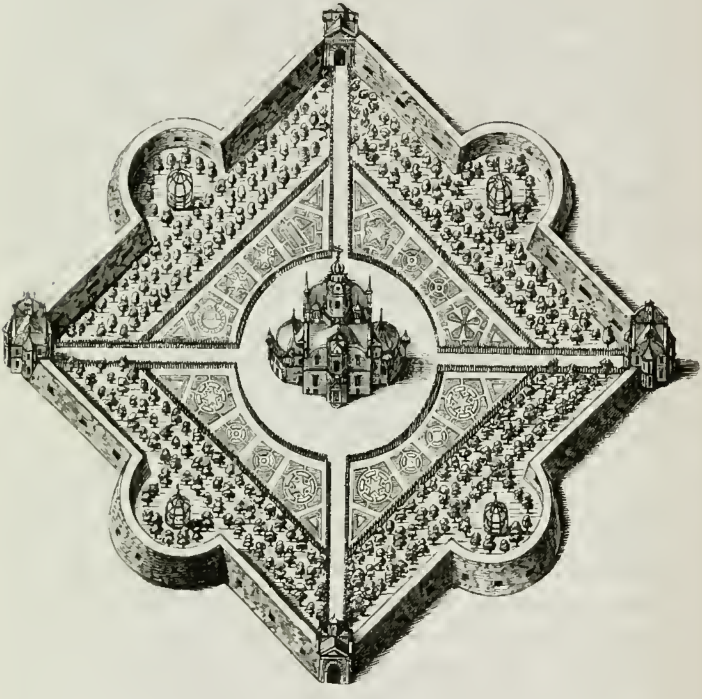
Noget efter at Tyge Brahe havde faaet Forleningsbrev paa Hellig tre Kongers Kapel blev Kongen imidlertid gjort opmærksom paa, at saavel Henrik Holks Enke som Universitetet, ifølge en tidligere Bestemmelse, havde Ret til at nyde »Naadsens Aar« af Kapellets Indtægter. Som Følge heraf fik Tyge Brahe den 16. Juli 1579 Brev om, at tilstaae saavel Henrik Holks Enke som Universitetet hvad der tilkom dem. Han var imidlertid ikke tilsinds at tage denne Befaling til Følge, og Enken indgav derfor en Klage, som bevirkede, at Kongen den 3. Decbr. s. A. gav ham en ny og strængere Paamindelse om at opfylde sin Forpligtelse.[30]

Men var Tyge Brahe end undertiden noget ligegyldig med Hensyn til sligt, saa var han saa meget desto ivrigere med Hensyn til Alt, hvad der angik hans Viden-

skab. Saavel af ham selv som af hans Medhjælpere blev der stadigt anstillet talrige Observationer paa Hveen; men han søgte ogsaa stedse at forskaffe sig brugbare Observationer fra andre Steder. Saaledes seer man, at han den 30. Januar 1580 observerede en Maaneformørkelse, angaaende hvilken han ogsaa har faaet Iagttagelser tilstillede fra og af Johan Bocholt i Bessestad paa Island. Forøvrigt blev der ved denne Tid anstillet ikke blot astronomiske, men ogsaa geografiske Observationer paa Hveen, og navnlig saadanne, som kunde benyttes ved Udarbeidelsen af et Kort over Øen. Der er iøvrigt flere Omstændigheder, der tyde paa, at Tyge Brahe interesserede sig for geografiske og topografiske Arbeider; det er derfor ikke usandsynligt, at han nu har tænkt paa, til en Begyndelse at lade udarbeide et Kort over Øen Hveen, og Tanken herom kunde saa meget lettere opstaae hos ham, som Slottet Uraniborg netop ved denne Tid nærmede sig sin Fuldendelse.[31]

Dette Slot, det berømte og prægtige Uraniborg, var, som vi vide, blevet grundlagt i Sommeren 1576. Ifølge Tyge Brahes egen Beretning blev det i Aaret 1580 omtrent fuldført, men selv efter denne Tid lod han dog endnu af og til foretage enkelte Forandringer og Forskjønnelser. Vi ville her søge at give Læseren et Begreb om denne høist mærkværdige og eiendommelige Bygning og sammes nærmeste Omgivelser. Slottet og de dertil hørende Haver og mindre Bygninger indtog en kvadratisk Plads, hvis Sider vare hver omtrent 232 Fod lange, og hvis Vinkelspidser vendte nøiagtigt mod Nord, Syd, Øst og Vest. Udenom Haverne fandtes høie Jordvolde; disse vare omtrent 15 Fod høie, og lige saa brede ved Foden, men ovenpaa, hvor der fandtes Spadseregange, vare de derimod betydeligt smallere. Paa Siderne synes de at have været beklædte med Steen eller Muurværk. An-

lægget blev senere udvidet, idet der midt paa hver af de 4 Volde, der indesluttede det, blev anbragt en halvcirkelformig Udbøining af 56 Fods Diameter. Nærmest indenfor Voldene fandtes Træhaver, indeholdende omtrent

Uraniborg med Omgivelser,
seet fra Østsiden.

300 Træer, saavel Frugttræer som andre, og indenfor disse saaes Blomsterhaver, anlagte i regelmæssige Figurer, efter Datidens Skik. I Midten var en cirkelrund, noget ophøiet og med Stakit omgiven Plads, omtrent 120 Fod i Gjennemsnit, og midt paa denne laae selve Slottet. Fra Pladsen udgik fire ligeledes med Stakit indesluttede Gange ud imod de fire Hjørner, hvor

Voldene stødte sammen. Ved det østlige og vestlige af disse Hjørner var anbragt hvælvede Portbygninger, begge med Hundehuse indrettede i den øverste Deel, ved det sydlige og nordlige derimod to andre Bygninger, der omtrent havde samme ydre Form som Slottet, men dog vare betydeligt mindre end dette. Af disse Bygninger var den sydlige indrettet til et Bogtrykkeri, bestemt til Trykning af Tyge Brahes egne Skrifter; den nordlige tjente derimod til Bolig for nogle af hans Medhjælpere.

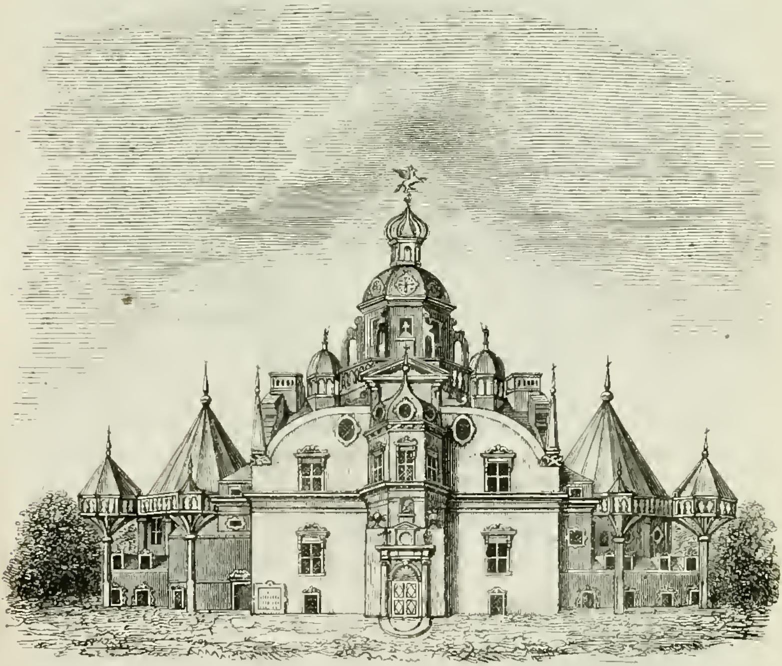
Den Bygningsstiil, der ved denne Tid sædvanlig anvendtes ved større Bygninger her i Landet, var den saakaldte hollandske Renaissancestiil, en naturlig Følge af, at man her saa ofte benyttede hollandske Kunstnere. Ogsaa Tyge Brahe benyttede en Hollænder ved Opførelsen af sine Bygninger, nemlig Johannes Steenvinkel fra Emden. Hans Bygninger vare derfor ogsaa opførte i en lignende Stiil, men dog med adskillige Eiendommeligheder, der hidrørte deels fra Bygningernes særegne Bestemmelse, og deels fra Bygherrens Smag. Bygningerne vare vistnok fornemmelig opførte af røde Muursteen, men forsynede med Gesimser, Vinduesindfatninger og forskjellige Ornamenter af Sandsteen og maaskee flere Steenarter. Det manglede heller ikke paa sindbilledlige Fremstillinger, der havde Hentydning til Videnskaberne i Almindelighed og til Astronomien i Særdeleshed, og saadanne Figurer fandtes især i Overflødighed paa selve Slottet.

Allerede den her givne Fremstilling viser, at hele Anlægget udmærkede sig ved en høi Grad af Regelmæssighed, og det behøver neppe at tilføies, at der paa ubetydelige Afvigelser nær var fuldkommen Symmetri imellem den østlige og den vestlige, samt imellem den nordlige og den sydlige Side, og at dette gjælder saavel om det hele Anlæg som om selve Slottet. Men Regelmæssigheden var dog endnu yderligere gjennemført. Vi have seet, at der nord

og syd for Slottet laae to mindre Bygninger (Medhjælpernes Bolig og Bogtrykkeriet), og ost og vest for det to endnu mindre (Portbygningerue); men ved nærmere Betragtning vil det sees, at en lignende Fordeling af Hovedmasserne gjorde sig gjældende ikke blot i selve Slottet, men endog i dettes enkelte Dele.

Den midterste Deel af selve Slottet Uraniborg var en fiirkantet Bygning paa to Etager foruden Kjælderen, Kvistetagen osv. Dens Grundflade var et Kvadrat, hvis Sider vare hver 45 Fod lange og vendte noiagtigt mod Nord, Syd, Ost og Vest. Hertil sluttede sig mod Nord og Syd to lavere, runde Taarne, hvis Diameter var omtrent 16½ Fod, eller, naar de lave Tilbygninger, der omgave Foden af Taarnene, medregnes, 32 Fod, og hele Bygningens Udstrækning fra Nord til Syd blev saaledes omtrent 90 Fod. De runde Taarne, hvis Mure havde en Høide af 16 Fod, vare forsynede med spidse Tage og foroven omgivne af Gallerier eller aabne Altaner, der bares af fritstaaende Piller. Over Gallerierne hævede sig endnu et Par mindre, ligeledes med spidse Tage forsynede Tilbygninger, ved Slottets yderste Ender mod Nord og Syd. Endvidere fandtes paa Gallerierne to mindre Spidser ost og vest for hvert af de runde Taarne, og endelig midt paa Slottets Øst- og Vestside to smalle, toetages Taarne eller taarnagtige Udbygninger, i hvilke Indgaugene til Slottet vare anbragte, og af disse blev den ostlige anseet for Hovedindgangen. Over begge Indgangene saaes allegoriske Figurer, indhuggede i Marmor og forsynede med Indskrifter. Over den midterste Deel af Hovedbygningens Tag hævede sig en stor, ottekantet Taarnbygning med Kuppel og Spiir. Paa Kuppelen, der indeholdt et Uhrværk med tilhørende Klokke, saaes Uhrskiver mod Øst og Vest, og den forgyldte Fløi, der var anbragt paa Spiret, havde Form af en Pegasus.

Denne Taarnbygning var omgiven af et ottekantet Galleri, og ved dette fandtes mod Nord og Syd to mindre, samt mod Øst og Vest to endnu mindre Kuppelbygninger med sindbilledlige Fremstilinger af de fire Aarstider og med tilhørende Indskrifter. Paa Hjørnerne af den fiirkantede Hovedbygning stode høie, spidse Obelisker, og endelig

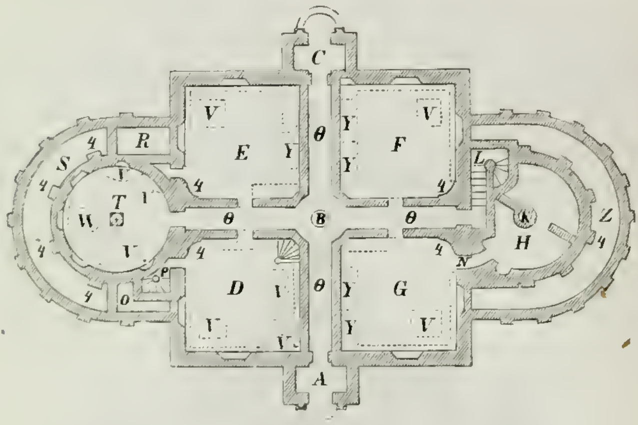

Slottet Uraniborg,
seet fra Østsiden.

ved den nordlige og sydlige Ende af Taget to Skorsteenspiber, hvortil samtlige Skorsteensrør i hele Huset førte. I det sydøstlige Hjørne saaes, tæt ved Jorden, den tidligere omtalte Votivsteen, og til Venstre for denne en Dør, der førte ned til Kjælderen. Hoiden af Slottets

Mure var 34 Fod, og Hoiden af hele Bygningen, til det Øverste af Fløien, 60 Fod.

Det Indre af denne Bygning var, som man kan tænke, ikke mindre eiendommeligt end det Ydre. Ad Hovedingangen i det østlige Taarn kom man først ind i Forstuen, og derfra ind i en Gang, som førte tværs igjennem Bygningen, fra den ene Indgang til den anden.

Grundtegning af Uraniborg.

A. Hovedindgang mod Øst.
B. Springvand.
C. Indgang mod Vest.
Θ. Gange.
D. Vinterstue.
E F. G. Gjæstekamre.
H Kjøkken.
K. En dyb, muret Brond.
L. P. Trapper.
R. O. Opholdssted for Sangfugle.
T. Bibliothek og Museum.
W. Den store Himmelglobus.
S. Z. Kul- og Brænderum og desl.
4. Skorstene og Kaminer.
V. Borde.
Y. Senge.

Midt i Huset var Gangen udvidet til en lille, rund Plads, prydet med en kunstig Springvandsfigur med mange Rør og

Billeder af Fugle og Dyr osv., hvorfra der, idet Figuren dreiede sig rundt, kastedes Straaler opad til alle Sider. Fra Tværgangene, der udgik mod Nord og Syd, førte Døre ind til de forskjellige Værelser. I disse Værelser, og saa at sige i ethvert Rum i hele Slottet, var der nok, der kunde fængsle Beskuerens Opmærksomhed og sige ham, at han ikke alene befandt sig i en af det sextende Aarhundredes Borge, men ogsaa hos en af den Tids Lærde. Hertil kommer endnu, at Lyset dæmpedes ved mangefarvede Glas i Vinduerne, hvilket bidrog sit til, ligesom at kaste et mystisk Slør over Gjenstandene. Væggene vare beklædte med Guldlæders- og andre Tapeter, Malerier m. m. Paa Dørene, af hvilke nogle kunde aabnes til begge Sider, paa de svære, gammeldags Møbler, Stolerygge og Sengesteder saaes kunstigt udskaarne Figurer. Paa Bordene stode musikalske Instrumenter og andre Kunststykker. Hist og her saaes sindbilledlige Fremstillinger med tilhørende Indskrifter, der ikke blot havde Hensyn til Kunst og Videnskab i Almindelighed, men ogsaa til enkelte Begivenheder i Tyge Brahes Liv. Saaledes saae man i et af Værelserne et Maleri, der forestillede en Hund, som gjøede ad Fuldmaanen, og derunder denne Indskrift: «Nil moror nugas« (Jeg agter ei Sladder). Dette sigtede ikke blot til den Modstand, Tyge Brahes astronomiske Bestræbelser havde mødt, især i hans yngre Aar, men ogsaa mere specielt til den Modsigelse, hans Mening om Solens og Maanens Bevægelser havde vakt hos en Astronom ved Navn Jakob Christmann. Latinske Vers, filosofiske Sentenser og andre Indskrifter læstes overalt, over Døre og Nischer, paa Kaminer og Gesimser, paa Billeder, Speile, Uhre og Instrumenter. Værelserne vare iøvrigt vel forsynede med alle Datidens Bekvemmeligheder. Kaminer vare anbragte saagodt-

som i dem alle, og det maa heller ikke forundre os, at de fleste af dem ligeledes vare forsynede med Sengesteder, da man i hine Tider, selv hos fornemme Familier, ofte anvendte et og samme Værelse til Dagligstue og Sovekammer. Paa endeel forskjellige Steder i Huset var der anbragt Klokkestrænge, ved hvilke Tyge Brahe kunde kalde sine Medhjælpere til sig.

Slotters Stueetage indeholdt fire Værelser foruden Bibliotheket, og ifølge Tyge Brahes Angivelse var det sydostlige af disse en Vinterstue (Coenaculum hybernum sive hypocaustum), de tre øvrige derimod Gjæsteværelser. Det første har maaskee været Familiens Dagligstue; det sydvestlige Værelse synes derimod at have tjent Tyge Brahe selv til Arbeids- og Soveværelse, ja endog som Observatorium, da her senere blev opstillet en stor Kvadrant.

Stueetagen af det sydlige runde Taarn, hvortil man kom ind fra Tværgangen, udgjorte et eneste cirkelrundt Værelse, omtrent 14 Fod i Diameter, med en Søile i Midten. Dette Værelse, der tjente til Museum og Bibliothek, indeholdt uden Tvivl en meget betydelig Samling af Bøger, Kunstsager og Sjeldenheder. Det var iøvrigt en meget almindelig Sædvane hos den Tids Lærde at anlægge Samlinger af alle Slags sjeldne og mærkelige Gjenstande. Endeel Bøger havde Tyge Brahe kjøbt paa sine Reiser, endeel fik han vistnok som Foræring fra sine Venner, og da han paa Uraniborg jevnlig modtog Besøg af Bogførere og Boghandlere, havde han ogsaa paa denne Maade Leilighed til at forøge sin Samling. I dette Værelse fandtes den store, forgyldte Himmelglobus, som tidligere er omtalt. Denne Globus, der var omtrent 4½ Fod i Diameter, hvilede paa et prægtigt Fodstykke eller Stativ af omtrent 3 Fods Høide, og ovenover den var der anbragt en Himmel, der ved Snore og Tridser i Loftet kunde lades ned over den, for at beskytte den mod Støv.

Paa Stativets øverste Flade (Horizonten), der var belagt med en 8 Tommer bred Messingplade, saaes de fornødne Cirkler og Inddelinger, samt adskillige Figurer og Billeder, ja endog Portræter af Astronomer, og paa Randen blev der senere anbragt en latinsk Indskrift, som fortalte hvem dette Kunstværk skyldte sin Tilværelse. Meridiankredsen var af Staal, og Globen var ligeledes forsynet med en inddeelt Kvartcirkelbue til Høidemaaling. Ved disse forskjellige Inddelinger var der benyttet Transversaler, ligesom ved de forhen omtalte Instrumenter. Paa Bordene og i Nischer i Væggene stode endnu forskjellige mindre Jord- og Himmelglober, Automater odl. Iblandt disse udmærkede sig især en forgyldt Messinglobus, der ved en sammensat Mekanisme ikke blot efterlignede Stjernehimlens tilsyneladende daglige Omdreining, men ogsaa viste Solens og Maanens særegne Bevægelser og den sidstes forskjellige Udseende i Maanedens Løb. Ved Siderne af denne Globus saaes Portræter af Tyge Brahes høie Beskyttere: Kong Frederik den Anden og Dronning Sofie, og ligeledes fandt man i dette Værelse Portræter af endeel Astronomer, Filosofer og Digtere. Her saaes Billeder, som forestillede Hipparch, Ptolemæus og Albategnius, samt et Portræt af Kopernikus, som skulde være malet af ham selv. Her fandtes ogsaa, ialfald senere, et Portræt af Landgrev Wilhelm, og Tyge Brahe har i det Hele vistnok eiet et ikke ubetydeligt Antal Portræter af sine Samtidige. Saadanne Billeder erholdt han undertiden som Foræring; men hans egen Maler, Tobias Gemperlin, har uden Tvivl ogsaa udført flere. Denne Kunstner havde bl. A. i Aaret 1578 malet et endnu opbevaret Portræt af Anders Sørensen Vedel, men uden at man veed, hvem det oprindelig har tilhørt. Som overalt i hele Slottet fandtes ogsaa i Bibliotheket en stor Mængde latinske Indskrifter, skrevne, malede, indgraverede i Metal

eller Porfyrplader osv. Under flere af Portræterne læstes saaledes lange, latinske Vers, forfattede af Tyge Brahe selv. Hans Valgsprog: »Non haberi sed esse« (ikke at synes men at være) var anbragt saavel i Bibliotheket som vistnok ogsaa mange andre Steder i Huset; dog forandredes det undertiden til »esse potius quam haberi« (heller at være end at synes). Paa en Porfyrplade med Guldbogstaver læstes en Sentens af Plato osv. Bibliotheksværelset anvendtes iovrigt ogsaa som »Studorium« eller Arbeidsværelse for Tyge Brahes Studenter og Medhjælpere.

I det nordlige runde Taarn fandtes Kjokkenet, og midt i dette en dyb, muret Brønd med udmærket friskt og klart Vand, der ved et kunstigt Trykværk hævedes og fordeeltes igjennem skjulte Ror til alle Værelser i de forskjellige Etager i Slottet. Hovedtrappen var anbragt ved Enden paa den nordlige Tværgang, og en anden Trappe, der ogsaa forte ned i Kjælderen, fandtes ved Siden af det sydlige runde Taarn.

I Etagen ovenover var mod Nordost den røde Stue, mod Sydost den blaae Stue, og i Taarnet over Hovedindgangen den gule Stue, et smukt, lille Værelse med Vinduer til forskjellige Sider. Den vestlige Deel af denne Etage indeholdt een stor Sal, nogle og tyve Alen lang og af en passende Brede, men forholdsviis temmelig lav. Den var vistnok, ligesom Riddersalen i hiin Tids Borge, fornemmelig bestemt til Brug ved festlige Leiligheder; men i Stedet for Billeder af staalklædte Riddere saae man her en Mængde prægtige Blomsterdecorationer, og Salen kaldtes i en vis Overeensstemmelse hermed »den gronne Stue« eller »Sommerstuen«. Udsigten herfra over Sundet med sine Skibe til den sjællandske Kyst maa ogsaa i den smukke Aarstid have været henrivende. Ovenover denne Etage fandtes otte smaae Værelser for Brahes Medhjælpere og Disciple, og endelig indeholdt den

taarnagtige Bygning over Taget et smukt ottekantet Værelse med Vinduer til alle Sider. Under Loftet i dette Værelse dreiede sig to Visere omkring samme Centrum; den ene sattes i Bevægelse af Fløien, og den anden af Uhrværket i Kuppelen.

I det nordlige og i det sydlige runde Taarn var der under Tagene indrettet to store Observatorier, og ved hvert af disse et mindre, paa de yderste Ender af Galleriet mod Nord og Syd. Desuden havde hvert af Galerierne en særegen Udvidelse saavel mod Øst som mod Vest, og paa hver af de 4 smaae, ottekantede Altaner, som herved fremkom, var der opstillet et solidt Fodstykke, som bar en stor Kugle. Disse Kugler vare bestemte til derpaa at anbringe Instrumenter, naar man vilde observere i det Frie, og ved Tyge Brahes Sextanter var det iovrigt ikke usædvanligt, at Fodstykket var forsynet med en saadan Kugle, hvorved Instrumentet let kunde bringes i enhver Stilling. Alle fire Observatorier vare forsynede med spidse Tage, og disse med Lemme, der kunde aabnes for at skaffe Udsigt til hvilken Side man ønskede.

Disse Observatorier indeholdt et betydeligt Antal astronomiske Instrumenter af meget forskjellig Form og Størrelse. Instrumenterne udmærkede sig ikke alene ved deres omhyggelige Udførelse og nøiagtige Inddeling, men ogsaa ved den samme Sirlighed, som man fandt ved næsten enhver Gjenstand i Huset. Paa flere af dem saaes Billeder og Figurer. Det store sydlige Observatorium indeholdt tre forskjellige Høide- og Azimuthalinstrumenter, et Par Armillarsfærer m. m. Her fandtes ogsaa et større og to mindre Uhre, der alle viste Timer, Minutter og Sekunder, og af hvilke det første indeholde et Hjul, som var omtrent 2 Fod i Diameter og havde 1200 Tænder. Disse Uhre vare maaskee alle faststaaende, men Tyge

Brahe havde ialtald mindre Uhre, som let kunde flyttes fra et Sted til et andet. I det store nordlige Observatorium fandtes et stort Azimuthalinstrument med en Horizontalkreds, der var omtrent 14 Fod i Diameter og hvilede paa solidt Muurværk. Desuden saaes her flere forskjellige Sextanter og lignende Instrumenter, hvoriblandt en eller to af en særegen Indretning, til at maale Afstanden imellem Stjerner, der stode meget nær sammen. I hvert af de to smaae Observatorier mod Nord og Syd fandtes en Ækvatorialsfære.

De dybe, hvælvede Kjældere under Slottet benyttedes deels til et kemisk Laboratorium og deels til Opbevaringssteder. Laroratoriet var indrettet under det sydlige runde Taarn, altsaa lige under Bibliotheket, og Tyge Brahe beskriver det saaledes: »Her er et rundt Bord i Midten til at sætte de Ting paa, som skulle forarbeides. 16 forskjellige Ovne ere anbragte paa Siderne. Her findes 3 forskjellige Bade (Sand- og Vandbade); en Digestionsovn; 4 store og 2 smaae Athanores (Ovne med et Siderør, hvorfra Kullene efterhaanden falde ned paa Risten); to Destilleerovne med Sand eller Aske; en Ovn til en stor Destilleerblære med to tilføiede Svaleror; en anden særegen Ovn med Lampe; to Flammeovne, af hvilke den ene giver Heden ligefrem, den anden i en Skruelinie. Den største Deel af Ovnene ere gjorte af Steen fra Norge, den saakaldte Bergensiske (Veeg eller Fedtsteen), fordi denne Steen deels kan taale den stærkeste Hede, og deels bekvemt lader sig forarbeide. Men dersom man vilde beskrive det Enkelte, som findes der, kunde det ikke skee i Korthed.« Hertil kan dog endnu føies, at der i en anden Hvælving blev forarbeidet Glassager, hvoraf endeel blev foræret bort. Endvidere bemærkes, at den sydlige Tværgang senere blev nedlagt, og det sydøstlige Værelse i Slottets Stueetage derved udvidet,

samt at der ved en af Kaminerne blev indrettet et mindre Laboratorium til Brug ved smaae Forsøg, ved hvilke man ikke fandt det fornødent at benytte det store.[32]

Paa Slottet Uraniborg havde Tyge Brahe saaledes indrettet sig en smuk og bekvem Bolig og forsynet sig med en Mængde astronomiske og andre Redskaber. Til at forfærdige disse holdt han endeel Kunstnere og Haandværkere paa Hveen; men han antog ogsaa efterhaanden et stort Antal unge Mennesker, som kunde gaae ham tilhaande ved hans Arbeider, og som han oplærte ikke alene i de mathematiske og astronomiske Fag, men ogsaa i flere Grene af Naturvidenskaben; han havde ofte paa een Gang en halv Snees eller flere Medhjælpere og Disciple. Nogle kaldte han selv til sig, Andre kom af sig selv og ansaae det for en stor Lykke at blive antagne af ham. Nogle forbleve hos ham i 10 Aar eller længere, hvorimod Andre reiste bort efter kort Tids Forløb. Men Tyge Brahe modtog ogsaa jevnlig Besøg af Venner og Slægtninge, samt af fremmede Gesandter og andre Reisende, som kom til Danmark. Saaledes stiftede han i Sommeren 1580 Bekjendtskab med en Lærd ved Navn Johannes Seccervitius, der var Professor i Greifswalde og en god latinsk Poet. Denne Mand var nemlig kommen til Danmark i Følge med Hertugen af Pommern, som tilligemed flere fyrstelige Personer vare tilstede i Kolding i Anledning af Prindsesse Augustas Daab den 26. Juni; han gjorde da med det samme en Reise til Kjøbenhavn og derfra til Lund i Skaane, hvor han ved et Bryllup i Biskoppens Huus havde den Glæde at træffe sammen med Tyge Brahe, som han havde hørt saa meget omtale, og som derefter vistnok indbød ham til at besøgte sig paa Hveen.[33]

Blandt de astronomiske Arbeider, der i Aaret 1580 beskjæftigede Tyge Brahe, maa nævnes Iagttagelsen af

en Komet, som viste sig i Slutningen af Aaret. Tyge Brahe opdagede denne Komet i den sydlige Fisk den 10. October, Klokken 7 om Aftenen. Kjærnen var blaalig og syntes saa stor som Venus, naar denne er Jorden nærmest, eller omtrent 8 Minutter i Diameter; Halen var tynd og vanskelig at see, og de fortsatte Observationer viste, at den stedse vendte bort fra Solen. Kometen vedblev at være synlig indtil midt i December Maaned, og i denne Tid blev den stedse observeret paa Hveen af Tyge Brahe og hans Disciple. I sine Observationer over denne Komet bemærker Tyge Brahe et Sted, at medens han selv observerede den i Helsingborg fra den 20. til den 27. October, blev den observeret paa Hveen af «Petrus og Paulus«. Hermed menes vistnok den tidligere omtalte Peder Jakobsen Flemlose, samt Mathematikeren Paul Wittich fra Breslau. Den sidstnævnte var noget før denne Tid kommen til Hveen og havde anmodet Tyge Brahe om at blive antagen som hans Discipel, samt lovet, hvis dette Ønske blev opfyldt, at være ham en trofast Medhjælper og paa enhver Maade at vise sin Erkjendtlighed. Men da han havde været paa Hveen en tre Maaneders Tid og nøie betragtet Tyge Brahes Instrumenter, meente han at have lært nok, og begav sig nu til Tydskland, hvor han ikke blot eftergjorde eller lod Andre eftergjøre adskilligt af hvad han havde seet paa Hveen, men endog udgav nogle af Tyge Brahes Opfindelser for sine egne. — Iblandt Tyge Brahes Observationer af denne Komet findes iøvrigt en, som er anstillet af hans Arkitekt den 12. October.[34]

Tyge Brahe vilde vistnok helst udelukkende anvende sine Kræfter i Videnskabens Tjeneste. Men han blev dog af og til mindet om, at der ogsaa var andre Pligter at varetage, og hans Forleninger gave ikke sjeldent Anledning hertil. Saaledes fik Lensmændene i hele Riget den

20. August 1580 Breve om, at da der i de forgangne Aar var skeet adskillige Forandringer ved Lenene, ved Magelæg og paa anden Maade, saa at der nu ikke paa Rentekammeret havdes klare Jordebøger over Lenenes Rente og Indkomst, skulde alle Lensmændene nu strax lade skrive en klar Jordebog paa alt det Gods, de havde i Len eller Pant, og indsende den til Rentekammeret, saa den kunde være der inden 14 Dage før Mortensdag. Et saadant Brev blev ogsaa sendt til Tyge Brahe, skjøndt han ingen Afgift svarede af sine Len. Et halvt Aar tidligere, nemlig den 18. Februar 1580, udgik »Kongelig Majestæts Breve til nogle af Lensmændene i Norge, som skulle give Fisk for den Pendinge Afgift«. Men med Hensyn til Tyge Brahe bemærkedes der i vedkommende Kopibog i Rentekammeret: »Nordfjord haver Tyge Brahe kvit og fri, Renter ved 500 Daler, og 500 Daler Pension«.[35]

Dette sidstnævnte Len havde han iøvrigt nu havt uafbrudt i mere end et Aar, og han havde saaledes erholdt rigelig Erstatning for det »Naadsens Aar«, som han af det Roskildske Præbende maatte give til sin Formands Enke og Universitetet. Kongen udstedte derfor den 10. August 1580 en Befaling til Amtmanden i Bergen, Hans Lindenov, om at modtage Nordfjord Len af Tyge Brahe og derefter gjøre Rentemesteren Regnskab for Indtægterne, og et Følgebrev til Bønderne blev udstedt samme Dag. Men nogen Tid efter lykkedes det dog Tyge Brahe at erholde Lenet paany, og som Følge heraf blev et nyt Forleningsbrev, ligelydende med det foregaaende af 13. Juni 1579, udstedt paa Skanderborg den 11. November 1580. Hans Lindenov, der for nogle Maaneder siden havde faaet Befaling til at modtage Lenet af Tyge Brahe, fik den 8. Januar 1581 et Kongebrev om, at Tyge Brahe ikke alene skulde have Lenet tilbage, men ogsaa den

Indtægt, der var bleven svaret af det, siden han sidst havde det. Samtidigt med det norske Len mistede Tyge Brahe endnu en anden Forlening. Den 9. August 1580 blev der nemlig givet Arild Ugerup, Hovedsmand paa Helsingborg Slot, Følgebrev til Bønderne paa »Løstegaarden i Kullen samt dem i Helsingborg Len, som Tyge Brahe til Knudstrup før indehavde«, men denne Forlening fik han dog ogsaa senere tilbage.[36]

Det var nu paa femte Aar siden at Tyge Brahe havde faaet Øen Hveen i Forlening. I den Tid var der bleven opført adskillige Bygninger, og anlagt flere Værker, som havde krævet en betydelig Arbeidskraft. Tyge Brahe har rimeligviis stadigt gjort temmelig store Fordringer til Bønderne og behandlet dem med den samme Strænghed, som paa den Tid var almindelig hos Adelsmændene. Vi have tidligere seet, at deres Klager vare komne for Kongens Øren, og dette var vistnok skeet mere end een Gang. Ialfald havde Kongen noget før denne Tid befalet Arild Ugerup, Embedsmand paa Helsingborg, og Axel Gyldenstjerne, Landsdommer i Skaane og Embedsmand paa Landskrone Slot, at drage over til Hveen, for at undersøge Forholdene der, og siden indgive deres Beretning derom. En saadan Beretning, som imidlertid ikke kjendes nu, blev ogsaa indgiven, og den havde til Følge, at Kongen den 8. Januar 1581 udstedte en Befaling, som nærmere bestemte Tyge Brahes og Bøndernes gjensidige Pligter og Rettigheder, eller, som det hedder, »en Ordning og Skik, hvorledes her efter skal holdes med Tyge Brade og Indvaanerne paa Hveen«. De heri fastsatte Bestemmelser vare i Korthed følgende: Angaaende Dagværk fastsattes, at der af hver halve Gaard skulde ydes Tyge Brahe to Dages Arbeide om Ugen, til Lands eller Vands, hver Dag regnet fra Solens Opgang til dens Nedgang. Naar en Mand, der var tilsagt itide,

først kom Kl. 10 om Formiddagen, eller senere, skulde det kun regnes for en halv Dag, og han skulde da, om det forlangtes, yde en halv Dags Arbeide den følgende Dag, samt desuden bøde 3 Mark, medmindre det kunde bevises, at han havde havt lovligt Forfald. Med Hensyn til Gaardmændenes Dagværk skulde forholdes som andetsteds i Sjælland og Skaane. Den Bonde, som ikke inden St. Valdborg Dag havde istandsat sine Diger og Hegn, skulde derfor bøde 3 Mark til sin Husbond og en god Tønde Øl til alle Bymændene, og dersom han ikke godvillig vilde levere denne, skulde Bymændene have Ret til at pante ham derfor; desuden skulde han erstatte den Skade, som hans Efterladenhed havde forvoldt. Skove og Krat maatte Bønderne kun benytte efter Tyge Brahes eller hans Fogeds Udviisning. — Hveranden Onsdag skulde være Thingdag, »og«, hedder det fremdeles, »efterdi forskrevne vore Undersaatter paa Hveen hidtil altid have været under Sjælland, og de beklage dem, at det er meget vidt og ubeleiligt med deres Sager at sige og stevne til Sjællands Landsthing, da have vi naadigst bevilget og tilladt, at hvilke Sager efter denne Dag skal stævnes der af Landet til Landsthing, at den bør at ordeles, de skulle stævnes til Skaanske Landthing, og Landsdommeren sammesteds være forpligtet at forhjælpe dem efter Lov og Ret«. — Naar Mændene paa Hveen dreve deres Sviin paa andre Skove end Tyge Brahes, skulde de alligevel som ellers, naar Svinene kom hjem, give Tyge Brahe et Sviin »næst de bedste«, og naar de dreve deres Sviin paa Tyge Brahes egne Skove i Skaane, da skulde de give ham Oldengjæld som andetsteds var brugeligt i Skaane. Bønderne skulde yde Landgilde i rette Tid, nemlig Smør til St. Hansdag Midsommer, og Korn og Penge til Mortensdag. Eftersom Bønderne hidtil havde betragtet deres Gaarde som jordegne, uden hertil at have

lovlig Adkomst, bestemtes, at naar en Bonde døde, skulde Gaarden behandles som Kronens ovrige Gaarde. Dog maatte Skyldsætningen eller Landgildet ikke forhoies, undtagen forsaavidt som der af Penge skulde ydes en lignende Afgift som andetsteds i Riget »siden Mynten blev omsat«. De Varer, som Bønderne havde at sælge, skulde de forst tilbyde Tyge Brahe, inden de udførte dem fra Øen; dog maatte han ikke aftinge dem deres Varer for mindre, end hvad de kunde faae i nærmeste Kjobstad.[37]

Forholdet imellem Tyge Brahe og Bønderne paa Hveen var saaledes blevet ordnet ved faste Bestemmelser. Men et andet Forhold, som var af ikke mindre Vigtighed for ham, vedblev derimod som hidtil for en stor Deel at bero paa adskillige blot midlertidige Bestemmelser. Nogle af hans Indtægter vare, som vi have seet, kun blevne ham tilstaaede paa ubestemt Tid, og med Hensyn til disse foregik der jevnligt Forandringer. Da Tyge Brahe nu havde faaet adskillige andre Indtægter, fandt Kongen saaledes for godt at opsige ham den aarlige Løn af 500 Daler, der havde været ham tilstaaet siden den 18. Februar 1576. Kongens Brev til Tyge Brahe i denne Anledning fortjener at anføres, og lyder saaledes:

»Frederik. Vor Gunst tilforn. Vid at efter som du underdanigst haver ladet hos os anlange, at vi den Pension og Besolding, som du til des en Tidlang aarligen af os havt haver, fremdeles ville lade dig bekomme, nyde og beholde, da enddog vi formene, det vi dig nu noksom i andre Maader med adskillige Forleninger have betænkt, have vi ligevel naadigst, efter din underdanigste Anfordring, bevilget, at du for^ne Pension for dette forgangne Aar maa nyde og bekomme, dog ville vi der efter her med dig for^ne Besoldinge have opskrevet, anseendes at vi lade os tykke, det vi dig udi andre Maader noksom

betænkt have, saa du med Billighed ikke skal have os at beskylde. Actum Koldinghuus den 29. Marts Aar 1581.«[38]

Samme Dag fik Christoffer Valkendorf den fornødne Befaling med Hensyn hertil. Men dette var dog kun et midlertidigt Tab for Tyge Brahe, thi ikke alene fik han kort efter denne Løn paany, men der blev ogsaa tilstaaet ham andre Begunstigelser. Saaledes blev der den 4. Juni 1581 givet Christoffer Valkendorf Befaling til at betale en Klokke, som Tyge Brahe havde ladet støbe i Kjøbenhavn og som han vilde lade hænge paa Hveen. Maaskee har det været denne Klokke, som blev anbragt i Kuppelen paa Uraniborg. Men af større Betydning for Tyge Brahe var det, at han den 5. Juni atter fik Forleningsbrev paa Kullegaarden og de 11 andre Gaarde paa Kullen, som han tidligere havde havt, hvilke Gaarde han skulde »have, nyde, bruge og beholde, kvit og fri uden al Afgift imedens og den Stund han bliver bosiddende paa Hveen, dog saa at han skal være forpligtet, af fornævnte Kullegaard at holde Løgten paa Kullen ved Magt og den lade blusse fra den Tid den pleier om Aaret at antændes paa, og siden over Vinteren saa vel som om Sommeren saa længe den søfarende Mand kan seile«. Samme Dag fik Arild Ugerup Brev om, at han tilligemed Tyge Brahe skulde begive sig til Kullen for at besee Løgten, der skulle være meget »brøstholden«, og indgive Beretning derom.[39]

Fyrene paa Kullen, Anholt og Skagen synes hidtil kun at have været tændte om Sommeren; men omtrent ved denne Tid indkom der fra endeel Søfarende et Andragende til Kongen om, ogsaa at lade disse Fyr brænde om Vinteren, »al den Stund man kan seile«, imod at de Søfarende forpligtede sig til, at betale Fyrpenge om Vinteren saavel som om Sommeren. Kongen gik ind paa dette Ønske, og i en Skrivelse, dateret Frederiksborg

den 27. October 1581, blev der givet Tolderne i Helsingør de fornødne Instruxer herom. I dette Brev til Tolderne hedder det bl. A. »at dersom den fremmede søfarende Mand gaaer ind paa at ville give Fyrpenge om Vinteren som om Sommeren, eftersom før er rort, I da af samme Fyrpenge derefter aarligen lader fornoie os elskelige Tyge Brahe til Knndstrup, vor Mand og Tjener, som Løgten paa Kullen nn paa vore Vegne udi Befaling haver, 300 gamle Daler til for^ne Løgte, at holde ved Lige og Magt med, annammende derpaa hans Kvittering og dem lader indskrive i Regnskab; han skal siden være forpligtet, samme Løgte at lade blusse Vinteren saavel som om Sommeren og den fuldkommeligen ved Magt at holde, efter som han derfor vil stande til Rette, om Klagemaal derover kommer«. Endnu samme Dag fik Tolderne Brev om, at de »nu strax af hvis Fyrpenge, som gives af Skibene der udi Sundet, skulle levere og overantvorde til Tyge Brahe til Knudstrup halvandet Hundrede gamle Daler, for han til des haver holdet Logten paa Kullen ved Magt og den ladet blusse«.[40]

Atter samme Dag blev der skrevet til Christoffer Valkendorf »at eftersom Kongl. Maj. haver opskrevet Tyge Brahe til Knndstrup hans aarlige Besoldning, da haver Kongl. Maj. nu naadigst igjen bevilget ham samme aarlige Besoldning herefter at maatte bekomme indtil videre Beskeden«, hvorfor Valkendorf atter sknlde udbetale ham den.[41]

Omtrent ved samme Tid gav ogsaa en anden af Tyge Brahes Indtægtskilder, nemlig hans Præbende ved Roskilde Domkirke, Anledning til Forhandlinger. I et Brev fra Kongen til Kapitlet i Roskilde, dateret Skanderborg den 8. Januar 1581, hedder det nemlig, at eftersom Tyge Brahe, der er forlenet med Hellig tre Kongers Kapel i Roskilde Domkirke, »er begjerende at maatte

forfare hvorledes samme Kapel er ved Magt holdet,« skulde der indgives en Beretning om, hvorvidt der fandtes nogen Brøst eller Mangel paa denne Bygning. Kapitlets Svar kjendes ikke; men Kapellet maa dog have trængt til og faaet en betydelig Reparation. At Tyge Brahe imidlertid med Hensyn hertil maa have stillet utilbørlige Fordringer til den forhen omtalte Henrik Holks Arvinger, seer man af et Brev fra Kongen til Landsdommer Lauge Beck, dateret Frederiksborg den 17. Juli 1582. Ifølge Kongens Befaling havde Lauge Beck nemlig ladet Kapellet istandsætte og forsyne med nye Vinduer. Betalingen herfor var bleven affordret Tyge Brahe, som atter havde forlangt den godtgjort af Henrik Holks Arvinger. Kongen fandt dog Tyge Brahes Fordring ubeføiet, da Henrik Holk var død for lang Tid siden, og i den nævnte Skrivelse befalede han derfor Lauge Beck at lade den paa Kapellet anvendte Bekostning »indskrive udi Regnskab og lade den Ene med den Anden derfor paa denne Gang være utiltalt«, hvorimod Bekostningen ved Kapellets fremtidige Vedligeholdelse skulde paahvile Tyge Brahe eller hvem der ellers maatte blive forlenet dermed.[42]

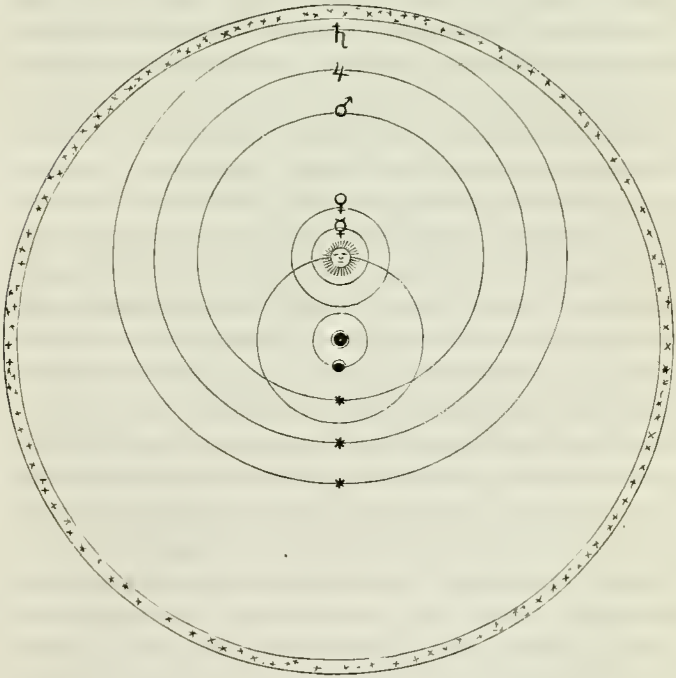
Aaret 1581 medførte endnu en for Tyge Brahe vigtig Begivenhed, som her maa nævnes. Hans Søn Tyge, eller som han senere ofte benævntes, Tyge Brahe den Yngre, blev nemlig født den 28. August 1581.[43]

Som vi have seet var der blevet tilstaaet Tyge Brahe 300 Daler om Aaret for at holde Fyret paa Kullen med »Lys og Blus« Vinter og Sommer, dog, som det synes, kun under den Forudsætning at Fyrpengene, som indkom i Sundet, kunde indbringe saa meget. Dette sidste blev imidlertid ikke Tilfældet, og den 9. Juli 1582 lod Kongen derfor fra Frederiksborg tilskrive Tolderne i Helsingør, at da »vi nu befinde og forfare, at samme Fyrpenge ikke saa høit sig kan beløbe som meent var, og vi ellers der-

foruden have noksom tillagt, forordnet og bevilget forne Tyge Brahe til forne Løgte at holde, dermed den vel holdes og forsynes kan, da ere vi ikke tilsinds forne 300 Daler af Fyrpengene ham her efter at lade give.«[44]

Tyge Brahes private Besiddelser medførte ogsaa adskillige Byrder. Saaledes var der det foregaaende Aar (den 12. Juli 1581) blevet sendt Breve til Adelen, som havde Gaarde i Kjobenhavn, med Anmodning om at bevilge et Aars Huusleie deraf, Halvparten at erlægge i samme og Halvparten det følgende Aar, til Hjælp til Kjøbenhavns Befæstning, og i Brevene udtaltes den Forventning, at Adelsmændene heri godvillig vilde lade sig finde. Et saadant Brev var ogsaa blevet sendt til Tyge Brahe, men hans Svar kjendes ikke. Imidlertid saae man senere, at der dog var Grændser for Frivilligheden. Størstedelen af Adelen havde nemlig skriftligt erklæret sig og »indgaaet og bevilget« det Forlangte, men endeel stod dog endnu tilbage, og Byfogden Christen Christensen fik derfor den 20. September 1582 Befaling at »beslaae« Huusleien for dem, som boede i disse Adelens Gaarde, Huse og Boder, af hvilke et Aars Leie ikke var betalt, indtil der var indkommet saa meget. Man seer dog ikke hvem de Uvillige have været, og altsaa ikke heller om Tyge Brahe har været iblandt disse. Men derimod finder man en Fortegnelse over Herremænd og Borgere, hos hvem Kongen havde Penge tilgode, samt et Brev, dateret Frederiksborg den 21. September 1582, som blev sendt til dem alle, med Anmodning om, endelig at betale Pengene inden førstkommende Juledag, da Kongen selv skulde betale Penge udenlands. I denne Fortegnelse opføres Tyge Brahe Ottesen med 500 Daler, men han har neppe hastet med at betale. Idetmindste fik han og Andre et Par Gange senere alvorlige Paamindelser om, endelig at betale deres Gjæld til Kongen.[45]

Efter denne Betragtning af Tyge Brahes oekonomiske Forhold vende vi atter tilbage til hans videnskabelige Virksomhed. Her kan man saaledes nævne Iagttagelsen af en Komet, som viste sig fra den 12. til den 18. Mai 1582.[46] Men der var ogsaa en særegen astronomisk Undersøgelse af en anden Beskaffenhed, som i denne Tid beskjæftigede ham.

Tyge Brahes Verdenssystem.

Tyge Brahe har, som man veed, udtænkt et Verdenssystem, der efter ham er blevet kaldt det tychoniske. Herpaa har han vistnok grundet i længere Tid, saa at der ikke kan angives noget bestemt Tidspunkt, da det blev opfundet, men det synes dog, at han navnlig har uddannet det i Aaret 1582. I hans System betragtes Jorden som

Verdensaltets faste og ubevægelige Midtpunkt, omkring hvilket Solen og Maanen bevæge sig, medens den bevægelige Sol atter er det Centrum, hvorom Planeterne Merkur, Venus, Mars, Jupiter og Saturn beskrive deres Baner. Tyge Brahes Verdenssystem er saaledes væsentlig forskjelligt fra det kopernikanske. Ifølge dette sidste er det som bekjendt Solen, der staaer fast og ubevægelig i Verdensaltets Midtpunkt, medens Planeterne Merkur, Venus, Jorden, Mars, Jupiter og Saturn alle bevæge sig omkring den, saa at altsaa Jorden her er indordnet i Planeternes Række. Det kopernikanske System var blevet bekjendt omtrent 40 Aar forend Tyge Brahe udtænkte sit, og da det nu er hævet over al Tvivl, at det forste er det rigtigere, kunde det synes som om Tyge Brahe havde gjort et uforklarligt Tilbageskridt ved at forkaste det og selv danne et nyt. Men at Tyge Brahe kunde fremkomme med sit System saa længe efter at Kopernikus havde uddannet sit, bliver dog lettere forstaaeligt naar man tager tilstrækkeligt Hensyn til de to Mænds Eiendommeligheder og til de Betragtninger, som have ledet enhver af dem. Kopernikus var mere Filosof end praktisk Astronom, men han indsaae dog meget godt, at der til Astronomiens Udvikling fordredes en Mængde nyere og bedre Observationer. Det Grundlag, han forefandt, var kun meget ringe, men det var ikke hans Leilighed at danne et bedre. Han anstillede kun nogle faa Observationer, navnlig for at reducere den i Almagest opbevarede Fixstjernefortegnelse til sin egen Tid. Iøvrigt hjalp han sig med de gamle Observationer saa godt han kunde, og da han ikke selv formaaede at tilveiebringe et tilstrækkeligt Antal nyere og bedre, opfordrede han Andre dertil. Det, han havde at udsætte paa de gamle Systemer, blandt hvilke det Ptolemæiske er det bekjendteste, var ingenlunde blot den ringe Overeensstemmelse imellem de

herpaa grundede Beregninger og Iagttagelserne, men især den høist unaturlige og vilkaarlige Maade, hvorpaa de forklarede Planeternes Bevægelser. Han fandt derimod at naar man ansaae Solen for Verdenssystemets Centrum, omkring hvilket Planeterne Merkur, Venus, Jorden, Mars, Jupiter og Saturn bevægede sig i kredsformige Baner, saa kunde man paa en meget simpel og naturlig Maade forklare Grunden til, at Planeterne snart synes at bevæge sig i den ene og snart i den anden Retning, at Merkur og Venus, hvis Baner ere mindre end Jordbanen, kun til en vis Grad kunne fjerne sig fra Solen, medens Mars, Jupiter og Saturn kunne fjerne sig saa langt fra den, som det skal være. Det kunde dog ikke undgaae hans Opmærksomhed, at det samme lige saa godt kunde forklares ved at tænke sig, at Jorden var det faste og ubevægelige Centrum, omkring hvilket Solen, omkredset af de øvrige Planeter, bevægede sig, eller med andre Ord, ved at antage det System, som nu kaldes det tychoniske. Men det syntes ham, at den sidste Antagelse vilde gjore et Brud paa den skjønne Orden og Harmoni, som kun fuldkomment kunde opnaaes ved, som antydet, at indordne Jorden i Planeternes Række.

Da Kopernikus havde udarbeidet sit berømte Værk om Verdenssystemet, var han ikke tilsinds at lade det bekjendtgjøre ved Trykken, paa Grund af den Modstand, han let kunde forudsee, at det vilde møde hos Theologerne. Men ved Venners Forestillinger lod han sig dog bevæge til at lade det trykke, og der fortælles, at han netop fik det første trykte Exemplar at see nogle faa Dage før sin Død i Aaret 1543. I denne Tid og længe efter betragtede man den hellige Skrift som en Autoritet, for hvilken man i ethvert Tilfælde maatte bøie sig, og man troede heri at finde bestemte Udtalelser for, at Jorden stod stille. Fra denne Fordom kunde heller

ikke Tyge Brahe løsrive sig; han holdt stedse fast ved den gamle Anskuelse, som han bl. A. havde saa bestemt udtalt i sin Tale 1574, at Jorden var det egentlige Maal for og Midtpunkt i Skabningen. Men naar man gik ud fra denne Forudsætning, blev det saameget naturligere at tænke sig Jorden i Hvile og alt det øvrige i Bevægelse omkring den. Men det vigtige Spørgsmaal, om Jorden bevægede sig eller ikke, søgte han dog ogsaa at afgjøre ad reent astronomisk Vei. Betragtningen af Planeternes Bevægelser kunde intet afgjøre, men han søgte at naae Maalet ad anden Vei, og man maa tilstaae, at skjøndt de Indvendinger imod Hypothesen om Jordens Bevægelse, som han ved forskjellige Leiligheder har fremsat, ikke nu kunne have nogen Betydning, saa er der dog adskillige iblandt dem, som paa Videnskabens daværende Standpunkt, vel kunde have nogen Vægt, da de syntes at støtte sig paa sikkre og nøiagtige Observationer. Dette maa dog forklares nærmere.

Vi have tidligere gjort opmærksom paa, at Kikkerten først blev opfunden nogle Aar efter Tyge Brahes Død, og at det uden Kikkert vilde være aldeles umuligt at anstille meget nøiagtige Observationer, selv om man havde kjendt alle de øvrige Midler, hvorved det nu er blevet muligt at give de astronomiske Instrumenter en saa høi Grad af Fuldkommenhed. Dette kunde Tyge Brahe ikke vide, men derimod vidste han, at han langt overgik sine Forgængere i den Kunst at construere astronomiske Instrumenter og i at benytte disse. Det maa derfor ikke forundre os, at han selv jevnlig overvurderede den Nøiagtighed, han kunde opnaae, og at han atter heraf lod sig forlede til at gjøre falske Slutninger. Vi vide, at selv de klareste Fixsjerner, seete i gode Kikkerter, kun vise sig som lysende Punkter, uden mindste Udstrækning; men Tyge Brahe, der ingen Kikkert havde, troede

at Fixstjernerne havde en synlig og med hans Instrumenter maalelig Diameter. Han og hans Disciple havde fundet at Sjerner af første Størrelse havde 3 Bueminutter, af 2den 2, og af 3die 1 Bueminut i Diameter. Netop herpaa stottede Tyge Brahe en Indvending imod den aarlige Bevægelse, som Kopernikus tillagde Jorden. Han meente nemlig, at denne Bevægelse vilde forudsætte en altfor betydelig Afstand mellem Saturn og Fixstjernerne og en altfor uhyre Størrelse af disse sidste. Med Hensyn hertil fremsætter han følgende Betragtning: En Fixsjerne af 3die Størrelse har en synlig Diameter af 1 Bueminut, og hvis nu Stjernen var netop saa langt borte, at Jordens aarlige Bane omkring Solen, betragtet fra denne Stjerne, ogsaa havde en synlig Diameter af 1 Bueminut, saa maatte Jordbanen og Stjernen være netop lige store. Vi maatte altsaa, allerede ved at gaae ud fra den angivne Forudsætning, give Sjernen en Størrelse, som er lidet sandsynlig; men dette er endnu ikke nok. Den Vinkel, under hvilken Jordbanen vilde sees fra en Stjerne, er netop Stjernens aarlige Parallaxe, og jo mindre denne er, desto større er Afstanden. Ved sine Observationer havde Tyge Brahe imidlertid overbeviist sig om, at Fixsjernerne ikke havde nogen aarlig Parallaxe, og hvis man desuagtet vilde beholde Hypothesen om Jordens aarlige Bevægelse, saa maatte man altsaa antage, at Stjernernes Afstand var stor nok til at gjøre den aarlige Parallaxe ukjendelig. Men ved at forøge Afstandene maatte man tillige forøge Stjernernes Størrelse, for at de stedse kunde vedblive at vise sig under de maalte Synsvinkler. En Stjerne af 3die Størrelse maatte da være endnu meget større end Jordens aarlige Bane omkring Solen, og hvilken Størrelse maatte man da ikke tillægge Stjerner af 1ste og 2den Classe, eller med andre

Ord, hvilken Urimelighed vilde det ikke være at antage det kopernikanske System.[47]

Det tychoniske System kan betragtes som et Overgangsled imellem det ptolemæiske og det kopernikanske, eller som en Modifikation af det sidstnævnte. Tyge Brahe synes dog ikke at have betragtet det saaledes; men har i et Brev til Christoffer Rothmann selv fortalt hvad der nærmest foranledigede ham til at udtænke det. Ved omhyggelige Observationer af Planeten Mars, navnlig i Aaret 1582, havde han nemlig overbeviist sig om, at denne Planets Afstand fra Jorden var mindre end Solens, hvilket aldeles stred imod det Ptolemæiske System, der altsaa maatte forkastes. Endvidere fandt han, at Kometerne i Opposition med Solen ikke havde nogen aarlig Parallaxe, uagtet deres Afstand neppe kunde være stor nok til at gjøre en saadan Parallaxe ukjendelig, og dette var en af de Grunde, hvoraf han sluttede, at det kopernikanske System heller ikke kunde være det rette. Der blev altsaa ikke andet tilbage end selv at udfinde et nyt Verdenssystem.[48] Han havde dog uden Tvivl langt tidligere forkastet det ptolemæiske, der, med sit kunstige Apparat af Epicykler og Excentriker, kun meget ufuldstændigt kunde forklare Fænomenerne. Det kopernikanske maatte ialfald tiltale ham meget mere, og vist er det, at han nærede megen Agtelse for Kopernikus. Han havde hans Billede paa Uraniborg, og i et derunder anbragt Vers udtalte han sin Beundring for den Mand, der havde vovet at rokke den hidtil faststaaende Jord og lade den svæve frit omkring i Verdensrummet. Tyge Brahe følte meget godt, at det kopernikanske System tiltalte ved sin Skjønhed og Anskuelighed, men dette kunde ikke være ham nok. Medens Kopernikus var en filosofisk Gransker og meest levede i Studerekammerets Eensomhed, var Tyge Brahe

derimod en praktisk Astronom, for hvem det gjaldt om, at finde et System, der ikke alene ikke syntes at stride imod Erfaringens Vidnesbyrd, men som ogsaa lod sig anvende til Løsningen af den meget vigtige Opgave, til enhver Tid at kunne forudbestemme Planeternes Steder. Hertil var det kopernikanske System endnu ikke tilstrækkelig uddannet og neppe meget bedre end det ptolemæiske, og det er ikke uden Grund at Tyge Brahe flere Gange fremsatte den Paastand, at hans eget System svarede meget bedre til Observationerne end det kopernikanske. Det kunde maaskee synes, at naar man seer bort fra Tyge Brahes forfeilede Betragtninger over Fixstjernernes Parallaxe og fra hans Bestemmelser af Kometernes Afstande, der vare altfor usikkre til herpaa at grunde noget Resultat, saa maatte hans og det kopernikanske System være lige gode, men dette var ikke ganske Tilfældet. Naar man tænker sig, at Solen staaer i Verdens Midtpunkt og at Planeterne Merkur, Venus, Jorden, Mars, Jupiter og Saturn beskrive kredsformige Baner omkring den, saa har man en Forestilling om det sande Verdenssystem i sine almindelige Grundtræk. Det var dette, som Kopernikus fandt, og hvorved han har erholdt sin velfortjente Berømmelse. Da han havde fundet det, indsaae han dog meget godt, at han endnu ingenlunde var færdig, men at det nu kom an paa nærmere at uddanne Theorien for hver enkelt Planets Bevægelse. Dette sidste Arbeide føiede han virkelig til det første, men tilstod dog selv, at det endnu ikke kunde gjøres tilfredsstillende, da hertil vilde udfordres en Mængde nøiagtige Observationer, som han ikke kunde forskaffe sig. Da Tyge Brahe ikke kunde forsone sig med Antagelsen af Jordens Bevægelse, kunde det heller ikke falde ham ind at give det kopernikanske System den Uddannelse, som han ellers havde været istand til.

Denne blev nu hans eget tildeel, i dette vare altsaa Planetbanernes Elementer meget bedre bestemte end i det kopernikanske, og saaledes havde Tyge Brahe fuldkommen Ret i, at hans System svarede bedre til Iagttagelserne end det kopernikanske. Men det maa dog tilføies, at skjøndt Tyge Brahe var hildet i Fordomme og derfor ikke kunde antage det kopernikanske System, saa er det desuagtet ham, der først har fattet Ideen om Verdensaltets uhyre Udstrækning; det er ham, der ligesom har gjennembrudt den Skal, hvormed det hidtil var omgivet. Kopernikus antog, at Solen dannede Midtpunktet ikke alene i Planetsystemet, men ogsaa i Fixstjernernes Sfære. Tyge Brahe har derimod udtrykkelig bemærket, at det ikke er vist, at alle Fixstjernerne ere lige langt borte, men at de klareste maaskee kun synes saaledes fordi de ere os nærmere. Man kunde sige, at jo større Verdensaltet antages at være, desto urimeligere bliver det at troe, at Alt skulde dreie sig om den lille Jord. Men, skjøndt Tyge Brahe betydeligt udvidede vor Kundskab om Verdensaltets Indretning, ansaae han dog endnu Verden for langt mindre end den virkelig er, og selv Kepler antog endnu Solens Afstand for kun at være en Syvendedeel af den virkelige.[49]

Da Tyge Brahes System blev bekjendt blandt Datidens Astronomer fandt det en meget forskjellig Modtagelse hos dem. Af Nogle blev det heftig bestridt, medens Andre syntes saa vel om det, at de gjerne vilde tilegne sig selv Æren for at have opfundet det. Tyge Brahe selv vedblev at forsvare det saa længe han levede.

I Aaret 1582 blev der paa Hveen endnu paabegyndt et andet Arbeide, som vel ikke er astronomisk, men som dog staaer i en vis Forbindelse med Astronomien. Medens man hidtil kun sjeldent havde anført enkelte

meteorologiske Optegnelser iblandt de astronomiske, blev der nemlig fra October Maaneds Begyndelse 1582 stadigt ført en særskilt meteorologisk Dagbog. Den blev ikke skreven af Tyge Brahe selv, men snart af en og snart af en anden iblandt hans Disciple; den blev fortsat saa længe han boede paa Hveen, og paa faa og korte Afbrydelser nær indeholder den temmelig udførlige Oplysninger om Veirligets Beskaffenhed for hver Dag i dette Tidsrum. Medens de astronomiske Observationer stedse bleve nedskrevne paa Latin, er den nævnte Dagbog derimod næsten ganske skreven paa Dansk, og kun hist og her findes der nogle latinske, samt et enkelt Sted nogle tydske Optegnelser. Men nogle Aar senere begyndte man ligeledes at benytte den samme Dagbog som Skrivkalender, idet man heri jevnlig indførte Bemærkninger saavel om Tyge Brahes og hans Børns og Disciples som om Fremmedes Reiser til og fra Øen, om Dødsfald osv. Denne Dagbog indeholder saaledes adskillige ikke uvigtige Bidrag til en Skildring af Livet og Forholdene paa Hveen og til den Tids Personalhistorie. I denne Dagbog er det jevnlig betegnet hvilke Dage der faldt paa Søndage, og man seer saaledes heraf, hvad der iøvrigt er bekjendt nok, at man her i Danmark endnu fremdeles vedblev at regne efter den julianske Kalender eller den saakaldte gamle Stiil. Man vil erindre, at det netop var i Aaret 1582, at der paa Pave Gregor den Trettendes Foranstaltning blev indført en forbedret Kalender, der efter ham kaldtes den gregorianske eller den nye Stiil, i de fleste katholske Lande, medens man i de protestantiske, og saaledes ogsaa i Danmark, endnu i lang Tid vedblev at beholde den gamle.[50]

Vi have i det Foregaaende seet, at skjøndt Tyge Brahes Observationer langt overgik Fortidens i Nøiagtighed, lode de dog endnu endeel tilbage at ønske. Dette

var imidlertid en naturlig Følge af, at ikke blot de astronomiske Instrumenter, men at ogsaa Uhrene endnu stedse lede af store Ufuldkommenheder. Tyge Brahe havde flere Uhre, der viste Timer, Minutter og Sekunder. De vare vistnok saa gode som man dengang kunde tilveiebringe dem, men iøvrigt vare de meget upaalidelige. At de stedse gik enten for hurtigt eller for langsomt var ikke deres største Feil, da denne Feil kunde tages med i Beregning og saaledes gjøres uskadelig naar blot Gangen havde været eensformig; men dette sidste var saa langt fra at være Tilfældet, at den kunde forandre sig betydeligt i Løbet af en Time. Pendulet, der ved sine eensformige Svingninger bringer selv et simpelt Uhr til at gaae temmelig regelmæssigt, var endnu ikke opfundet, men man forstod heller ikke at udarbeide Tandhjulene eller de øvrige Stykker med tilstrækkelig Nøiagtighed. Tyge Brahe søgte imidlertid at hjælpe sig ud over denne Vanskelighed ved at indrette Tidsmaalere, der lignede de gamle Klepsydre eller Vanduhre, dog med den væsentlige Forskjel, at han benyttede Kviksølv i Stedet for Vand. Kviksølvet, der anvendtes i en Masse paa flere Punds Vægt, blev først omhyggeligt renset ved Sublimation, og derefter anbragt i et stort Glas, hvorfra det løb ud igjennem et lille Hul. Tyge Brahe veiede den Masse, der løb ud i Løbet af en Dag, og bestemte derefter hvor meget der løb ud i Løbet af en Time, i et Minut og i et Sekund. For at Udløbet kunde skee eensformigt var der sorget for, at det, der løb ud, stedse blev erstattet, saa at Kviksølvet bestandig holdtes i samme Høide i Glasset. Paa lignende Maade anvendte han et fiint Pulver af calcineret Bly. Men idet Tyge Brahe omtaler disse Indretninger, glemmer han ikke at tilføie nogle Hentydninger til Forholdet mellem Astronomien og Kemien og navnlig til Analogien mellem de 7 Planeter og de 7

Metaller, iblandt hvilke Kviksølvet sammenlignedes med Merkur, ligesom Blyet med Saturn. Han bemærker bl. A. at den angivne Maade at maale Tiden paa ved Hjælp af Kviksølvet bekræfter Filosofernes alkymistiske Tankesprog: »Hvad de Vise søge, findes hos Merkur«. Tyge Brahe søgte iøvrigt stedse at indrette sine Observationer saaledes, at han ikke behøvede at stole paa Uhrene længere end høist nødvendigt. Samtidigt med at der anstilledes andre Observationer, iagttog han derfor gjerne flere Gange hver Nat enkelte Fixstjerner, og navnlig deres Afstand fra Meridianen, for ved Hjælp af disse Fixstjerneobservationer at kunne corrigere Uhrenes Angivelser. Endvidere benyttede han ofte samtidigt to eller tre forskjellige Uhre, for at de kunde controllere hinanden.[51]

Da hiin Tids Uhre saaledes vare høist ufuldkomne, var det saa meget heldigere, at der af og til fandtes Midler, som kunde erstatte dem. Et saadant frembød sig navnlig i Foraaret 1582, og Tyge Brahe greb det med Begjerlighed. Netop paa en Tid, da Luften var meget klar og reen, var det nemlig saa heldigt, at Planeten Venus var synlig en stor Deel af Dagen. Man kunde da observere den førend den passerede Meridianen og maale dens Afstand fra Solen; naar derefter Solen var gaaet ned, kunde man sammenligne Venus med Fixstjernerne og saaledes komme til Kundskab om disses og Solens indbyrdes Stilling og Afstand. Venus egnede sig af flere Grunde godt til disse Undersøgelser: den har kun en ringe Diameter, dens Bevægelse er langsom, og Parallaxen heller ikke betydelig. Saaledes kunde Venus altsaa erstatte baade Saturn og Merkur, hvilket dog i dette Tilfælde vil sige Blyet og Kviksølvet. Paa denne Maade bestemte Tyge Brahe navnlig i Aaret 1582 en stor Mængde Fixstjerners Plads. Ideen var dog ikke ganske ny, da allerede Cardan havde udført den; men

Tyge Brahe fandt den latterlig hos Cardan, da man i hans Tid ikke kjendte Solens Sted og Planeternes Bevægelser med tilstrækkelig Noiagtighed.[52]

Tyge Brahe kom ofte tilbage til Analogien imellem Astronomien og Kemien. Den omtales jevnligt i hans Skrifter; men i flere af disse finder man desuden et Par Vignetter, som ogsaa have Hentydning hertil, og af disse er den ene anbragt paa Titelbladet, den anden derimod ved Slutningen af Skriftet. Den forste Vignet forestiller en mandlig Skikkelse, som støtter sig paa en Himmelkugle og holder en Passer i Haanden, medens Blikket er vendt opad. Ved Siderne læses denne Indskrift: »Suspiciendo despicio« (ved at see op, seer jeg ned). Den anden Vignet forestiller en lignende Skikkelse, som støtter sig til nogle kemiske Redskaber og holder nogle Urter i Haanden, medens Æsculaps Slange vinder sig om Armen, han vender Blikket nedad, og ved Siderne læses: »Despiciendo suspicio« (ved at see ned, seer jeg op). Det var den samme Natur, der var Gjenstand for Betragtningen enten man vendte Blikket opad eller man vendte det nedad; Tyge Brahe kaldte derfor ogsaa Kemien den jordiske Astronomi, og Astronomien den himmelske Kemi.[53]

Fra sine videnskabelige Undersøgelser blev Tyge Brahe endnu en Gang kaldet til Nativitetsstillen. Kong Frederik den Andens tredie Søn, Hertug Hans, blev nemlig født paa Haderslevhuus den 26. Juli 1583, og Tyge Brahe fik Befaling at stille hans Nativitet og ledsage den latinske Text med et tydsk Udtog. Skriftet, der blev indsendt til Kongen og endnu opbevares, er smukt indbundet i lysegront Floil med Guldsnit. Den latinske Deel er skreven af en af Tyge Brahes Disciple, den tydske derimod af Tyge Brahe selv. Indholdet er atter af en lignende Beskaffenhed som af de tidligere omtalte Nativiteter; dog gjentages det her maaskee noget hyppigere,

at man ikke maa stole paa disse astrologiske Gjætninger. Der anføres Adskilligt, som tyder paa, at Prindsen kun vil opnaae en Alder af omtrent 12 Aar, men det bemærkes ikke alene, at dette dog er høist usikkert, men ogsaa at en rigtig Astrologus ikke gjerne indlader sig paa at sige Noget om den Paagjældendes Levetid. Der er Meget, der tyder paa, at Prindsen kun vil faae en tynd Lykke; men til en Slags Trøst anføres det dog, at da Uhrenes Gang desværre i Reglen ikke stemme med Solens, er det ikke usandsynligt, at Fødselsøieblikket er urigtigt angivet, og at hvis Prindsen blot er født et Kvarteer tidligere end den opgivne Tid, kan han dog maaskee komme til at glæde sig ved et langt og lykkeligt Liv.[54]

Skjøndt Tyge Brahe saaledes har anvendt megen Tid og Flid paa Nativitetsstillen, synes det dog, at det ialfald i hans modnere Alder i Reglen kun er skeet hver Gang Kongen befalede det. Han havde jo kun liden Tiltro til Forudsigelsernes Paalidelighed, og det er derfor heller ikke sandsynligt, at han ret ofte gav sig af med at stille Nativiteter for Venner og Slægtninge. I modsat Tilfælde kunde han ogsaa nu have havt Anledning dertil. Hans Søn Jørgen blev nemlig født i Aaret 1583, men Dagen vides ikke. Hans ældste Søn, Tyge, var nu et Par, og Datteren Margrethe en halv Snees Aar gammel. I Aarenes Løb blev Familien endnu forøget med tre Døttre, Elisabeth, Sofie og Cecilie eller Sidsel, men naar de bleve fødte, vides iøvrigt ikke.[55]

Ligesom Tyge Brahe i disse Aar kunde glæde sig ved en lykkelig huuslig Stilling, saaledes modtog han ogsaa fremdeles Beviser paa Kongens Bevaagenhed. Hertil hører, at Kongen den 11. November 1583 befalede Valkendorf at overlevere Tyge Brahe et godt nyt Skib paa 50 til 60 Læster, med tilhørende Skibsredskab.[56]

Tyge Brahe og hans Disciple anstillede en Mængde Observationer paa Hveen, men tillige søgte han stedse at forskaffe sig andre Observationer af samtidige og ældre Astronomer, for at kunne benytte dem i Forbindelse med siue egne til deraf at uddrage videnskabelige Resultater. Saaledes benyttede han ogsaa ved mangfoldige Leiligheder de astronomiske Arbeider, der skyldes Kopernikus, skjøndt han meget beklagede, at denne berømte Astronom kun havde havt temmelig mangelfulde Instrumenter. Kopernikus, der observerede i Frauenburg, havde ogsaa bestemt dette Steds Polhoide; men Tyge Brahe formodede, at han havde fundet den nogle Minutter for lille. Det var imidlertid af stor Vigtighed for Brahe at faae at vide hvorledes dette forholdt sig, og han lod derfor en af sine Disciple, nemlig Elias Olai Cimber eller Morsing, forsynet med en Sextant, gjore en Reise til Frauenburg, for der omhyggeligt at undersoge Polhoiden. Hiin Tids Kommunikationsmidler lode som bekjendt overmaade Meget tilbage at onske; det gjaldt derfor om, at benytte Leiligheden naar den gaves, og en saadan Leilighed tilbød sig netop nu. I Foraaret 1584 blev nemlig en Adelsmand ved Navn Levin Bylov sendt som Gesandt fra Markgreven af Ansbach til Kong Frederik; han har uden Tvivl ogsaa besogt Tyge Brahe paa Hveen, og det blev ialfald bestemt, at naar han reiste tilbage, skulde en af dennes Disciple følge med ham, for at gjøre Iagttagelser i Frauenburg. Kongen, der nødigt vilde beskyldes for Mangel paa Gjæstfrihed, havde befalet Valkendorf at lade to Skibe udruste til at overfore Gesandten til Danzig og at sørge for, at Skibene bleve vel forsynede med Viin og Proviant, som behovedes til Gesandtens Underhold, saa han i alle Maader maatte blive vel forsørget. Reisen fra Kjøbenhavn til Danzig varede fra den 1. til den 10. Mai,

og et Par Dage senere var Elias Olai i Frauenburg, hvor han observerede fra den 13. Mai til 6. Juni. Paa samme Reise anstillede han ligeledes Observationer i Regensburg, nemlig fra den 8. til den 28. Juni; derefter var han atter i Frauenburg fra 29. Juni til 4. Juli; den 8. Juli gik han ombord paa et Skib i Danzig, for at begive sig til Danmark, og den 23. Juli var han tilbage paa Hveen.

Af de Observationer, han havde anstillet i Frauenburg, fandtes dette Steds Polhoide $3\frac{1}{2}$ Minut større end Kopernikus havde angivet den. Men foruden de astronomiske, medbragte han tillige nogle meteorologiske Observationer. Vi have tidligere omtalt, at der i Aaret 1582 paa Hveen var blevet begyndt paa en Dagbog over Veirligets Forandringer. Hvilken af Tyge Brahes Medhjælpere der har skrevet den første Deel af denne Dagbog, vides ikke, men noget førend den omtalte Elias Olai begav sig paa Reisen, var det tilfaldet ham at fortsætte den. Under hele Reisen har han hver Dag optegnet hvor han befandt sig og hvorledes Veiret var beskaffent, ligesom han ogsaa i lang Tid efter Tilbagekomsten fortsatte disse meteorologiske Optegnelser paa Hveen.

Men foruden de forskjellige Observationer medbragte Elias Olai tillige en Foræring til Tyge Brahe fra en Kanik i Frauenburg ved Navn Johannes Hannovius, der blev modtaget med stor Glæde. Den bestod af et astronomisk Instrument, som Kopernikus havde benyttet og forfærdiget med egen Haand. Inddelingerne vare angivne med Blækstreger, og Instrumentet stod i det Hele saa langt tilbage for Tyge Brahes, at der ikke kunde være Tale om at benytte det, undtagen for at see med hvor stor Nøiagtighed man kunde observere med det. Men for Tyge Brahe var det et kjært Mindesmærke om en af de største Astronomer, der havde levet i den

nyere Tid, og han udtalte ogsaa snart sin Glæde derover i et latinsk Digt. Senere lod han ogsaa selv forfærdige et Instrument af omtrent samme Construction, men nøiagtigere og bedre udført. Vi have forhen omtalt, at Tyge Brahe havde et Portræt af Kopernikus, som skulde være malet af denne selv. Under dette Portræt blev der ogsaa omtrent ved samme Tid anbragt latinske Vers af Tyge Brahe, og han har maaskee erholdt Portrætet ved samme Leilighed som Instrumentet.[57]

Saaledes vedblev Tyge Brahe stedse at samle, ikke alene paa alt det, som Videnskaben fordrede, men ogsaa paa alle Slags sjeldne og mærkelige Gjenstande, hvormed han kunde pryde sine Værelser og Observatorier. Meget havde han bygget og indrettet paa Hveen, men dèr stod endnu Meget tilbage at gjore, som deels var paatænkt og deels paabegyndt, og skjøndt Kongen forsynede ham med anseelige Midler til Fortsættelsen af sin Virksomhed, anvendte han dog vistnok ogsaa en betydelig Deel af sin private Formue herpaa. Men naar han betragtede de forskjellige Indretninger, han med saa stor Omsorg og Bekostning havde tilveiebragt paa Hveen, maatte et vigtigt Spørgsmaal nødvendigviis stadigt paatrænge sig ham, Spørgsmaalet om, hvad der i Tidens Løb, og navnlig efter hans Dage, skulde blive af alt dette. Saa længe Kong Frederik den Anden levede og var omgiven af Mænd, der ikke alene vare Tyge Brahes personlige Venner, men ogsaa vare gjennemtrængte af Bevidstheden om Videnskabens Værd og Betydning, syntes hans Stilling nogenlunde sikker, og der kunde ogsaa være Grund til, at nære det bedste Haab for Fremtiden. Prinds Christian, der nu var 7 Aar gammel og i Tiden skulde følge sin Fader i Regeringen, var begavet med udmærkede Aandsevner; der vilde sikkert blive sørget for, at disse bleve omhyggeligt uddannede, og der kunde saaledes være Grund til

at haabe, at denne Fyrste, ligesom Faderen', vilde blive en Beskytter af Kunster og Videnskaber. Det var iovrigt netop i denne Sommer, at Kansler Niels Kaas drog omkring til alle Landsthingene med den unge Prinds for at lade ham hylde. Den 20. Juli blev Prindsen hyldet i Lund, hvor den skaanske Adel, og deriblandt ogsaa Tyge Brahe, var tilstede. — Medens Tyge Brahe havde faaet Øen Hveen til livsvarigt Len, vare adskillige af hans Indtægter derimod kun blevne ham tilstaaede paa ubestemt Tid, og det havde flere Gange viist sig, at der med Hensyn til disse meget godt kunde foregaae mere eller mindre heldige Forandringer. Endnu mindre var der nogen Sikkerhed for, at Øen Hveen og de derværende astronomiske Indretninger vilde gaae over til en af Tyge Brahes Efterkommere, selv om en af disse maatte vise sig skikket til at fortsætte det paabegyndte Værk. Der kan muligen være givet Tyge Brahe mere eller mindre bestemte Løfter med Hensyn hertil, men det maatte dog være af stor Vigtighed for ham at faae tilveiebragt en sikker Bestemmelse herom. At han har haabet, at en saadan Bestemmelse vilde komme istand, kan man blandt meget andet slutte af et endnu bevaret ret mærkeligt Aktstykke, nemlig Udkastet til et Dokument, hvorved Kongen af Naade for Tyge Brahe og af Interesse for de mathematiske Videnskabers Fremme skjænker ham hele Øen Hveen med alle dens Herligheder til Arv og Eie for ham og hans mandlige Livsarvinger, kun paa den Betingelse, at de dermed Intet maae foretage til Skade for Kongen og Riget, og at de skulle vedligeholde de derværende Bygninger og Indretninger til fremtidigt videnskabeligt Brug. Dette Udkast er affattet paa Latin og dateret Hveen den 1. Juli 1584. Tyge Brahe har maaskee ventet, at Kongen ved en eller anden Leilighed skulde komme til Hveen, og at et saadant Doku-

ment da kunde blive udfærdiget, og naar det ikke skete paa denne Tid, var det dog at haabe, at det vilde skee senere. Et saadant Haab har vistnok i høi Grad besjælet Tyge Brahe og ansporet ham til fortsat Flid; han har ogsaa navnlig ved denne Tid udfoldet en meget omfattende Virksomhed.[58]

Men medens det nærmest maatte bero paa Regeringen hvad der i Fremtiden skulde blive af de astronomiske Indretninger, var der dog et Middel, hvorved Tyge Brahe kunde sikkre endeel af Udbyttet af sin videnskabelige Virksomhed for Efterverdenen. Dette kunde sikkrest skee naar han lod endeel af sine Manuskripter trykke. Det var i hiin Tid ikke usædvanligt, at Lærde selv havde Bogtrykkerier, og dette var heller ikke forbundet med stor Vidtløftighed, da et saadant Trykkeri dengang udfordrede langt færre og simplere Redskaber end nutildags. For Tyge Brahe kunde der være megen Anledning til selv at anlægge et Bogtrykkeri. Han skrev Meget, som skulde trykkes, og Meget, hvis Trykning maaskee ikke vilde blive tilfredsstillende udført af de kjobenhavnske Bogtrykkere, især da hans Skrifter indeholdt mange Figurer og Tabeller. Desuden var det ham vistnok af Vigtighed at kunne vaage over, at ikke noget af det, der blev trykt, kom ud iblandt Publikum forend han ønskede det. Tyge Brahes Bogtrykkeri, der, som vi vide, havde sin Plads i en særegen lille Bygning syd for Slottet, synes først at være blevet indrettet i Aaret 1584. Af Frakturskrift var det kun forsynet med to Slags, en til Text og en anden, noget storre, til Titler og Overskrifter, men derimod indeholdt det flere Slags større og mindre latinsk Skrift, saavel opretstaaende som Kursiv, foruden de store, sirlige Initialbogstaver (i et Par forskjellige Størrelser), mathematiske og andre Figurer, Vignetter osv.[59]

I dette Bogtrykkeri lod Tyge Brahe rimeligviis i Aaret 1584 begynde paa Trykningen af sine astronomiske Skrifter. Men til en Begyndelse, og ligesom for at indvie det, lod han ogsaa her trykke adskillige latinske Vers, nogle paa et enkelt og andre paa et Par Ark Papir. Disse Vers bleve deels sendte til hans Venner og deels forærede til dem, som besøgte ham. Skjøndt der paa denne Tid var meget Andet, der beskjæftigede ham, fandt han dog endnu Tid til at sysle med den latinske Digtekunst, som han i saa høi Grad yndede, ligesom han ogsaa fandt rigelig Anledning dertil. Paa denne Maade udtalte han sin Begeistring for alt, hvad der syntes ham stort og skjønt; saaledes udtalte han sit Haab for Fremtiden og sine Følelser for Venner og Slægtninge, og saaledes mindedes han dem, som Døden havde berøvet ham. Det er tidligere omtalt, at han havde lovet at skrive et Mindedigt om Johannes Pratensis, hvis han kom til at overleve denne sin trofaste Ven. Dette Løfte opfyldte han ogsaa og lod Mindedigtet trykke paa Uraniborg 1584. Et lignende Lofte havde han givet en anden af sine Venner, nemlig Dr. Johannes Francisci, Professor i Medicinen ved Universitetet, og der blev snart Leilighed til at opfylde det. Johannes Francisci døde nemlig den 4. Juli 1584 og blev begravet i Frue Kirke i Kjøbenhavn. Tyge Brahes Mindedigt blev anbragt over Graven og det er muligviis ogsaa blevet trykt paa Uraniborg.[60]

Blandt dem af Tyge Brahes Venner, til hvem han i denne Tid skrev og lod trykke latinske Vers, nævnes Jakob Ulfeld og Erik Lange, af hvilke den sidstnævnte besøgte ham paa Uraniborg i September Maaned. Erik Lange til Engelholm i Jylland var »vel forfaren i Videnskaberne«, men han var dog især en ivrig Dyrker af Kemien og vistnok endnu mere af Alkymien. Paa Uraniborg fandt han en meget venlig Modtagelse, og vi skulle

senere see, at han ofte aflagde Besøg her. Med ham fulgte iøvrigt en østerrigsk Baron, og tillige en Person ved Navn Reimer Bär fra Ditmarsken (Raimarus Ursus Ditmarsicus) med hvis Besøg Tyge Brahe dog var mindre tilfreds, da han paa en temmelig ubeskeden Maade benyttede Leiligheden til at see Adskilligt, som han senere paastod, at han selv havde opfundet. Blandt andre Fremmede, som i Aaret 1584 besøgte Tyge Brahe paa Hveen, nævnes den franske Gesandt Jakob Bongarsius, der var her tilligemed en Vilhelm Curcellius; men her har uden Tvivl været adskillige andre. Ligeledes kunne vi her nævne Biskop Jens Nielsen fra Opslo, der besøgte Tyge Brahe paa Hveen den 13. og 14. Juli 1584. Han synes at have været en god Ven af Tyge Brahe, idetmindste seer man, at disse to Mænd vexlede Breve med hinanden, og at en af Biskoppens Sønner ved Navn Christoffer nogle Aar senere var iblandt Tyge Brahes Disciple paa Hveen, og at der ved Afreisen derfra blev medgivet ham gode Anbefalinger. Biskop Jens Nielsen var selv i Besiddelse af astronomiske Kundskaber, og kunde derfor have saameget desto større Glæde af at besøge Tyge Brahe og af at see hvor meget denne havde udrettet til Videnskabens Fremme.[61]

Til de videnskabelige Arbeider, som i en lang Aarrække beskjæftigede Tyge Brahe, hørte Tilveiebringelsen af en ny Fixstjernefortegnelse. Et saadant Arbeide havde han paabegyndt for lang Tid siden, og at det nu nærmede sig sin Fuldendelse kan man bl. A. slutte deraf, at han omtrent ved denne Tid lod begynde paa Trykningen af et større astronomisk Værk, i hvilket Fixstjernefortegnelsen skulde optages, ligesom det ogsaa var i Aaret 1584, at han lod en lang, latinsk Indskrift anbringe paa Stativet til den store, forgyldte Himmelglobus. Denne Globus var, som forhen omtalt, omtrent $4\frac{1}{2}$ Fod

i Diameter og belagt med Messingplader, der vare saa vel sammenfoiede, at den syntes støbt af eet Stykke. Paa denne Globus bleve Stjernerne angivne ved Gravering efterhaanden som deres Pladser bestemtes ved Tyge Brahes egne Observationer, og da den havde en saa betydelig Størrelse, kunde Stjernepositionerne angives med omtrent samme Nøiagtighed som Observationerne gave dem. Globen kunde saaledes betragtes som et reenskrevet Exemplar af Fixstjernefortegnelsen. I Tyge Brahes haandskrevne Fixstjernefortegnelse vare Stjernerne iovrigt, ligesom i Hipparchs, ordnede efter Længde og Brede. Men da disse Størrelser undergaae en stadig Forandring paa Grund af Præcessionen eller Jevndognspunkternes Tilbagerykken paa Ekliptika, kan en saadan Fortegnelse kun gjælde for et bestemt Tidspunkt (Epoken) og Tyge Brahes var indrettet for Aaret 1600. Den har maaskee ved denne Tid indbefattet henved 800 Stjerner; men Antallet steg i de senere Aar til omtrent 1000. Man havde vistnok ældre Fortegnelser, der indeholdt flere Stjerner, men Tyge Brahes besad et langt vigtigere Fortrin, idet den overgik dem alle i Nøiagtighed.

Den bekjendteste af de ældre Fixstjernefortegnelser er den, som skyldes Hipparch (omtr. 130 Aar f. Chr.). Vi kjende den dog ikke i dens oprindelige Skikkelse, men kun saaledes, som den er bleven opbevaret af Ptolemæus i hans Almagest. Fortegnelsen i dette Værk indeholder 1022 Fixstjerner, fordeelte i 48 Stjernebilleder og bestemte efter Længde og Brede for Aaret 137 efter Chr. Men naar vi tage Hensyn til, hvorledes denne Fortegnelse er fremkommen, kunne vi let slutte, at den ikke kan være meget nøiagtig. Saavel Hipparch som Ptolemæus bestemte i Almindelighed en Stjernes Plads ved at maale Rectascensionsforskjellen eller Timevinklen imellem Solen og Maanen, naar begge vare over Hori-

zonten, og derpaa, efter Solens Nedgang, at maale Rectascensionsforskjellen imellem Maanen og den Stjerne, hvis Plads skulde bestemmes. Men da Maanen forandrer sin Afstand fra Solen i Tidsrummet imellem de to Observationer, forudsætter denne Fremgangsmaade et nøie Kjendskab til Maanens Bevægelser, som man imidlertid dengang var meget langt fra at besidde. At man ikke kjendte eller tog Hensyn til Refractionen, maatte ligeledes medføre Unoiagtighed. I Hipparchs Fortegnelse beløb de oprindelige Feil sig vistnok ikke sjeldent til en heel Grad, og Unøiagtigheden er uden Tvivl bleven forøget betydeligt i de 267 Aar, der forløb inden Ptolemæus erholdt Fortegnelsen, da den i dette Tidsrum flere Gange maa være blevet omskrevet. Men Ptolemæus, der saaledes vistnok kun har modtaget Hipparchs Fixstjernefortegnelse i en temmelig ufuldkommen Skikkelse, bidrog neppe til at forbedre den. Selv anstillede han kun faa Fixstjerneobservationer, nærmest for at sammenligne disse med Hipparchs og derved komme til Kundskab om Præcessionens Størrelse i Mellemtiden. Den fundne Præcession adderede han til de i Hipparchs Fortegnelse angivne Længder, i den Mening, at han herved vilde faae Hipparchs Fixstjernepositioner reducerede til sin egen Tid. Men Resultatet blev dog temmelig unøiagtigt, bl. A. fordi han fandt Præcessionen mindre end den sande. (Han bestemte den kun til 1 Grad i 100 Aar.)

Der existerede vistnok flere Fixstjernefortegnelser, og Tyge Brahe har uden Tvivl kjendt de vigtigste; men de vare dog alle af en saadan Beskaffenhed, at Tilveiebringelsen af en nyere og bedre var en af de første og væsentligste Betingelser for Videnskabens Fremskridt.

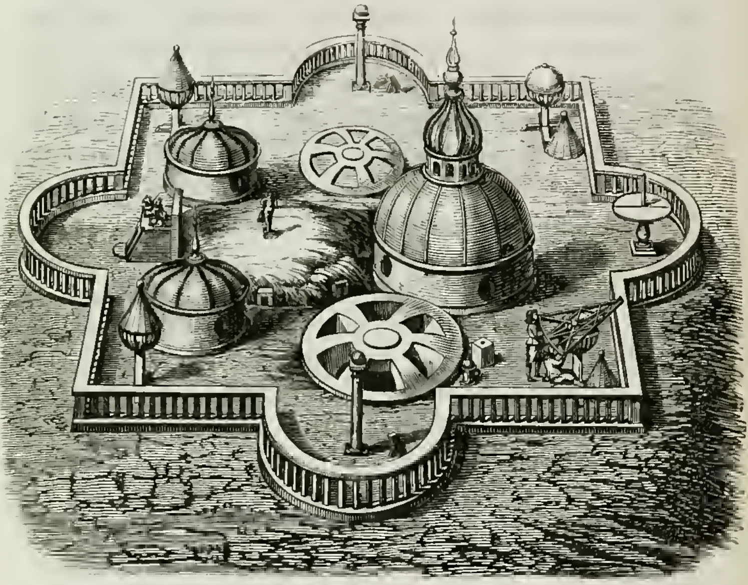
Dette Arbeide paatog Tyge Brahe sig, og han har udført det efter en vel overlagt Plan. Hans Fremgangsmaade var i Almindelighed den, at han først meget om-

hyggeligt bestemte Positionerne af et mindre Antal let kjendelige Stjerner, nogenlunde ligeligt fordeelte over hele Dyrekredsen, og derefter benyttede disse som Fundamentalstjerner til Bestemmelse af de øvrige. Det sidste skete ved Hjælp af Sextanten.

Først bestemte han meget omhyggeligt Positionen af den klareste Stjerne i Vædderen (altsaa den, som man nu betegner ved α Arietis), og derefter bestemte han ligeledes 20 andre, let kjendelige Stjerner, hvilke han benyttede som Fundamentalstjerner. For at anstille en Prøve paa Observationernes Nøiagtighed adderede han Rectascensionsforskjellen imellem to og to af disse Stjerner, for at see hvorvidt Summen udgjorde 360 Grader, som den burde. At det ganske nøiagtigt skulde blive Tilfældet, var ikke at vente; det blev det ikke heller, men Afvigelsen blev dog kun meget ringe. Heraf sluttede Tyge Brahe, at hans Bestemmelser maatte besidde en meget høi Grad af Nøiagtighed. Dette var imidlertid neppe rigtigt; men Grunden til, at Summen ikke afveg meget fra 360° var uden Tvivl den, at nogle Bestemmelser vare for store og andre for smaae, saa at Feilene omtrent kunde ophæve hinanden. Tyge Brahe meente, at hans Bestemmelse vare noiagtige paa 1 Bueminut nær; dette var dog neppe altid Tilfældet, men Feilene overstige dog kun sjeldent 2 eller 3 Minutter. Men Tyge Brahes Fixstjernefortegnelse var i ethvert Tilfælde langt nøiagtigere end de tidligere, og den kom til at danne Grundlaget for adskillige nyere.[62]

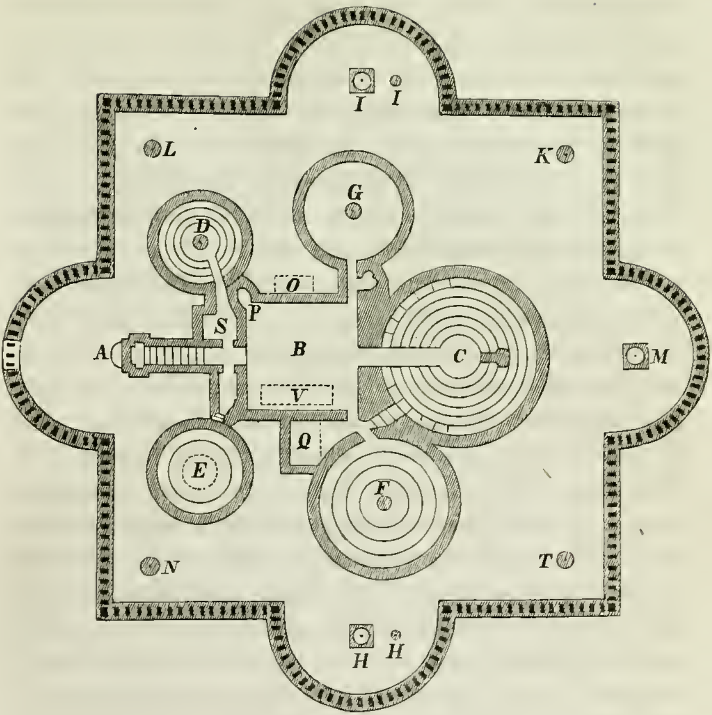
Skjøndt Observatorierne paa Uraniborg vare vel forsynede med Instrumenter, lod Tyge Brahe dog stedse flere forfærdige, deels fordi han bestandig opfandt nye Forbedringer, og deels for at kunne beskjæftige et større Antal Observatorer, uden at disse kunde conferere med hinanden. I Aaret 1584 lod han derfor anlægge et nyt

Observatorium, som han kaldte Stjerneborg. Det blev indrettet i en lille Høi, omtrent 70 Skridt Syd for Slottet, og bestod fornemmelig af underjordiske Rum, i hvilke Instrumenterne kunde staae sikkert og fast, beskyttede mod Regn og Storm, under Kupler og Tage, som kunde

Observatoriet Stjerneborg,
seet fra Vestsiden.

aabnes til alle Sider. Pladsen over disse Rum var omgivet med et Stakit og dannede iovrigt, ligesom Haverne ved Uraniborg, et Kvadrat med en halvcirkelformig Udboining paa hver Side; dog vendte her Kvadratsiderne og ikke som ved Uraniborg Hjørnerne, mod Nord, Syd, Ost og Vest. Siderne vare hver 60 Fod lange og Diametren af Udbøiningerne 20 Fod. Udvendigt saae man ikke meget Andet end de bevægelige Tage over de under-

Grundtegning af Stjerneborg.

A. Nedgang.
H. To Steenpiller.
I. To lignende Piller.
K. L. N. T. Kugler til at opstille Instrumenter paa.
M. Et Steenbord.
B. Arbeidsværelse (Hypocaustum).
C. Krypte med et stort Ækvatorialinstrument.
D. — — en Høide- og Azimuthalkvadrant.
E. — — en Armillarsfære.
F. — — en Hoide- og Azimuthalkvadrant, omgiven med et Staalkvadrat.
G. — — en Sextant til Distancemaaling.
O Tyge Brahes Seng.
P. Ovn.
V. Arbeidsbord.
Q. Rum til Senge for Medhjælperne.
S. Begyndelsen til en underjordisk Gang, som skulde have gaaet til Uraniborg.

jordiske Rum, samt nogle Piller og andre Indretninger, paa hvilke Instrumenter kunde opstilles. Over det midterste Rum var dog, i Stedet for Kuppel eller Tag, en solid, muret Hvælving, og denne var belagt med Jord og Grønsvær, saa at den lignede en lille Høi. Paa Toppen stod en forgyldt Billedstøtte af Merkur, henved en Alen høi, udført efter en antik Model og forsynet med en skjult Mekanisme, saa at den, som det syntes af sig selv, kunde foretage forskjellige Bevægelser, til stor Forundring for Bønderne, der ikke vare langt fra at ansee den for en levende Troldmand. Iøvrigt var Stjerneborg ligesom Uraniborg vel forsynet med Billeder, Figurer og Indskrifter, saavel udvendigt som indvendigt. Fra Nordsiden førte en Steentrappe ned til de underjordiske Rum, og over Nedgangen saaes tre i Steen udhuggede Løver, af hvilke den midterste og største holdt et Skjold med denne Indskrift: »Nec fasces nec opes, sola artes sceptra perennant« (hverken Magt eller Rigdom, men kun Kunsten vedvarer igjennem Tiderne). Selve Portalen var prydet med endeel i Steen udhuggede adelige Vaaben, Figurer og Indskrifter, og ved Sydsiden af den lille Bygning, hvori den var anbragt, var der opreist en stor, fiirkantet Porfyrplade, forsynet med en lang, latinsk Indskrift, der var dannet af indhuggede og forgyldte Bogstaver. I denne Indskrift erindrede Tyge Brahe om, at han kun med utrolig Umage og Bekostning havde været i Stand til at tilveiebringe de fortrinlige Indretninger, man her saae, og paalagde Efterslægten som en hellig Pligt at bevare det kostbare Arvegods, han her vilde efterlade den, til Fædrelandets Ære og Videnskabens Fremme. — Gik man ned ad Steentrappen, kom man først til en lille Forstue, og fra denne førte en Dør ind til det midterste Værelse, lige under Høien med Merkurbilledet. Det var et lille, fiirkantet Arbeidsværelse (Hypocaustum), henved

10 Fod paa hver Side, og dækket med den ovennævnte murede Hvælving. For Dagslysets Adgang var der sørget ved 4 smaae, runde Vinduer i Hjørnerne, tæt under Hvælvingen. Ved den ene Side stod et langt Arbeidsbord, og ved dette hængte et Par Uhre, der viste Timer, Minutter og Sekunder. Her kunde man saaledes iagttage Klokkeslettet og optegne Observationerne hver Gang der blev givet Tegn fra den, der var beskjæftiget med selve Iagttagelserne i et af de tilstødende Rum. Paa Væggen bagved Bordet hængte et stort, halvcirkelformigt Instrument, som, naar det skulde benyttes, maatte opstilles paa en af Pillerne udenfor. Paa den øverste Deel af Væggene saaes Billedet af 8 forskjellige Astronomer; de vare alle malede i liggende Stilling, og under enhver Astronoms Billede var der anført hans Navn, hvilken Tid han tilhørte, samt et Par latinske Verslinier, der i Korthed angav hans videnskabelige Fortjenester. Billederne forestillede: Timochares Alexandrinus (omtr. 300 Aar f. Ch.), Hipparchus Rhodius (A. 120 f. Ch.), Cl. Ptolemæus Alexandrinus (A. 140 efter Ch.), Albategnius Aratensis (A. 880 efter Ch.), Kong Alfons af Spanien (A. 1250 efter Ch.), Nicolaus Kopernikus (omtr. A. 1520), Tyge Brahe (omtr. A. 1580), og endnu en Astronom, som ret snart skal omtales. Tyge Brahe var fremstillet pegende med Fingeren op imod Hvælvingen, under hvilken hans Planetsystem var aftegnet, som om han vilde spørge de Andre, hvad de syntes derom. I Verset under sit eget Billede overlod han iøvrigt med Beskedenhed Efterverdenen at vurdere sine Fortjenester; men denne Beskedenhed var dog ikke ubegrændset. Det sidste Portræt forestillede nemlig en Astronom, som Tyge Brahe haabede vilde opstaae af hans egen Slægt, og som i Underskriften yttrede det Ønske, at kunne blive sin store Stamfader værdig.

Længere Indskrifter vare anbragte over Indgangen og paa et af Uhrene. Under en lille Hvælving, som skjultes af Panelet, og i et Rum ved Indgangen til den sydvestlige Krypte var der anbragt Senge, i hvilke Tyge Brahe og Medhjælperne kunde udhvile, naar Himlen pludseligt blev overtrukken. Fra Arbeidsværelset forte Dore ind til de tre Krypter mod Syd, Sydost og Sydvest, ligesom der fra Forstuen var Indgang til Krypterne mod Nordost og Nordvest. Kun i den sydøstlige Krypte var Gulvet fladt, hvorimod Gulvene i de øvrige Krypter vare dybest i Midten og hævede sig trappeformigt op imod Ydermurene, saa at man med Lethed kunde komme til alle Sider af Instrumenterne, af hvilke et var anbragt i hver Krypte. Den nordøstlige og den nordvestlige Krypte bleve dog maaskee forst indrettede et Aar eller to efter de andre. Ved Siden af Trappen i Forstuen saaes Begyndelsen til en underjordisk Gang, som Tyge Brahe af Bekvemmelighedshensyn havde paatænkt at lade fore til Kjælderen under Uraniborg, men som aldrig blev fuldfort. [63]

Ved Bygningen af Stjerneborg har Tyge Brahe uden Tvivl benyttet den samme Bygmester, Hans Steenvinkel, som tidligere havde forestaaet Opførelsen af Uraniborg. Hans Steenvinkel var iovrigt kort i Forveien, ved et Kongebrev, dateret Havreballegaard den 8. November 1583, bleven ansat som kongelig Bygmester med en aarlig Lon af 100 gamle Daler. I Brevet hedder det, at han »ikke maa indlade sig i nogen Bestilling til nogen Bygning at foretage, uden det er med vor Bevilling og Vidskab«. Dog har han vistnok uden Vanskelighed faaet Tilladelse til at arbeide for Tyge Brahe, og det synes ligeledes, at han jevnligt har været beskjæftiget hos Andre. Tyge Brahe, der uden Tvivl har været vel til-

freds med hans Arbeide, fik ogsaa senere af og til Brug for ham.[64]

Men naar man veed, at Tyge Brahe selv benyttede en Arkitekt, er det saa meget mindre sandsynligt, at han, som det undertiden berettes, selv har udarbeidet Bygningstegninger for Kongen og Andre. Ifølge Nogles Mening skal Kronborg Slot, hvis Opførelse omtrent falder i Aarene 1576—1586, være bygget efter Tyge Brahes Tegninger. Men denne Mening beroer dog sikkert paa en eller anden Misforstaaelse, og den kan muligviis hidrøre fra, at Tyge Brahe ifolge Kongens Befaling skrev et Par latinske Vers, som bleve anbragte paa Kronborg. Han skal ligeledes have udarbeidet Planen til en Hovedbygning, som hans Broder Knud Brahe i Aaret 1592 lod opføre paa sin Gaard Engelholm ved Veile. Det er vel ikke umuligt, at han kan have gjort et foreløbigt Udkast til en saadan Bygning, men mere har han dog neppe havt dermed at gjøre.[65]

Kongen fik imidlertid atter ved denne Tid Brug for Tyge Brahe, men til et ganske andet Arbeide end de tidligere omtalte. Herom blev følgende Brev udfærdiget til ham:

»Frederik etc. Vor Gunst tilforn. Vi kunne os andet ikke erindre, end at vi nu noget forleden have til dig overantvordet en vor Kompas, som du selv havde ladet os gjøre, hvilken var bleven noget urigtig, at du derfor os den skulde lade igjen gjøre til Rette. Dersom nu saa er skeet, at samme Kompas er færdig gjort, da bede vi dig, at du os den uforsømmet tilskikker. Dersom du og ikke for^ne^ Kompas har bekommet, da bede vi dig og begjere, at du vil lade os gjøre to Kompasser saadanne som den anden var og det kunstrigst og rettest skee kan, saa vi dem med det første muligt vaar kunde bekomme. Dermed etc. Soer d. 11. December Aar 1584.«[66]

Omtrent paa samme Tid som Stjerneborg blev opført, blev der paa et andet Sted, som henhorte under Tyge Brahes Omraade, paatænkt et mindre Byggeforetagende, som Kongen vilde lade udføre. Den 27. Juli 1584 udgik nemlig fra Frederiksborg et Kongebrev til Frederik Leyel og David Hansen, Toldere i Helsingor, hvori det hedder, at »efter at det tidt og ofte er beklaget af den sofarende Mand, at Løgte Taarnet paa Kulden skal ikke beleilig eller saa bekvemmelig være bygt og ordnet, som det kan være den sofarende Mand nyttigt og gavnligt, da have vi tilskrevet os elskelige Axel Gyldenstjerne, vor Mand, Raad og Landsdommer i vort Land Skaane, og Arild Ugerup, vor Mand, Tjener og Embedsmand paa vort Slot Helsingborg, at de med os elskelige Tyge Brahe til Knudstrup, vor Mand og Tjener, skulle begive dem til Kulden, og siden med nogle søfarne Dannemænd, som I dem skulle tilskikke, forfare Leiligheden og derefter overveie hvorledes og hvor samme Løgte bekvemmelig kunde forordnes«. Tolderne skulde da forskaffe »4 eller 6 gode, velforfarne Dannemænd af Skippere og sofarne Mænd«, som kunde være de »gode Mænd« behjælpelige ved Udførelsen af det omtalte Hverv. Den skriftlige Erklæring, som blev indsendt til Kongen, gik ud paa, at Løgtetaarnet var meget forfaldent og trængte til at ombygges. Som Folge heraf fik Lensmanden paa Kronborg, Gert Rantzov, en Befaling fra Kongen, dateret Kronborg den 19. April 1585, hvori det bl. A. hedder, at han skulde »bestille og forskaffe til samme Løgtes Bygning Steen, Kalk, huggen Steen og alt hvis andet, som der til behov gjores, og siden gjore Fortingning med samme Arbeide, enten med den vor Bygmester, som er hos os elskelige Tyge Brahe, vor Mand og Tjener, eller og med vor Bygmester her paa Slottet, hvad de skulle have for samme Arbeide og

Løgtes Bygning paa egen Omkostning at bygge« osv. Den Bygmester, med hvem der blev sluttet Overeenskomst, skulde da strax paabegynde Arbeidet og have sin Betaling af Tolden. Kongen udstedte ligeledes samme Dag et Brev til Tolderne i Helsingør om, at de indtil videre skulde give Tyge Brahe til Knudstrup 200 gamle Daler om Aaret, for at holde Løgten med »Lys og Blus« Vinter og Sommer, saa længe man kan seile.[67]

Vi have seet, at Tyge Brahe foruden Slottet Uraniborg, der var blevet opført for flere Aar siden, nu ogsaa havde ladet et nyt Observatorium, det saakaldte Stjerneborg, indrette. Dette Observatorium maa ialfald nu have nærmet sig sin Fuldendelse, og det var vistnok for en stor Deel paa Grund heraf, at Tyge Brahe ved denne Tid indbød flere af Rigets fornemste Mænd til at besøge sig paa Hveen, for at tage hans Bygninger og Instrumenter i Øiesyn. Indbydelserne sendtes dem undertiden i Skikkelse af latinske Digte, og man har endnu et Par saadanne Digte, der, ligesom de forhen omtalte, bleve trykte i Brahes eget Bogtrykkeri, nemlig et til Kansler Niels Kaas, og et til Statholderen i Holsteen, den lærde Henrik Rantzov. Digtet til Kansleren er dateret den 1. Januar 1585. Tyge Brahe omtaler ham i dette Digt som den anseeteste Mand i Riget næst efter Kongen og som den ypperste Befordrer af Kunster og Videnskaber, samt anmoder ham om, til Foraaret at opfylde det tidligere givne Løfte at komme til Hveen, for at see hvilke store Ting her var gjort til Videnskabens Fremme. Niels Kaas var, som ogsaa Tyge Brahe bemærker i det omtalte Digt, gjennemtrængt af Overbeviisningen om Astronomiens store Værd og Betydning; men han havde dog ikke selv lagt sig efter denne Videnskab. Dette sidste var derimod Tilfældet med Henrik Rantzov, der er lige saa berømt for sin Lærdom som

for sin Rigdom, men hos hvem det astronomiske Studium dog for en ikke ringe Deel gik ud paa Astrologi og Kalendervæsen. I Tyge Brahes Digt til Rantzov, dateret den 1. Marts 1585, udtaler han sin Anerkjendelse af Rantzovs Lærdom og Kjærlighed til Poesien, ligesom han ogsaa omtaler et astrologisk Skrift, som Rantzov nylig havde udgivet. I samme Digt indbyder han ham til at besøge sig i den tilstundende Sommer, for selv at besee hans Uraniborg, som i Korthed omtales i Digtet, og hvoraf en Tegning medfulgte. Ved denne Tid agtede ogsaa Kong Frederik at besøge Tyge Brahe. Et Budskab herom indløb nemlig den 27. April, men dette Besøg maa dog være blevet opgivet.[68]

Der var i det Hele mange Omstændigheder, der bidroge til at bringe Tyge Brahe og Henrik Rantzov i Forbindelse med hinanden; ja, de have maaskee endog arbeidet sammen, idet de begge beskjæftigede sig med at samle Materiale til en Beskrivelse over Danmark. At Tyge Brahe virkelig tænkte paa Udarbeidelsen af et saadant Værk, sees bl. A. af følgende Brev:

»Til Dr. Jakob Madsen, som varer Kongens »Liberi« (Bibliothek).

Frederik etc. Vor Gunst tilforn. Vider, at vi naadigst have bevilget os elskelige Tyge Brahe til Knudstrup, vor Mand og Tjener, at maa bekomme saa mange Chartas Cosmographicas eller Mapper, som kan findes i vort Liberi, der paa vort Slot Kjøbenhavn, og er om vort Rige Danmark eller Norge, eller nogen andre vore Lande, til videre Efterretning udi nogen sin Forehavende, hvorom han os berettet haver. Thi bede vi Eder og ville, at I alle samme Chartas og Mapper, som der findes, og vore Riger og Lande indeholde, hannem tilstiller, og derpaa tager hans Beviis. Dermed skeer vor Villie etc. Antvorskov, den 11. September Aar 1585.«[69]

Dette Værk skulde rimeligviis have været baade af geografisk og historisk Indhold, og det var uden Tvivl ogsaa hertil, han vilde bruge de Billeder og Vers, som omtales i folgende Brev:

»Til Gert Rantzov, Lensmand paa Kronborg.

Frederik etc. Vor Gunst tilforn. Viid, at os elskelige Tyge Brahe til Knudstrup, vor Mand og Tjener, underdanigst haver ladet give os tilkjende, hvorledes han haver udi Sinde, at ville lade noget synderligt udgaae om fremfarne og afgangne Konger udi Danmark, efter den Maneer, Ordning, Contrafei og Skik, som paa det Tapetserie, vi have ladet gjøre paa vor Sal der paa vort Slot Kronborg og forordnet, underdanigst derfor begjerendes, at vi naadigst ville unde hannem at maatte bekomme fremfarne Konningers Contrafei, efter som de der findes afcontrafeiet, hvilket vi hannem naadigst ikke ville benægte, bedendes dig derfor og ville, at naar han dig der om besøgendes vorder, du da befaler vor Contrafeier der sammesteds, at han med første Leilighed med Flid afridser alle Konningers Contrafeier, efter som de paa bemeldte Tapetseri ere forordnet og forefindes. Desligest bestiller, at afskrives de danske og tydske Riim, som der om gjort er, og for^ne^ vor Contrafeie er tilstillet, at for^ne^ Tyge Brahe des bedre sig der efter kunde have at rette. Der med etc. Actum Antvorskov den 28. September Aar 1585.«[70]

Disse Tapeter, der vare anbragte i Riddersalen paa Kronborg Slot, og af hvilke endeel nu opbevares i det oldnordiske Museum i Kjøbenhavn, forestillede 111 ældre danske Konger foruden Kong Frederik den Anden og Prinds Christian. De vare udforte i Aarene 1581—1584 af Hans Knieper, efter »Patroner« (Malerier), som vistnok vare malede af denne selv.

Gert Rantzov, der var Lensmand paa Kronborg 1584—1590, har vistnok med Glæde udført den omtalte Befaling. Han nærede selv den samme Interesse for historiske Minder, som var saa almindelig hos den gamle danske Adel, og han var, ligesom Faderen, den ovenfor omtalte Henrik Rantzov, en god Ven af Tyge Brahe. De besøgte jevnligt hinanden paa Hveen og paa Kronborg, og Gert Rantzov besørgede flere af de Breve, som vexledes imellem hans Fader og Tyge Brahe.

Hvor meget Tyge Brahe har samlet til den paatænkte Beskrivelse vides ikke, da han aldrig udgav andet deraf end de Beskrivelser over Øen Hveen og de derværende Bygninger og Indretninger, som findes i hans astronomiske Skrifter og da der foruden disse trykte Beskrivelser kun er blevet opbevaret faa Rester af hans geografiske Samlinger. Endeel heraf kan dog maaskee være bleven overladt til og benyttet af Henrik Rantzov og Andre.[71]

Men ogsaa Tyge Brahes astronomiske Virksomhed bidrog til at bringe ham i Forbindelse med Henrik Rantzov og igjennem denne med flere anseete Mænd. Vi skulle snart see, at det, der nærmest gav Foranledning hertil, var nogle Iagttagelser af en mærkelig Komet, som viste sig henimod Slutningen af Aaret 1585; men vi maa først omtale denne Komet lidt nærmere. Den blev opdaget af Tyge Brahe paa Hveen den 18. October, men i Tydskland, hvor man havde havt gunstigere Veir, var den allerede bleven bemærket en halv Snees Dage tidligere. I de første Dage lignede den Jupiter i Størrelse, men havde langt mindre Glands, omtrent som Taagepletten i Krebsen. Man saae ingen egentlig Hale ved denne Komet, men kun den 30. October og den 1. November en ganske tynd og kort Stribe. Paa Hveen blev den iagttaget fra den 18. October til den 15. November.

Tyge Brahe havde isinde at benytte sine Iagttagelser over denne Komet til Udarbeidelsen af et storre Skrift om den. Han har vistnok ogsaa paabegyndt et saadant, men uden at faae det fuldfort. Det skulde have dannet Fortsættelsen af et Værk, som handlede om Kometen fra 1577 og hvis Trykning vistnok nu var skreden betydeligt frem. Kometen fra 1585 gav dog saavidt vides Anledning til det forste astronomiske Skrift, som udkom fra Bogtrykkeriet paa Hveen, og som blev trykt her i Slutningen af samme eller i Begyndelsen af det følgende Aar. Dette Skrift, der er affattet paa Latin, af en af Tyge Brahes Disciple, nemlig Elias Olai Morsing, handler dog ikke blot om Kometen, men indeholder tillige en Kalender, eller, som Forfatteren kalder det, et astrologisk og meteorologisk Diarium for Aaret 1586. I Kalenderen, der er indrettet baade efter gammel og efter nye Stiil, for ogsaa at kunne benyttes i de Lande, hvor denne Stiil allerede var i Brug, findes udforlige Angivelser af de forskjellige Himmellegemers Bevægelser og Stillinger, nogle Veirforudsigelser m. m. Skriftet er dediceret til den udvalgte Prinds Christian, og Dedicationen, der er dateret Uraniborg den 1. Januar 1586, indeholder et interessant Vidnesbyrd om, at Prindsen endnu førend han fyldte sit niende Aar havde Ord for at kunne baade mundtlig og skriftlig udtrykke sig paa Latin med en i den Alder ualmindelig Færdighed. Skriftets Forfatter beraaber sig paa sin Lærer Tyge Brahes Vidnesbyrd og bemærker, at Tyge Brahe ofte havde seet velskrevne egenhændige latinske Breve af den unge Prinds.[72]

Den sidstnævnte Komet gav, som allerede bemærket, Anledning til, at Tyge Brahe kom i Forbindelse med flere anseete Mænd, hvorved Rantzov tiente som Mellemmand. Kometen var ogsaa bleven flittigt iagttaget af Landgrev Wilhelm af Hessen og dennes Hofastronom

Christoffer Rothmann. Men der kunde ikke være Tvivl om, at de bedste og fuldstændigste Iagttagelser af den maatte findes hos Tyge Brahe, og hos Landgreven opstod derfor ogsaa snart Ønsket om, at erholde et Udvalg af disse til Sammenligning med sine egne. Dog troede han ikke at kunne henvende sig umiddelbart til Tyge Brahe for at faae dette Ønske opfyldt; Brahe havde rigtignok engang paa en Gjennemreise besøgt ham i Cassel og anstillet Observationer i Forening med ham, men dette var nu en halv Snees Aar siden, og Forbindelsen var ikke bleven vedligeholdt. Derimod henvendte Landgreven sig skriftligt til Statholder Henrik Rantzov, med hvem han stod i Forbindelse og som han vidste var en god Ven af Tyge Brahe, for ved Rantzovs Mellemkomst at erholde de forønskede Observationer. Rantzov skrev da til Tyge Brahe herom, og lod medfølge en Afskrift af Landgrevens Brev. Tyge Brahe, der med Glæde mindedes sit Besøg hos Landgreven og vel kunde ønske at fornye Bekjendtskabet med en saa udmærket Mand, sendte ham saavel et Udvalg af sine Observationer som et langt latinsk Brev med forskjellige andre Oplysninger, som Landgrevens Skrivelse ligeledes havde givet Anledning til. Landgreven havde nemlig i det ovennævnte Brev til Rantzov omtalt, at han havde ladet nye Instrumenter forfærdige efter Anviisning af en vis Paul Wittich, saa at han nu kunde observere langt nøiagtigare end forhen. Men denne Paul Wittich havde netop for nogle Aar siden været paa Hveen, og skjøndt han havde givet mange Forsikkringer om, at han paa enhver Maade vilde vise sin Taknemmelighed imod Tyge Brahe, hvis denne vilde optage ham iblandt sine Disciple, var han dog reist bort efter nogle Maaneders Forløb, da han troede at have lært nok, og uden saa meget som at lade høre fra sig. Alt dette underretter nu Tyge Brahe Landgreven

om, og skjøndt Wittichs Adfærd vel kunde opfordre ham til at være tilbageholden, giver han dog Landgreven udførlige Oplysninger om de Forbedringer, han senere havde anbragt ved sine Instrumenter. For at dette kunde blive saameget tydeligere, medsendte han desuden Tegninger af flere af Instrumenterne.

At Tyge Brahe satte megen Priis paa at komme i Forbindelse med Landgreven, kan man ogsaa slutte deraf, at han lod en af sine egne Disciple, nemlig Peder Jakobsen Flemlose, gjøre en Reise til Cassel for at overbringe det nævnte Brev og de tilhorende Observationer og Tegninger, i Stedet for at lade det henligge til ved Leilighed. Tyge Brahe bemærker i Slutningen af dette Brev, der er dateret Uraniborg den 1. Marts 1586, at Overbringeren, Peder Jakobsen, der nu i adskillige Aar havde været hos ham paa Hveen, var vel forfaren saavel i astronomiske som i kemiske Sager, saa at han, om fornødent, kunde give udførligere Oplysninger, og at han var sin Herre meget kjær og hengiven, saa at man kunde betroe ham hvad man ikke onskede at skrive om.

Et langt Brev, som Landgreven skrev til Tyge Brahe efter Peder Jakobsens Ankomst til Cassel, viser i hvor hoi Grad han paaskjonnede den Imodekommen, der var bleven ham viist. I dette Brev omtaler han flere Instrumenter og Uhre, som han havde ladet forfærdige af sin Uhrmager Jobst Byrg, der var et stort mekanisk Talent, og meddeler tillige adskillige Bemærkninger om Refractionen, Polhøiden, Kometerne, den nye Stjerne fra 1572 osv. Peder Jakobsen, der under Opholdet i Cassel havde beseet Landgrevens Instrumenter, bragte dette Brev med tilbage til Hveen, og den Brevvexling, der saaledes var bleven indledet imellem Tyge Brahe og Landgreven, blev nu fortsat saalænge begge levede. Nogle af Brevene ere skrevne paa Latin, andre derimod

paa Tydsk, men med en meget betydelig Indblanding af latinske Ord og Sætninger. Landgrevens forste Brev til Tyge Brahe er dateret den 14. April, men en Maaneds Tid senere skrev Landgrevens Mathematiker, Christoffer Rothmann ligeledes til Brahe og medsendte desuden et Brev til ham fra Joachim Camerarius.[73]

Tyge Brahe førte iovrigt en meget udstrakt Brevvexling, for paa denne Maade at vedligeholde den Forbindelse med samtidige Lærde, som han i sin Ungdom havde tænkt at tilveiebringe ved at vælge sit Opholdssted i Basel eller Omegn. Sproget kunde ikke lægge nogen Hindring i Veien, da Latinen var fælles Skriftsprog for de Lærde. Derimod kunde Brevvexlingen kun foregaae meget langsomt, da man i hine Tider ikke engang havde nogen regelmæssig Postforbindelse imellem de større Stæder. Brevene maatte i Reglen besorges af reisende Kjøbmænd og Bogforere eller ved anden tilfældig Leilighed, og de vare derfor ogsaa gjerne meget længe, ikke sjeldent flere Maaneder underveis. Man gjorde dem derfor ogsaa undertiden saa lange, at de udgjorde hele lærde Afhandlinger. — Blandt dem, med hvem Tyge Brahe hidtil var traadt i skriftlig Forbindelse, kunne endnu nævnes: Joachim Camerarius, Bartholomæus Scultetus, Thaddæus Hajecius og flere, og Antallet forøgedes stedse.[74]

Langt lettere var det for Tyge Brahe at vedligeholde Forbindelsen med sine Slægtninge og Venner i Danmark. Forovrigt mistede han i Begyndelsen af Aaret 1586 en af sine kjæreste Venner og Slægtninge, nemlig hans Morbroder Steen Bille, der stedse med Tilfredshed havde fulgt hans videnskabelige Færd. Steen Bille døde den 5. Januar 1586 paa en Reise fra Kjøbenhavn til Helsingør, og blev begravet i Helsingborg Kirke den 17. Februar. Tyge Brahe har neppe undladt at skrive

et eller andet Mindedigt over sin afdøde Morbroder, skjøndt intet saadant kjendes nu, og han er formodentlig ogsaa Forfatter til en latinsk Indskrift, som Steen Billes Enke Kirstine Lindenov nogle Aar senere lod anbringe over Graven. Steen Bille var endnu ved sin Død Lensmand paa Herresvad Kloster og tillige Landsdommer i Skaane, og Enken blev efter ham forlenet med Klostret for Livstid.[75]

Blandt Tyge Brahes indenlandske Venner, som besøgte ham paa Hveen i Aaret 1586, maae vi her nævne Anders Sørensen Vedel, der allerede flere Gange er omtalt, og med hvem han stedse vedligeholdt et inderligt Venskab. Vedel boede iøvrigt dengang i Ribe og beskjæftigede sig fortrinsviis med Udarbeidelsen af den danske Historie, et Arbeide, som ogsaa Tyge Brahe fulgte med Interesse. For dette Arbeides Skyld fandt Vedel det nødvendigt at gjøre en Reise omkring i Landet, ikke alene for at samle historiske Dokumenter, men ogsaa for at gjøre Tegninger og Opmaalinger, hvorefter han kunde udarbeide en »Landtavle«, som skulde ledsage det historiske Værk. Tyge Brahe havde, som vi vide, ogsaa gjort Samlinger i lignende Retning, og dette var vistnok en Grund mere for Vedel til at besøge denne sin gamle Ven, eller dog til at gjøre et længere Ophold paa Hveen, hvortil han ankom den 13. Juni.

Endnu medens Vedel opholdt sig paa Uraniborg modtog Stedets Herre et lige saa fornemt som ærefuldt Besøg, nemlig af Dronning Sofie, der endog gjentog sit Besøg her et Par Maaneder senere. Den 27. Juni steg Dronningen med sit Følge iland paa Hveen og den følgende Dag skrev hun et eller andet Sted paa Uraniborg sit Valgsprog: »Gott verlässt die seinen nicht«; men iøvrigt maatte hun paa Grund af Storm og Uveir forblive paa Øen indtil paa tredie Dag, og der var alt-

saa Tid nok til nøie at besee de forskjellige Mærkværdigheder. Dronningen nærede ligesom sin Fader Hertug Ulrik af Meklenborg en levende Interesse for kemiske Arbeider, hun har maaskee endog selv beskjæftiget sig med saadanne, og det er saaledes let forstaaeligt, at hun især med Opmærksomhed besaae det kemiske Laboratorium.

Man har vel heller ikke forglemt at besee Øens Fortidsminder, iblandt hvilke Sporene af de fire Slotte, der fordum havde været paa Øen, vel vare de vigtigste. Man har da vistnok ogsaa ønsket nogen Oplysning om disse, eller dog idetmindste om de Sagn, som knyttede sig hertil, og det var derfor meget heldigt, at Tyge Brahe paa denne Tid havde en kjær Gjæst hos sig, som fremfor nogen Anden var i Stand til at fortælle herom, nemlig den nylig omtalte Anders Sørensen Vedel. Blandt meget Andet, som angik Historien og Sagnene, bestræbte Vedel sig ogsaa for at samle Folkepoesiens Rester eller de saakaldte Kæmpeviser, og hans Besøg paa Hveen samtidigt med Dronningens gav netop Anledning til, at han nogle Aar senere udgav en Samling af disse. Ved Bordet gjorde Tyge Brahe nemlig engang Dronningen bekjendt med, at Vedel, som ogsaa var tilstede, ikke blot var ifærd med at udarbeide en dansk Historie, men at han ogsaa havde samlet endeel af Kæmpeviserne, og da Dronningen ønskede at erholde dem, tilbød Vedel at sende en Reenskrift deraf, men sendte hende senere en trykt Samling. I denne Samling er der tre Viser foruden en dertil hørende Indledning, som handler om Tildragelser, for hvilke Skuepladsen er henlagt til Hveen, og det vil maaskee ikke være upassende, her at gjengive Hovedindholdet. I Vedels Indledning til disse tre Viser omtaler han de fire Borge Nordborg, Sønderborg, Hammer og Carlshøi, der forhen havde været paa Øen

og af hvilke der endnu saaes Spor. Indholdet af de tre Viser, der paa faa Afvigelser nær er det samme i dem alle og iovrigt har en meget stor Lighed med det tydske »Niebelungenlied«, er nu i Korthed følgende: Fru Grimild, som eiede hele Øen Hveen, lod gjøre en stor Fest paa Nordborg, hvortil hun indbød fremmede Kæmper tilligemed sine Brodre Helled Hagen og Folker Spillemand, begge bekjendte fra andre danske Viser. Hun var imidlertid i Uvenskab med Brodrene, og det var derfor hendes hemmelige Hensigt at lade dem myrde. Da disse paa den sjællandske Kyst søgte en Baad, som kunde føre dem over til Hveen, bleve de først advarede af en Havfrue og dernæst af Færgemanden; men Helled Hagen, der ikke troede paa det onde Varsel, huggede til Straf for dette Hovedet forst af Havfruen og dernæst af Færgemanden og bad Krop og Hoved at samles paa Havets Bund. Da Brødrene kom til Nordborg, tog Fru Grimild meget venligt imod dem, gav dem Mjød og Viin og hver af dem en Silkeseng og en af sine Jomfruer. Den Jomfru, som blev Helled Hagen tildeel, var Jomfru Hvenild, af hvem Hveen skal have sit Navn. Derpaa gik Fru Grimild ud til sine Kæmper og bad dem vove en Dyst med hendes Brødre; men førend denne fandt Sted, tog hun det Løfte af Helled Hagen, hvem hun især var forbittret paa, at hvis han skulde synke i Knæ, maatte han ikke reise sig, men skulde bekjende sig som overvunden. For nu at tilveiebringe dette Udfald, lod hun Kamppladsen bedække med Huder, paa hvilke hun strøede Erter. Over disse snublede Helled Hagen, men ifølge sit Løfte blev han liggende og modtog sit Banesaar. Broderen Folker blev ligeledes overvundet og dræbt. Men Jomfru Hvenild fødte en Søn ved Navn Ranke, som, da han blev voxen, hevnede Faderens og Farbroderens Død. I selve Viserne er dette dog kun loseligt antydet,

men i Vedels Indledning fortælles, at Ranke førte Fru Grimild ind paa Hammer Slot, for at vise hende sin Farfaders Niflungs eller Nidings Skat, som var skjult i Bjerget og hvortil han havde arvet Nøglen. Men da hun var kommen ind i Bjerget, løb han selv ud og slog Døren i, saa hun blev siddende derinde og omkom af Sult. Hertil føier en nyere Forfatter endnu det Sagn, at Ranke kastede Nøglerne til Hammer Slot i Søen og fortryllede Slottet, saa det sank ned i Jorden eller paa Havbunden; men hvis der nogensinde paa Øen samtidigt vil findes tre Mænd, som alle tre ere blevne faderløse inden Fødslen og enhver af dem opkaldt efter sin Fader, da skal Hammer Slot igjen staae paa sit fordums Sted og Nøglerne komme tilsyne.[76]

At Dronningen maa have været vel tilfreds med sit Besøg paa Hveen, kan man bl. A. slutte deraf, at hun kort efter gjentog det. Den 23. August kom hun nemlig atter til Hveen, og denne Gang medfulgte hendes Fader Hertug Ulrik af Meklenborg, og hendes Moder Hertuginde Elisabeth, samt Hertugens Brodersøn Sigismund August, foruden et betydeligt Følge af adelige Personer, og Opholdet synes at have varet omtrent en heel Dag. Hertugen interesserede sig i høi Grad baade for de astronomiske og for de kemiske Indretninger, Dronning Sofie derimod fortrinsviis de sidstnævnte.[77]

Kong Frederik var ikke med ved dette Besøg paa Hveen, og han har saavidt vides aldrig besøgt Tyge Brahe der, skjøndt han rimeligviis mere end een Gang har havt det isinde. Men han vedblev stedse saa længe han levede at give Tyge Brahe nye Beviser paa sin Naade, og Dronning Sofie har rimeligviis bidraget sin Deel til at opmuntre ham dertil. Med Hensyn til Tyge Brahes Indtægter blev der iøvrigt atter ved denne Tid af forskjellige Grunde foretaget nogle Forandringer. Den

16. Marts 1586 blev der fra Kronborg udfærdiget Breve til flere af de norske Lensmænd om, at de skulde afstaae Lenene til Kongen, da der til Brug paa Holmen og Skibene behovedes Fisk og andre Victualievarer, som disse Len indbragte; men det bemærkedes, at Lensmændene ikke maatte ansee dette som et Tegn paa Unaade, og at de derfor skulde blive betænkte paa anden Maade. Tyge Brahe fik saaledes den nævnte Dag Brev om, at Nordfjord Len, som Kongen havde forlenet ham med, skulde lægges under Bergens Len, og at der i Stedet for Lenet skulde gives ham 300 Daler af Rentekammeret. Lensmanden i Bergen, Hans Lindenov, fik samme Dag Brev om, at modtage Nordfjord Len og lægge det under Bergenhuus. De nævnte 300 Daler vare dog vistnok kun at betragte som endeel af Godtgjorelsen for det norske Len. Den 4. September fik nemlig Christoffer Valkendorf Brev om, at »overveie og overslaae for^ne^ Lens Leilighed og Rente og gjøre for^ne^ Tyge Brahe derefter en Genant og Pension udi Penge og hans Maj. her om tilbyde, at hans Maj. siden kunde lade give ham der paa hans Maj.s Brev«, og den 11. September fik Tyge Brahe Kongens Brev om, at der i Stedet for det norske Len indtil videre var tillagt ham 400 Daler af Øresundstolden. Disse Penge skulde betales ham hvert Aar imellem Paaske og Pindse, da Lenet var blevet ham opsagt paa den Tid. En mindre væsentlig Forandring i denne Bestemmelse foretoges det følgende Aar, idet Kongen den 4. Juni 1587 gav ham et Fornyelsesbrev paa de 400 Daler af Øresundstolden, men saaledes, at Terminen nu skulde regnes fra Philippi og Jacobi Dag (1. Mai) hvert Aar. Imedens Tyge Brahe havde det norske Len, havde han en Foged der ved Navn Christoffer Peppler (en Guldsmed fra Amsterdam), med hvis Tjeneste han synes at have været vel tilfreds. Den

18. Juli 1587 skrev han nemlig til sin Ven Niels Bild til Ravnholt, for at bede denne Mand om at være Christoffer Peppler behjælpelig med at faae ordnet nogle Sager, angaaende Lenet. I samme Brev anmodede han tillige Niels Bild om, hvis det var ham beleiligt, at besøge sig paa Hveen. [78]

Om dette Besøg har fundet Sted, vides ikke; men derimod veed man, at Tyge Brahe ogsaa i Aaret 1587 jevnlig modtog Besøg af Slægtninge, Venner og fremmede Reisende. Blandt disse kunne vi nævne: en Baron fra Østerrig, Astronomen Duncanus Liddel fra Skotland, en Tidlang Professor ved Universitetet i Helmstädt, Gert Rantzov, Rigsraad Peder Munk, Hans Spegel til Gladsaxe, Lensmand paa Borreby (i Skaane), Falk Gøe og Andre. Den sidstnævnte var ikke blot en Ven og Slægtning af Tyge Brahe, men tillige en lærd Mand og en af dem, til hvem Tyge Brahe forhen havde skrevet og ladet trykke latinske Vers. [79]

Blandt de nye Instrumenter, som Tyge Brahe lod forfærdige, maa vi her omtale et, som synes at være blevet udført i Aaret 1587, nemlig en stor saakaldet Muurkvadrant (Qvadrantum muralis sive Tychonicum). Denne Kvadrant fik Plads i det sydvestlige Værelse i Slottets Stueetage; den blev her fastgjort til den vestlige Muur, netop i Meridianens Plan og tjente saaledes kun til bestemme Himmellegemernes Høide i Meridianen. Ved Randen, der var dannet af Messing og paa sædvanlig Maade inddeelt ved Hjælp af Transversaler, var der anbragt et Par bevægelige Pinnacidier af den tidligere beskrevne Indretning, og i Centrum en forgyldt Metalcylinder. Et Par Uhre stode i Nærheden. Kvadranten var omtrent 6 Fod i Radius, og da den saaledes frembød en stor Flade, som ikke paa anden Maade kunde benyttes, havde Tyge Brahe ladet den pryde med for-

skjellige Malerier, af hvilke det fornemste var hans eget Portræt. Han var her fremstillet i naturlig Størrelse, siddende ved et Bord og hvilende den ene Haand paa en Bog, medens han med den anden pegede op imod den forgyldte Cylinder ved Instrumentets Centrum, for ligesom at instruere sine Medhjælpere. Bagved ham saaes Portræter af Kong Frederik og Dronning Sofie, og ved hans Fødder laae en af hans Hunde, mere som et Symbol paa Troskab end paa adelig Værdighed. Paa Kvadrantens Flade var der endvidere fremstillet en Udsigt fra et af Observatorierne over imod den skaanske Kyst med Byen Landskrone, det Indre af Bibliotheket med den store Globus og nogle unge Mennesker beskjæftigede med deres Studier, samt det Indre af det kemiske Laboratorium. Disse Malerier vare udførte af tre forskjellige Mestere; Portrætet, der ifølge Tyge Brahes Erklæring var det bedste, som existerede af ham, var malet af Johannes fra Antwerpen, »Kongens Maler paa Kronborg«, og det Arkitektoniske i Billederne af Bygmesteren Johannes Steenvinkel fra Emden.

Paa det omtalte Portræt af Tyge Brahe saaes han prydet med en Guldkjæde, hvori hængte Elefantordenen. Det var vistnok det samme Ordenstegn, med hvilket han ogsaa var fremstillet paa andre Portræter, saavel malede som kobberstukne. Paa det forhen omtalte malede Portræt af ham, som fandtes paa Frederiksborg, saaes midt paa Elefanten et lille Brystbillede, vistnok af Frederik den Anden; paa et andet Portræt af ham, stukket af J. D. Geyn og betegnet med Aaret 1586, sees derimod midt paa Elefanten et sammenslynget FS, som formodentlig skal sige »Fredericus Secundus«. Guldkjæden og Ordenstegnet maa han altsaa engang have faaet af Kong Frederik den Anden, men naar eller ved hvilken Leilighed, vides ikke.[80]

Til de Tjenester, som Tyge Brahe maatte udføre for Kong Frederik, hørte det ogsaa, at han hvert Aar maatte udarbeide en Almanak til ham, og dette var saa meget nødvendigere, som Almanakker i den Tid ikke altid vare lette at overkomme. Rigtignok havdes en gammel Lovbestemmelse om, at to af Professorerne ved Universitetet skifteviis hvert andet Aar skulde gjore en Almanak; men denne Bestemmelse er neppe altid bleven overholdt. Almanakskrivningen var for en stor Deel en privat Industri, og driftige Boghandlere saae ofte deres Fordeel ved at forskaffe Oversættelser af tydske eller plattydske Almanakker. At disse vare beregnede for en ganske anden Polhøide end Kjøbenhavns, og i denne og andre Henseender mindre tjenlige for os, ansaaes for Smaating, hvormed man ikke kunde tage det saa nøie, naar de blot, foruden de allertarveligste Efterretninger om Tideus Løb, indeholdt de behørige Veirforudsigelser, Underretning om, paa hvilken Tid det var godt at aarelade sig osv. — Da Kongen længtes efter at faae Almanakken for Aaret 1588, blev følgende Brev herom sendt til Tyge Brahe.

»Frederik etc. Vor Gunst tilforn. Viid, at som du os haver fortrostet om en Almanak paa dette tilstandendes 88. Aar at ville gjøre og os forskaffe noget tidligere end du pleier den os at lade tilkomme; desligeste ogsaa haver gjort os Tilsagn om den Almanak, som du derhos pleier os at gjore, at ville os forskaffe: da bede vi dig og begjere, at du samme Almanakker, dersom de ere forfærdigede, med denne Brevviser, vor Dreng, ville os tilsende, eller og, dersom de ikke endnu ere beredte, du da med det første muligt er ville dem forfærdige og os tilbyde, naar vi dem maa være forventendes. Det skeer os til Villie, befalendes dig Gud. Actum Holm den 24. September Aar 1587.«[81]

Naar der i det anførte Brev synes at være Tale om en eller to Almanakker for Aaret 1588, er det uden Tvivl Meningen, at Kongen skulde have deels en egentlig Almanak og deels et hertil hørende astrologisk Prognosticon, især da saadanne Prognostica i hiin Tid ogsaa gjerne føiedes til de trykte Almanakker. Man kjender iøvrigt ikke de Almanakker, som Tyge Brahe forfærdigede til Kongen, og dette er let forstaaeligt naar man veed, at de ikke bleve trykte. Men adskillige ret interessante Oplysninger, saavel om sine Prognostica som om sine astrologiske Anskuelser i Almindelighed, har han meddeelt i et Brev, som han i Slutningen af Aaret 1587 skrev til en af sine Venner, nemlig Henrik Below til Spøttrup i Jylland. Henrik Below, der var en meklenborgsk Adelsmand, blev i Aaret 1579 af Kong Frederik forlenet med den nævnte Gaard, samt udnævnt til Rigsraad og Befalingsmand paa Slottet Skivehuus. 1583 blev han gift med Elisabeth Skram, en Datter af Laurids Skram til Hastrup og Maren Bille, hvilken sidste var en Søster til Tyge Brahes Moder Beate Bille. Tyge Brahe var saaledes ialfald beslægtet med Henrik Below, hvem han imidlertid i det nævnte Brev kalder sin Svoger. Brevet, der er dateret den 7. December 1587, var foranlediget af et astrologisk Spørgsmaal. Hertug Ulrik af Meklenborg havde nemlig erholdt to Prognostica for Aaret 1588, men da de »havde en modsat Mening« havde han anmodet Henrik Below om at sende dem til Tyge Brahe, for her at faae Underretning om hvilket der var det paalideligste. Tyge Brahe svarede nu Henrik Below, at han ikke gjerne indlod sig paa astrologiske Sager, men helst holdt sig til selve Astronomien, »da man kun ved denne kan komme til Sandhedens Erkjendelse.« Men for at opfylde Hertugens Ønske havde han dog nu gjennemlæst de to Prognostica, for at see hvoraf

Forskjellen kom, og han saae nu, at de begge vare lige upaalidelige. Han saae, at de vare byggede paa ganske forskjellige Forudsætninger, og meente, at selv om dette ikke havde været Tilfældet, kunde de lige fuldt have været »af modsat Mening«, da man iblandt et Hundrede Prognostica neppe vilde finde to, der stemmede overeens. Endvidere bemærker han, at de astrologiske Forudsigelser ere ligesom en Cothurn, der kan trækkes paa hvilket Been det skal være, hvorfor han heller aldrig har troet synderligt deraf; han tilføier, at han hvert Aar maa sende Kongen et Prognosticon, men at han heri kun handler efter Kongens Befaling og Villie, endskjøndt han ikke gjerne befatter sig med slige tvivlsomme Forudsigelser, hvori man ikke kan udforske Sandheden, saaledes som i Geometrien og Arithmetiken, der i Forbindelse med flittige Observationer danne Grundlaget for Astronomien. Sin egen Mening om det forestaaende Aar havde han optegnet i et Prognosticon, som var blevet sendt til Kongen; han var dog ikke selv i Besiddelse af nogen Afskrift heraf, som han ellers gjerne vilde have meddeelt Hertugen; men hvis denne skulde ønske en Afskrift, vilde han uden Tvivl let erholde den, naar han henvendte sig derom til Kongen. Forøvrigt meente Tyge Brahe, at Aaret 1588 vel omtrent vilde blive som de foregaaende. De to Prognostica sendte han tilbage til Henrik Below, og denne sendte Tyge Brahes Originalbrev til Hertug Ulrik og antydede, at Hertugen uden Tvivl bedst vilde forstaae Tyge Brahes Mening heraf, men afholdt sig iovrigt fra videre Bemærkninger.

Da Tyge Brahe sendte det omtalte Svar til Henrik Below, benyttede han med det samme Leiligheden til at faae en Sag fremmet, som var af ikke ringe Interesse for ham selv. Han fortæller i Brevet, at han fra sit Bogtrykkeri paa Hveen vilde lade udgaae en temmelig

stor astronomisk Bog, men at han nu hertil manglede Trykpapir, som han flere Steder forgjæves havde søgt at forskaffe sig. Da han vidste, at der i Grabow og Neustadt i Meklenborg var indrettet gode, fyrstelige Papirmøller, havde han ligeledes skrevet til de derværende Embedsmænd og anmodet dem om, mod Betaling at lade forfærdige Papir til hans Brug, men uden at faae noget Svar. Han anmoder nu Henrik Below om at virke hen til denne Sags Fremme, saavel hos de to Embedsmænd som hos Hertugen; han ønskede, at der snarest muligt maatte blive forfærdiget 14 til 15 Baller Papir til ham, efter indsendt Prøve, og at det mod Betaling maatte blive leveret til hans Ven Dr. Henrik Brucæus i Rostock, saa at han kunde lade det afhente der. Henrik Below anbefalede denne Sag paa det bedste til Hertugen, der, som han var overbeviist om, gjerne vilde opfylde Tyge Brahes Ønske, for saaledes at fremme den »lovlige« astronomiske Kunst.[82]

Det Aar, for hvilket Kongen havde længtes saa meget efter at erholde sin Almanak, var netop det, i hvilket han endte sine Dage. Han døde paa Antvorskov Slot den 4. April 1588, og denne Begivenhed var af indgribende Betydning for Tyge Brahe som for hele Landet. Man kan let forestille sig Tyge Brahes Sorg over Tabet af sin kongelige Beskytter og Velgjører, og heri blandede sig vistnok ogsaa nogen Frygt for den uvisse Fremtid. Den gunstige Stilling, hvori han hidtil havde været, beroede dog fornemmelig paa den afdøde Konges Naade; af hans Forleninger var Øen Hveen den eneste, der var tilstaaet ham paa Livstid, medens de øvrige Indtægter, som Kongen havde tillagt ham, kunde opsiges ham naarsomhelst; en betydelig Del af sin private Formue havde han opoffret paa sine Bygninger og Indretninger paa Hveen, uden at have nogen Sikkerhed for,

at noget deraf vilde komme hans Efterkommere eller blot Videnskaberne tilgode, og til hans og hans Families og Medhjælperes Underhold, Bygningernes og de øvrige Indretningers Vedligeholdelse osv. medgik aarligt betydelige Summer. Dog nærede han det bedste Haab om, at den udvalgte Konge vilde træde i sin ophøiede Faders Fodspor og ligesom denne blive en Elsker og Beskytter af Videnskaberne. Den udvalgte Kong Christian var dog endnu kun et Barn, og denne Omstændighed medførte adskillige Vanskeligheder, som først efterhaanden kunde ordnes. Dronningen gjorde i Begyndelsen Fordring paa Deel i Regeringen, men endelig forligede hun sig med Rigsraadet, og fire af dettes Medlemmer, Kansler Niels Kaas til Torupgaard, Peder Munk til Estvadgaard, Jorgen Rosenkrands til Rosenholm og Christoffer Valkendorf til Glorup, udvalgte til at føre Regeringen i Kongens Mindreaarighed. Iblandt de regerende Herrer havde Tyge Brahe dog gamle og prøvede Venner, og han saae ogsaa snart meget tydelige Beviser paa Regeringens velvillige Stemning imod sig. Nogen Tid efter Kong Frederiks Dod beklagede Tyge Brahe sig for den unge Kong Christian over, at Udgifterne til hans Bygninger og Indretninger paa Hveen ikke alene havde medtaget hans kongelige Pensioner og Indtægterne af hans arvede private Gods, men desuden paadraget ham en Gjæld af 6000 Daler, og da de nævnte Bygninger og Indretninger vare tilveiebragte ifølge den afdøde Konges Ønske og til Rigets Ære, anmodede han Kongen om en Erstatning for sine store Opoffrelser. Ifolge Rigsraadets Betænkning afgav Kongen den Bestemmelse, at de omtalte 6000 Daler skulde betales Tyge Brahe af Staten, og saaledes, at de 2000 skulde betales ham til Mikkelsdag af Rentekammeret, hvorimod de øvrige 4000 skulde udbetales ham til første Omslag af Henning Reventlov,

Embedsmand paa Dueholms Kloster paa Mors. Den 14. December samme Aar fik han de 6000 Daler udbetalt, nemlig de 2000 af Øresundstolden og de 4000 af Henning Reventlov. Den 23. August gave de 4 Regeringsraader, som styrede Riget i Kongens Mindreaarighed, paa deres egne og hele Rigsraadets Vegne, Tyge Brahe en skriftlig Forsikkring om, at de efter bedste Evne vilde virke for Vedligeholdelsen af de astronomiske Indretninger paa Hveen og desuden soge at formaae Kongen til, naar han blev myndig, at fastsætte visse aarlige Indtægter saavel hertil som til Fortsættelsen af de videnskabelige Arbeider. Disse Indtægter skulde da efter Tyge Brahes Død tilfalde en Person, som var skikket til at fortsætte hans Gjerning; en saadan skulde fortrinsviis vælges af hans egen Slægt, og hvis der i denne ingen fandtes, da af den indfødte danske Adel, kun hvis der i denne heller ingen fandtes, kunde man vælge en uadelig, men indfødt dansk Mand.[83]

Landgrev Wilhelm, der nu i nogle Aar stadigt havde vexlet Breve med Tyge Brahe, fornemmelig af astronomisk Indhold, havde i lang Tid stedse ønsket engang at besøge ham paa Hveen, og dette Ønske syntes endelig at ville blive opfyldt i Aaret 1588. Til dette Aar var der nemlig berammet et Herremøde i Hamborg; Landgreven, der havde foresat sig at give Møde, vilde da med det samme gjøre en Reise igjennem Danmark, og paa denne baade besee det nyopbyggede Kronborg Slot og besoge Tyge Brahe paa Hveen. Det var endvidere aftalt, at hvis Landgreven skulde blive forhindret fra at besøge Tyge Brahe, vilde denne besøge ham i Hamborg. I Danmark havde man allerede gjort Forberedelser til Landgrevens Modtagelse og udrustet Skibe, som skulde overføre ham og hans Følge til Sjælland. Men paa Grund af Kongens Død blev der Intet af Herre-

dagen eller af Landgrevens Besog. Derimod synes det, at Tyge Brahe i Sommeren 1588 har modtaget Besog af Henrik Rantzov og Andre, der vare komne til Sjælland i Anledning af Begravelseshoitideligheden, som fandt Sted den 5. Juni. Ved denne Tid var ogsaa den engelske Gesandt Daniel Rogers kommen til Danmark, bl. A. for at condolere i Anledning af Kongens Dod, og han undlod heller ikke at besoge Tyge Brahe paa Uraniborg. Under sit Ophold i Danmark stiftede Rogers iøvrigt ogsaa Bekjendtskab med Anders Sørensen Vedel, der i Begyndelsen af Juni Maaned havde begivet sig paa Reisen fra Ribe til Kjøbenhavn og synes at have været tilstede paa Hveen i den forste Halvdeel af Juli. Bekjendtskabet imellem Vedel og Rogers er da uden Tvivl blevet stiftet enten paa Uraniborg eller i Kjobenhavn. Tyge Brahe fortæller i et Brev, som han den 13. September 1588 skrev til Casper Peucer, at Daniel Rogers nylig havde besogt ham paa Uraniborg og lovet at forskaffe ham Dronning Elisabeths Privilegium paa hans Skrifter. — Lignende Privilegier fik han iøvrigt efterhaanden af flere Regeringer.[84]

Fra Tyge Brahes Bogtrykkeri var der endnu ikke udgaaet andet end et mindre Skrift af en af hans Disciple, samt nogle latinske Vers, trykte paa enkelte Ark, som han sendte til sine Venner. Men desuagtet havde Trykkeriets Virksomhed ikke været ubetydelig, og i Breve til sine lærde Venner yttrede Tyge Brahe ikke sjeldent, at storre og vigtigere Ting kunde ventes. I Løbet af flere Aar er der vistnok samtidigt blevet arbeidet paa to større Bind af astronomisk Indhold, og begge nærmede sig nu deres Fuldendelse. Det ene af disse kan betragtes som en meget betydelig Udvidelse af det tidligere omtalte lille Skrift om den nye Stjerne; det andet angaaer nærmest Kometen af 1577. Disse to Bind om-

handle dog ikke blot de to nævnte Gjenstande, men næsten alt, hvad dermed kunde bringes i Forbindelse, og det i en saadan Udstrækning, at de omtrent indbefatte hele den Tids Astronomi. Efter at den nye Stjerne i Aaret 1572 havde gjenvakt Tyge Brahes astronomiske Tilbøielighed, vedblev den endnu i flere Aar at være ligesom det Centrum, hvorom hans hele astronomiske Virksomhed bevægede sig. Selve Stjernen var for længe siden forsvunden, og kunde altsaa ikke directe være Gjenstand for nærmere Undersøgelser; men i den Tid, den havde viist sig, havde Tyge Brahe temmelig noie bestemt dens Stilling til nogle af de nærmeste og let kjendelige Fixstjerner. Disses Positioner kunde bestemmes nærmere; men dette førte efterhaanden til en grundig Bearbeidelse af den hele Fixstjerneastronomi. Men da det ogsaa med Hensyn til Fixstjernerne er af stor Vigtighed at kjende Solens og Maanens Bevægelser, maatte disse ligeledes omtales her. Det nævnte Bind kom da til at bestaae af to Afdelinger, af hvilke den forste handler om Solen, Maanen og Fixstjernerne, medens den anden og storste mere specielt angaaer den nye Stjerne. Her finder man iøvrigt ikke alene Tyge Brahes egne Undersøgelser, men ogsaa meget udforlige Uddrag af Andres Skrifter om Stjernen. Men dog betegnede Tyge Brahe dette Bind kun som en Indledning til Astronomien (Astronomiae instauratae Progymnasmata. Lib. I.) — Værkets andet Bind, om nogle nyere Fænomener (de mundi aetherei recentioribus Phaenomenis. Lib. II) indeholder endeel Iagttagelser over Kometen 1577 samt en stor Mængde herpaa grundede eller dog i Forbindelse hermed staaende Undersøgelser, samt Beskrivelse over de ved Iagttagelserne anvendte Instrumenter. Hertil er endnu foiet endeel Uddrag af Andres Skrifter om Kometen. — I det forste Bind staaer heelt

igjennem som Overskrift over Siderne: »De nova stella anni 1572. Lib. I.«, og i det andet paa samme Maade: »De Cometa anni 1577. Lib. II.«, og trods Uovereensstemmelsen i Titlerne har Tyge Brahe uden Tvivl betragtet disse to Bøger som første og andet Bind af et og samme astronomiske Værk.

Men et videnskabeligt Værk, anlagt efter en saa stor Maalestok og grundet paa saa mange nye Undersøgelser, kunde ikke blive hurtigt færdigt. Da der samtidigt arbeidedes paa første og andet Bind, var der for saa vidt Intet til Hinder for, at andet Bind kunde blive færdigt først, og dette blev virkelig Tilfældet. Medens første Bind ved denne Tid og senere jevnlig i Tyge Brahes Breve omtales som en Bog, der var næsten færdig, blev andet Bind derimod færdigt i Aaret 1588 eller dog idetmindste forelobig afsluttet og i enkelte Exemplarer sendt til Tyge Brahes Venner. Paa Titelbladet blev intet Aarstal anbragt, men derimod blev der ved Slutningen tilføiet et Blad med den ovenfor omtalte Vignet med Omskrift: »Suspiciendo despicio« og hvorunder staaer, at Bogen er trykt paa Hveen af Christoffer Weida 1588.[85]

Af denne Bog blev der allerede samme Aar sendt Exemplarer til flere af de Lærde, med hvem Tyge Brahe stod i Forbindelse og hvis Mening om den han udbad sig, samt til flere anseete Personer. Flere af Exemplarerne bleve, som vi snart skulle see, overbragte af en af Tyge Brahes Disciple, som ved denne Tid reiste udenlands. Til Landgrev Wilhelm vilde Tyge Brahe ikke sende den endnu, da den kun var en Deel af et større Værk, som han vilde sende ham i sin Heelhed saasnart det blev færdigt. Derimod blev den sendt til Rothmann, der senere fortalte, at han havde viist den til Landgreven, som havde fordybet sig i den med den største

Interesse. Den blev ogsaa sendt til Joachim Camerarius, til Johan Anton Maginus, Professor i Bologna, og flere.[86]

Ved denne Bog var det først, at Tyge Brahes Verdenssystem blev almindelig bekjendt. Det omtales i Bogens ottende Kapitel, men ligesom leilighedsviis, idet Tyge Brahe undersøger hvor Kometen befandt sig i Verdensrummet. Det var iøvrigt hans Hensigt, ved en anden Leilighed at omtale det udforligere. Rothmann fattede dog ikke strax alt, hvad Tyge Brahe her skrev om sit nye System; han skrev derfor til Tyge Brahe, at han ikke kunde vide, hvorvidt det maaskee var det samme, som var fremstillet ved en Automat, som Landgreven for ikke længe siden havde ladet forfærdige. Dette syntes dog at være Tilfældet, og Tyge Brahe skrev nu til Rothmann, at han i Begyndelsen ikke kunde fatte, hvorledes Nogen var kommen til Kundskab om hans System og endog havde kunnet fremstille det ved en Automat; men efter at han havde læst en Bog, som den forhen omtalte Raimarus Ursus Ditmarsicus for ikke længe siden havde udgivet, og som kaldtes »Fundamentum Astronomiae«, var Sagen bleven ham klar nok. Denne Ursus havde, som vi vide, været paa Hveen i September Maaned 1584, tilligemed Erik Lange, til hvem han synes at have staaet i Tjenesteforhold, siden han blev kaldt »Eriks Dreng«. Han var vistnok Student og ikke aldeles blottet for Kundskaber, men ialfald tog man ikke synderligt Hensyn til ham her, og han har vel allerede dengang fattet Had til Tyge Brahe, som vistnok oversaae ham og engang endte en Disput med ham med den Bemærkning, at de tydske Karle vare allesammen halv gale. Efter at have forladt Erik Langes Tjeneste blev han Hovmester hos nogle adelige Familier i Pommern og reiste derefter omkring paa forskjellige Steder. Han kom ogsaa senere til Cassel, hvor han hos Landgrev Wilhelm

og Christoffer Rothmann, der antog at han havde været Sætter eller Correcteur i Bogtrykkeriet paa Uraniborg, udgav det af Tyge Brahe udtænkte Verdenssystem for sin egen Opfindelse og desuden bagtalte Tyge Brahe. Det sidste nyttede ham dog ikke her; Rothmann afviste ham alvorligt, og i et Brev til Tyge Brahe kalder han ham »hiin urene Slyngel« (impurum illum nebulonem), hvorpaa Tyge Brahe svarede, at det netop var den Titel, der tilkom ham. I den ovennævnte Bog, som han udgav 1588, omtaler han det samme eller dog væsentlig det samme System, som nu kaldes det tychoniske og siger, at han har udtænkt det medens han befandt sig i en Afkrog i Polen. Men Tyge Brahe meente, at Ursus snarere havde fundet det paa Uraniborg, dog ikke ved eget Studium, men ved at betragte en Tegning, som han der forefandt og som han afcopierede som den var, uden at bemærke at den havde en væsentlig Feil, hvorfor den var bleven kasseret, saa at heraf fremgik, at han ikke engang havde forstaaet Sagen.[87] — Rothmann bemærker i et af sine Breve til Tyge Brahe, at hvis denne vilde sende sin Bog saavel til Fyrsten af Anhalt som til Landgrev Wilhelms Son Prinds Morits, saa vilde den vistnok blive modtaget med stor Glæde, og han tilføier, at skjøndt Prinds Morits ikke specielt havde lagt sig efter Astronomien, havde han dog i Forhold til sin Alder gjort betydelige Fremskridt i Videnskaberne, navnlig i det latinske, græske og hebraiske Sprog. Bogen blev derfor ogsaa senere sendt til begge de nævnte Herrer.[88]

Af den omtalte Bog bleve Exemplarer, som vare bestemte til Rothmann, Camerarius, Maginus og maaskee til Andre, bortsendte med Gellius Sascerides, der i nogle Aar havde været Tyge Brahes Discipel og nu skulde foretage en længere Udenlandsreise. Gellius Sascerides var fodt i Kjøbenhavn den 3. Marts 1562. Hans

Fader, Johannes Sascerides fra Holland, var Professor i det hebraiske Sprog ved Universitetet. I en Alder af 13 Aar blev Gellius Student; i tre Aar studerede han ved Universitetet i Kjobenhavn og derpaa lige saa længe i Wittenberg, hvor han især lagde sig efter de medicinske og mathematiske Videnskaber. Et Aars Tid efter sin Hjemkomst blev han Tyge Brahes Discipel og deeltog nu i 6 Aar i dennes Arbeider. Allerede i Aaret 1584 havde han paa Tyge Brahes Anbefaling erholdt kongeligt Stipendium til Fortsættelsen af sit Studium, dog forst endnu i nogen Tid paa Hveen og siden udenlands. I Aaret 1588 forlod han Fædrelandet og begav sig først til Landgrev Wilhelm, bl. A. for at overbringe nogle Meddelelser fra Tyge Brahe, der havde medgivet ham en Anbefalingsskrivelse. Senere opholdt han sig i Basel, hvor han især udvidede sine medicinske Kundskaber. 1591 drog han tilligemed Tyge Brahes Søstersøn, den senere som Rigsadmiral bekjendte Albert Skeel, til Italien, hvor han besogte Rom, Neapel, Padua og Venedig. Paa Tilbagereisen var han atter i Basel, hvor han 1593 tog den medicinske Doctorgrad. Samme Aar vendte han tilbage til Danmark, og kom derefter atter til Tyge Brahe.[89]

Blandt dem, der ved denne Tid kom til Hveen, var ogsaa Christen Sorensen Longomontan, som vi her maa omtale nærmere. Navnet Longomontan havde han optaget efter sin Fødeby Longberg i Nærheden af Lemvig i Jylland, hvor hans Forældre Søren Povelsen og Maren Christensdatter vare Bønderfolk. Han er født den 4. October 1562. Da hans Fader døde 1570, tog hans Farbroder Jens Povelsen ham til sig, og lod ham i nogle Aar nyde Underviisning deels i Lemvig og deels af Stedets Præst; men da Farbroderen ikke havde Raad til at lade ham studere, raadede han ham til at vende tilbage

til sin Moder, for i Forening med sine Søskende at passe hendes Avlsdrift. Af Moderen fik han dog Tilladelse til, om Vinteren at faae nogen Underviisning af Stedets Præst, men om Sommeren maatte han vende tilbage til Bondegjerning. Men ved Pindsetid 1577 tog han sine Bøger, befalede sig Gud i Vold og vandrede uden sine Slægtninges Vidende de 12 Miil til Viborg. Han gik derefter i Viborg Skole i 11 Aar og lærte, foruden de sædvanlige Fag, Begyndelsesgrundene i Mathematiken af Matthias Hvas, der ved denne Tid kom hjem fra Wittenberg. I Aaret 1588 kom Longomontan til Universitetet; han var nu 26 Aar gammel, og han vandt snart Professorernes Yndest. Ved disses Anbefaling kom han det følgende Aar til Tyge Brahe og blev snart en af dennes kjæreste Disciple.[90]

Tyge Brahe synes iøvrigt navnlig ved denne Tid at have havt et meget betydeligt Antal Disciple, og foruden de tidligere anførte kunne vi endnu nævne følgende, der enten havde været eller endnu vare hos ham: Andreas fra Viborg, Jakob Hegel eller Hegelund, Niels Lauridsen Arctander, der senere blev Biskop i Viborg, Johannes Buck fra Nebel ved Kolding, Andreas Jakobsen fra Lemvig, Odd Einersen, der netop ved denne Tid blev Biskop i Skalholt paa Island, Johannes fra Varde, David Johannes Sascerides, Broder til den ovennævnte Gellius Sascerides, Jakob fra Malmø, Christen Hansen fra Ribe (Christianus Johannes Ripensis), der senere blev Professor ved Kjøbenhavns Universitet og døde som Biskop i Ribe 1642, Peder Richter fra Haderslev, den bekjendte Iver Hemmet fra Jylland, der døde 1629 som Biskop i Ribe, Sebastianus Borussus, Johan Hamon Dekent (en engelsk Adelsmand), Johannes Johansen fra Vendsyssel, M. Nicolaus Kolding, Martinus Ingeldi fra

Landskrone, en Christian fra Ebeltoft, som blev sendt hertil af Falk Goe, Johannes Aurifaber og flere.[91]

Ved sin Ven Christoffer Rothmann blev Tyge Brahe omtrent ved denne Tid anmodet om at antage en Søn af Professor Victorinus Schønfeld iblandt sine Disciple, og det anførtes til det unge Menneskes Anbefaling, at han var Magister artium. Men at Tyge Brahe ikke tillagde denne Omstændighed stor Betydning, sees af hans Svar til Rothmann, hvori det hedder: »Dersom Victorinus Schønfeld vil sende sin Søn herhid, for at besøge mig, skal det være ham tilladt; men naar det synes ham eller mig, at han skal reise tilbage, skal det staae os begge frit for. Om han er forfremmet til Magister artium eller ikke, er mig uden Forskjel; jeg vilde heller ønske at han var det, end at han kaldes det, men det opnaaes ikke saa let. Det er ogsaa tilstrækkeligt, at han er en Lærling i Videnskaberne«.[92]

Til Tyge Brahes Medhjælpere maa endnu henregnes en Jomfru Liuva eller Liva Lauridsdatter, som beskjæftigede sig med Medicin, Chirurgi, Astrologi osv. Hun kom senere i Huset hos Tyge Brahes Søster Sofie, og opnaaede en Alder af 124 Aar.[93]

Den ovennævnte Christen Sørensen Longomontan har opbevaret adskillige Træk angaaende Livet paa Hveen, af hvilke vi her ville meddele nogle. Tyge Brahe underholdt hos sig en Dverg ved Navn Jep eller Jeppe, der antoges at besidde en vis Spaadomsevne og i det Hele trods sin noget abnorme Sindstilstand synes at have nydt en vis Anseelse saavel af Tyge Brahe som af hans Disciple. Naar Tyge Brahe spiste, sad denne Dverg ved hans Fødder og modtog sin Føde af hans Haand. Dvergen sladdrede ofte uafbrudt, men iblandt hans usammenhængende Snak forekom dog ogsaa alvorlig Tale, og det fortælles, at Tyge Brahe og Disciplene ikke

blot hørte derpaa, men at han ogsaa undertiden raadspurgte Dvergen. Saaledes skal han bl. A. have spurgt Dvergen hvad han skulde gjøre, naar Øens Indbyggere viste sig gjenstridige, saa at han fandt det nødvendigt at optræde med Strænghed imod dem. Dvergen svarede da: »Kald dem sammen og lad dem drikke sig fulde i Øl«. Tyge Brahe meente dog, at dette snarere var at belønne end at straffe dem, men Dvergen tilføiede da: »Det er nødvendigt, at du gjør det«, og naar dette Raad blev fulgt, havde det altid den bedste Virkning. Engang, fortælles der, havde Tyge Brahe sendt to af sine Disciple i et eller andet Ærinde til Kjøbenhavn, og sagt hvilken Dag de skulde komme tilbage. Da han nu paa denne Dag sad ved Bordet, raabte Jeppe blandt anden taabelig Snak: »See hvor dine toe sig i Havet«; Tyge Brahe sluttede heraf, at hans to Disciple maatte have lidt Skibbrud, og en Person, som blev sendt op paa Taarnet, for at see efter om han kunde opdage dem eller Baaden, kom ogsaa tilbage og berettede, at han havde seet Nogle ved Kysten, ganske vaade og ilde tilredte og ikke langt derfra en Baad med Bunden iveiret. Naar Tyge Brahe var reist bort og Disciplene ikke ventede ham tilbage saa snart, tillode de sig undertiden forskjellige Adspredelser, indtil Jeppe advarede dem ved at raabe: »Junker paa Landet«, og naar der da blev sendt en af dem op paa Taarnet for at see efter, opdagede han snart, at Tyge Brahes Baad virkelig nærmede sig Øen, saa at de Alle itide kunde begive sig til deres Arbeide. — Naar Nogen blev syg paa Hveen og man spurgte Jeppe om, hvorvidt han skulde komme sig eller ikke, skete det altid som denne havde sagt. — Foruden Tilliden til dette Væsens Udsagn blev der iøvrigt tillagt Tyge Brahe adskillige andre overtroiske Meninger, som man kaldte »Tyge Brahes Paradoxer«. Saaledes fortælles det bl. m. A.,

at naar han, idet han gik ud, mødte en gammel Kjælling eller en Hare, ansaae han det for et uheldigt Varsel og vendte derfor om igjen. Det maa dog bemærkes, at hvor mange overtroiske Meninger Tyge Brahe end kan have næret, er der dog bleven tillagt ham endnu mange flere. Hertil høre ogsaa hvad der fortælles om de 32 saakaldte »Tyge Brahes Dage« og som i ethvert Tilfælde maa ansees for Noget, der aldeles ikke hidrører fra ham.[94]

Foruden de allerede omtalte Observatorier lod Tyge Brahe i Aaret 1589 indrette endnu et, dog ikke paa Hveen, men i Kjobenhavn. I et Brev fra den unge Konge til Borgemestre og Raad i Kjøbenhavn, dateret den 13. Marts 1589, anbefales Tyge Brahe til at erholde tillaans »en Skandse af Steen, der staaer næst op til Volden, saa og et lille Stykke af Volden, som strækker sig til hans Stakit,« efterdi han var tilsinds, »paa samme Skandse at lade en Bygning foretage og opsætte, som til den vidtberømte astronomiske Kunst kan være tjenlig og brugelig, og der paa til samme Kunsts Brug vil have nogle Instrumenter og derhos forordne nogle Personer, som noget nær derhos kan blive boendes, og de som Lyst og Villie have sig udi samme Kunst at øve og beflitte« etc. Dog var Tyge Brahe villig til at tilbagelevere samme Skandse og Vold naar Nøden det fordrede og han derom blev tilsagt. Af samme Brev seer man, at der var blevet overladt Tyge Brahe to af Kronens øde Huse ved Farvergaarden. Den paafølgende 25. Marts fik han et kongeligt Skjode- og Gavebrev paa en Bod imellem hans egen og Christoffer von Festenbergs eller Pax'es Gaard, samt paa to ode Huse, der rimeligviis vare de samme som de to oveunævnte og laae ved Siden af hans egen Gaard i Farvergade, dog paa den Betingelse, at han skulde lade indrette et Huus ud imod Vandet,

hvor Farvemesteren kunde boe og fortsætte sin Haandtering. Samme Dag afgav han et Forpligtelsesbrev med Hensyn hertil.[95]

En af de vigtigste Gunstbeviisninger, som i denne Tid blev Tyge Brahe tildeel, bestod i, at han atter fik det norske Len, som han et Par Gange tidligere havde havt. Den 24. April 1589 fik han nemlig »Folgebrev til Norges Krones Bønder og Tjenere, som ligge til Nordfjord Len og Predbjørn Bild til des udi Værge og Forsvar havt haver, herefter at skulle svare for^{ne} Tyge Brahe ad gratiam«, og den 26. Juni fik han: »Forleningsbev paa Nordfjord Len og Fogderi, kvit og fri, eftersom Predbjorn Bild til Lindholm, K. Maj.s Hofsinde, det nu seneste udi Værge havde«.[96] I Stedet for den tidligere Forsikkring af de regerende Rigsraader (af 23. August 1588), angaaende Vedligeholdelsen og den fremtidige Brug af de astronomiske Indretninger paa Hveen, fik han den 17. Juli 1589 en ny Forsikkring herom. Den var omtrent ordlydende med den ovennævnte, men skreven paa Pergament og undertegnet ikke alene af de fire Regeringsraader, men af det hele Rigsraad, nemlig: Niels Kaas, Peder Gyldenstjerne, Peder Munk, Jørgen Rosenkrands, Christoffer Valkendorf, Steen Brahe, Manderup Parsbjerg, Hak Ulftand, Henrik Below, Axel Gyldenstjerne, Jakob Seefeld, Christen Skeel, Albert Friis og Arild Hvitfeld.[97]

Saaledes var der saa godt som det for Tiden lod sig gjøre sørget for Bevaringen af Tyge Brahes kostbare Anlæg paa Hveen. Disses Antal tiltog endnu stedse, og i Aaret 1589 synes atter et ikke ubetydeligt Værk at være blevet paabegyndt. Vi have seet, at det ofte var vanskeligt for Tyge Brahe at forskaffe sig det fornødne Papir til Trykningen af hans Skrifter, der ikke alene skulde have et betydeligt Omfang, men vistnok

tillige trykkes i temmelig store Oplag, og for nu at overvinde denne Vanskelighed, besluttede han selv at anlægge en Papirmølle paa Hveen. Den fornødne Kraft til at drive den tilveiebragtes ved at benytte de forhen omtalte Soer og Fiskeparker som Mølledamme. Disse sattes i Forbindelse med hinanden, og ved deres fælles Udløb ved Øens sydvestlige Kyst blev Papirmøllen anlagt. Det samme Vandhjul, som benyttedes til at bevæge den, kunde dog ogsaa sættes i Forbindelse med et Par andre Værker, af hvilke det ene var en Kornmølle, medens det andet tjente til Tilberedning af Skind (maaskee tildeels til Forfærdigelse af Pergament til Indbinding af Bøgerne). Dette Mølleværk omtales i et Brev fra Tyge Brahe til Christoffer Rothmann, dateret den 24. November 1589, som en Indretning, der allerede dengang var i Stand. Hermed stemmer ogsaa en Bemærkning i den forhen omtalte meteorologiske og historiske Dagbog, hvor der nemlig under 26. Juli 1589 er bemærket, at Valentin lovede at gjøre Mølledammen færdig inden 4 Uger. Papirmøllen maa dog først være bleven fuldendt eller ialfald udvidet i Aaret 1590; dette sees bl. A. af et Brev af 19. Marts 1590, ved hvilket Steen Billes Enke Kirstine Lindenov, der havde Herresvad Kloster i Forlening, underrettes om, at Kongen havde forundt Tyge Brahe en Eg af Herresvad Klosters Skove til et Stampetrug til hans Papirmølle. Vandmøllen og de dertil hørende Dæmninger vare, ligesom omtrent Alt, hvad Tyge Brahe havde anlagt, vel forsynede med Indskrifter, og en af disse angav Aaret 1592 som det, i hvilket hele Værket først ganske blev fuldført. Man har endnu baade Skrivpapir og Trykpapir, hvis Vandmærke viser, at det er forfærdiget her. I dette Vandmærke sees et Prospect af Slottet Uraniborg med Underskrift: VRANIBVRGVM, og det Hele indsluttes af en Rundkreds, $2\frac{3}{4}$ Tomme i Tværmaal.[98]

Hvor meget Tyge Brahe end var optaget af sine mange forskjellige Foretagender, fik han dog Tid til, jevnlig at besøge sine Slægtninge og Venner i Skaane og Sjælland, ja endog undertiden til at reise til Jylland. Blandt dem, der ved denne Tid og senere hørte til hans Omgangskreds, nævnes ofte Eske Bilde (formodentlig til Ellinge), Steen Maltesen Sehested, der blev Lensmand paa Kronborg efter Gert Rantzov (1590—1595), Dr. Niels Krag og fl. Men af hans egne Slægtninge var der dog Ingen, som han omgikkes mere eller som oftere besøgte ham paa Hveen end hans Søster Sofie, der, som vi vide, i mange Henseender stemmede saa vel overeens med ham. Hun var, vistnok i Aaret 1577, bleven gift med Otto Thott til Eriksholm i Skaane, hvor hendes Søn, den senere som Rigsraad berømte Tage Thott, blev født den 27. Mai 1580. Men Otto Thott døde allerede den 24. Marts 1588, og Sofie Brahe vedblev at bestyre Gaarden indtil Sønnen blev voxen. Hun kom imidlertid nu som forhen ofte over til sin Broder paa Hveen, og det var rimeligviis under et af disse Besøg, at hun stiftede Bekjendtskab med den forhen omtalte Erik Lange til Engelholm. Han og Sofie Brahe fattede en heftig Kjærlighed til hinanden; Forlovelsen imellem dem, der synes at være kommen i Stand i Foraaret 1590, fandt iøvrigt ikke Bifald hos Andre af Sofie Brahes Slægtninge end Broderen Tyge; men naar hun havde hans Bifald, bekymrede hun sig ikke synderlig om de Andres. Paa Uraniborg vare de nu begge stadige og velkomne Gjæster; begge interesserede sig levende for de samme Videnskaber som Tyge Brahe, men dog især for Astrologien og Alkymien. Sofie Brahe førte stedse sin »Nativitetsbog« med sig, og der er ingen Tvivl om, at navnlig Erik Lange ivrigt bestræbte sig for at opdage Kunsten at gjøre Guld. Dette var uden Tvivl ogsaa den

fornemste Grund til, at han et Par Aar senere begav sig paa en længere Reise til Udlandet, hvor han vel har haabet at lære, hvad det ikke vilde lykkes at finde her hjemme.[99]

I Foraaret 1590 modtog Tyge Brahe atter et fyrsteligt Besøg, nemlig af Kong Jakob den Sjette af Skotland, der var kommen til Danmark i Anledning af sit Giftermaal med Frederik den Andens Datter, Prindsesse Anna. Formælingshoitideligheden foregik med stor Pragt paa Kronborg i Efteraaret 1589, ved hvilken Leilighed den skotske Gesandt Grev Keith repræsenterede Kong Jakob. Derefter begav hun sig den 1. September, ledsaget bl. A. af de tre danske Rigsraader Peder Munk, Steen Brahe og Breide Rantzov og med et Følge af 14 Krigsskibe paa Reisen til Skotland; men paa Grund af Modvind maatte hun og Følget gaae iland i Oslo. Kong Jakob ventede hendes Ankomst med Utaalmodighed, og da han erfarede Aarsagen til Udeblivelsen, besluttede han, trods det ugunstige Veirlig, selv at reise hende imøde. Han ankom med sex Skibe til Oslo den 19. November og holdt Bryllup her den 24. Tilbagereisen til Skotland var paa denne Tid saa godt som umulig, Kong Jakob forblev derfor nogle Maaneder i Norge, og i det paafølgende Foraar begav han sig ifølge Indbydelse af Enkedronning Sofie og det danske Rigsraad til Danmark. Den 20. Januar 1590 ankom Kong Jakob med et stort Følge til Kronborg og blev modtaget med mange Æresbeviisninger af den danske Kongefamilie, Rigsraaderne og flere af Adeleu. Den 21. Februar kom han til Kjøbenhavn, hvor Hoffet søgte at fornoie ham ved Ridderspil, Comedier osv. Men den lærde Koug Jakob satte langt mere Priis paa Omgang med de lærde Mænd. Han hørte Forelæsninger hos flere af Professorerne ved Universitetet, ligesom han ogsaa engang besøgte Niels Hem-

mingsen i Roskilde. Som en lærd Mand og en Befordrer af Videnskaberne maatte det navnlig interessere Kong Jakob at besøge Tyge Brahe paa Hveen. Han aflagde et Besøg her den 20. Marts, tilligemed et Følge af mange Personer, hvoraf flere, saalænge Kongen forblev i Danmark, jevnligt besøgte Tyge Brahe. Kongen fandt stor Glæde i at besee Bygningerne og Instrumenterne paa Hveen og i lærde Samtaler med Tyge Brahe, navnlig angaaende det kopernikanske Verdenssystem. Det glædede Kongen meget, i Tyge Brahes Bibliothek at finde et Portræt af den skotske Historiker og Digter Buchanan, der forhen havde været hans Lærer. Dette Portræt var tidligere blevet Tyge Brahe foræret af den skotske Gesandt Peter Junius, der tidligere flere Gange havde været i Danmark og da tillige besøgt Tyge Brahe paa Hveen. Kong Jakob skrev sit Valgsprog paa Uraniborg, og hans Kansler Johan Metellus skrev ligeledes et Par Epigrammer der. Kong Jakob, der var henreven over hvad han havde seet, tilbød ved Afreisen Tyge Brahe at forlange hvad han ønskede. Tyge Brahe udbad sig da et Par engelske Dogger samt et Par latinske Vers, skrevne med Kongens egen Haand. Disse Vers vilde han da efter Datidens Skik lade aftrykke foran i sine Skrifter. Kongen sendte ham med Glæde hvad han havde ønsket, og tillige et Privilegium paa hans Skrifter, hvori han bl. A. omtaler Tyge Brahes Fortjenester saaledes: »Thi vi have ikke lært dette af Andres Fortælling eller af alene at see dine Skrifter; men vi have selv personlig i din himmelviede Bolig med vore egne Øine seet og med vore egne Øren hørt og af adskillige af dine med os holdte høilærde og meget behagelige Samtaler lært de Ting, som endnu saaledes fornøie vort Sind, at det er vanskeligt at sige om Fornøielsen eller Forundringen er størst, naar vi eftertænke disse Ting hos

os selv. Hvilket vi sandelig ved dette vort aabne Brev ikke ugjerne bevidne for alle Mennesker, nærværende og tilkommende, og det saa vidt, at dersom Nogen med Flid vil drage til dit Uraniborg, da skal han, hvis han ikke er aldeles ulærd, befinde naar han kommer tilbage, at han har bragt det hjem med sig, som vel var Umagen værd.« Kong Jakob begav sig først tilbage til Skotland den 21. April.[100]

Kort før hans Afreise var ogsaa Hertug Henrik Julius af Brunsvig-Wolfenbüttel kommen til Danmark, for at holde Bryllup med Kong Frederiks ældste Datter, Prindsesse Elisabeth. Dette Bryllup holdtes med stor Pragt paa Kronborg den 19. April, og Hertugen, der ligesom Kong Jakob var en Ynder af Lærdom, kunde lige saa lidt som han forsomme den gunstige Leilighed til at besøge det berømte Uraniborg og dets navnkundige Eier. Den 4. Mai aflagde Hertugen og hans Følge et Besøg paa Øen Hveen, hvor de synes at have tilbragt omtrent en heel Dag. Iblandt de mange Mærkværdigheder, som Hertugen her saae, var der iøvrigt en, der behagede ham i den Grad, at han anmodede Tyge Brahe om at faae den med sig. Det var det tidligere omtalte Merkurbillede, der stod over den midterste Hvælving paa Stjerneborg. Hertugen fik Tilladelse til at føre Billedet med sig, dog maatte han love at sende Tyge Brahe en nøiagtig Model deraf, hvilket Løfte imidlertid, trods gjentagne Paamindelser, aldrig blev opfyldt. Ved dette Besøg forefaldt imidlertid en Begivenhed, som vel viste, at Tyge Brahe følte sig som Herre i sit eget Huus, men som iøvrigt ikke stiller Hertugen i det gunstigste Lys. Ved Afskedsmaaltidet yttrede denne, at det var seent og at han maatte bryde op for at begive sig paa Tilbagereisen; Tyge Brahe svarede halvt i Spøg, at dette ikke kunde skee uden hans Tilladelse, men Hertugen

optog dette som en Fornærmelse og gjengjældte den ialfald med en anden, idet han reiste sig op og begav sig ned imod Strandbredden, uden at tage Afsked. Tyge Brahe blev da endnu siddende, men gik dog kort efter ud efter Fyrsten, kaldte ham tilbage og bad ham tømme et Bæger til Afsked. Men da Hertugen blot vendte sig om imod Tyge Brahe og strax igjen fortsatte sin Gang, vendte Tyge Brahe ogsaa tilbage uden at ledsage ham til Strandbredden.[101]

I den paafølgende August Maaned fik Tyge Brahe et Besøg, der uden Tvivl var ham til langt større Glæde end det foregaaende, nemlig af Landgrev Wilhelms Mathematiker Christoffer Rothmann. Han og Tyge Brahe havde stadigt ved Breve udvexlet deres Meninger om mange forskjellige Ting, saasom om Verdenssystemet, om Refractionen, om Nordlyset (Chasmata), som hyppigt viste sig i disse Aar, og som Tyge Brahe ansaae for at hidrøre fra en svovlagtig Uddunstning osv. ligesom ogsaa enkelte Bemærkninger i Brevene synes at vise, at Tyge Brahe har været den første, der iagttog Zodiakallyset, som han ansaae for en abnorm Foraars-Aftenskumring. De havde sendt hinanden forskjellige Meddelelser om den forhen omtalte Ursus Ditmarsicus, om Paul Wittich, om Digteren Nicodemus Frischlinus, som det foregaaende Aar vilde have besøgt Tyge Brahe og som denne med stor Glæde vilde have modtaget osv. og endelig havde Tyge Brahe i Begyndelsen af Aaret 1590 sendt Landgreven og Rothmann udførlige Meddelelser og Observationer af en Komet, som viste sig i Februar Maaned samme Aar. Der var altsaa Meget, hvorom Tyge Brahe og Rothmann kunde ønske at tale sammen; Rothmann havde iøvrigt i nogen Tid været sygelig og meente at han kunde have Godt af at forandre Opholdssted; Land-

greven var enig med ham heri, og det blev saaledes bestemt, at han skulde gjøre en Reise til Danmark.[102]

Rothmann ankom til Hveen den 1. August, og forblev der i omtrent 5 Uger. I ham havde Tyge Brahe fundet en Sagkyndig, med hvem han kunde udvexle sine Tanker, og Meget af det, der var omtalt i de Breve, som disse to Mænd havde sendt hinanden, blev nu omhyggeligere drøftet. Brevene indeholde bl. A. en temmelig vidtløftig Strid imellem Tyge Brahe og Rothmann angaaende Verdenssystemet, idet Rothmann, der havde antaget det kopernikanske System, i al Venskabelighed søgte at forsvare dette, medens Tyge Brahe med megen Heftighed søgte at forsvare sit eget. Under Rothmanns Besøg paa Hveen fortsattes nu Striden mundtlig, og Tyge Brahe fortæller, at han nu i den Grad bestormede Rothmann med Beviser, at denne ellers temmelig paastaaelige Mand først lidt efter lidt blev vaklende i sin Mening og endelig tilstod, at han kun havde fremført den for at høre Tyge Brahes Modgrunde og lovede, ikke senere at anføre Noget derom.[103] — At Rothmann kan have gjort en saadan Tilstaaelse, er vel ikke umuligt, skjøndt han neppe i Virkeligheden har skiftet Mening. Han er uden Tvivl kommen til den Erkjendelse, at Tyge Brahe var altfør indtagen i sin egen Mening til at være modtagelig for Modgrunde, og han har derfor rimeligviis fundet det rigtigst, i al Venskabelighed at gjøre Ende paa en Strid, som dog ikke kunde føre til noget Resultat, for saaledes at bevare det gode Førhold til en Mand, hvis virkelige Førtjenester Ingen kunde skatte bedre end han.

Under Opholdet i Danmark fik Christoffer Rothmann ogsaa Leilighed til at stifte Bekjendtskab med Sofie Brahe. Hun køm, som vi vide, jevnligt til Hveen, men Rothmann fulgte øgsaa engang med Tyge Brahe til Eriksholm, hvor hun boede, og efter sin Tilbagekømst til Cassel omtalte

han hende med megen Berømmelse, ligesom han ogsaa med megen Roes nævner hendes smukke Haveanlæg ved Eriksholm.[104]

I September Maaned begav Rothmann sig paa Tilbagereisen; men det varede endnu længe inden han kom tilbage til Cassel, og i Breve til Tyge Brahe udtalte Landgreven flere Gange sin Længsel efter ham og sin Forundring over hans lange Udeblivelse. Tyge Brahe bemærkede, at han endnu ikke var ganske rask, da han reiste tilbage, og at han derfor maaskee var bleven syg og derved forhindret fra at komme hjem. Endnu et heelt Aar senere var han ikke kommen, men havde dog underrettet Landgreven om, at hans Sygdom var Grund til Udeblivelsen. Tyge Brahe meente, at Rothmann ikke vilde udeblive uden gyldige Grunde, og at han nok vilde indfinde sig igjen, og da fuldføre sit paabegyndte Værk om Fixstjernerne. Forøvrigt bemærker Tyge Brahe, at Rothmann var en meget talentfuld og kundskabsrig Mand, skjøndt han rigtignok, som ogsaa Landgreven tidligere havde skrevet, syntes at have et egenvilligt Hoved, hvorpaa han kun vilde sætte sin egen Hat, men at sligt gjerne er Tilfældet med store Genier, saa at man maa finde sig deri.[105]

Det havde stedse været Landgrevens Ønske at faae nøie Underretning om Tyge Brahes Instrumenter, og for at imodekomme dette Ønske lod Tyge Brahe under Rothmanns Besøg denne forsyne sig med Beskrivelser og Tegninger deraf, for at overbringe disse til Landgreven. Men Tyge Brahe bemærker nu i en Efterskrift til et Brev, som han den 26. September 1591 skrev til Landgreven, at da Rothmann endnu ikke var kommen tilbage, havde han formodentlig heller ikke sendt Landgreven de Beskrivelser og Tegninger, som han havde medbragt fra Hveen. Tyge Brahe havde derfor nu ladet sin tydske

Amanuensis udarbeide en kortfattet tydsk Beskrivelse over Instrumenterne, og denne blev nu sendt til Landgreven. Men naar Tiden tillod det, vilde Tyge Brahe selv beskrive dem udførligere.[106]

I et Brev til Landgreven fortæller Tyge Brahe, at han havde viist Rothmann hvad der var trykt af første Deel af hans store astronomiske Værk (De nova stella anni 1572, Lib. I). Den var dengang næsten færdig, og Rothmann kunde, naar han kom tilbage, meddele Landgreven endeel om hvad Bogen indeholdt. Saasnart den blev færdig, vilde Tyge Brahe sende den, og dette antog han vilde ikke tage lang Tid; det var for en stor Deel Mangel paa Papir, der havde forhindret ham fra at gjøre den færdig, men denne Mangel haabede han nu snart at faae afhjulpen, da han selv for ikke længe siden havde anlagt en Papirmølle paa Hveen. Allerede noget tidligere havde han skrevet, at Møllen var istand, men at han manglede en Papirmager, som han dog haabede snart at erholde fra Tydskland. Landgreven skrev, at han selv havde en, men tilbød at lade forhøre i Frankfurt, hvorvidt der skulde være en eller to Papirmagere, som vilde tage Tjeneste hos Tyge Brahe; dog ønskede han først at vide, paa hvilke Betingelser denne vilde antage dem. Imidlertid skrev dog Tyge Brahe til Landgreven (8. September 1591) at han nu havde faaet en Papirmager, der tilligemed en Svend var beskjæftiget med at forfærdige Papir til det omtalte astronomiske Værk.[107]

Det varede dog endnu noget inden der atter kunde tages fat paa dette Værk, og bl. A. skriver Tyge Brahe i September 1591 til Landgreven, at han i denne Sommer ikke havde havt Tid at arbeide derpaa. — Men for at Bogtrykkeren imidlertid kunde have Noget at beskjæftige sig med, lod Tyge Brahe ham trykke et lille dansk

Skrift, som var blevet udarbeidet nogle Aar tidligere, dog ikke af Tyge Brahe selv, men af hans Discipel Peder Jakobsen Flemlose. Det var: »En elementisk og jordisk Astrologie om Luftens Foraudring, tagen af de Tingest, som for Oien sees og forfares« etc. Allerede Kong Frederik den Anden havde i sin Tid paalagt Tyge Brahe at udarbeide et saadant Skrift, men Tyge Brahe, der ikke gjerne gav sig af med populære Arbeider, havde overdraget Udarbeidelsen til den nævnte Peder Jakobsen. Denne var imidlertid i Aaret 1588 bleven kaldet som Læge til Tyge Brahes Ven Axel Gyldenstjerne i Norge, hvorfra han iovrigt i de paafølgende Aar af og til besøgte Hveen. Ved Afreisen til Norge havde han efterladt Haandskriftet paa Uraniborg, men uden at forsyne det med en Fortale, og da det skulde trykkes, maatte Longomontanus nedskrive en saadan efter Tyge Brahes Dictat — men i Peder Jakobsens Navn. I denne Fortale hedder det bl. A.: »Og havde udi Sønderlighed høilovlig Ihukommelse Kong Frederik stor Lyst og Attraa til sligt at vide og forfare, saa at hans Majestæt havde selv mange Stykker her udi af langvarende Paaagtning, naar hans Majestæt vandrede eller var i Jagt under aaben Himmel, mærket og forfaret; og paa det hans Majestæt end da ydermere her udi kunde faae Vidskab, befol hans Majestæt for nogle Aar siden min Junker, ærlig og velbyrdig Mand Tyge Brahe til Knudstrup, hos hvilken jeg var paa Hveen noget længer end udi ti Aar og inserveret hannem i de astronomiske og pyronomiske [ɔ: kemiske] Kunster, hannem (siger jeg) befol kongelig Majestæt, at han udaf sine Bøger og egen Forfaring skulde skriftligen forfatte og sammendrage saa mange Stykker og Experimenter han kunde her paa tilveiebringe, og det siden hans Majestæt i en Bog udi Sonderlighed sammen skrevet, lade bekomme. Og efterdi fornævnte Tyge Brahe

havde meget med sine andre og hoiere Studiis og Idrætter at tage vare, saa at han ikke noksom havde Stunder at udlede og sammendrage det, hvis disse Betydninger angaaer, paalagde han derfor mig det at gjore og fuldkomme, og antvordet mig hvis af sine Bøger der til behøvedes og hvad andet han der udi selv havde forfaret, og gav mig en Instruction og Underviisning, hvorledes altingest var her udi paa det letteste og bedste at efterkomme« etc. Denne Bog blev trykt paa Uraniborg af Hans Gaschitz »Bogprenter sammesteds«, og udkom i Juni Maaned 1591 paa Dansk, samt i September samme Aar paa Tydsk.[108]

Som vi allerede af det Foregaaende have seet, dreiede Brevvexlingen med Landgrev Wilhelm sig ikke altid om videnskabelige, men ogsaa om mange andre Gjenstande, hvad der dog tildeels maa betragtes som en naturlig Folge af, at man i hiin Tid lige saa lidt havde almindelige Aviser som videnskabelige Tidsskrifter. Bl. A. skrev Landgreven den 3. Februar 1591 til Tyge Brahe, at han havde hort fortælle om et Dyr, som skulde leve i Norge og hvoraf Kongen skulde have nogle Stykker saavel i Kjobenhavn som i Dyrehaven ved Frederiksborg. Dette Dyr, der paa Latin kaldtes Rix, skulde være noget hoiere end en Hjort og have tynde Horn, og Landgreven der intetsteds havde fundet det omtalt i naturhistoriske Værker, bad Tyge Brahe at forskaffe sig en Tegning og Beskrivelse af det. Tyge Brahe svarede, at et saadant Dyr neppe fandtes i Danmark. Han tilfoier, at han selv nogle Gange havde været med Kong Frederik i Dyrehaven ved Frederiksborg, men hverken selv seet et saadant Dyr eller hort det omtale af Andre. Derimod havde der for et Aar eller to siden i Kjøbenhavn været et Dyr, som var kommet fra Norge, men det havde neppe været saa hoit som det af Landgreven omtalte. Dette Dyr

kaldtes paa Latin Rangifer, og paa Norsk Rensdyr, men denne Dyreart kunde ikke leve her om Sommeren. Tyge Brahe havde dog skrevet derom til Befalingsmanden paa Kjobenhavns Slot, men denne havde forsikkret, at hiint Rensdyr var dodt den foregaaende Sommer; i modsat Fald vilde det ikke have været vanskeligt at erholde Dyret til Landgreven. Han sendte nu Landgreven en Tegning af et saadant Dyr samt nogle Oplysninger om det, som han havde erholdt af en af sine Disciple, der var født i Bergen og ofte havde seet Rensdyr. (Det var uden Tvivl Cort Axelsen eller Conradus Aslacus Bergensis, der var hos Tyge Brahe i Aarene 1590—1593). Tyge Brahe havde nylig selv faaet et ungt Elsdyr, og dette var han villig til at overlade Landgreven, hvis denne ønskede det.

I et andet Brev bemærkede Landgreven, at han et Par Gange havde ladet Rensdyr hente i Sverrig, og at de holde sig godt om Vinteren og trak Slæder paa Isen, men dode saasnart Sommervarmen indfandt sig. Et Elsdyr, som var næsten tamt, havde han i sin Dyrehave ved Zapfenburg, og hvis han kunde faae et eller to til, vilde det være ham meget kjært. I en senere Skrivelse gjentager Tyge Brahe, at der paa Holmen i Kjøbenhavn har været et eller to Rensdyr, men at de ikke kunne leve her om Sommeren for Varmens Skyld, da de stamme fra den nordlige Deel af Nørge og Sverrig; hvorimod Elsdyrene, skjøndt de ogsaa komme fra Norge og Sverrig, naar de pleies godt, kunne leve nogle Aar i Danmark og vel ogsaa i Tydskland. Han fortæller, at da han forrige Gang skrev til Landgreven, havde han selv et Elsdyr paa sit Gods i Skaane og vilde have havt det over til Hveen; det var derfor kommet til Landskrone Slot, hvor nogle af hans Slægtninge havde det hos sig i nogle Dage, men en Dag var det gaaet op ad Trappen

og ind i Stuen, hvor det havde drukket endeel stærkt Øl. Heraf var det blevet ganske beruset, og da det gik ned ad Trappen, var det faldet og havde brækket det ene Been, som man ikke senere kunde faae lægt, og dette havde havt Dyrets Død til Følge. Men saasnart Tyge Brahe kunde tilveiebringe et Par tamme Dyr af samme Slags, vilde han sende dem til Landgreven.

Førend Landgreven fik dette Svar, havde han imidlertid affærdiget et Bud til Tyge Brahe, for at afhente Dyret, og skrevet et Brev, hvori han takkede for det gjorte Tilbud, som han vilde gjengjælde ved at forære Tyge Brahe en Hest af den ædle Zapfenburger Race. Dette Brev blev overbragt af Tyge Brahes Fætter Ascanius Bille, der var i Landgrevens Tjeneste. Da denne reiste tilbage til Cassel, skrev Tyge Brahe atter til Landgreven om Uheldet med Dyret og at han hos sin Ven og Slægtning Axel Gyldenstjerne og Andre i Norge paany havde ladet forhøre om Elsdyr til at sende til Cassel. Senere skrev Tyge Brahe atter om hvor megen Umage han havde gjort sig for at forskaffe saadanne Dyr, som det imidlertid ikke lykkedes ham at faae oversendt saalænge Landgreven levede.[109]

Landgreven udbad sig flere Gange Efterretninger om Forholdene og Tilstanden i Danmark. Tyge Brahe svarede stedse ærligt og uforbeholdent, men loyalt og patriotisk, og skrev vistnok Intet, som han kunde onske holdt hemmeligt for Regeringen. Saaledes skrev han til Landgreven den 1. August 1591 bl. A.: »Danmarks, vort Fædrelands Tilstand, som Eders Hoihed nu atter begjerer at vide, er i denne Mellem-Regeriug endnu (som vi have Gud at takke for) rolig og lykkelig nok. Vor allernaadigste Prinds og udvalgte Konge tiltager daglig ikke alene i Alder og Legemskræfter, men ogsaa, som jeg skatter langt høiere, i Dyd og gode Videnskaber, saa at

vi have fattet et sikkert Haab om, at han i sin Tid vist vil træde i sin fromme og hoipriselige Hr. Faders heroiske Fodspor og blive skikket til at forestaae Regeringen vel og med Berommelse, ligesom født til det samme og af Gud igjen givet os i Stedet for hans hoilovlige Hr. Fader, som altfor tidlig blev borttaget fra dette Rige. Imidlertid, medens den unge Prinds endnu er umyndig, forestaae de fire Ældste af Rigets Raad Regeringen. Iblandt disse er den fornemste Kansleren Hr. Niels Kaas, en Mand, som foruden af sit gamle Adelskab er at prise for sin Erfaring, Skjonsomhed og store Klogskab, ligesom han ogsaa er meget ovet i boglige Kunster, især i Historierne og hvad der horer til at forestaae en Regering. Men dersom der forefalder Noget, som er vanskeligt eller vigtigere end sædvanligt, da henvises det til Rigets Herredage, som holdes en Gang om Aaret ved Midsommerstid, til hele Rigets Raad, som endog, naar det gjores fornodent, kan sammenkaldes for den bestemte Tid. Saaledes er her hos os et Slags Aristokrati, hvilken Regeringsform ikke heller er saa slem, indtil vor Allernaadigst udvalgte Konge kommer til sine myndige Aar. Imidlertid gaaer Alting meget passende og vel til, og som billigst er, med den største Ærbodighed for vor Prinds« osv. Om sig selv bemærker Tyge Brahe derefter, at han som sædvanlig lever privat paa Øen, uden at tage Deel i politiske Sager, hvorved han ogsaa befinder sig bedst, da han helst vil anvende sin Tid paa sine videnskabelige Arbeider.

Men desuagtet findes der dog i det samme Brev adskillige Yttringer, som vise, at han ikke i alle Henseender var saa ganske tilfreds med Forholdene. Ikke alene bemærker han, at der er adskillige ubehagelige Hindringer, som ikke tillade ham at gjore alt det for Videnskaben som han onskede, men han tilføier ogsaa

de betydningsfulde Ord: »Den Kjække finder ethvert Sted et Fædreland og Himlen er allevegne over os« (Omne solum forti patria, et coelum undique supra est). Han omtaler ikke nærmere hvortil han sigter, og man kan altsaa ikke bestemt vide, hvilke Forhindringer han mener, skjøndt man vel kan nævne adskillige Ubehageligheder, som indtraf i dette Tidsrum. Iblandt disse var der dog flere, i hvilke han selv neppe var uden Skyld, men som snarere vare en Følge af hans egenmægtige Adfærd.[110]

Blandt de Fortrædeligheder, som indtraf ved denne Tid og som nødvendigviis maatte medføre endeel Forstyrrelse, var en Proces med en Bonde ved Navn Rasmus Pedersen, der af Tyge Brahe havde fæstet en Gaard, som hørte til det Roskildske Præbende, nemlig Gundsøgaard i Gundsømagle Sogn. Naar eller hvorledes Sagen først er opstaaet, vides ikke, dog er den rimeligviis bleven foranlediget ved, at Tyge Brahe har været stræng imod Bonden. Denne havde i Juli Maaned 1590 sendt et Par Mænd fra Roskilde til Tyge Brahe, rimeligviis for at faae den allerede dengang opstaaede Uenighed bilagt. Men desuagtet kom det dog til Proces; Tyge Brahe vilde have Bonden sat fra Gaarden, men Dommen, som blev afsagt af de fire Herremænd Erik Valkendorf til Glorup (Christoffer Valkendorfs Broder), Niels Parsbjerg til Sandbygaard, Christian Friis til Borreby og Oluf Bilde til Svanholm, gik ham imod. Han androg derfor Sagen for Kongen og forhvervede en Herredags-Stevning over de fire Mænd, som nu tilligemed Tyge Brahe og Bonden Rasmus Pedersen maatte give Møde i Kjøbenhavn den 10. Juli 1591. De fire »gode Mænd« fremlagde da deres Dom, udgivet i Kjøbenhavn den 20. April s. A., »lydendes udi sin Beslutning, at efterdi fornævnte Tyge Brade sig ikke til Minde vilde lade forene, da vidste de ikke Andet derpaa at afsige for

Rette, end først eftersom Rasmus Pedersen er sidt fornævnte Tyge Brahe overhørig og efter hans Villie ikke kom til hannem, da efterdi fornævnte Tyge Brahe, uanseet det Livsbrev, han fornævnte Rasmus paa Gaarden givet havde, allerede for nogen Dom gik, haver forbudt hannem Gaarden og ladet sine Bønder pløie og saae en stor Part af Jorden, og de udi Sandhed forfare, at Tyge udi forleden Octobris Maaned haver taget Jorden fra hannem, og nu først i April Maaned sættes i Rette om han bør at være af med Gaarden. Dernæst efterdi fornævnte Tyge Brade fornævnte Rasmus for slig hans Ulydighed haver selv straffet, forend han fik Dom eller var begjerendes Dom over hannem, i saa Maade, at han hannem ved hans Bord-Ende lod slaae i Jern og blev henført derfra til Hveen og der var i et Varsom i 6 Uger og mere fra sin Næring og Bjering, sig til stor Skade og Forsømmelse. Sammeledes anseendes den Undskyldning, fornævnte Rasmus gjor, at han befrygtede sig for Tyges Strænghed, og efterdi han ikke hans eget Geleide faae kunde, sikker at kunne komme fra ham igjen; da have de noksom tyktes dette hans 6 Ugers Fængsel og Forstrikning en nøiagtig Straf at være for fornævnte hans Ulydighed, og ikke de nu paa denne Tid vide at dømme hannem til en ydermere Straf for den Gaard, han for fire Aar siden haver fæstet for 220 Daler og der paa siden haver sat 40 Binding Huus, men samme Gaard og Gods at bruge her efter, efter det Livsbrev, fornævnte Tyge Brahe hannem der paa givet haver. Desligeste eftersom fornævnte Tyge Brahe haver ladet gjøre Forbud, at Rasmus Pedersen intet skal have med sin Gaard eller dens Tilliggelse at bestille, og Rasmus Pedersen dog der imod haver ladet saae nogen Rug, ved 4 Pund, til samme Gaard, vide de ikke at kunne kjende samme Forbud saa lovlig at være gjort,

at Rasmus Pedersen jo maatte efter Tyge Brahe's Forleningsbrev, han Rasmus givet haver, méd Rette samme sin Jord drive og saae, som det sig bør, indtil saa længe den blev hannem fradømt. Sammeledes om det Huus i Gundsomagle, som Tyge Brahe mener Rasmus Pedersen at have gjort Uret, at han haver tilstedt at det er solgt, og den, som der boede, haver det afhændet, og at Landgildet findes af samme Huus ikke udi Rasmus Pedersens Regnskab, vide de ikke Rasmus Pedersen derfor at være forfalden til Tyge Brahe i den Sag, efterdi Huset stod og endnu staaer udi hans Have, og Jorden, som til samme Huus laae, haver han fæstet under sin Gaard og under Gaardens Landgilde, og de Mænd, som Huset solgte og kjøbte, intet derpaa klage i nogen Maade. Nok eftersom Tyge Brahe mener, udi Rasmus Pedersens Regnskaber ikke findes for et halvt Huus, som er solgt udi Bjerre for 13 Mark, da efterdi Rasmus Pedersen det nægter og siger aldeles Intet der at vide af, og ei Tyge Brahe haver beviist det anderledes for os, end det udi sit Forsæt inddraget, da finde vi Rasmus Pedersen kvit derfor, indtil det anderledes bliver beviist, da at gaae derom hvis Lov og Ret er. Item at Rasmus Pedersens fire Heste og Hopper med hans to Vogne ere befalede at drage til Hveen, hvor de have arbeidet ved en Maaneds Tid, saa den ene Hest er der bleven død og en Hoppe er død efter den kom hjem igjen, hvorudi de ikke andet vide, end Rasmus Pedersen derudi at være skeet Uret, efterdi fornævnte Tyge Brahes Brev, han Rasmus paa Gaarden givet haver, ikke formeldte, at han af Gaarden skulde gjøre nogen Ægt eller Arbeide. Ydermere eftersom Tyge Brahe haver ladet beskrive Rasmus Pedersens Gods, mens han sad fangen paa Hveen, nogle Skrine ladet forsegle og af Gaarden føre, vide de ikke andet at sige, end fornævnte Rasmus Pedersen derudi at

være skeet Uret, efterdi Herredsfogden hannem tilforn for alle Tyges Sager havde fri domt, og Tyge Brahe ingen Sag til Thinge hannem paany givet havde, hvorfor fornævnte Tyge Brahe bor at antvorde hannem hans Skrine beseglede igjen efter som de ere hannem fratagne, saa det bliver Rasmus Pedersen uden Skade. Hvis den Forpligt er anlangendes, som Rasmus Pedersen udi sit Fængsel til Tyge Brahe givet haver, vidste de ikke andet derpaa at afsige for Rette, end hvis Forpligtelsen sig hoiere strækker end Hovedsagen, for hvilken han tiltales og Forpligtelsen derpaa udgivet haver, derfor bør han at være fri og ikke derover Forpligtelsen at komme hannem til Skade i nogen Maade, efterdi han siger sig den udi sin Arrestering og Fængsel, og ikke af nogen god Villie eller beraad Hu udgiven at have, som samme deres Dom videre indeholder«. De fire Mænd, der alle vare tilstede undtagen Niels Parsbjerg, som havde ladet Hak Ulfstand møde i sit Sted, »vare deres Dom bestændige udi alle Maader«. Der blev nu spurgt Tyge Brahe »udi hvis Maader han deres Dom vidste at beskylde«, hvortil han svarede, »at han deres Dom fast ikke synderlig vidste at modsige udi de Punkter, som dømt var, andet end til det første skal sig lang Tid have forhalet, inden han fik samme Dom, for det andet skal de ikke have domt udi alle Sager, som hannem og fornævnte hans Tjener imellem var, men en Part Sager indfundet til Herredsthinget og en Part til Landsthinget, uanseet Kongelig Majestæts Befaling til dem forhvervet tilholdt dem at domme om alle Irringe, som hannem og hans Tjener imellem var, og for det tredie skulle de have oversprunget nogle Sager og ikke dømt paa«. Hertil svarede nu de »gode Mænd« Folgende: At Tyge Brahe saa seent havde faaet Dommen, var ikke deres Skyld, da de strax efter at den var afsagt maatte drage hver til sin Side,

saa det varede noget inden den kunde blive beseglet af dem alle, og desuden havde den ligget lang Tid hos Skriveren, maaskee fordi den ikke var bleven afhentet, men de meente, at Tyge ikke derover havde lidt nogen Skade. »Dernæst som han besværet sig udi, at nogen Sager til Herredsthinget, nogen til Landsthinget skal være indfunden, da formeente de og en Part at være Herredsthingssager, som om den Mand, der druknet blev i den Brønd, hvorpaa Nævn skulde tages, en Part Landsthingssager, thi at Herredsfogden skal have dømt udi en heel Hob Sager og Beskyldninger, han tiltalet samme sin Tjener. Og efterdi der nu er kommen og tilsat en Landsdommer, formeente de dennem ingen Uret der udinden at have gjort, at de Herredsfogdens Dom heden have fundet, efter at Landsdommer er Overdommer over Herredsfogden. Og at de skulle have oversprunget nogle Sager, som ere fremførte for Rette, besønderlige de, som ere noget vigtige eller kunde drage noget, vidste de dennem det ikke at have gjort. Med flere Ord og Tale, derom paa begge Sider forlob. Da efter Tiltale, Gjensvar, Sagens Leilighed og efterdi fornævnte Tyge Brahe selv bekjender, at han fast ikke veed fornævnte de gode Mænds Dom at beskylde, andet end en Part Sager skal være indfunden til Herredsthinget, en Part til Landsthinget, en Part ikke domt paa, blev derpaa saa afsagt for Rette, at fornævnte gode Mænd med samme deres Dom ingen Uret have gjort fornævnte Tyge Brahe, men fornævnte deres Dom bor ved sin fulde Magt at blive og derefter holdes; men hvis Sager, som de have indfundet til Herredsthing, saa og hvis Sager som Herredsfogden haver dømt, da at indkomme efter fornævnte deres Doms Lydelse for deres tilbørlige Dommere, og der at gaae om saa vidt Lov og Ret kan være.«[111]

En saadan Klage over den af fire fornemme Adelsmænd afsagte Dom, og den derpaa følgende Sag, ved hvilken Tyge Brahe selv tilstod, at han ikke havde »synderligt« at indvende imod Dommen, men at denne i alt Væsentligt stemmede overeens med Retten, maatte nødvendigviis bidrage endeel til at bringe ham i et spændt Forhold til flere høitstaaende Personer. Dog var der endnu adskillige iblandt disse, der skattede hans videnskabelige Fortjenester høit nok til at bære over med og undskylde hans Feil, saa at han fremdeles erholdt adskillige Naadesbeviisninger. Han stod i venskabeligt Forhold til flere Medlemmer af Regeringen, navnlig til Niels Kaas og Jorgen Rosenkrands; Dronning Sofie der i hoi Grad yndede de Videnskaber, hvormed Tyge Brahe beskjæftigede sig, kan maaskee ogsaa have havt nogen Indflydelse, skjondt hun ikke havde Deel i Regeringen. Det maa heller ikke lades ubemærket, at Inger Oxe, der forhen havde været Tyge Brahes Pleiemoder, i mange Aar var Dronning Sofies Hovmesterinde, i hvilken Bestilling hun efterfulgtes af Tyge Brahes egen Moder Beate Bille. Inger Oxe døde imidlertid i Slutningen af Aaret 1591; hun skal have efterladt sig en Formue af 90,000 Daler, og heraf har Tyge Brahe rimeligviis faaet en betydelig Deel; da Inger Oxe og Jørgen Brahe, som vi vide, havde bestemt at indsætte ham som deres Arving, og da Tyge Brahe desuden selv bevidner, at Inger Oxe stedse havde været ham i Moders Sted og elsket ham som en Son. Paa Grund af Inger Oxes tiltagende Svagelighed havde Beate Bille allerede nogle Aar tidligere overtaget Pladsen som Hovmesterinde hos Dronning Sofie.[112]

Vi have seet, at Tyge Brahe atter i Aaret 1589 var bleven forlenet med Nordfjord Len i Norge; men i Juni Maaned 1592 fik han imidlertid et nyt Forleningsbrev

herpaa, dog imod at afgive de 400 Daler, han hidtil havde havt af Øresundstolden. I Brevet hedder det, at Kongen naadigst forlener ham med »Norges Krones Len Nordfjord, samt des tilliggende Bønder og Tjenere, vist og uvist, aldeles Intet undertaget, efter som han det til des selv udi Værge og Befaling havt haver, at skulle have, nyde, bruge og beholde, kvit og fri, uden Afgift eller Regnskab, ad gratiam. Dog saa, at han der imod skal afstaae og lade falde de 400 Dalers Pension, han af Tolden i Helsingør her til havt haver, og dennem efter denne Dag ikke nyde eller paafordre i nogen Maade. Men dersom nogen Told, Sise eller Vrag der i Lenet sig tildrage kan, derfor skal han aarlig gjøre hans Majestæt gode Rede og Regnskab, hans Majestæt alene til Bedste. Han skal holde Bønderne ved Norges Lov og Ret, og ikke forurette dem imod Loven«. Den 16. Juni blev der skrevet til Tolderne i Helsingør, at »eftersom os elskelige Tyge Brahe til Knudstrup haver aarligen hertil været forskrevet 400 gamle Daler til Pension af Toldboden der udi vor Kjøbstad Helsingør, og vi nu naadigst udi andre Maade have hannem aflagt, og derfor fornævnte aarlige Pension ladet hannem opskrive«, da skulde de ikke mere udbetale ham disse Penge af Tolden. [113]

At Tyge Brahe stod i et godt Forhold ikke alene til flere af de regerende Herrer, men ogsaa til den unge Konge, kan bl. A. sluttes deraf, at denne i Foraaret 1592 agtede at aflægge ham et Besøg paa Hveen, og at dette Besøg ogsaa fandt Sted et Par Maaneder senere. Den 29. April 1592 kom der Bud til Tyge Brahe om, at Prindsen agtede at besøge ham, men da der herskede Smitsot paa Øen, sendte Brahe den følgende Dag en af sine Disciple til Prindsen for at bede denne opsætte sit Besøg. Den 30. Juni reiste Tyge Brahe til Sjælland for

at træffe Prindsen, som han vidste befandt sig i Egnen ved Horsholm, og den 3. Juli ankom Prindsen til Hveen tilligemed sit Følge, og 3 Rigsraader, hvoriblandt Peder Munk og Jørgen Rosenkrands. Hvem den tredie af de tilstedeværende Rigsraader var, vides ikke; Fortællingen om, at det var Christoffer Valkendorf, er maaskee rigtig, skjondt ingenlunde sikker, men som vi senere skulle see, maa de sædvanlige Beretninger om det Uvenskab, der ved dette Besog skal være opstaaet imellem ham og Tyge Brahe, ialfald betragtes som hoist upaalidelige. Kongen, der, som vi vide, havde faaet en omhyggelig Opdragelse og i hoi Grad yndede Kunster og Videnskaber, især saadanne, som havde praktisk Betydning, samtalede med Tyge Brahe om Skibsbyggeri, Fortification og andre praktiske Ting og besaae med megen Opmærksomhed hvad der blev ham foreviist. Han fandt bl. A. Behag i den tidligere omtalte forgyldte Messingglobus, der ved en indre Mekanisme sattes i Bevægelse og efterlignede Stjernehimlens tilsyneladende daglige Bevægelse osv. Ifolge Tyge Brahes Ønske modtog han den som en Foræring, og til Gjengjæld skjænkede han Tyge Brahe sit eget Portræt, hængende i en smukt udarbeidet Guldkjæde, som han pleiede at bære.[114]

Henved et Par Maaneder senere modtog Tyge Brahe endnu et fyrsteligt Besøg, nemlig af Hertug Vilhelm af »Curland og Semigallien«, der tilligemed et Følge af flere Adelspersoner aflagde et Besog paa Hveen den 24. August 1592. Blandt Andre, som i denne Sommer kom til Hveen, kunne vi endnu nævne Holger Rosenkrands, der var en Søn af Rigsraad Jørgen Rosenkrands og havde faaet Tilnavnet »den Lærde«, hans Hovmester Daniel Cramer, Axel Gyldenstjerne, Biskop Jakob Madsen Veile fra Fyen og flere.[115]

Brevvexlingen med Landgrev Wilhelm fortsattes fremdeles saa længe Landgreven levede. Saaledes skrev Tyge Brahe i Begyndelsen af Aaret 1592, at han nylig havde mistet sin Guldsmed Johannes Crol, der havde forfærdiget flere af hans Instrumenter og i adskillige Aar tjent ham med Flid og Dygtighed, og da det var vanskeligt i Danmark at finde en Guldsmed, som kunde erstatte Johannes Crol, anmodede Brahe Landgreven om at forskaffe sig en fra Tydskland. Den nævnte Johannes Crol synes at have været den samme som den tidligere nævnte Johannes Aurifaber, og han maa i saa Tilfælde ikke alene have været en særdeles dygtig Mekaniker og Guldsmed, men ogsaa have besiddet videnskabelig Dannelse, ligesom Tilfældet var med Landgrev Wilhelms Uhrmager Jobst Byrg. Landgreven skrev nogen Tid efter, at den nysnævnte Jobst Byrg, der nylig havde udfort en Globus, som viste Planeternes Bevægelser, og nu skulde overbringe denne Globus til Keiser Rudolf den Anden, havde faaet Ordre til, paa sin Reise at forhore sig om en Guldsmedsvend, som forstod at omgaaes med Uhre og Automater, og som var villig til at drage til Hveen.[116]

Denne Brevvexling, der nu havde vedvaret i adskillige Aar, blev kort efter afbrudt, idet Landgreven dode den 25. August 1592. En Maaneds Tid efter Dødsfaldet skrev Tyge Brahe, der endnu ikke havde faaet Underretning herom, sit sidste Brev til Landgreven (den 20. September). Noget senere skrev han et latinsk Mindedigt om Landgreven og sendte det til dennes Søn Prinds Morits. Med denne havde Tyge Brahe iovrigt begyndt at vexle Breve noget for Landgrev Wilhelms Død, og han har formodentlig haabet, at Prindsen vilde arve sin Faders Interesse for Astronomien. I sit forste Brev til Prinds Morits, dateret den 20. Februar 1592, bemærker Tyge Brahe, at Rothmann har omtalt Prindsens Studier

og Talent for Digtekunsten; han anmoder ham derefter om at skrive et latinsk Vers, som han kunde lade aftrykke, tilligemed et andet af Kong Jakob, foran i første Bind af sit store astronomiske Værk, som nu skulde udgives. Af det første Ark af denne Bog sendte Tyge Brahe tre Exemplarer til Prindsen og bad denne om, med egen Haand at skrive sit Vers i et af dem og sende det tilbage med Brahes eget Bud, naar dette ved sin Tilbagekomst fra Frankfurtermessen atter kom igjennem Cassel. Tyge Brahes Brev til Prindsen var affattet paa Tydsk, men hertil var føiet et latinsk Vers. Prindsen svarede meget venskabeligt og forsikkrede, at han aldeles ikke eiede et saadant poetisk Talent, som man tiltroede ham, skjøndt han rigtignok blandt andre Studier ogsaa havde beskjæftiget sig noget med den latinske Digtekunst. Han opfyldte imidlertid Brahes Ønske og skrev med egen Haand et latinsk Vers i et af de tilsendte Ark, som han derpaa sendte ham tilbage. Tyge Brahe takkede Prindsen og gav ham senere Underretning om, at han nu endelig havde faaet et Par Elsdyr, som Landgrev Wilhelm i sin Tid havde ønsket, og at han nu agtede at sende dem til Prindsen.[117]

Den Bog, i hvilken de omtalte Vers skulde anbringes, nemlig »Astronomiae instauratae Progymnasmata«, var, som vi vide, for Størstedelen trykt, og Tyge Brahe havde allerede for et Par Aar siden (21. October 1590) skrevet til Camerarius, at der kun manglede tiende og sidste Kapitel, samt fremhævet Papirmangelen som en af de væsentligste Grunde til, at Bogen endnu ikke kunde udkomme. Men Papirmangelen var vistnok ikke den eneste Grund til, at Bogen ikke kunde blive færdig; en anden Hindring laae uden Tvivl deri, at der var et eller et Par Afsnit, som endnu ikke vare ganske udarbeidede, eller som Tyge Brahe ialfald ønskede at give større Fuld-

kommenhed. Det var navnlig Maanetheorien, der stedse foraarsagede nye Vanskeligheder, ligesom Fixstjernefortegnelsen neppe endnu havde naaet al onskelig Fuldkommenhed. Hvis det virkelig forholder sig som Tyge Brahe skrev til Camerarius, at der kun manglede tiende og sidste Kapitel, saa maa man senere paa et Par Steder i Bogen have udtaget og kasseret nogle Ark, samt tilintetgjort dem saa fuldstændigt, at ikke et eneste Exemplar er blevet tilbage, men iovrigt skulde man snarere troe, at der under Trykningen foreløbigt er bleven dannet et Par Lakuner, som man først vilde udfylde naar Bogen skulde gjøres færdig, nemlig en i Slutningen af første Kapitel, hvor Maanetheorien findes afhandlet, og en anden midt i andet Kapitel, hvor Fixstjernefortegnelsen senere blev anbragt. Et længere Afsnit, hvormed Bogen skulde afsluttes (Conclusionen) skal ogsaa være skrevet i Aaret 1592, men med Trykningen kom man dog ikke videre for det første.[118]

De Forhindringer, om hvilke Tyge Brahe for noget siden havde skrevet til Landgrev Wilhelm, at de ikke tillode ham at gjøre saa meget for Astronomien som han ønskede, vare uden Tvivl endnu tilstede. Ialfald havde han ogsaa i Aaret 1592 adskillige Fortrædeligheder. Vi have seet hvorledes han havde forfulgt Bonden Rasmus Pedersen, og at denne var bleven frikjendt for hans Tiltale. Da Tyge Brahe endog selv havde tilstaaet, at han ikke havde «synderligt» at indvende imod den afsagte Dom, kunde man maaskee troe, at Sagen hermed var tilende, men dette var langtfra Tilfældet. Derimod vedblev Tyge Brahe endnu stedse at forfølge den ulykkelige Bonde, og det var rimeligviis i den Anledning, at han i Begyndelsen af Aaret atter havde en Sag for Sjællands Landsthing, hvori Dommen maa være gaaet ham imod. Man har nemlig et latinsk Vers, som han

skrev den 25. Februar 1592 paa Reisen fra Ringsted til sit Hjem, og hvori han udtaler sin Misfornøielse med Landsdommer Lauge Bek, af hvem han mener at være bleven forurettet. I Slutningen af Aaret kom det ialfald atter til Proces imellem Tyge Brahe og Rasmus Pedersen. Dette sees af et Brev, som dog kun kjendes af en gammel Concept, og som vi her ville anføre, da det omtrent indeholder alt, hvad man veed om denne Sag. Det lyder saaledes:

»Til Tyge Brahe.

Vor Gunst tilforn. Viid, efter som Rasmus Pedersen udi Gundsomagle underdanigst haver ladet give os tilkjende hvorledes han af dig udi adskillige Maade deles tiltales og paa det yderste forfølges, for^ne^ hans Gaard, som han af dig nogen Tid forleden høit og dyrt fæstet haver, hannem at være formeent og forbuden, saa han ikke sikker og uden stor Fare tør komme derind, hans Broder og Tjenestekarl og af dig at være ulovlig (vlouffforuunden) fængsligen antastet og endnu holdes udi Fængsel, og endog han ikke gjerne vilde være udi saadan mangfoldig og uendelig Klammer og Trætte med dig, meden mere til nogen rolig Ende, saafremt hannem nogen lidelige og billige Middel og Vilkaar af dig igjen maatte vederfares, baade for den store Indfæstning, han dig for for^ne^ Gaard givet haver, som og for hvis Bygning han der paa haver bekostet og anvendt, saa han der over ikke skulde slet og aldeles fordærves og ødelægges, underdanigst begjerendes, at saadanne hans arme elendige Vilkaar af saadanne langvarendes Klammer, Trætte og Forfølgning maatte ansees og betænkes, og vi naadigst ville unde og give ham vort Beskjærmelses-Brev til al Rette at maatte beskyttes og beskjærmes; da bede vi dig og ville, at du saadan hans Elendighed og yderste Fordærv selv fører

dig til Sind og Gemyt og ved din Consciens betragter og overveier og derudinden staaer dig selv til Rette, og hvis christeligt, billigt og lovligt er, imod ham foretager og begynder, paa det vi deraf ikke skulle foraarsages, efter hans underdanigste Begjering at unde og give hannem, som en vore og Kronens Undersaatter og den dig alene af vor kjære Herre Fader, salig og høilovlig Ihukommelse, ad gratiam forlent er, for^ne vort Beskjærmelse Brev til al Rette at han hæves og forsvares. Vi ere og naadigst udi den endelige Mening og Forsæt, at ville lade vore aabne Befaling udi samme Sag udgaae til os elskelige Lauge Bek, vor Mand, Tjener og Landsdommer her udi vort Land Sjælland, at han med andre flere vore der til forordnede gode Mænd samme Sag med det allerførste skulle tage for dem, og endelig kjende og dømme eder imellem udi eller hvis Irringer og Trætte eder imellem er eller være kan og af andre vore gode Mænd ikke tilforn om kjendt og dømt er, paa det Ingen af anden Side (Ingen aff anten siider) skulle have dem at beklage at skee imod Rette og Forkort. Der som du nu er tilsinds at ville have eller navngive nogen gode Mænd, som paa din Side kunde være udi samme Befaling, du da strax med det allerførste derom imod os elskelige vor tilforordnede Regerings Raad erklærer og navngiver hvem du paa din Side er begjerendes, dog dennem som boe her udi Landet og ere upartiske udi samme Sag, paa det samme vor Befaling med det allerførderligste kunde udskrives og fuldgjøres, og med for^ne langvarende og uendelige Klammer og Trætte en Gang for alle maatte komme til Ende. Dermed skeer vor Villie, thi tag her aldeles ingen Forsømmelse fore. Befalendes etc. Skrevet etc.« (Udenpaa Concepten staaer: Rasmus Pedersen i Kunsømagle fik Brev til Tyge Brahe om sin egen Sag anrørendes. Haffniæ 17. Novembris Anno 1592). — Den

1. December s. A. blev der skrevet til Lauge Bek om at dømme i Sagen imellem Tyge Brahe og Rasmus Pedersen, men Sagens Udfald og hvorvidt den hermed endelig har været forbi, vides ikke.[119]

Regeringen synes dog endnu at have været velvillig stemt imod Tyge Brahe; idetmindste lod den atter i Slutningen af Aaret en Gunstbeviisning blive ham tildeel, om end en mindre betydelig. Den bestod i, at der blev overladt ham endeel Bygningstømmer og Bræder. I et Kongebrev, skrevet den 27. November 1592 til Hannibal Gyldenstjerne, »nogen Bestillinger der udi Bahuus Len anrørendes«, hedder det nemlig bl. A. »Eftersom du og underd. giver tilkjende, at have bekommet vor Skrivelse om 10 Egebjælker, hver 21 Alen lang og 1 Fod bred i det ringeste, som du der udi Lenet skulde lade hugge og til os elskel. Tyge Brahe overantvorde, og du dig underd. beklager, at samme Bjelker der udi Lenet ikke kunne bekommes, da bede vi dig og ville, at du lader gjøre din bedste og muligste Flid, at du strax med det allerførste visseligen kan bekomme for^ne^ 10 Egebjelker tilkjøbs udi Sverige og dennem siden lader nederflode og føre til bekvemme Landesteder og siden lader gjøre den Forordning, at, naar nu strax paa Foraaret nogen vore Skibe blive forskikket did op udi Lenet, det da kan indtage for^ne^ Bjelker og dennem hid nederføre til vort Slot Kjøbenhavn, at de siden for^ne^ Tyge Brahe kunde blive overantvordet; vi ville selv lade gjøre Forordning, at hannem Delerne skulle blive tilstillet«.[120]

Det har neppe været Tyge Brahes Hensigt at anvende det omtalte Bygningsmateriale paa Hveen, især da det udtrykkelig hedder i Brevet til Gyldenstjerne, at Tømmeret skulde føres til Kjøbenhavn. Det er heller ikke meget sandsynligt, at det skulde anvendes ved Kapellet i Roskilde, skjøndt dette, som vi strax skulle see, nok

kunde trænge til en Hovedreparation. Derimod har det snarere været Tyge Brahes Hensigt at benytte det i Kjøbenhavn, hvor han, som vi vide, ikke alene i mange Aar havde havt sin egen Gaard, men hvor han ogsaa for faa Aar siden havde indrettet et Observatorium og en Bolig for nogle af sine Medhjælpere.

Som vi allerede have seet, lod Tyge Brahe undertiden enkelte af sine mange Disciple, der udmærkede sig ved Flid og Duelighed, foretage Udenlandsreiser, og han forsømte da ikke, paa bedste Maade at anbefale dem til de lærde og anseete Mænd, med hvem han stod i Forbindelse. Foruden Gellius Sascerides, der, som forhen angivet, kom hjem 1593, kunne vi ialfald nævne endnu et Par af Tyge Brahes Disciple, som paa denne Tid vare udenlands, nemlig Christen Hansen fra Ribe (Christianus Johannes Ripensis) og Cort Axelsen fra Bergen (Conradus Aslacus Bergensis). Christen Hansen havde været paa Hveen fra 1586 til 1590, og paa sin Udenlandsreise opholdt han sig bl. A. nogen Tid i Zerbst i Anhalt, hvor han i Juli og August 1593 observerede en Komet, som ikke blev iagttaget paa Hveen. Cort Axelsen var hos Tyge Brahe fra 1590 til 1593, i hvilket sidstnævnte Aar han blev Magister og ligeledes tiltraadte en Udenlandsreise.[121]

Tyge Brahe, der saa omhyggeligt sorgede for sine Disciples Uddannelse, har uden Tvivl ikke viist mindre Omhu for sine egne Børns Underviisning. Men herom veed man imidlertid ikke synderlig andet, end at den ældste Søn Tyge, der nu var 12 Aar gammel, i Aaret 1591 var bleven sendt til Sorø Skole, og at den yngste, Jørgen, i Aaret 1593 ligeledes blev sendt dertil.[122]

Vi have nylig seet, at Tyge Brahe viste en høi Grad af Strænghed imod Bonden Rasmus Pedersen, der boede paa Gundsøgaard, som hørte til det Roskildske Præbende.

Dette Præbende gav imidlertid ogsaa paa anden Maade Anledning til Bryderier, som endnu ingenlunde vare tilende, men som derimod let kunde have betænkelige Følger. Skjondt det nemlig i Tyge Brahes Forleningsbrev paa dette Præbende var ham paalagt at holde de hellige tre Kongers Kapel ved Roskilde Domkirke, »med sin Residents og andet Gods, som der tilliggendes er, ved god Hævd og Magt«, vedblev han dog i mange Aar at nyde Indtægterne af Præbendet, uden at bekymre sig om Kapellet; dette forfaldt mere og mere, og som Følge heraf modtog baade han selv og Domkirkens Kapitel flere alvorlige Paamindelser om at lade det istandsætte. Den 26. August 1591 skrev Kongen til Kapitlet, at det skulde lade Kapellet undersøge og dets Mangler afhjælpe paa Domkirkens Bekostning; men kort efter fik han at vide, at Tyge Brahes Forleningsbrev paalagde denne at vedligeholde Kapellet, og den 30. August skrev han derfor til Tyge Brahe om Opfyldelsen af denne Pligt samt gav Kapitlet den fornodne Underretning herom. I alle Brevene hedder det, at Kapellet skal være meget bygfældigt og forfaldent, og i Slutningen af Brevet til Tyge Brahe hedder det: »thi tag her aldeles ingen Forsommelse for«. Der hengik dog endnu et Par Aar, uden at Tyge Brahe tog noget Hensyn til Paamindelsen, og Christian den Fjerde skrev derfor til ham fra Roskildegaard den 1. August 1593, at han nu selv havde været i Kirken og beseet Kapellet, og at det »befindes udi mange Maader, baade paa Tag, Tømmerværk og Hvælvingen at være meget bygfældig og brostholden, saa det er høiligen at befrygte, at dersom det ikke udi Tide og endelig, forend Vinteren paakommer, bliver igjen hjulpet og forfærdiget, at det da plat og aldeles nedfalder og gjor stor Skade, baade paa Begravelsen udi samme Kapel og udi andre Maader«; det paalægges derfor Tyge Brahe, at han »for^ne^

Kapel nu strax med det allerførste og endelig uden al Undskyldning og Forhaling lader foretage at forfærdige, eftersom det sig bør og det Behov haver, baade med Tømmer, Steen og Kalk«. Hvis denne Befaling ikke inden kort Tid blev opfyldt, vilde Kongen selv antage en Bygmester til at sætte Kapellet i Stand, dog paa Tyge Brahes Bekostning, og til Brevet føiedes endvidere denne Efterskrift: »Sammeledes bede vi dig og ville, at du strax med nærværende Brevviser dig herom imod os erklærer, paa det vi kunde vide os derefter at rette«. Men endnu lod Tyge Brahe mere end et heelt Aar hengaae, uden at foretage Noget ved Kapellet. Han fik derfor den 4. September 1594 en endnu strængere Paamindelse herom, i hvilken det hed, at saafremt Kapellet ikke blev istandsat inden Juul i det seneste, vilde Kongen give sin Embedsmand paa Roskildegaard Befaling til at lade det istandsætte, hvorefter en Anden skulde forlenes med Præbendet. Til dette Brev var føiet den samme Efterskrift som til det forrige. Efter Modtagelsen af denne strænge, men ikke ufortjente, Paamindelse har Tyge Brahe uden Tvivl ikke blot lovet at lade Kapellet istandsætte, men han er vistnok ogsaa kommen til Overbeviisning om, at det nu var uundgaaeligt nodvendigt at opfylde den saa længe forsomte Pligt. Dog ansøgte han endnu Kongen om Tilladelse til at lade den overste Hvælving nedtage og i dens Sted lægge Bjælker og Loft, hvorved Istandsættelsen og den fremtidige Vedligeholdelse betydeligt vilde lettes. Denne Gunstbeviisning blev ham ogsaa tilstaaet ved et Brev af 8. November 1594; men han har dog maaskee senere fundet det lettere at foretage Istandsættelsen paa anden Maade. Hvælvingen blev ialfald ikke nedtaget.[123]

Saaledes paadrog Tyge Brahe sig jevnligt adskillige Ubehageligheder, som han kunde have undgaaet ved en

mere samvittighedsfuld Opfyldelse af sine Pligter. Men efterhaanden mistede han ogsaa de faa gamle Venner, han havde havt i Rigsraadet; disse erstattedes af Mænd, der vare ham mindre gunstige og som han neppe gjorde Noget for at vinde for sig, og saaledes blev det gode Forhold, hvori han hidtil havde staaet til de Mægtige i Landet, mere og mere forstyrret. Kansler Niels Kaas døde den 28. Juni 1594, og der var nu neppe Andre tilbage end Jorgen Rosenkrands, af hvem han kunde vente nogen synderlig Støtte. Hans Bestræbelser gik imidlertid endnu som forhen alene ud paa Alt, hvad der kunde tjene til Videnskabens Fremme og Forherligelse, medens han betragtede alt Andet som ligegyldigt eller underordnet. At ikke alene Pligt men ogsaa simpel Klogskab maatte tilskynde ham til at opfylde de Krav, som Besiddelsen af Lenene stillede til ham, vilde han neppe have indseet, om det end nok saa tydeligt var blevet forestillet ham. Men desuagtet var han vistnok ikke blind for den Fare, der truede ham, og det synes jo endog, at han allerede 1591, da han i Breve til Landgrev Wilhelm begyndte at yttre Misfornoielse med Forholdene, tillige har begyndt at tænke sig Muligheden af, at han engang kunde komme til at søge sig et andet Opholdssted. Denne Mulighed begyndte vistnok nu at fremtræde tydeligere, skjondt det dog endnu var langt fra at han kunde fatte nogen Beslutning herom.

En Udsigt til at finde et andet Hjem aabnede sig iovrigt for ham omtrent ved denne Tid. Keiser Rudolf den Andens Vicekansler Jakob Curtius a Senftenau kom nemlig til Danmark i Sommeren 1594, som det hed i Keiserens Ærinde, men maaskee dog nærmest for at besoge Tyge Brahe. Curtius, der selv beskjæftigede sig med Astronomi, havde nogle Aar jevnlig vexlet Breve med Tyge Brahe, og i Aaret 1590 havde han tillige for-

skaffet ham Keiser Rudolfs Privilegium paa sine Skrifter for et Tidsrum af 30 Aar. Under sit Besøg hos Tyge Brahe lovede Curtius nu ikke alene at virke for ham hos Keiseren, for at forskaffe ham et nyt Opholdssted i Bøhmen, hvis han virkelig skulde blive nødsaget til at forlade sit Fædreland, men tilbød endog at overlade ham sit eget store Huus i Prag, samt at lade dette indrette ganske efter hans Ønske. En Tegning af Huset efterlod Curtius derfor paa Hveen. Imidlertid havde Tyge Brahe den Sorg, at denne trofaste Ven døde kort efter sin Hjemkomst til Prag, men i denne Sorg var det dog en ikke ringe Trøst, at en anden af hans gamle Venner, nemlig Keiserens Livlæge Thaddæus Hajek, med hvem han, som vi vide, havde stiftet Bekjendtskab 1575 og senere ligeledes staaet i Brevvexling med, i et Brev gav ham Haab om, at Curtius' Efterfølger Rudolf Corraducius ligeledes efter bedste Evne vilde virke for ham hos Keiseren, hvad Corraducius heller ikke forsømte.[124]

Tyge Brahes Fremtid var saaledes nogenlunde sikkret, forsaavidt som han kunde vente, om fornødent, at finde et Tilflugtssted hos Keiser Rudolf, og jo mere hans Navnkundighed tiltog, desto mindre kunde han mistvivle om at blive vel modtagen hos Keiseren eller en anden videnskabselskende Fyrste. Han begyndte vistnok allerede nu at tage adskillige Forholdsregler for det Tilfælde at han virkelig skulde komme til at forlade Danmark, og til disse kunne vi rimeligviis henregne Salget af hans Halvdeel af Knudstrup. Omtrent lige siden Faderens Død 1571 havde Tyge Brahe og hans ældste Broder Steen eiet hver en Halvdeel af Knudstrup Gaard og Gods; men Tyge Brahe maa nu have solgt sin Halvpart af Fædrenegodset til den nævnte Broder. Man har endnu et Dokument, dateret Helsingør den 10. August 1594, hvori erklæres, at Tyge Brahe, uagtet han har solgt sin

Halvpart af Knudstrup Gaard og Gods til sin Broder, Steen Brahe, dog skal beholde Ret til for sig og sine Arvinger at skrives og kaldes »til Knudstrup«. Denne Benævnelse blev som Følge heraf ogsaa fremdeles føiet til hans Navn.[125]

Under de nærværende Forhold maatte der være forøget Anledning til at sørge for, at faae ialfald nogle af de paabegyndte Arbeider fuldførte. Tyge Brahe bestræbte sig ivrigt herfor, og det lykkedes ialfald ogsaa med et enkelt Arbeide. Saaledes skrev han den 14. Januar 1595 til Rothmann, at han nu omtrent havde fuldført sin Fortegnelse over 1000 Fixstjerner og angivet deres Plads paa den store Globus, og vi skulle snart see, at der var Mere, som han tænkte paa at fuldføre i den nærmeste Fremtid.

Fuldendelsen af denne Fixstjernefortegnelse var et saa betydeligt Arbeide, at det nok kunde gjøre Tyge Brahe fortjent til et eller andet Tegn paa Udmærkelse, og man har derfor ogsaa troet, at det netop var paa Grund af dette Arbeides Fuldførelse, at der i Aaret 1595 blev præget en Medaille til Ære for ham. Man har iøvrigt ikke blot en, men to forskjellige Medailler, der paa Forsiden vise Tyge Brahes Billede, og paa Bagsiden hans Vaaben, og i hvis Indskrifter anføres Aarstallet 1595 samt hans daværende Alder, 49 Aar. Disse to Medailler ere af næsten samme Størrelse; den ene er 1¼, den anden næsten 1½ Tomme i Tværmaal. Af den mindste haves et Exemplar i Sølv i den kongelige Mønt- og Medaillesamling i Kjøbenhavn. Det er dog ikke præget, men støbt efter en gammel Original, der har været gjennemboret. Af Kongen ere disse Medailler neppe bekostede; derimod er det vel ikke aldeles umuligt, at Tyge Brahe selv kan have ladet den ene af dem forfærdige, for at bruge den til at forære sine Venner, da

sligt neppe vilde være uden tilsvarende Exempler, men med dem begge har det dog vistnok ikke været Tilfældet. Vi maa saaledes antage, at idetmindste den ene af disse Medailler er bleven bekostet af en eller anden af Tyge Brahes Venner. I saa Tilfælde kan den Omstændighed, at dette er skeet i hans 49de Aar maaskee forklares derved, at det 49de Aar betragtedes som et »Annus climactericus«, der af Astrologerne tillagdes en særegen Betydning. Tyge Brahe selv lagde neppe nogen Vægt paa denne Omstændighed, og hvis han selv har ladet den ene af Medaillerne forfærdige i Aaret 1595, saa er det uden Tvivl skeet af ganske andre Grunde. Derimod tog hans Ven Henrik Rantzov vistnok ikke saa lidt Hensyn til den nævnte Omstændighed, og saa længe ingen bedre Oplysning haves, kan det derfor betragtes som muligt, at ialfald den ene af de to Medailler skyldes denne Mand, der stedse saa længe han levede vedblev at være Tyge Brahes trofaste Ven og ivrige Beskytter.[126]

Endnu havde Tyge Brahe, saavel i som udenfor Danmark, adskillige trofaste Venner, der gjerne ydede ham al den Anerkjendelse, som han ved sine store videnskabelige Fortjenester kunde gjøre billigt Krav paa; men disse Venner kunde dog ikke afværge de mange Fortrædeligheder, som efterhaanden brøde ind over ham, og som han vistnok for en stor Deel, men dog ikke udelukkende, selv gav Aarsag til. Blandt de Fortrædeligheder, ved hvilke Livet i Danmark forbittredes for ham, maa vi her omtale en, der maatte berøre ham saa meget mere ubehageligt, som den vedkom hans egen Familie. Det er forhen omtalt, at Tyge Brahe havde megen Agtelse for Dr. Gellius Sascerides, der, efter i nogle Aar at have været hans Discipel, havde gjort en længere Udenlandsreise, hvorfra han var vendt tilbage til Danmark

1593. Efter Hjemkomsten fornyede Dr. Gellius Sascerides sin Forbindelse med Tyge Brahe, og ikke længe efter blev han forlovet med dennes ældste Datter Magdalene. Men naar man tager Hensyn til det Udfald, Sagen fik, bliver det ikke meget sandsynligt, at egentlig Kjærlighed har havt nogen væsentlig Deel i Forbindelsen. Doctor Gellius har vel anseet denne for at være baade ærefuld og fordeelagtig, og Tyge Brahe havde Intet at indvende imod den. Han havde ved sit eget Exempel viist, hvor lidet han deelte Adelens almindelige Fordom imod Ægteskab med en Uadelig, og Hensynet til, at han i Gellius maaskee i nogen Tid kunde faae en brugbar Medhjælper, kan muligviis ogsaa have havt nogen Indflydelse. Til Datterens Ønske toges der i hine Tider kun sjeldent Hensyn, og maaskee hun i Begyndelsen ikke selv har været uvillig. Det gode Forhold blev imidlertid snart forstyrret, maaskee paa Grund af forskjellige temmelig store Fordringer, der gjordes fra begge Sider. Da der i Aaret 1594 blev Tale om Brylluppet, vilde Tyge Brahe ikke indvillige i at gjøre det med den sædvanlige Bekostning og Høitidelighed; derimod forlangte han, at Dr. Gellius ogsaa efter Brylluppet endnu i nogen Tid skulde forblive hos ham paa Hveen, og han skal ligeledes have gjort Fordringer angaaende den Maade, hvorpaa Svigersønnen skulde holde sin Kone i Klædedragt, og Mere, som Gellius ikke kunde eller vilde indlade sig paa. Gellius skal derimod have forlangt en betydelig Pengesum i Medgift, og derpaa faaet det Svar, at Tyge Brahe ikke vilde give ham baade Datteren og Penge; vilde han ikke have hende for hendes egen Skyld, fik han hende ikke. Andre Stridspunkter ere formodentlig komne til, og Følgen blev ialfald, at der i Efteraaret 1594 opstod en Uenighed imellem Tyge Brahe og Gellius angaaende Ægteskabet, der førte til, at den sidste, idetmindste tildeels,

trak sig tilbage. Denne Gang synes det dog at være lykkedes Tyge Brahes Søster Sofie at stifte Forlig. Hun tilskrev nemlig sin Broder, at Dr. Gellius begjerede ikkun et lidet filosofisk Bryllup, ligesom et Festensøl, og at han godvillig havde lovet, siden efter Brylluppet at blive paa Hveen indtil Paaske næstkommende. Hertil svarede Tyge Brahe fra Uraniborg den 28. October 1594: »Jeg bekom ikke det Brev, du skrev i Kjøbenhavn, førend længe derefter, siden Dr. Gellius var kommen hid til Lands. Og var der god Beskeden nok i, hvilken jeg lader mig nøie med, dersom han ikke finder paa nogen ny Ubestændighed og Besværing«. Men noget saadant maa dog kort efter være skeet, især da Gellius i det Hele synes at have været af en løs og vaklende Karakteer, saa at han snart vilde et og snart et andet. Hensynet til Datteren har maaskee i nogen Tid holdt ham tilbage fra at erklære, at han paa Grund af Uenigheden med Faderen ønskede at hæve Forbindelsen. Men en af de første Dage i December 1594, da han og Tyge Brahe vare sammen i Kjøbenhavn, bleve de paany uenige angaaende Giftermaalet, og dette havde til Følge, at Tyge Brahe sendte »sin fortroede gode Ven« Dr. Niels Krag samt Mogens Bertelsen til Dr. Gellius for at forlange hans bestemte Svar paa det Spørgsmaal, om han vilde have Pigen, og vel da ogsaa indgaae paa de opstillede Betingelser, eller ikke. Dr. Gellius synes kun at have givet et ubestemt og undvigende Svar; men den følgende Dag, da Tyge Brahe og hans Søster Sofie vare dragne til Hveen, gik Dr. Gellius til Niels Krag og sagde, at han nu fortrød, ikke at have sagt reentud, at han ikke vilde have Pigen, og bad nu Niels Krag overbringe den Besked til Tyge Brahe, at Gellius betakkede sig for hans Datter, og at han maatte give hende til hvem han vilde. Herpaa vilde Niels Krag imidlertid ikke

nu indlade sig, men sagde, at hvis Gellius havde givet dette Svar Dagen iforveien, da Krag og Bertelsen vare sendte til ham, skulde det ganske rigtigt være blevet bragt til Tyge Brahe. Nogle faa Dage senere, nemlig den 6. December 1594 om Formiddagen, da Brodrene Anders og Niels Krag vare til Gjæst hos Sigvard Grubbe i M. Jon Venusiuus's Huus, indfandt Gellius sig ogsaa her, og gjentog flere Gange sin Opfordring til Niels Krag om at overbringe den omtalte Besked til Tyge Brahe. Niels Krag forblev ubevægelig, men derimod tilraadede han Gellius, ligesom forrige Gang, da denne var hos ham, at drage over til Sofie Brahe, for ved hendes Hjælp at faae Sagen udjævnet. Niels Krag, hans Kone og Jon Venusinus tilbøde at drage med over til Sofie Brahe. Herom vilde Dr. Gellius dog Intet høre, men vedblev stedse at gjentage sin Fordring til Niels Krag, trods dennes Modforestillinger.

Uagtet Niels Krag stedse nægtede, anden Gang at gaae til Tyge Brahe, nemlig for at sige, at Gellius ikke vilde have hans Datter, saa har Gellius dog, som det senere oplystes, aldrig forbudt Niels Krag senere at tale om Sagen, og ved et Besøg paa Gundsøgaard, hvor Jon Jakobsen Venusinus og Mogens Bertelsen ligeledes vare tilstede, fortalte Niels Krag til Tyge Brahe hvad Gellius havde sagt. Dette havde til Følge, at baade Tyge Brahe og hans Datter den 12. December 1594 fra Uraniborg ved de to ovennævnte Beskikkelsesmænd tilsendte Sascerides »en Opsigelse med sine Aarsager«, og man maa antage, at Magdalene Brahe frivillig har foretaget dette Skridt, da hun sluttede et samtidigt Brev med de Ord: »Er jeg glad ved, at Vorherre har ladet mig blive saa naadeligen og vel befriet og forløst«.

Denne ubehagelige Sag foranledigede megen Omtale i forskjellige Kredse, især da Gellius neppe brod sig om

at fortie den. Mange dadlede iovrigt Gellius for hans Adfærd, men denne sogte at kaste Skylden paa Tyge Brahe, idet han foregav, at det kun var i Spøg eller i Drukkenskab, at han havde sagt de Ord til Dr. Niels Krag, som gave Anledning til Bruddet, og at det ikke havde været hans Mening, at de skulde forebringes Tyge Brahe. Dette bevægede denne til, i Januar 1595, da han var i Kjøbenhavn, at udbede sig af Dr. Niels Krag et Brev med Forklaring om, hvorledes det Hele var gaaet til, nærmest for at han kunde sende det til sin Soster Sofie, der stedse havde sogt at forhindre et Brud og som endnu haabede, at Sagen kunde udjevnes. Krag lovede at skrive et saadant Brev, og skrev det den 8. Januar 1595. Heri gav han Underretning om, hvorledes Gellius flere Gange havde anmodet ham om at overbringe den omtalte Besked til Tyge Brahe, men at Gellius ikke vilde høre Noget om, at faae Sagen udjævnet. Til Slutning beder Niels Krag om, at Tyge Brahe ikke vil vise Brevet til andre end sin Søster Sofie; men senere fik Tyge Brahe dog Krags skriftlige Tilladelse til at vise Brevet til hvem han vilde.

Men Gellius og hans Venner vedbleve fremdeles at kaste al Skylden paa Tyge Brahe og hans Slægt, og for nu saavidt muligt at sikkre sig mod Følgerne heraf, forlangte Tyge endvidere paa samme Tid, »sig og sine til en sandfærdig Undskyldning«, en Kjendelse af Universitetet om hvorvidt Gellius havde holdt sine indgaaede Forpligtelser om ikke at omtale Sagen, og om Tyge Brahe og hans Slægt havde givet ham Anledning til at handle derimod. Den 11. Januar 1595 skrev han nemlig et Brev herom til Universitetets Rector (Dr. Nicolaus Theophilus) og Professorerne.

Der indledes nu en Brevvexling angaaende Sagen, og Professorerne fik tilveiebragt en Art Forligscontract,

der udstedtes under Rectors og 4 Professorers Haand den 16. Januar 1595. Hermed lod Tyge Brahe sig forelobig noie, og Sagen henstod nu et Aarstid. Men uagtet Gellius skriftligt havde forpligtet sig til, ikke at omtale Sagen paa en for Tyge Brahe eller hans Familie saarende Maade eller forvolde dem nogensomhelst Besvær, kunde han og hans Venner dog ikke afholde sig fra, at udsprede adskillige Rygter om Oprindelsen til Uenigheden, der vare meget krænkende for Tyge Brahe, og denne foranledigedes herved til at fore Sagen videre. I Begyndelsen af Aaret 1596 fik han udvirket en kongelig Befaling til Domkapitlet i Lund, under hvilket Gellius, der imidlertid var bleven skaansk Provindsialmedicus, i Ægteskabssager sorterede, om at dømme i Sagen.

Hos Kapitlet i Lund har Tyge Brahe dog neppe faaet synderlig Opreisning; thi kort efter, vistnok i Februar 1596, kom han atter til Universitetet med Sagen og anmodede dette om at afgive sin Kjendelse i den, idet han tillige ved en Skrivelse tydeligt forklarede hvad det var, han vilde opnaae ved den Beviisførelse, han nu agtede at anstille. I denne Skrivelse hedder det: »Jeg begjerer dog ingen synderlig Rettergang eller Dom her nu at have, aleneste at jeg maa bekomme retteligen antegnet, og siden klarligen beskrevet, hvis her forhandles, efter som Behov gjøres«. Fremdeles ønskede han, at de Breve, som bleve fremlagte og læste, maatte faae en Paategning herom af Akademiets Notarius, samt at det, som han og hans Modpart havde at fremføre eller fremlægge, maatte blive opskrevet, naar han ansaae det fornødent, og endelig, at det efter hvert Møde i Konsistoriet maatte blive oplæst for ham, hvad der saaledes var blevet opskrevet. Omtrent samtidigt hermed gjorde han en Optegnelse over de Beskyldninger, der udspredtes om ham; denne Optegnelse lod han blive almindelig

bekjendt og opfordrede Gellius og Andre til at bevise det deraf, som de vilde vedgaae.

Imidlertid fik Tyge Brahe at vide, at Gellius vilde søge Tilflugt ved Hoffet, for om muligt at faae Sagen neddysset; men for at forebygge dette skrev Tyge Brahe den 22. Januar et latinsk Brev til sin Ven Holger Rosenkrands, og bad denne om, hos sin Fader Jørgen Rosenkrands, hvem han ogsaa selv tilskrev derom, og som nu var saagodtsom den eneste af Rigsraadet, hos hvem han kunde vente nogen Bistand, at virke for, at Sagen kom til at gaae sin lovlige Gang. Dette opnaaedes ogsaa. Men Gellius, der begyndte at blive bange, søgte nu at formaae et Par Mænd til, at gaae i Forbøn for sig hos Tyge Brahe, og da herved Intet udrettedes, skrev han den 7. Februar et meget ydmygt Brev til Professorerne ved Universitetet, hvem han bad om, at forfatte en skriftlig Forbøn for sig og at udvælge to af deres Collegium til at overbringe denne til Tyge Brahe og med det samme gjore mundtlig Forbøn paa samtlige Professorers Vegne.

Rectoren og Dr. Niels Krag vilde imidlertid ikke indlade sig herpaa, og de øvrige Professorer meente, at man blot mundtlig burde tale med Tyge Brahe om Sagen. Den 18. Februar gjentog Dr. Gellius sin Anmodning til Consistoriet, men med samme Udfald som forrige Gang, og den 25. i samme Maaned begyndte Forhandlingerne i Consistoriet om Sagen, og vedvarede i omtrent et halvt Aar. Foruden Tyge Brahe og Gellius Sascerides nævnes en stor Mængde Personer, der jævnligt vare tilstede ved Moderne, saasom Mogens Bertelsen og Slotsherren paa Kjøbenhavns Slot Carl Bryske, der uden Tvivl begge vare Tyge Brahes Venner, en Hollænder ved Navn Niclas de Vrint, der (fra Uraniborg) havde skrevet et af de Breve, som bleve fremlagte, og maaskee

har været en af Tyge Brahes Disciple, fremdeles Professor Jon Jakobsen Venusinus, Mag. Niels Hammer, Dr. Nicolaus Theophilus, Brodrene Andreas og Niels Krag, Predbjørn Gyldenstjerne, Biskop Peder Jensen Vinstrup, Hans Resen, Thomas Finke, David Sascerides (Broder til Gellius) og flere.

Ved det forste Mode søgte Dr. Gellius atter at slippe fra Sagen, ved at gjore en ydmyg Afbigt; fra det næste udeblev han ganske, under Paaskud af Sygdom; ved de folgende indfandt han sig vel, men paa de forelagte Spørgsmaal gav han kun undvigende Svar. Hvor han ikke paa anden Maade kunde slippe bort fra sine egne, tidligere Udtalelser, sagde han, at de kun vare fremførte i Spøg eller i en Ruus, eller at han ikke mere kunde erindre dem eller hvad der var passeret. Biskop Peder Jensen Vinstrup synes nærmest at have stottet Gellius og hans Parti; idetmindste viste han sig ikke meget tilboielig til at fremme Sagen, og de øvrige Professorer ere vel ogsaa efterhaanden blevne kjede af de langvarige og trættende Forhandlinger. I de forskjellige Moder fremlagdes en stor Mængde Breve og andre Papirer, fornemmelig fra Tyge Brahe og hans Venner, og forsynedes af Akademiets Notarius med Paategning om, at de vare læste i Consistoriet. Nogle forbleve i dets Arkiv, andre indfortes i dets Copiboger, heelt eller i Udtog. Det var Tyge Brahe af Vigtighed at erholde en Udskrift af Forhandlingerne, hvilket Professorerne efter derom afholdt Raadslagning ogsaa tilstode ham, og hermed synes Sagen at have været tilende. Tyge Brahe havde altsaa opnaaet sin Hensigt, forsaavidt som Sagens rette Sammenhæng nu var bleven bekjendt for mange af dem, der tidligere havde tillagt ham Skylden for hvad der var skeet. Men trods alle de Beviser, der vare blevne fremførte, er det dog hoist rimeligt, at hans Uvenner ligefuldt vedbleve at

tillægge ham og hans Familie Skylden for, at Forlovelsen var bleven ophævet. Det, han havde opnaaet, var altsaa kun lidt; den Krænkelse, der var bleven ham tilføiet, formindskedes ikke derved, og ved den Maade, hvorpaa den hele Sag behandledes, udrettedes egentlig ikke andet, end at Skandalen blev saameget desto større. Den hele Sag maatte nødvendigviis bidrage betydeligt til at gjore Tyge Brahe Opholdet i Danmark ubehageligt, og har den end ikke, som en ældre Forfatter mener, været den egentlige Grund til, at han forlod Fædrelandet, saa har den dog uden Tvivl været en medbestemmende. — Saavidt vides forblev Magdalene Brahe bestandig ugift, hvorimod Gellius, der allerede den 24. Marts 1595 var bleven beskikket til Provindsialmedikus for Skaane, blev gift i Aaret 1599 med Raadmand Hans Skyttes Datter Anna. 1603 blev han Professor i Medicinen ved Kjobenhavns Universitet, og i denne Stilling forblev han til sin Død den 9. November 1612.[127]

En anden bekjendt Discipel af Tyge Brahe maa endnu omtales her, nemlig Hollænderen Vilhelm Janson Blaeu (f. i Alkmar 1571). Han var vistnok afholdt af Tyge Brahe, og han skal have tilbragt et Par Aar hos ham paa Hveen, hvorfra han i Foraaret 1596 vendte tilbage til sit Fædreland. Men hans Ophold i Danmark havde ialfald ikke været uden Betydning. Blaeu lagde sig baade efter Astronomien og Geografien, og under Opholdet paa Hveen havde han bl. A. optaget et Kort over Øen, der senere blev stukket i Kobber og tilegnet Longomontan. I Holland udgav han adskillige astronomiske og geografiske Værker og oprettede et betydeligt Bogtrykkeri i Amsterdam, hvilket han vedblev at bestyre til sin Død den 18. October 1638. Han skal have anvendt Bogtrykkerpressen i den Skikkelse, hvori den senere blev almindelig og har vedligeholdt sig om-

trent til Nutiden, og man har derfor ogsaa formodet, at han har fundet Forbilledet til den paa Hveen. — Blandt Tyge Brahes Disciple maae endnu nævnes Johan Isaksen Pontanus, der var hos ham i tre Aar, samt Frands Gansneb Tengnagel van Camp (en hollandsk Adelsmand), der senere vil blive nærmere omtalt.[128]

Bogtrykkeriet paa Hveen, som allerede flere Gange er omtalt, havde vistnok lige siden dets Oprettelse været temmelig stadigt beskjæftiget, om end kun et ringe Antal Skrifter hidtil vare blevne færdige fra det. I Aaret 1596 udgik imidlertid atter en større Bog herfra, nemlig første Bind af Tyge Brahes astronomiske Breve (Epistolarum astronomicarum liber primus), især indeholdende hans Brevvexling med Landgrev Vilhelm og Christoffer Rothmann. Bogen ledsagedes med Tyge Brahes Portræt, stukket af J. D. Geyn, og hertil sluttede sig, efter Datidens Brug, nogle latinske Digte af forskjellige Forfattere. I Dedicationen til Prinds Moritz, den tidligere afdøde Landgrev Wilhelms Søn, omtaler Tyge Brahe sine Reiser, sit Besøg i Cassel for 21 Aar siden, Landgrevens paatænkte Besøg i Danmark, der blev forhindret ved Kong Frederiks Død, Anledningen til, at Brevvexlingen tog sin Begyndelse, den afdøde Landgreves Fortjenester af Astronomien, det Ønskelige i, at hans Observationer kunde blive udgivne osv. I Fortalen omtaler han sine Instrumenter og hvad han med dem havde udrettet i Løbet af 30 Aar, idet han dog bemærker, at hans Observationer for de 10 første Aar ere mindre nøiagtige end de følgende, da han ikke havde saa gode Instrumenter. Endvidere taler han her om sine Breve og hvilke af dem der skulde meddeles i de følgende Bind. Samlingen indledes iøvrigt med et Brev fra Henrik Rantzov til Tyge Brahe, dateret den 17. Januar 1587. Tyge Brahe opfordres heri til at udgive de mange Breve, han

har skrevet til og modtaget fra lærde Mænd. Dette Brev er skrevet paa Latin, og det samme er Tilfældet med mange af de følgende. Nogle af dem ere dog, som forhen bemærket, affattede paa Tydsk eller rettere paa et Sprog, der er en forunderlig Blanding af Tydsk og Latin; ethvert af de tydske Breve er stedse efterfulgt af en latinsk Oversættelse for de Læseres Skyld, som ikke forstaae Tydsk. Den Beskrivelse over Tyge Brahes Bygninger og Instrumenter, som i sin Tid var bleven sendt Landgreven, er ligeledes medtaget, saavel paa Tydsk som paa Latin. Den latinske Text er lidt udførligere end den tydske, og endvidere ledsaget med Afbildninger af Uraniborg og Stjerneborg, samt af et Kort over Hveen, altsammen i Træsnit. Tilsidst følge nogle Breve, vexlede imellem Tyge Brahe og Prinds Moritz. Denne Bog er uden Tvivl bleven trykt i et temmelig betydeligt Oplag. Nogle Exemplarer bleve elegant indbundne i Fløil eller Pergament, samt forsynede med haandskrevne og af Tyge Brahe selv undertegne Dedicationer og sendte til adskillige fornemme og lærde Mænd.

Af Titelen og Fortalen seer man, at Samlingen skulde have været fortsat, og af Materialet til Fortsættelsen har vistnok ogsaa ialfald endeel ved denne Tid eller kort efter været forberedt til Udgivelsen, men selve Trykningen synes dog ikke at være bleven paabegyndt. Derimod kunne vi nævne endnu en lille Bog, som er bleven trykt paa Uraniborg, uden Tvivl kort efter Brevsamlingen, til hvilken den egentlig danner et Tillæg. Den bestaaer kun af en halv Snees Kvartblade og indeholder blot Afbildninger af endeel af de Instrumenter, af hvilke Beskrivelser ere indførte i Brevsamlingen, og ved Slutningen er der tilføiet en Bemærkning om, at Tyge Brahe engang selv agtede at udgive en større Bog om sine mekaniske Indretninger. Da den omtalte lille Bog

saaledes kun var at betragte som en Forløber for et større Værk, er den rimeligviis kun bleven trykt i faa Exemplarer. Udarbeidelsen til den udførlige Beskrivelse, hvortil de her aftrykte Figurer egentlig vare skaarne, maatte dog endnu opsættes til en beleiligere Tid. [129]

Omtrent ved denne Tid foregik i Danmark en Forandring, hvis Virkninger viste sig paa mange Maader. Allerede for et Par Aar siden havde Rigsraadet ved Kansler Niels Kaases Død tabt sin Fasthed, og i Aaret 1595 besluttede det at forkorte Mindreaarigheden for den unge Konge. Den 9. April 1596 døde Jørgen Rosenkrands, den sidste af de oprindelige Regeringsraader; tre Dage efter gik den udvalgte Konge over i sit tyvende Aar, og han overtog nu efterhaanden selv den kongelige Myndighed. Rigshovmesterembedet, der havde været ledigt siden Peder Oxes Død, besatte han med Christoffer Valkendorf, og udnævnte Christian Friis til Kansler. Den 7. August undertegnede han sin Haandfæstning og den 29. i samme Maaned foregik Kroningen med megen Hoitidelighed, hvorefter der fulgte en Række glimrende Hoffester. Blandt de danske Adelsmænd, som ifølge kongelig Befaling eller Indbydelse vare nærværende ved Kroningshøitideligheden, var ogsaa Tyge Brahe; men iøvrigt viste det sig netop ved denne Leilighed, at han nu ikke længer nød den Anseelse i den fornemme Verden som tidligere. Af de mange fyrstelige og adelige Personer, der vare komne til Kjøbenhavn i Anledning af Kroningen, var der nu neppe en eneste, der tænkte paa at besøge Tyge Brahe, skjøndt han ved sine stedse fortsatte Arbeider fremdeles gjorde sig mere og mere fortjent til Verdensberømmelse. Derimod fik han nogle Dage efter Kroningen Besøg af Johannes Møller, der dengang var Mathematiker hos Kurfyrsten af Brandenborg og uden Tvivl i dennes Følge. Ligeledes

har Biskoppen i Bergen, Anders Foss ved denne Tid af og til været paa Hveen. Han var saaledes tilstede her den 27. Juli tilligemed Christoffer Cervinus, da Tyge Brahe anstillede sine sidste Iagttagelser over en Komet, som han dog først nogle Dage tidligere havde opdaget under et Besøg i Kjøbenhavn. Endelig maa vi her nævne Peder Jakobsen Flemløse, der forhen havde været Tyge Brahes Discipel og ved denne Tid ligeledes jevnligt kom til Hveen. Han havde 1590 faaet et Kanonikat ved Roskilde Domkirke, og opholdt sig derefter nogle Aar i Kjøbenhavn for sine Studiers Skyld. Han havde til Hensigt at drage til Basel, for der at tage Doctorgraden i Medicinen, men døde pludseligt 1598 eller 1599.[130]

Med disse og Andre vedligeholdt Tyge Brahe fremdeles en venskabelig Forbindelse; men derimod begyndte Regeringen snart paa en følelig Maade at vise sin ugunstige Stemning imod ham. Ved Kroningsfesten var det gaaet ødselt til, men nu skulde en sparsommere Anvendelse af Statens Midler indføres. Et af Kongens første Regeringsforetagender bestod netop i at indskrænke alle unødvendige Udgifter, og Tyge Brahes Fjender have vistnok været glade ved, hertil at kunne henregne det, som hidtil havde været ham bevilget. Nordfjord Len, der var en af hans vigtigste Indtægter, blev ifølge Kongens Befaling frataget ham strax efter Kroningen, og den 21. September blev det overdraget Laurids Kruse, »Kong. Maj. Embedsmand paa Bergenhuus Slot«. For dog om muligt at faae Lenet tilbage, idetmindste indtil den 1. Mai, den sædvanlige Tid, paa hvilken Lenene pleiede at omskiftes, skrev han den 31. December 1596 et udførligt Brev til sin formeentlige Ven, Kansleren Christian Friis til Borreby, og bad denne paa bedste

Maade tale hans Sag hos Kongen. Han forestillede ligeledes Kansleren hvor meget der her i Landet var udrettet til Astronomiens Fremme, hvor meget der endnu stod tilbage og hvorledes det havde været den altfor tidlig bortkaldte Kong Frederiks Hensigt at sorge for Fortsættelsen af det saa vel paabegyndte Værk. Med dette Brev sendte han en Copi af Rigsraadets Pergamentsbrev, angaaende Vedligeholdelsen af de astronomiske Indretninger paa Hveen. Men da de Ældste i Rigsraadet, som havde været med at udfærdige dette Brev, for længe siden vare bortdøde, blev der nu ikke taget videre Hensyn hertil, og det Svar, som Christian Friis den 20. Januar 1597 skrev til Tyge Brahe, var i det Hele kun lidet trostende. Kansleren svarede nemlig ganske kort, men i sand Hofmandsstiil, at han ganske flittigt havde forestillet Kongen Tyge Brahes Ønske, men at Kongen havde svaret, at hvad Instrumenterne angik, da var det ikke hans Leilighed at gjøre Bekostniug af det kongelige Skatkammer til deres Vedligeholdelse, og med Hensyn til Lenet, da var det umuligt at lade ham beholde det, da Bergenhuus Len ikke kunde undvære Indtægten. Skulde der ellers være Noget, hvormed Kansleren kunde være Tyge Brahe til Tjeneste, vilde det være ham særdeles kjært.[131]

Men uagtet dette Brev var affattet i de venligste Udtryk, kunde det ikke misforstaaes, og Tyge Brahe kom saaledes, skjondt altfor seent, til klar Bevidsthed om hvorledes han var stillet til dem, der nu havde Magt og Indflydelse. Han saae nu tydeligt nok, hvad han havde at vente, og havde det længe været sandsynligt, at han engang vilde komme til at forlade Hveen, saa blev Sandsynligheden snart til Vished. Naar han efterhaanden mistede alle sine Indtægter, kunde han ikke længer fortsætte sin Virksomhed paa Øen, og man havde vel ikke

engang ret længe forundt ham Tilladelse dertil, selv om hans private Midler havde været tilstrækkelige for ham. Men midt om Vinteren var ikke nogen passende Tid at bryde op paa, og selv om Afreisen i lang Tid havde været forudseet, maatte den dog endnu kræve betydelige Forberedelser. Endnu var det uvist, hvor Tyge Brahe skulde finde et fremtidigt Tilflugtssted, om han end maaskee i længere Tid nærmest har tænkt at finde det i Prag, hos Keiser Rudolf den Anden. Men foreløbigt besluttede han at tage Ophold i sin Gaard i Kjøbenhavn, vel tildeels for at forsøge hvad han endnu kunde udrette hos de regerende Herrer. I det tidlige Foraar 1597 begyndte han altsaa at lade sine Eiendele paa Baade overføre til Kjøbenhavn. Den 15. Marts anstillede han, som det synes, sin sidste astronomiske Observation paa Hveen. Den 18. Marts fik Valkendorf Kongens Brev om, at Tyge Brahe ikke længer skulde have de 500 Daler aarligt, der vare ham tillagte af Rentekammeret, og dette maatte yderligere tilskynde ham til at drage bort. Han var ved denne Tid jevnligt i Kjøbenhavn, og forlagde kort efter ganske sit Opholdssted dertil.[132]

Men hans Fjender, der nu saae, at det omtrent var lykkedes dem at fordrive ham fra Hveen, vare endnu ikke tilfredse med den Seier, de havde vundet, og selve Afskeden fra hans gamle Hjem skulde endnu forbittres ham ved nye Krænkelser. Da Bønderne saae, at deres Herre kun stod sig slet hos Regeringen, indgave de, maaskee dog efter Andres Tilskyndelse, en Klage over hans Haardhed og Undertrykkelse. Ligeledes blev der sørget for at underrette Kongen om, at Tyge Brahe ved at antage Præster og paa anden Maade havde overtraadt Kirkeordinansen. Som Følge heraf befalede Kongen den 4. April Kansler Christian Friis samt Axel Brahe (formodentlig Tyge Brahes Broder, der tilligemed flere i

Juni 1596 var kommen i Rigets Raad), at de skulde begive sig til Hveen, for at undersøge de forskjellige Forhold og derefter indgive en skriftlig Beretning derom. I Brevet paalægges det dem, at være tilstede paa Hveen Løverdagen den 9. April »og siden om Søndagen derefter grangivelig forfare om fornævnte vore Undersaatters Klagemaal; udi lige Maade Jorderne at besee, som ere lagte under Avlen, dennem til Skade og Trældom, saa og om hvis han haver understaaet at gjøre imod Ordinansen, eftersom al omstændig Leilighed Eder Christen Friis videre er bevidst«.

Den Indberetning, som blev afgivet af disse to Mænd, kjendes ikke; men den har sikkert ikke været til Tyge Brahes Fordeel, især da han neppe i enhver Henseende var ganske uden Skyld. Det var uden Tvivl ogsaa denne Indberetning der gav Anledning til, at Præsten paa Hveen kort efter blev sat under Tiltale, fordi han havde vovet at handle imod Ordinansen. Den 14. April blev der nemlig skrevet til Ditlev Holk, at »eftersom en Præstemand ved Navn Hr. Jens Jensen haver understandet sig udi Kirketjenesten at gjøre imod Ordinansen, og han for slig hans dristige Forsæt skal mode udi Rette for os elskelig, hæderlig og høilærd Mand Dr. Peder Vinstrup, Superintendent her udi Sjællands Stift«, da skulde ogsaa Ditlev Holk være tilstede i Kjøbenhavn den 22. samme Maaned, for i Forening med Biskoppen at dømme i den nævnte Sag. Dommen, som blev afsagt over Præsten, kjendes ikke, men at den maa være gaaet Præsten imod, sees af følgende Antegnelse i en gammel Synodalbog: »Præsten af Hveen paa Uraniborg blev forviist med Kongens Ugunst, fordi han ikke holder sig efter Ordinansen og Alterbogen med Daabens Ord (Jeg besværger dig), men bruger anderledes, saa og at han ikke har straffet og paamindet Tyge Brahe paa

Hveen, som i 18 Aar ikke har været til Sakramentet, men med en Bislopperske ligget i ondt Levnet«. — Denne »Bislopperske« har sikkert ikke været nogen Anden end Tyge Brahes Hustru, og saaledes undlod man altsaa ikke engang at fremdrage hans private Forhold og at udlægge Alt til det Værste, naar det var muligt, paa den Maade at finde Noget, hvormed man kunde krænke ham. At Biskoppen har været ivrig i denne Henseende bliver saa meget sandsynligere, naar man seer hen til, at han allerede det foregaaende Aar under Processen med Gellius Sascerides tydeligt nok havde viist sig som Tyge Brahes Uven, og naar man veed, at han var nøie forbunden med dennes Uvenner ved Hoffet.[133]

Som en anden virksom Fjende af Tyge Brahe nævnes den kongelige Livlæge Peder Sorensen, til hvem han dog for endeel Aar tilbage havde staaet i et venskabeligt Forhold. Sørensen synes i det Hele at have været vanskelig at omgaaes, og da Tyge Brahe vistnok ikke alene udøvede en temmelig betydelig Lægepraxis, men endog tilberedede Lægemidler og uddeelte disse gratis, kunde der ialfald let blive Anledning nok til Uvenskab imellem ham og Lægerne. Saaledes forbittredes hans Sind ved alle Slags Gjenvordigheder, og træt af disse besluttede han sig endelig til at forlade den Ø, der nu i omtrent 21 Aar havde været hans stadige Opholdssted, og som ved ham var bleven bekjendt og berømt over den hele civiliserede Verden. Den største Deel af hans Bohave, Bøger og Instrumenter, Bogtrykkeriet osv. var efterhaanden bleven bragt til Kjøbenhavn, og kun nogle faa af de største Instrumenter lod han endnu blive tilbage paa Stedet; disse var det hans Hensigt, først at lade afhente, naar han

endelig havde fundet et nyt og stadigt Opholdssted, for saaledes at undgaae den gjentagne Flytning af dem. Han indsatte nu en Foged til at have Opsyn med hvad han efterlod paa Øen, og den 29. April 1597 forlod han denne og begav sig med sin Familie, Disciple og Huustyende til sin Gaard i Kjøbenhavn.[134]

III.

Tyge Brahe i Landflygtighed.

Saaledes forlod Tyge Brahe, maaskee tilsyneladende frivilligt, men dog i Virkeligheden nødsaget af Omstændighederne, det Sted, paa hvilket han havde opoffret sine bedste Kræfter og hvor han helst havde onsket, fremdeles at forblive i uforstyrret Rolighed. Endnu ansaae han det vistnok ikke for aldeles umuligt, at han om nogen Tid kunde vende tilbage dertil, for at fortsætte sin Gjerning, og Tanken herom maa da have bidraget noget til at gjøre ham Afskeden mindre smertefuld. Endnu forblev han i nogen Tid i Fædrelandet, i Haab om, at Stemningen her dog muligen kunde forandre sig til Gunst for ham; men da dette Haab tilsidst ganske forsvandt, maatte han betragte sig som landflygtig, indtil han kunde finde et andet stadigt Opholdssted.

Indtil videre begyndte han altsaa at indrette sig i Kjøbenhavn, i den Gaard, som han selv eiede i Farvergade, eller vel rettere paa Hjørnet af denne Gade og Vestervold. Paa et Taarn paa Volden havde han, som vi vide, nogle Instrumenter; flere bleve maaskee opstillede her, og nogle bleve vistnok anbragte i den nævnte Gaard, hvorhen bl. A. ogsaa Bogtrykkeriet og nogle kemiske Redskaber vare blevne førte.

Der blev nu fra Regeringens Side foretaget et Skridt som vel kunde og vistnok ogsaa skulde synes at skee til Gunst for Tyge Brahe, uagtet Hensigten maaskee har været en ganske anden. Den 2. Juni 1597 udgik nemlig en Befaling til Professorerne Thomas Finke og Iver Stub, i hvilken det hed, at da Kongen var bleven underrettet om, at Bønderne paa Hveen skulde have gjort Skade paa de astronomiske Instrumenter paa Uraniborg, skulde de to nævnte Professorer drage over til Hveen for at undersøge hvorledes dette forholdt sig, og derefter indgive en Indberetning derom. Deres Indberetning kjendes imidlertid ikke. Men i andre Beretninger hedder det, at to »lærde« Mænd, blandt hvilke atter nævnes Thomas Finke, bleve sendte til Hveen for at undersøge Beskaffenheden af de derværende astronomiske Indretninger, og at de derefter afgave en Erklæring, som gik ud paa, at disse Indretninger vare til aldeles ingen Nytte, men kun en skadelig og altfor kostbar Curiositet. Der kan neppe være Tvivl om, at det er een og samme Sendelse til Hveen, hvorom der tales saavel her som i den ovennævnte Befaling, og naar det i Befalingen hedder, at Bønderne havde gjort Skade paa Instrumenterne, en Omstændighed, som man ellers ikke finder omtalt, saa seer det næsten ud, som om dette kun har været et tomt Paaskud for at kunne sende de to Mænd til Hveen. Hvis man ligefrem havde givet dem det Hverv, at undersøge hvorvidt de faa tilbageblevne Instrumenter vare til nogen Nytte, saa vilde dette unægtelig ogsaa have seet høist besynderligt ud. Thomas Finke, der nu var Professor i Mathematik, havde iøvrigt tidligere, navnlig i en Bog, som han udgav i Aaret 1583, omtalt Tyge Brahes videnskabelige Fortjenester paa den meest anerkjendende Maade, men senere maa han have sluttet sig til hans Uvenner, uden at man dog kjender Grunden.[1]

Kort efter mødte ham en anden Fortrædelighed. Han fortæller nemlig selv, at Hovmesteren ved Byfogden lod ham forbyde at fortsætte sine astronomiske Observationer paa Taarnet paa Volden, uagtet Hovmesteren selv havde været med at underskrive de Breve, hvorved dette Taarn for nogle Aar siden var blevet ham overladt til astronomisk Brug, og at Forbudet blev gjort i Kongens Navn, skjøndt denne nu befandt sig paa en Reise i Tydskland og ikke vidste Noget derom. Ligeledes skal det ved Byfogden, hvis Navn iøvrigt var Carsten Rytter, være blevet ham forbudt at anstille kemiske Forsøg i sin egen Gaard; men hvorvidt disse Forbud vare støttede paa eller stode i nogen Forbindelse med Thomas Finkes og hans Ledsagers Erklæring om Indretningerne paa Hveen, vides ikke. Forfølgelsen mod Tyge Brahe og en Præst, som han havde hos sig, gik endog saa vidt, at nogle slette Mennesker bleve ophidsede til at fornærme dem, naar de viste sig paa Gaden, og da Tyge Brahe søgte at faae disse afstraffede, blev det forbudt vedkommende Embedsmand at fælde Dom i Sagen.[2]

Da Tyge Brahe nu ikke længer kunde nyde Ro i Kjøbenhavn eller fortsætte sit Arbeide der, var der ikke nogen anden Udvei for ham end at begive sig ud af Landet. Han fragtede derfor et Skib til at overføre sig selv med Familie og de af hans Studenter og Tyende, som vare villige til at følge med, samt hans Bohave, Instrumenter, Bøger, Haandskrifter, Bogtrykkeri osv. til Rostock, hvortil han ankom midt i Juni Maaned. Til Rostock medfulgte omtrent en Snees Personer, og blandt disse vare vistnok ogsaa den ovennævnte Tengnagel. Derimod havde Longomontan under Opholdet i Kjøbenhavn ønsket sin Afsked, for at kunne reise til tydske Universiteter, og denne havde han ogsaa faaet, tilligemed en udmærket Anbefaling af Tyge Brahe, dat. Kjøbenhavn

den 1. Juni 1597. — Fra Rostock meente Tyge Brahe bekvemmest at kunne fortsætte Reisen hvorhen han maatte blive kaldet, og desuden ansaae han det for rigtigst, ikke for det Første at fjerne sig for langt fra Danmark. I Rostock havde han desuden endnu adskillige Venner og Bekjendte fra tidligere Dage. Blandt disse kunne vi her nævne David Chytræus, som gjerne personlig vilde have bragt Tyge Brahe sin Velkomsthilsen; men da han paa Grund af Svaghed var forhindret heri, skrev han den 16. Juni et meget høfligt Lykønskningsbrev til ham.[3]

Endnu havde Tyge Brahe ikke opgivet ethvert Haab om at komme tilbage til Fædrelandet; men de Efterretninger, hans Venner kunde bringe ham derfra, angaaende Stemningen imod ham, vare kun lidet trostende. Neppe havde han forladt Sjælland, før en af de vigtigste Indtægter, han hidtil havde havt, nemlig det Roskildske Præbende, blev ham frataget og tillagt Kansleren Christian Friis, der allerede i Forveien havde et andet Kanonikat ved samme Kirke, og det uagtet saadanne Præbender ellers i Almindelighed beholdtes for Livstid og uagtet det var imod Reglen, at en Mand havde to Præbender ved samme Kirke. Men for at komme til sikker Kundskab om sin Stilling til Kongen, skrev han den 10. Juli et underdanigt Brev til denne, hvilket vi her ville anføre. Det var folgende:

»Stormægtigste Høibaarne Konning, Allernaadigste Herre. Næst min villige og pligtige tro Tjenestes underdanige Formelding. Eders Majestæt giver jeg paa det Underdanigste tilkjende, at, som jeg ingen Leilighed havde at komme Eders Kongl. Maj. til Ords forend jeg afdrog og ei vidste om det kunde være Eders Kongl. Maj. angenem eller ikke, saa foraarsages jeg nu Eders Kongl.

Maj. paa det korteste skriftligen at lade vide hvis jeg ellers mundtlig havde i Sinde underdanigst at beretter.

Da, eftersom jeg af Ungdommen haver havt synderlig Tilgeneienhed, den lovlige astronomiske Kunst grundigen at lære og forstaae og siden at bringe ret paa Fode, og derover haabede altid tilforn at blive udi Tydskland, bekvemmeligen det at udrette; saa haver Eders Kongl. Majts. Hr. Fader, Høilovlig Ihukommelse, der hans Majestæt saadant fornam, naadigst begjeret og bevæget mig til, det samme paa Hveen at anstille og gjore. Hvilket jeg paa andet og tyvende Aar med alsomstørste Flid, Umage og Bekostning efterkommet haver, formenendes mig noksom dermed at have beviist, at jeg helst det haver villet gjort min egen Herre og Konning og Fædreneland til Ære af yderste Formue. Og havde Eders Kongl. Majs. Hr. Fader naadigst for godt anseet og lovet, at, hvis jeg anrettede til samme Kunst, skulde med en Fundats nødtørfteligen forsørges og perpetueres, med flere gode Vilkaar, som mig blev naadigst tilsagt, hvilket Eders Kongl. Majs. Fru Moder, min naadigste Dronning, uden Tvivl endnu drages til Minde og tilforn hos Danmarks Riges Raad haver ladet tilkjendegive. Saa jeg derfor haver bekommet det hele Danmarks Riges Raads aabne Pergaments Brev, som mig saadant haver confirmeret og videre der ud om fortrøstet. Hvorudover jeg siden haver gjort en usigelig stor Umage og Bekostning ydermere end tilforn, forhaabendes, at naar E. K. M. kom til Regimentet, skulde da have en naadigst Behag dertil og lade mig og mine nyde det godt ad. Men nu haver det sig anderledes tildraget end jeg havde troet, hvorud om jeg vil nu uformeldet lade videre Omstænde. E. K. M. er uden Tvivl bevidst, at jeg er adskilt med hvis som jeg skulde have til samme Kunsts Underholdning, og mig blevet opskrevet, at E. K. M. er

ikke tilsinds saadant at ville holde ved Magt, foruden meget andet, som uformodendes er tilkommet og (som jeg agter) uden min Skyld og Brøde mig hændet. Og efterdi jeg endelig af den Naade, som Gud giver, faaer at fuldkomme hvis jeg engang med saa stor Alvorlighed og i saa langer Tid foretaget og drevet haver; hvilket og mange fremmede Nationer vitterligt er og storligen attraaer, og jeg ikke haver selv i Formue det noksom at bekoste; thi jeg allerede er kommen saa tilagters, der jeg endskjøndt havde de forrige Forleninger, at jeg alligevel nødtes til at afhænde alt mit Fædrene Gods. Forseer mig til, at E. K. M. naadigst anseer saadan min Nødtorftighed og ikke tager denne min Udreise til nogen Unaade, efterdi jeg af disse og flere Aarsager saa høiligen trænges at søge andet Middel og Raad, at det, som vel er begyndt, kan blive tilborligen fuldkommet, og jeg mit gode Navn og Rygte udi fremmede Lande kan ved Magt holde. Dog er jeg ikke i den Mening uddragen, at jeg aldeles vilde forlade mit Fædreneland, men ikkun at være ude om Hjælp og Bistand hos andre Herrer og Potentater, om saa muligt kunde være, paa det jeg ikke skal være E. K. M. eller Riget for meget til Besværing. Dersom det kan blive mig forundt, at jeg i Danmark maatte mit foretagne Arbeid forfølge, vilde jeg det ikke forsige; thi jeg endnu som tilforn allersomhelst gjorde, E. K. M. fremfor nogen andre Potentater og mit eget Fædrene Rige til Ære og lovligt Eftersagn, alt hvis jeg af yderste Formue kunde udrette, saafremt det kunde skee med lidelige Vilkaar og uden min Skade. Hvis og ikke, vil jeg dog, ihvor det er forseet, at jeg andetsteds skal blive, stedse være E. K. M. med al lovlig Eftersagn og Underdanighed og ringe Formue villig. Sættendes derhos til E. K. Majs. naadigste og gode Betænkende, at jeg ingenlunde af nogen Letfærdighed, helst

paa denne Alder, nu jeg er over halvtredsindstyve Aar og ikke med ringe Huusgesind beladen, hvilket jeg med stor Uleilighed nødes at gjøre fremmede, drager af mit Fædreneland og fra mine gode Slægt og Venner. Og kan det, som endnu er paa Hveen af mig gjort, noksom udvise, at det ikke tilforn haver været min Agt og Mening, saaledes at ville drage derfra. Forhaabendes derfor underdanigst, naar E. K. M. dette med sin Omstændighed ret betragter, at E. K. M. er og bliver min naadigste Herre og Konning og mig og mine med al kongelig Gunst og Naade tilbevaagen. Jeg vil altid findes E. K. M. underdanig, tro og villig af min yderste Formue, ihvor Gud Almægtigste mig min Leilighed haver forsynet. Den samme gode Gud, som raader for al verdslig Regimente, unde E. K. M. udi sin kongelige Regering Lykke, Velsignelse, gode Raad og Anslag. Datum Rostock den 10. Juli 1597.« [1]

Samme Dag skrev han et latinsk Brev til sin Ven Holger Rosenkrands, hvem han takker for en Skrivelse af 1. Juli og siger, at det ikke kan passe paa ham hvad Ovid siger: »Saa langt af Øie saa langt af Sind« (Quam procul ex oculis, tam procul ibit amor), eftersom Rosenkrands var den første af Tyge Brahes Venner i Danmark, fra hvem han fik Brev efter sin Bortreise. Han glæder sig over, at Rosenkrands var lykkelig hjemkommen fra sin Ølandske Søreise, og det i de samme Dage, da han selv drog fra Kjøbenhavn, men hvorom han iøvrigt først fik Underretning, da han var kommen til Kjøge. Brahe havde leveret en Maler sit Portræt, som han havde lovet Rosenkrands, og takker ham fordi han vil bevare det til Erindring om ham. Han ønskede at vide hvorledes hans Sager nu stode i Danmark og hvad man sagde om hans Bortreise. At han endnu opholdt sig i Rostock, var tildeels paa Grund af, at han

ventede vore Gesandters Ankomst, saa at han kunde tale med sin Broder Steen Brahe, og ønskede ligeledes, at Rosenkrands maatte være iblandt dem. Desuden vilde han oppebie Svar fra Danmark paa et Brev, som Niels Krag vidste Besked om; thi nogle Statskyndige havde raadet ham, ikke at søge Ansættelse andetsteds før han var forvisset om sin Konges Villie. Dersom han erfarede, at Kongen var ham og hans Studeringer ugunstig, kunde han nu temmelig sikkert og snart finde Raad andetsteds. [5]

Det Brev, som Niels Krag vidste Besked om, maa uden Tvivl have været Brevet til Kongen. Tyge Brahe har da maaskee ogsaa ved denne Tid skrevet til Krag, til hvem han nu og fremdeles synes at have staaet i et venskabeligt Forhold og med hvem han ialfald senere vexlede adskillige Breve.

Den 29. Juli 1597 skrev Tyge Brahe til Christian den Fjerdes Morfader, Hertug Ulrik af Meklenborg, der tidligere havde besøgt ham paa Uraniborg, underrettede denne Fyrste om, at han havde seet sig nødsaget til at forlade Hveen og indtil videre taget Ophold i Rostock, samt udbad sig Hertugens Mening om, hvorledes det nu afbrudte astronomiske Arbeide muligen kunde fortsættes i Tydskland, forsaavidt som det ikke kunde skee i Danmark. Ligeledes skrev Tyge Brahe til Hertugens Kansler Jakob Bording, en Søn af den gamle Dr. Jakob Bording, der havde været Kong Christian den Tredies Livlæge, og ønskede, at Kansleren vilde tale hans Sag hos Hertugen. Herpaa svarede Bording i et latinsk Brev, dateret Gustrov den 2. August, at han havde leveret Hertugen Tyge Brahes Skrivelse, forsikkrede ham om dennes Bevaagenhed og lovede i Løbet af to eller tre Dage at forskaffe ham hans Svar med skriftlig Forbøn til Kongen af Danmark. Hertugen skrev allerede den

4. August til Tyge Brahe, forsikkrede ham om sin Bevaagenhed og lod medfølge en Gjenpart af en Skrivelse, som han, forsaavidt som Tyge Brahe ansaae det gavnligt for sig, agtede at sende til Kong Christian. Denne Skrivelse var en med Varme affattet Anbefaling for Tyge Brahe med Anmodning til Kongen om, at forøge sit Riges Hæder ved at gjenindsætte ham i sin Stilling. Skrivelsen er uden Tvivl bleven sendt til Kongen.[6]

Da Tyge Brahe begav sig til Rostock, førte han en ikke ubetydelig Pengesum med sig, som han nok kunde ønske at faae sikkert anbragt. De meklenborgske Hertuger Ulrik og Sigismund August, der vare Formyndere for den afdøde Hertug Johans Sønner, behøvede netop paa Grund af dette Formynderskab en betydelig Pengesum, som de derfor søgte at erholde tillaans. I Efteraaret 1597 begyndte de at indlede Forhandlinger med Tyge Brahe angaaende Laanet af 10,000 »haarde Rigsdaler«, som han havde hos sig. Han var ikke uvillig til at laane dem Pengene, men han opstillede dog adskillige Betingelser, der ikke alle vare lette at opfylde, og som Følge heraf varede det længe inden Laanet kom i Stand. Først forlangte han et Gjældsbeviis, udstedt ikke alene af 10 Cautionister, men ogsaa af disses Arvinger, ligesom Skik var i Danmark og flere Steder, men da dette ikke kunde opnaaes i Meklenborg, gav han efter med Hensyn til det sidste Punkt. Et Gjældsbeviis, udstedt af Cautionister, var i det Hele ikke let at tilveiebringe, da Cautionisterne først maatte adspørges og Gjældsbeviset derefter sendes omkring for at blive undertegnet og beseglet af dem alle. Men Hertugerne behøvede snart Penge, og Tyge Brahe erklærede sig ogsaa villig til at udbetale den nævnte Sum, naar de hertugelige Formyndere foreløbigt selv vilde udstede et Gjældsbeviis til ham og give ham Amtet Doberan i Pant, indtil de

ved Mikkelsdagstid kunde overlevere ham det egentlige Gjældsbeviis, naar dette var blevet underskrevet og beseglet af de ti Cautionister. Hertugerne gik ogsaa ind paa disse Betingelser; men da nu et Par Embedsmænd fra Doberan den 6. September indfandt sig hos Brahe i Rostock for at modtage Pengene imod Hertugernes foreløbige Gjældsbeviis, nægtede han at udbetale Summen paa Grund af, at der i Beviset ikke var anført Noget om Renter og at der ikke var vedlagt en ved Hertugernes Underskrift bekræftet Gjenpart af det Hoved-Gjældsbeviis, som ventedes. Saasnart disse Mangler bleve afhjulpne, vilde han selv bringe Pengene til Doberan, hvorhen han ogsaa kort efter begav sig; men han ønskede dog helst, saasnart som muligt personligt at afgjøre Sagen med Landrentemester Andreas Meyer, da han tænkte paa, snart at begive sig fra Rostock til Wismar, og derfra til Holsteen. Derimod nægtede han bestemt at udbetale Pengene i Wismar til Andreas Meyer, der nu sørgede for, saa hurtigt som muligt at faae Brahes Betingelser opfyldte. Sagen blev nu snart bragt i Orden, og Hoved-Gjældsbeviset til »Tyge Brahe til Knudstrup i Riget Danmark« blev, som det var betinget, udstedt Bartholomæi Dag (24. August) 1597.[7]

Imidlertid var der udbrudt Pest i Rostock; men desuagtet forblev Tyge Brahe der dog endnu i nogen Tid, navnlig for at oppebie det længselfuldt ventede Svar fra Kongen, af hvilket hans Fremtids Skjæbne fornemmelig var afhængig. Paa Hertug Ulriks Brev svarede Kongen slet ikke; men til Tyge Brahe skrev han den 8. October følgende haarde og ubillige, for ikke at sige uforskammede Svar:

»Christian den Fjerde, med Guds Naade Danmarks, Norges, Venders og Gothers Konning etc. Vor Gunst tilforn. Viid, at din Skrivelse, som du os tilskrevet

haver sub dato Rostock den 10. Dag Juli sidst forleden, er os nu udi denne Uge underdanigst tilstillet, udi hvilken iblandt Andet opregnes, først at du ingen Leilighed havde at tale med os førend du drog her af Riget, ei heller du vidste om sligt var os angenemt eller ikke, derfor haver du os underdanigst din Leilighed skriftlig villet lade forstaae, og at os uden Tvivl er bevidst, at du est af med hvis du til den astronomiske Kunsts Underholdning her til Dags haver været med benaadet, ogsaa at vi samme Kunst ikke ville holde ved Magt, samt andet mere, som uformodendes sig tildraget og uden din Skyld og Brøde dig er hændet og vederfaret, som du mener. Dernæst at du ikke selv haver den Formue, at du samme Kunst kan med din Bekostning fuldkomme, og om du endskjondt havde dine forrige Forleninger, da est du dog saa kommen tilagters, at du nodtes til at afhænde dit Gods. Og efterdi du af forberørte Aarsager er trængt til at søge paa andre Steder, hos fremmede Potentater og Herrer, Hjælp, Middel og Raad, den astronomiske Kunst at forfremme og dit Navn hos Udlændiske ved Magt at holde: da beder du, at vi slig din Reise ikke ville tage til nogen Unaade, besynderlig fordi du end ikke aldeles vil forlade dit Fædreland. Videre formelder du, at dersom det kan blive dig forundt, at du her udi Riget maa dit foretagne Arbeid forfølge, da vil du det ikke forsige, men os og dit Fædrene Rige den Ære gjerne for nogen Anden forunde, om det kan skee med lidelige Vilkaar og uden din Skade, efter som din vidtløftige Skrivelse derom videre indeholder. Da ville vi dig derpaa naadigst ikke forholde, først hvad anlanger at du ikke haver havt Leilighed at tale med os førend du drog af Riget, og dig var ubevidst om sligt kunde være os angenemt eller ei: Saa veed du dig vel at erindre, at du udi nogle Uger laae udi vor Kjøbstad Kjobenhavn, førend

16*

du drog af Riget, og ikke alene ikke Forlov af os begjerede, at du maatte af Riget bortreise, som dig havde burdet at gjore, men aldrig en Gang talede med os, undertagendes den ene Gang de Hveenske Bønder og du vare for os udi Rette og dig blev paalagt og befalet at møde for os paa Slottet. Og enddog du ikke blues din Undskyldning herom at gjøre saaledes, som du var vor Jevnlige, da ville vi dog udi denne vor Skrivelse dig lade vide, at vi sligt forstaae, ogsaa at vi efter denne Dag ville anderledes være af dig respecteret, saafremt du i os skal befinde en naadig Herre og Konning. Angaaende at du ikke tvivler, at os er bevidst dig at være opskrevet Noget, som du var med forlenet, og dog formelder, sligt at være skeet uden din Skyld og Brøde: Saa veed du dig selv at erindre hvad Klagemaal vore fattige Undersaatter og Bønder paa Hveen imod dig havt haver, hvorledes du med Kirken der sammesteds handlet haver, hvis Indkomst og Tiende du udi nogle Aar til dig annammet haver, og Ingen forordnet til Kirkeværge, men ladet den bygfældig staae, udi lige Maade taget Jorden fra Præstegaarden, Husene en Part aftaget, og Præsten, som der udi boe skulde og Jorden bruge, sig og sin Hustru til Ophold, hannem haver du givet nogle Skilling om Ugen og spiset hannem hos dine Arbeidsfolk, saa der paa nogle faa Aars Tid haver været mange Præster og dog ikke bekommet Kald af Menigheden efter Ordinansen, ei heller ere dømte derfra, som det sig burde. Udi hvad Maade Daabsens Ord ere udi langsommelig Tid udeladte, imod disse Rigers vedtagne Brug, med dit Vidskab, sligt er hver Mand altfor vitterligt. Hvilket forberørte med andet mere, som sig paa det forberørte lille og ringe Land tildraget haver, og os en god rum Tid, førend det er kommet offentlig for hver Mand, til denne Dag haver været bevidst, haver Aarsag givet, vore og Kronens Bøn-

der Andre at forlene, som dennem ved Lov, Ret og Landsens vedtagne Brug holde ville. Hvad belanger, at du ikke est saa formuendes, at du kan af dit eget fuldkomme den foretagne astronomiske Kunst, om du skjondt solgte dit Fædrene Gods, og havde endda dine Forleninger, men er draget af Riget, fremmede Potentater om Hjælp at besoge, og ikke i den Mening, at du dit Fædreland plat vilde forlade, og beder underdanigst, at vi slig din Reise ikke ville tage til Unaade: Saa bæres stor Tvivl, at du de Penninge, som du haver bekommet for dit solgte Gods, haver anlagt paa de astronomiske Instrumenter, efterdi der siges, at du i mange Tusind Daler haver dennem til Herrer og Fyrster at udlaane, dine Born til bedste og ikke Riget til nogen Ære eller Kunsten til Forfremmelse. Ogsaa er os aldeles ukjært at forfare, at du hos andre Herrer og Fyrster udi de Maader Hjælp soger, lige som vi og Riget vare saa uformuendes, at vi sligt ikke afsted kunde komme, medmindre du med Kvinde og Børn skulde uddrage og slige Penninge hos Andre betle. Dog, efterdi det nu gjort er, da nodes vi sligt at lade skee og ikke os i nogen Maade anmode, enten du drager af Landet eller bliver derudi. Sidst, eftersom du underdanigst formelder, at dersom det dig maa forloves, dit foretagne Arbeide her i Riget at fuldende, da vilde du det ikke forsige, og at det skee maatte uden din Skade: Saa ville vi dig her paa naadigst have svaret, at saafremt du tjene vil for en Mathematicus og gjøre det, han bør at gjøre, da skal du først underdanigst tilbyde din Tjeneste og derom bede, som en Tjener bor at gjore, og ikke med slige fortagte Ord (at du det ikke vil forsige), fremføre din Mening. Naar det skeer, da ville vi os siden derpaa tilborlig vide at erklære. Og eftersom din Skrivelse tilmed noget selsom er stilet, og ikke uden stor Uforstand og Dristighed, lige

som vi dig mere skulde gjore Regnskab, hvorfor og af hvad Aarsag vi paa vort og Kronens Gods gjorde Forandring, og vi derhos os erindre, hvorledes du adskillig Snak om vor kjære Hr. Fader haver iblandt dine Epistler ladet udgaae, hans Kjærlighed saavel som dig selv til Forvid og Forkleinering, da ville vi dig med dette vort Brev forbudt have, at du samme dit Brev, som du os haver tilskrevet, ikke lader udgaae paa Prent; saafremt det skeer, du ikke af os derfor vil tiltales og straffes, som det sig bør. Befalendes dig Gud. Skrevet paa vort Slot Kjøbenhavn den 8. Octob. Anno 1597.

Under vort Signet
Christian.«

(Udskrift: Os elskelige ærlig og velbyrdig Mand Tyge Brahe til Knudstrup, vor Mand og Tjener.)[8]

Efter Modtagelsen af dette Brev, der fuldstændigt maatte tilintetgjore ethvert Haab om nogensinde at blive kaldt tilbage, bestemte Tyge Brahe sig strax til at forlade Byen, hvortil ogsaa den stedse tiltagende Pest maatte tilskynde ham. Statholderen Henrik Rantzov havde tilbudt ham et af sine Slotte til Beboelse, og overladt ham selv Valget. Af disse foretrak han Wandesborg (Wandsbeck) tildeels paa Grund af den bekvemme Beliggenhed, da det kun laae en halv Miil fra Hamborg, og ankom hertil omtrent midt i October. Nærheden af den store Handelsstad maatte være ham af særdeles Vigtighed med Hensyn til Forbindelsen med Udlandet, da det nu gjaldt ikke alene om hans lærde Brevvexling, men ogsaa om at søge en passende Ansættelse hos en eller anden Regering.

Henrik Rantzov, kongelig Statholder i Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen, Amtmand i Segeberg osv., havde i Aaret 1564 kjøbt Wandsbeck, eller, som det tidligere skreves, Wandesbeck, af den gottorpske

Kansler Dr. Adam Traziger for 7000 Mark; men først den 8. Juni 1573 blev der af Kong Frederik og Hertugerne Johan den ældre og Adolf meddeelt ham Lensbrev derpaa for sig og sine mandlige Arvinger. Wandsbeck indbefattede dengang, foruden det saakaldte Slot og den tilhørende Avlsgaard, kun 5 Bøndergaarde og nogle Huse, der beboedes af Haandværkere og Arbeidsfolk. Godset var rimeligviis i en mindre god Forfatning, og at det Hele kun har været ubetydeligt i Sammenligning med den nuværende By, derpaa tyder ogsaa den anførte Priis, om man end tager behørigt Hensyn til Pengenes større Værdi dengang. Men Rantzov begyndte snart at udvide og forbedre sin Eiendom. I Stedet for det gamle og forfaldne Slot opførte han i Aaret 1568 en anseelig Borg, som efter Datidens Skik blev omgivet med Volde og Grave, og samtidigt dermed forandredes Navnet til Wandesborg. Slottet er atter senere blevet ombygget, vistnok paa den gamle Grund, men man har dog en gammel Afbildning, hvoraf man kan faae et nogenlunde tydeligt Begreb om hvorledes den af Rantzov opførte Borg har seet ud. Fra Gaden eller Landeveien førte en Port ind til Avlsgaarden, der tilligemed Haven indesluttedes deels af Mure og deels af Grave, og fra Gaardspladsen førte en Vindebro ind til den ligeledes af Grave omgivne Borg. Denne sidste dannede en aflang Fiirkant og bestod af fire sammenbyggede Fløie af forskjellig Høide. Værelserne vare vistnok smukt og bekvemt indrettede efter Datidens Brug. — At Rantzov, uagtet han havde mange Slotte og Gaarde, og Embedsforretninger paa mange forskjellige Steder, dog ofte har opholdt sig paa det nævnte Slot, erfares af endeel Breve, som han har skrevet derfra. — Noget for Tyge Brahes Ankomst dertil havde Rantzov iøvrigt forpagtet eller leiet Wandesborg, dog rimeligviis kun Avlsgaarden, til en Mand ved Navn Georg

Ludvig Frobenius. Denne Mand havde i Aaret 1591 været antaget som Discipel hos Tyge Brahe paa Hveen; men da han ikke havde fundet sig tilfreds med Forholdene, var han reist bort efter nogle Ugers Forlob. [9]

Paa Wandesborg havde Tyge Brahe forelobig fundet et Opholdssted, hvor han atter kunde tænke paa at fortsætte sine videnskabelige Arbeider, der saagodtsom aldeles havde hvilet under al den Trængsel, han havde gjennemgaaet siden han forlod Hveen. Den 21. October 1597 begyndte han sin Observationsrække paa Wandesborg; men omtrent ved samme Tid nedskrev han paa Latin en kort Beretning om de Aarsager, der havde foranlediget ham til at afbryde sine Arbeider paa Hveen, samt et langt Afskedsdigt til det utaknemmelige Fædreland. Dette Digt, hvoraf vi nedenfor i Oversættelse skulle anføre et Par Brudstykker, viser tydeligt hvor meget det endnu kostede Tyge Brahe at rive sig bort fra det Fædreland, han elskede saa hoit, men som nu kun lonnede ham med Utaknemmelighed. Efter en Henvendelse til Fædrelandet omtaler han, at et Par Ukyndige bleve sendte til Hveen for at bedømme hans faa der efterladte Instrumenter, og han yttrer den Formodning, at en eller anden, der i adskillige Aar havde været hans hemmelige Fjende, i Forveien havde givet de to Mænd at forstaae, til hvilket Resultat man helst saae, at deres Undersøgelse vilde føre. Han omtaler ikke blot sine Bestræbelser til Astronomiens Fremme, men ogsaa at en Mængde Syge hos ham havde fundet saavel Lægehjælp som Medicin uden Betaling, og han antyder, at det navnlig var hans Virksomhed i denne Retning, der forst havde vakt Manges Had og Misundelse. Han beklager Fædrelandet, der ikke bedre veed at skjonne paa sin Ære og Fordeel, men han tager freidigt Afsked, for at søge et nyt Fædreland, som nu kan findes overalt, hvor Videnskabens høie Be-

tydning er kjendt og skattet. Dog undskylder han Kongen og alle Retsindige, og udtaler til Slutning sin Tak til Rantzov, der saa ædelmodigt havde skjænket ham og hans Kunst et Tilflugtssted, samt sit faste Haab om, at Forsynet fremdeles vil give Lykke til hans Arbeides Fuldførelse.

Begyndelsen af Digtet er følgende:

Danmark, hvad har jeg dig gjort, at bort saa grumt du mig stoder?
Hvor kan o Fædreneland! du mig behandle som Fjende?
Løftet jeg har jo dit Navn, det nævnes med Hæder saa vide,
Siig kan du vredes fordi min Virken har krandset med Roes dig?
Siig, hvo af dine Born har givet dig meer vel i Eie!
Kan du vel vredes derfor, at hoit paa den hvælvede Bue
Fædreneland! dit Navn jeg skrev i de blinkende Stjerner!
Hvorfor nu stode mig bort? Engang vil du sikkert mig mindes:
Kommende Dage mit Værd, min Virken skal visselig fatte,
Born af en seuere Slægt paa hvad jeg gav dig skal bygge.

Noget længere hen hedder det:

Hjemlos blev jeg dog ei, om end fra Danmark jeg flygted:
Hjem for den Flygtende nu er hele det buede Jordalt.
Med mig hvorhen jeg end gaaer er Gud, han ikke mig svigter.
Vide om Lande blev spurgt, hvad her jeg hæderligt virked;
Kun i mit Fædreneland, i Danmark fik Haan jeg for Hæder,
Trods at jeg offrede glad min Flid og min Roes paa dit Alter.
Bort du stoder mig nu — farvel dig freidigt jeg byder:
Helligt og kjært er for mig hvert Sted under Himmelens Bue,
Hvor man forstaaer, det er Kunst at læse i blinkende Stjerner.

Dette Digt blev, ligesom den latinske Beretning om Observationernes Ophør paa Hveen, indskrevet i Observationsprotokollen; Tyge Brahe meddeelte ogsaa enkelte af sine fortrolige Venner Afskrifter deraf, og Tilfældet vilde, at ogsaa Kongen skulde faae det at see. Rantzov havde nemlig ladet en Afskrift af Digtet indhefte i en Slags Kalender, og da Kongen engang besøgte ham paa et af hans Slotte i Holsteen og gik ind i Museet, hvor

Bogen med Digtet laae opslaaet, faldt hans Øie derpaa. Skjøndt han ellers ikke pleiede at bekymre sig om sligt, læste han dog Digtet med Opmærksomhed og blev i nogen Tid staaende tankefuld; men derefter gik han hurtigt bort, uden at lade sig mærke med Noget eller at tale derom. Da Rantzov senere fik at vide, at Kongen havde læst Digtet, blev han meget misfornøiet derover, men Tyge Brahe ønskede blot, at Kongen ganske maatte have forstaaet de forskjellige Omstændigheder, som berøres deri, og var endog tilbøielig til selv at sende ham et Exemplar. Alt dette har Tyge Brahe selv fortalt i en Anmærkning, som han skrev paa et Exemplar af Digtet, der senere blev sendt til den berømte Josef Scaliger i Holland.[10]

Kort før Juul 1597 gjorde Tyge Brahe en Reise til Bramstedt, for at tale med sin lærde og ædelmodige Beskytter Henrik Rantzov. Her kom han til at tale med Markgrev Joachim Frederik, Administrator og senere Kurfyrste til Brandenborg, samt dennes Gemalinde. Disse fyrstelige Personer, der nylig havde været i Danmark for at bivaane deres Datters Bryllup med Kong Christian den Fjerde, viste Tyge Brahe megen Bevaagenhed, og dette synes hos ham atter at have vakt Haabet om en mulig Tilbagekaldelse. I Bramstedt skrev han nemlig den 22. December et Brev til Markgreven, hvori han bad denne om at virke for sig hos Kongen, saa at han, hvis det ikke maatte blive ham forundt, selv eller ved Andre, at udrette noget for Astronomien i Danmark, dog idetmindste kunde lade sine paa Hveen efterladte Instrumenter og andre Gjenstande afhente og føre hvorhen han vilde. Med dette Brev fulgte sandsynligviis en paa Tydsk forfattet Beretning, som endnu haves, om Aarsagerne, hvorfor Tyge Brahe havde begivet sig ud af Danmark. Den er vistnok forfattet, om ikke af Tyge Brahe selv,

saa dog efter hans Anviisning, og flere Afskrifter have maaskee været udsendte. Hovedindholdet er følgende:

Da Tyge Brahe i sin Ungdom vilde tage Ophold i Basel, for der at dyrke Astronomien, anmodede Kong Frederik ham om at gjøre det i Danmark og overlod ham derfor Øen Hveen, hvor han nu med stor Bekostning tilveiebragte en Mængde astronomiske og andre Indretninger. Disse havde ialt kostet over 75,000 Daler, skjondt det, han af Kongen og Rigsraadet havde faaet dertil, kun udgjorde 10,500 Daler. Kongen havde lovet at sikkre disse Indretningers Vedbliven ved dertil at stifte en Fundation, men var død inden dette skete. Under den nye Regering var der blevet givet Tyge Brahe fornyet Haab om, at den vilde komme i Stand, og han havde derfor anvendt forøget Flid og Bekostning paa hvad der var paabegyndt. Men strax efter Kroningen mistede han efterhaanden sine bedste Indtægter, og deraf forst et Len i Norge, som indbragte 1000 Daler aarligt. Han talte med Hovmesteren og skrev til Kansleren derom, men erholdt ingen god Besked. Kansleren skrev, »at det ikke var Kongen beleiligt, paa sin Omkostning længer at holde saadan astronomisk Handel ved Magt«. Derefter mistede han bl. A. de 500 Daler, han hidtil aarlig havde havt af Renteriet. Da det nu var ham umuligt, længer at fortsætte sine Arbeider paa Hveen, overforte han sine Instrumenter, Bøger og Bogtrykkeri til sin egen Gaard i Kjøbenhavn, for her paa egen Bekostning at fortsætte sit Arbeide, men dette lod Hovmesteren ham ved Byfogden forbyde, og i Kongens Navn, skjøndt Kongen da var i Tydskland og ikke vidste Noget derom. Han besluttede da at reise til Tydskland. Tilsidst fik Kansleren, der allerede havde det bedste Kanonikat ved Roskilde Domkirke, ogsaa Tyge Brahes; dets aarlige Indtægt kunde regnes til 10 danske

Læster Korn og 700 Daler. Kong Frederik havde ogsaa i sin Tid givet Brahe et Exspectancebrev paa et Kanonikat ved Lunds Domkirke, men hertil vilde man ikke senere tage Hensyn. Tilsidst berøres det, at Tyge Brahe selv og Andre havde søgt at formilde Kongen, men uden Held; men dog undskyldes Kongen, for hvem ikke Alt var blevet rigtigt fremstillet.

Ifølge Tyge Brahes Ønske skrev Kurfyrsten den 25. Januar 1598 til Kongen; ligeledes skrev han til sin Datter, Dronningen, for at anmode denne om, hos Kongen at udvirke et naadigt Svar for Tyge Brahe. Begge Brevene, tilligemed det Brev, Tyge Brahe havde skrevet til Kurfyrsten, indesluttedes i en kortere Skrivelse, ved hvilken Kurfyrsten anmodede Christian Friis og Christoffer Valkendorf om, at gjøre deres Indflydelse gjældende til Gunst for Tyge Brahe. Den 4. April afsendte Kurfyrstinden ligeledes et Par Bonskrifter for Tyge Brahe, nemlig et til Kongen og et til Dronningen. Men alle disse Skrivelser forbleve uden Virkning, medmindre det var en Følge af dem, at Tyge Brahe senere uhindret kunde lade sine endnu paa Hveen tilbageblevne Instrumenter afhente. [11]

Saaledes maatte det sidste svage Spor af Haab om en mulig Tilbagekaldelse nødvendigviis aldeles forsvinde, og Tyge Brahe stod nu atter i Begreb med at drage bort fra Fædrelandet, ligesom Tilfældet havde været en Gang tidligere for mange Aar siden. Men overmaade Meget havde forandret sig siden hiin Tid, og iblandt Kongens Raadgivere var der nu Ingen, idetmindste ingen af dem, der havde tilstrækkelig Magt og Indflydelse, der vilde gjøre et Skridt for at holde ham tilbage i Landet eller for at formilde Kongens Vrede imod ham. Derimod havde der snarere i lang Tid været virket i ganske modsat Retning; men det er ikke let at afgjøre hvem det

egentlig var, der bidrog meest til at styrte Tyge Brahe, især da han, hvor han leilighedsviis omtaler sine Modstandere, i Reglen aldrig navngiver dem. Man har lige indtil den nyeste Tid betragtet Valkendorf som hans virksomste Fjende, men vistnok uden gyldig Grund. Det fortælles, at da Kong Christian den Fjerde 1592 besøgte Tyge Brahe paa Hveen, var Valkendorf med i Følget; han vilde en Gang gaae ind til Tyge Brahe, men blev forhindret deri af en af de engelske Dogger, som Brahe havde faaet til Foræring af Kong Jakob, og som stedse holdt Vagt udenfor Døren; han sparkede derfor til Hunden, men Brahe, som fik det at see, overøste ham med Uartigheder, og herved lagdes Grunden til et Fjendskab, som Valkendorf i lang Tid skjulte, men som senere yttrede sig desto stærkere. Franskmanden Pierre Daniel Huet fortæller, at han under et Besøg i Danmark 1652 bl. A. havde hørt Følgende herom: En engelsk Gesandt havde ført en Dogge med sig, som baade Tyge Brahe og Valkendorf fik Lyst til; men for ikke at give Anledning til Uvenskab vilde han ikke overlade den til nogen af dem, hvorimod han strax efter Hjemkomsten sendte to andre, saa at Tyge Brahe og Valkendorf kunde faae hver sin; dog var den Hund, som Valkendorf fik, og som ogsaa Brahe vilde have havt, større og smukkere end den anden, og dette gav Anledning til Uvenskabet. — Som det allerede tidligere er bemærket, er det imidlertid aldeles ikke sikkert, at Valkendorf var med ved hiint Besøg paa Hveen, og hvad Huets Fortælling angaaer, da faaer denne kun ringe Betydning, naar man tager Hensyn til, at hans Reise foregik et halvt Aarhundrede efter Tyge Brahes Død, at han dengang var et ungt Menneske, og at han først som Olding udgav sin Beretning derom. Større Betydning maa man derimod tillægge den Omstændighed, at det ifølge Tyge Brahes

egen Beretning var »Hovmesteren«, der lod ham forbyde at fortsætte sine Observationer paa Taarnet paa Volden; men dette kan dog muligviis være skeet af Grunde, som ikke nu kjendes, og hertil maa endnu bemærkes, at Tyge Brahe kun havde faaet hiint Taarn paa den Betingelse, at han vilde afstaae det, naar det ansaaes fornødent. Rigtignok skal Hovmesteren, som forhen bemærket, ligeledes have ladet Tyge Brahe forbyde at anstille kemiske Forsøg i sin egen Gaard, men fra hvem Efterretningen herom egentlig hidrører, vides ikke. Det sidste Forbud nævnes ikke i de to ovenfor omtalte Beretninger (den latinske og den tydske) om Tyge Brahes Udreise af Danmark. Man har formodet, at Hovmesterens nysnævnte Forbud vare stottede paa den Erklæring, som Thomas Finke og hans Ledsager afgave efter at de havde været sendte til Hveen; men Tyge Brahe selv antyder ikke nogen Forbindelse imellem disse Omstændigheder, og han har, saavidt vides, ikke berørt hiin Sendelse til Hveen andre Steder end i det bekjendte Afskedsdigt. Det kan heller ikke betragtes som afgjort, at det er Valkendorf der sigtes til, naar Tyge Brahe i Digtet yttrer Formodning om, at en Mand, der i adskillige Aar havde været hans hemmelige Fjende, havde havt en væsentlig Indflydelse paa de to Mænds Erklæring angaaende de paa Hveen efterladte Instrumenter. Endvidere maa det bemærkes, at et Brev, som nedenfor skal anfores, tyder paa et særdeles venskabeligt Forhold imellem Tyge Brahe og Christoffer Valkendorf, ligesom det heller ikke maa oversees, at Valkendorf ellers er bekjendt baade for sin retskafne Tænkemaade og for sin ualmindelige Dygtighed som Embedsmand.

Men naar det med de Oplysninger, der haves, endnu bliver vanskeligt, bestemt at afgjøre hvorledes Forholdet imellem Brahe og Valkendorf egentlig har været og hvor-

vidt Valkendorf har været uden Deel i Forfølgelserne mod Brahe, saa er der en anden Mand, som det bliver endnu vanskeligere at frikjende, nemlig Kansler Christian Friis til Borreby. Christian Friis havde for nogle Aar siden (20. April 1591) været med at afsige en Dom, ved hvilken Tyge Brahe havde følt sig forurettet, og dette kan ialfald have været en medvirkende Aarsag til Uvenskabet; i Kongens Brev af 4. April 1597 om at undersoge Forholdene paa Hveen nævnes Christian Friis som den, der veed noie Besked; det var Christian Friis, der strax efter Tyge Brahes Bortreise fik hans Roskildske Præbende, skjøndt dette i adskillige Henseender stred imod de gjældende Regler, og det er heller ikke usandsynligt at det var Christian Friis, der havde bibragt Kongen den Forestilling, at Tyge Brahe i sine trykte »Epistler« havde omtalt Kong Frederik paa en utilborlig Maade. Kongen har neppe selv gjort sig den Uleilighed at læse dem, skjondt de vistnok bleve sendte til ham.[12]

I Efteraaret 1597, da Tyge Brahe foreløbigt havde indrettet sig paa Wandesborg, bleve ikke alene de astronomiske Observationer fortsatte af ham og hans Medhjælpere, men der blev ogsaa udført et Par andre betydelige Arbeider. Det gjaldt nu om at kunne fremvise Noget, der kunde anbefale ham hos de Mægtige, og hertil maatte en med Afbildninger forsynet Beskrivelse over hans astronomiske Indretninger ansees for vel skikket. Et saadant Værk havde dog allerede for flere Aar siden været paatænkt, og under Opholdet paa Uraniborg havde Tyge Brahe ikke blot ladet den største Deel af Figurerne skjære i Træ, men han havde ogsaa tildeels benyttet dem i sine andre Skrifter. Et Forarbeide til selve Texten havde han i de Beskrivelser, der allerede vare trykte iblandt hans astronomiske Breve. De faa

Figurer, der endnu manglede, bleve stukne i Kobber, og Værket blev trykt paa Wandesborg i Tyge Brahes eget Bogtrykkeri, som han tilligemed sine andre Sager havde fort med sig fra Hveen. En Bogtrykker ved Navn Filip de Ohr blev indkaldt fra Hamborg, for at trykke denne Bog, der udkom i Begyndelsen af Aaret 1598, under Titel af: »Astronomiae instauratae Mechanica«. Den blev trykt i stort Folioformat, paa tykt Papir og smukt udstyret, men da Bogen fornemmelig var bestemt til at bortforæres, har Oplaget neppe været stort.

Paa Titelbladet og ved Slutningen af Bogen findes de to forhen omtalte Vignetter med Omskrift: »Suspiciendo despicio« og »Despiciendo suspicio«.

Fortalen, der tillige er Dedication til Keiser Rudolf den Anden, er underskreven Dagen før Nytaars Dag 1598, og indeholder fornemmelig en Sammenligning imellem Tyge Brahes Instrumenter og hans Forgængeres. Bogen indeholder Tegninger og Beskrivelser af 21 af de fornemste Instrumenter; derefter omtales i Korthed nogle flere, som muligen vilde blive udførte i Fremtiden. Den store Himmelglobus er ligeledes aftegnet og beskrevet. Forfatteren meddeler dernæst en Udsigt over sit Liv og sin Virksomhed i Videnskabens Tjeneste, samt over hvad der endnu stod tilbage. Et Par Breve fra Jakob Curtius og Johan Anton Maginus ere ligeledes medtagne. Endvidere findes her en Skrivelse til Raadet i Venedig, som havde tænkt paa at sende en dygtig Observator til Ægypten, navnlig for at observere Polhoiden i Staden, Alexandria. Tyge opfordrer Raadet til at udføre dette Forsæt og tilbyder med Raad og Daad at medvirke dertil. — I et Tillæg meddeler Tyge Brahe en Beskrivelse over Øen Hveen og hans Bygninger der, samt en Forklaring over hvorledes hans Instrumenter vare inddeelte ved Hjælp af Transversaler.

I Beskrivelsen over Instrumenterne bemærkes ofte om et eller andet af dem, at det foruden sin nøiagtige Construction tillige har det store Fortrin at kunne uden Vanskelighed flyttes fra et Sted til et andet. Dette Fortrin havde allerede ved adskillige Leiligheder været til Nytte, men nu, da Tyge Brahe udarbeidede sin Beskrivelse, tænkte han dog nærmest paa en mere almindelig Flytning med Instrumenterne, og i Beskrivelsen over et af dem, siger han: »Astronomen maa være Kosmopolit; hvis Nødvendigheden fordrer det, maa han kunne flytte med sine Instrumenter hvorhen han vil, uden at være bunden til en bestemt Egn. Thi kun nogle Faa beskjæftige sig med disse vanskelige Studier, og sjeldent findes iblandt Staternes Styrere Nogen, som finder udmærket Behag i dem, men derimod desto flere, som afskye dem og betragte dem som unyttige. Men Dyrkeren af den guddommelige Astronomi bor ikke være udsat for ukyndige Domme, men dybt foragte dem. Og hvis de Styrende eller Andre blive ham altfor besværlige, da maa han begive sig et andet Sted hen. Thi selv den fædrene Jord, som sodt tiltrækker Enhver, og som Ingen kan glemme, maa han sætte tilside for disse himmelske og ophøiede Bestræbelser, og med Fasthed og Bestandighed under alle Omskiftelser tænke ved sig selv: Allevegne er Jorden forneden og Himlen foroven, og for den Kjække er ethvert Sted Fædreland.« — Tyge Brahe omtaler dog ogsaa i samme Bog, at ingenlunde ethvert Sted egner sig til Opholdssted for en Astronom. Til Udøvelsen af sin Kunst behover han særegne og dertil bekvemme Bygninger, og Stedet, hvor disse findes, bør være høit, saa at man allevegne har en fri Udsigt til Horizonten, uden at hindres af Skove, Bjerge eller Bygninger; det maa ligeledes være eensomt beliggende og fjernet fra Mængdens Larm, saa at man kan nyde den filosofiske Ro, som

Studierne udkræve, men dog saaledes, at man ikke er altfor afsondret fra andre Mennesker eller fra Alt, hvad man behøver. Mange ere vel af den Formening, at en Astronom maa foretrække de sydlige Egne for de nordlige; men dette vil Tyge Brahe dog ikke ubetinget indrømme.

I de fleste Exemplarer af den omtalte Bog er Tyge Brahes Portræt anbragt, og i Almindelighed, ligesom de øvrige Figurer, illumineret. Bogen er som oftest elegant indbunden, i blaat eller grønt Fløil eller Atlask, og udvendigt paa Bindet er der gjerne aftrykt to Vignetter, hvoraf den paa Forsiden indeholder Tyge Brahes Portræt og den anden hans adelige Vaaben. Begge Vignetter ere ovale og indeholde Indskrifter langs med Randen.

Af denne Bog sendte Tyge Brahe et Exemplar som Nytaarsgave til Keiser Rudolf den Anden; men der blev ogsaa sendt og bortforæret Exemplarer, i Reglen forsynede med haandskrevne og af Tyge Brahe selv undertegnede Dedicationer, til andre fyrstelige og lærde Personer, til forskjellige Akademier osv. Et Exemplar blev sendt til Kong Christian den Fjerde; et andet sendte Tyge Brahe til sin Ven og Slægtning, den lærde Holger Rosenkrands til Rosenholm, med hvem han, navnlig ved denne Tid vexlede endeel latinske Breve.[13]

Omtrent samtidigt med at denne Bog blev trykt, lod Tyge Brahe ved sine Medhjælpere gjøre nogle siirlige Afskrifter af sin Fortegnelse over 1000 Fixstjerner. Disse Afskrifter, hvoraf enkelte endog bleve skrevne paa Pergament, vare, ligesom den ovenfor omtalte Bog, kun bestemte til at bortforæres til fyrstelige og andre fremragende Mænd, og de bleve derfor ogsaa i Reglen pragtfuldt indbundne og forsynede med Dedicationer af Tyge Brahe. Et Exemplar paa Pergament blev saaledes dedi-

ceret og uden Tvivl ogsaa sendt til Kong Christian, og andre bleve efterhaanden udsendte.[14]

Paa Wandesborg underholdt Tyge Brahe, ligesom forhen paa Hveen, et betydeligt Antal Medhjælpere, og disses Antal forøgedes jevnligt. Saaledes skrev Kurfyrstinden af Brandenborg til ham den 14. Februar 1598, for at anmode ham om at tage Kurfyrstens Mathematiker, den ovenfor omtalte Johan Møller, i sin Tjeneste og give denne Underretning saavel i Astronomien som i Tilberedning af Lægemidler, og i et Brev, som Tyge Brahe den 24. Marts skrev til Longomontan, som nu i længere Tid havde opholdt sig i Tydskland, fortæller han, at Johannes Moller var kommen til ham og nu forestod hans astronomiske Sager. I dette Brev anmodes iøvrigt Longomontan paa det Indstændigste om, at komme til Tyge Brahe paa Wandesborg, da han havde Noget, som var meget magtpaaliggende at tale med ham om. Tyge Brahe skriver bl. A. til ham: »Dersom du ikke har Reisepenge, saa laan dem hos en Anden eller sæt Noget i Pant; det skal blive betalt af mig, hvad det end er, eller om Nogen vil sige god for dig, da skal jeg holde ham skadesløs. Du behover ikke at frygte for, at jeg skal opholde dig længer end du selv vil, da jeg selv bliver ikke længe her. — Lad mig kun ikke vente dig forgjæves; du skal igjen finde mig taknemmelig, saa at det ikke skal fortryde dig at have gjort den Reise for min Skyld.«[15]

Ikke længe efter denne Tid, da Tyge Brahe stod i Begreb med at begive sig længer bort fra Fædrelandet, skrev han det forhen nævnte Brev til Christoffer Valkendorf, til hvem man seer, at han endnu har næret ikke ringe Tillid. Brevet er følgende:

Min ganske venlig Hilsen nu og altid forsendt med vor Herre. Kjære Hr. Hovmester, synderlige gode Ven;

næst min venlige Taksigelse for alt beviist Gode, hvilket igjen at forskylde jeg vil findes af Formuen villig. Givendes Eder derhos ganske venligen tilkjende, at eftersom min Foged, jeg haver betroet at have Opsyn paa Hveen, haver nogle Gange skrevet mig til, at han bekommer altid god Bistand og Raad hos Eder, naar han haver Noget at give fore, som angaaer Bønderne der paa Landet, og at I altid svarer hannem vel og hjælper hannem formedelst Eders Autoritet og Myndighed derudi til Rette. Saa vil jeg have Eder paa det venligste betakket for denne Eders gode Villie imod mig, alligevel at jeg ikke nu selv der er tilstede. Dersom man ret vidste hvordan modvillige og ulydige Bønder der er paa samme lille Land, og hvad jeg haver lidt af dennem al den Stund jeg boede der, og alligevel havt Gedult med dennem og gjort dem til gode videre end de forskyldte, da skulde man kanskee mene anderledes derom end til des skeet er. Kjære Hr. Hovmester, eftersom Eder vitterligt er, at jeg blev af med Nordfjords Forlening udi Norge om Michaelis Tide strax efter Kroningen: saa formener jeg, at mig burde at have hvis Rente og Indkomst der gik af i det halve Aar tilforn, hvorudaf jeg dog til des en føie Ting haver bekommet, alligevel at jeg nogle Gange haver skrevet didop derudom. Ville derfor have Eder paa det venligste ombedet, at I ville vel gjøre og meddele mig Eders gode Skrivelse til Slotsherren paa Bergenhuus, at han ville forskaffe det saa, at jeg eller min Fuldmægtig maatte med det første til gode Rede bekomme hvis mig der rester og bør at have med Rette. Kjære Hr. Hovmester, fortænker mig ikke, at jeg bemøder Eder hermed: jeg forseer mig endnu alt Godt til Eder og troer Eder saa vel, at I baade udi denne og andre Maader betænker Leiligheden og værer mig til det bedste behjælpelig udi alt det, som billigt og ret er og Eder

muligt kan være at gjore; i hvis Maade jeg kan gjøre Noget udigjen, som I kan have Ære og Godt af, vil jeg stedse findes med al Taknemmelighed ganske villig og redebon dertil. Og vil ikke nu længer opholde Eder, men nu og altid have Eder Gud Almægtigste befalet. Datum Wandesbek ved Hamborg den 28. Dag Mai Aar 1598. Tyge Brahe.

Egen Haand.

(Udskrift: Ærlig og Velbyrdig Mand Christoffer Valkendorf til Glorup, Danmarks Riges Hovmester og Raad, min synderlige gode Ven, ganske venligen tilskrevet.) [16]

Tyge Brahe forblev dog endnu nogen Tid paa Wandesborg; men uagtet al Rantzovs Velvillie kunde der dog ikke være Tale om at forblive her for stedse. Til Fortsættelsen af sin omfattende Virksomhed behovede han en formuende Fyrstes gavmilde Understottelse, og dette kunde neppe noget Sted ventes i høiere Grad end hos Keiser Rudolf den Anden. Det er ovenfor omtalt, at Keiserens Kansler, Jakob Curtius, havde besogt Tyge Brahe paa Hveen og lovet at forskaffe ham et Tilflugtssted hos Keiseren, hvis han skulde blive nødsaget til at forlade Danmark, samt at han efter Curtiuses Dod 1594, af sin Ven Hajecius blev forsikkret om, at den nye Kansler Corraducius ligeledes var ham bevaagen. Men Mindet om Curtius stod uforgængeligt i hans Erindring, og det har uden Tvivl i lang Tid foresvævet ham, at det meest passende Tilflugtssted for ham dog vilde være at finde hos Keiseren. Ønsket om, at blive kaldet til Prag, maatte nu fremstaae med fornyet Kraft, og da han talte med Rantzov derom, paatog denne sig, at formaae Kurfyrsten af Køln, der i høi Grad besad Keiserens Tillid, til at sende en Anbefalingsskrivelse for Tyge Brahe til Keiseren og en lignende til den meget indflydelsesrige Johan Barvitius. Tyge Brahe skrev i samme Hensigt til

Hajecius, for at denne deels ved sin egen Indflydelse og deels ved Vicekanslerens Mellemkomst kunde virke for ham hos Keiseren, der iøvrigt vistnok har været let at paavirke i denne Henseende.[17]

Men Tyge Brahe forsømte dog heller ikke at anbefale sig andre Steder. Saaledes sendte han i Foraaret en af sine Disciple, nemlig Frands Tengnagel til Holland, bl. A. for at overbringe et Brev og et Exemplar af den ovenfor omtalte Astronomiae instauratae Mechanica til Prinds Moritz af Oranien, som han vidste var en Ynder af de mathematiske Videnskaber. Denne Fyrste modtog Gaven med Glæde og svarede Tyge Brahe meget venligt, at han skulde gjore sit Bedste for at formaae Generalstaterne til at indkalde ham og sætte ham i Stand til at fortsætte sine Arbeider. Det samme blev ham ogsaa lovet baade af Barneveld, der havde stor Indflydelse hos Stænderne, og af den beromte Josef Scaliger; dog tilføiede den sidste, at saameget han selv ønskede at see Tyge Brahe kaldt til Holland, saa frygtede han dog for, at Generalstaterne paa Grund af deres Raadslagningers Langsomhed vilde lade en anden Regering komme dem i Forkjøbet.[18]

Dette indtraf ogsaa; thi kort efter fik Tyge Brahe Breve fra Corraducius og Hajecius, der underrettede ham om, at Keiseren med Glæde vilde modtage ham og gavmildt tilstaae ham alt, hvad der behovedes til hans Studiums Fremme, og opfordrede ham til, saasnart som muligt at begive sig til Bøhmen. Omtrent paa samme Tid fik Rantzov Breve fra Kurfyrsten a Koln, der ogsaa gave det bedste Haab om, at Tyge Brahe vilde blive kaldet til Keiseren, og Kurfyrsten tilføiede, at hvis Brahe mod Forventning ikke skulde blive tilfreds med de Vilkaar, Keiseren vilde tilbyde, vilde han selv modtage ham og rundeligt understøtte ham. Som Følge heraf skrev

Tyge Brahe nu fra Wandesborg den 23. August til Scaliger, takkede ham for hans Velvillie og erklærede, at han gjerne var flyttet til Holland, da han skattede den naturlige Begavelse hos Landets Indbyggere, men at det ikke kunde skee nu, da han, efter at have opholdt sig et heelt Aar paa Fædrelandets Grændse, for at see om Forholdene her skulde forandre sig, var bleven indbudt af Keiseren og nu stod i Begreb med at begive sig til Prag. Skulde denne Reise imidlertid ikke falde ud efter Ønske, og Stænderne da vilde modtage ham og med deres sædvanlige Ædelmodighed forsorge ham, vilde han gjerne flytte med sine astronomiske Sager til Holland.[19]

Fra Wandesborg skrev Tyge Brahe endnu den 14. September et Brev til Hertug Ulrik af Meklenborg, hvem han takkede for en Anbefaling til Keiseren. Da Hertugen med Glæde havde modtaget Beskrivelsen over hans Instrumenter, sendte han ham nu ogsaa et haandskrevet Exemplar af Fixstjernefortegnelsen, og bemærkede, at han endnu ikke var tilsinds at lade denne Fortegnelse trykke, men at han helst vilde overlevere den i Manuskript til Keiseren. — Kort efter reiste Tyge Brahe fra Wandesborg, tilligemed sine Sønner og Studenter; han medførte ogsaa endeel af sine Instrumenter; men indtil videre lod han dog endnu sin Kone og sine Døttre samt den største Deel af sit Bohave forblive paa Wandesborg, maaskee fordi han endnu ikke var ganske overbeviist om Reisens lykkelige Udfald. Men da han kom til Dresden, erfarede han, at Alting var i stor Forvirring i Bøhmen, paa Grund af den der herskende Pest, og Keiseren, der havde forlagt sin Residents fra Prag til Pilsen, lod ham ved Corraducius anmode om, at forblive i eller i Nærheden af Dresden, indtil Pesten ophørte i Prag. Men for Tyge Brahe maatte Wittenberg med sit Universitet og sine lærde Mænd være langt at foretrække

for Dresden. I Slutningen af Aaret 1598 begav han sig altsaa til Wittenberg, tilligemed sine Sønner og Medhjælpere. Han fandt især en venlig Modtagelse hos den berømte Professor i Medicinen Dr. Johannes Jessenius a Jessen og kom til at boe hos denne, i det Huus, som forhen havde tilhørt Filip Melanthon, men nu tilhørte Casper Peucer. Her besluttede han at forblive Vinteren over, og han lod nu sig selv og begge sine Sønner indskrive ved Wittenbergs Universitet, ligesom han ogsaa paany begyndte at anstille Observationer.[20]

Ifølge den Opfordring, Tyge Brahe noget før denne Tid havde sendt til Longomontan om at komme til sig paa Wandesborg, havde denne ogsaa begivet sig paa Reisen dertil; men han ankom først noget efter Tyge Brahes Afreise. Han opholdt sig derfor hos Familien, indtil der kom Efterretning om, at Tyge Brahe vilde tilbringe Vinteren i Wittenberg, og ledsagede derefter hans Hustru og Døttre til Magdeburg, hvorfra han skrev et Brev til Tyge Brahe. Denne skrev atter til ham fra Wittenberg den 31. December 1598, takkede ham for hans Opmærksomhed mod Familien og bad ham atter komme til sig paa nogen Tid, og da han formodede, at Longomontan havde Lyst til at reise endnu mere omkring til tydske Universiteter, saa tilbød han at ville paa sin Bekostning rigeligt forsyne ham med Midler dertil. I samme Brev omtaler han, at han i Wittenberg vilde lade nogle Ark trykke, som manglede i første Deel af hans store astronomiske Værk, i Kapitlet om Maanens Bevægelse, og endelig takker han Longomontan fordi denne var villig til at skrive en Gjendrivelse af hans skotske Modstanders saakaldte Forsvar, saa at ogsaa denne kunde blive trykt inden Tyge Brahe reiste til Prag. Allerede den 11. Januar 1599 skrev han atter til Longomontan og tilbød at forskaffe ham et Professorat enten

i Prag eller i Wittenberg. I Prag var nemlig den tidligere omtalte Ditmarsker Raimarus Ursus bleven Professor i Mathematik og havde for nylig udgivet et Skandskrift imod Tyge Brahe; denne var derfor sikker paa, at Ursus ikke turde oppebie hans Ankomst, men derimod, for ikke at træffe sammen med ham, vilde forlade sit Embede, hvilket ogsaa ganske rigtigt skete. Havde Longomontan derimod mere Lyst til at blive ansat i Wittenberg, saa var den derværende mathematiske Professor villig til at bytte med ham og gaae til Prag. Longomontan modtog imidlertid intet af disse Tilbud, men kom først senere atter til Tyge Brahe.

Det Forsvar, som omtales i Brevet, skulde formodentlig være en Omarbeidelse af et, som allerede var skrevet for nogle Aar siden og i Afskrift meddeelt enkelte af Tyge Brahes Venner. Den skotske Modstander, Nicolaus Craig, mod hvem det rettedes, havde angrebet Tyge Brahes Meniug om Kometerne og vilde gjøre dem til meteoriske Fænomener, uagtet Tyge Brahe tilstrækkelig havde godtgjort, at de vare virkelige Himmellegemer. Men dette Skrift er dog neppe nogensinde blevet trykt, og af et senere Brev til Longomontan seer man, at der heller ikke under Tyge Brahes Ophold i Wittenberg blev Noget af Trykningen af de ovenfor omtalte Ark.[21]

I Løbet af Vinteren var Pesten ophørt i Prag, hvor Keiseren atter i Foraaret tog Ophold. Tyge Brahe begav sig nu paa Reisen dertil strax efter Paaske 1599, og han lagde Veien over Dresden, hvor hans Hustru og Døttre, der tidligere vare ankomne fra Wandesborg, dog indtil videre forbleve.[22]

IV.

Tyge Brahe i Bøhmen.

I Foraaret 1599, da Tyge Brahe ankom til Prag, blev der af den keiserlige Sekretær Johan Barvitius foreløbigt anviist ham Bolig i det Huus, der forhen havde tilhort Curtius, men nu beboedes af dennes Enke. Huset laae i den nordvestlige Udkant af Byen, ikke langt fra den keiserlige Borg og i den Deel af Byen, der, ligesom Borgen, kaldes Hradschin. Foran Huset var en aaben Plads, Lorettopladsen, og bagved eller omkring det en stor Have, der strakte sig ned imod Stadsgraven (die Hirschgraben). I dette Huus, som det vistnok allerede nu var paatænkt at kjøbe til ham, modtog han nu Besøg af adskillige Venner, der ønskede ham til Lykke til hans Ankomst til Prag og forsikkrede ham om Keiserens Bevaagenhed og om, at denne længtes efter at see ham, naar han havde udhvilet sig fra Reisen.[1]

Inden vi gaae videre vil det maaskee være passende at meddele nogle Bemærkninger om Keiser Rudolfs Personlighed.

Keiser Rudolf den Anden (f. 1552) blev, som allerede forhen omtalt, kronet i Regensburg den 1. November 1575, og ved sin Fader Maximilians Død den 12. October 1576 overtog han Regeringen saavel i Bøhmen som i

Ungarn og Østerrig, og opslog sin Bolig paa det gamle Hradschin. — Hans Fremtræden var saaledes, at den i Almindelighed gjorde et godt Indtryk paa dem, der nærmede sig til ham. Han var opdraget i Spanien og var saaledes hjemme i det spanske Sprog; desuden forstod han flere Sprog, saasom Tydsk, Latin, Fransk og tildeels bøhmisk; men betjente sig gjerne af Tydsk. Han besad i det Hele ikke ringe Aandsevner; men hans Interesser dreiede sig om ganske andre Ting end Regeringssager. Fra sin tidligste Ungdom viste han derimod megen Interesse for Maleri, Billedhuggerkunst, Mosaikarbeide osv., og iblandt Videnskaberne beskjæftigede han sig især med Naturhistorie, Astronomi og Kemi. Selv i de vigtigste og meest paatrængende Regeringsanliggender kunde han i flere Maaneder opsætte at tage en Beslutning. Møderne i Statsraadet afkortede han saa meget som muligt, for at kunne trække sig tilbage til Borgen og der føre Tilsyn med de Kunstnere, der arbeidede for ham, eller for selv at beskjæftige sig med Maleri, Billedskjæreri osv., som han endog selv skal have udøvet med megen Duelighed. Fra hele Europa indkaldte han Kunstnere og Videnskabsmænd og indkjøbte Malerier, Statuer, Ædelstene, Oldsager, Instrumenter af alle Slags, og i det Hele de meest forskjelligartede kostbare og sjeldne Gjenstande, saa at hans »Kunstkammer« blev et af de berømteste i Europa. For at tilfredsstille disse sine Tilbøieligheder sparede han ingen Bekostning, uagtet Rigets Finantsvæsen var i den ynkeligste Forfatning. Krigen imod Tyrkerne varede i mange Aar, og man havde i Almindelighed ikke andre Midler at føre den for end tilfældige Indtægter. Men med Keiser Rudolfs Interesse for Kunster og Videnskaber forbandt sig desværre ogsaa Hang til Astrologi og Alkymi, og dette tiltog mere og mere, saa at det tilsidst, navnlig fra Aaret 1600, ud-

artede til en virkelig Sindssygdom. Keiseren blev fra denne Tid mere og mere melankolsk og mistroisk og afsluttede sig mere og mere fra Yderverdenen, for ganske at lade sig beherske af sine melankolske og aandsfortærende Grublerier. De besynderligste Forestillinger omtaagede hans Forstand og ophidsede hans Fantasi, saa at han hengav sig til Frygt for mange indbildte Farer. Han skal endog, støttet paa en Spaadom af Tyge Brahe, have været fuldt og fast overbeviist om, at han skulde dele Skjæbne med Henrik den Tredie af Frankrig, og at han altsaa vilde blive myrdet af en Munk. Han undgik ikke blot fra nu af at vise sig offentlig, men selv i sin Borg troede han sig ikke sikker nok og anvendte her de meest særegne Forholdsregler. I Haven, som stødte til Borgen og paa alle Sider var indesluttet af høie Mure, lod han opføre en bedækket Gang, for ikke paa sine Spadseretoure at blive seet af nysgjerrige eller fjendtlige Øine. Hans Frygt for indbildte Farer viste snart sin Indflydelse. Først fattede Keiseren Uvillie mod det religiøse Liv. Man saae ham ikke mere besøge Kirken, men bemærkede derimod hos ham en afgjort Uvillie imod Geistligheden og Alt, hvad der vedkom den, hvilket ogsaa var meget naturligt, naar en Munk skulde blive hans Morder. Af og til raabte han paa Djævelen og bad, at denne vilde bemægtige sig ham. — Ved samme Tid levede den i Kapucinerordenens Historie bekjendte Laurents af Brindisi, en Mand af en dengang vidtberømt Fromhed; han havde paa Foranledning af nogle katholske Herrer, tilligemed flere italienske Munke af sin Orden, nedsat sig paa Hradschin og der stiftet et Kloster, som endnu findes der. For at holde onde Aander, hvem man tilskrev de sygelige Symptomer hos Keiseren, borte fra denne, blev det paalagt Brindisi og hans Brødre at bede for Keiseren. Dette var imidlertid ganske forgjæves; det

Onde forværredes derimod, og Keiseren paastod, at han ved disse Bønner først ret blev piint. Disse ulykkelige Forhold maatte dog selv hos Keiseren vække den Overbeviisning, at han ikke mere var skikket til at forestaae Regeringen, og derfor piintes han ikke blot af Frygt for Døden, men ogsaa af Angst for, at man vilde støde ham fra Thronen. Tilsidst troede han næsten Ingen, og allermindst Folk af Indsigt; han lod derfor efterhaanden ganske underordnede Personer faae Indflydelse, og bortfjernede af sin Tjeneste enhver, der paa nogen Maade var ham mistænkelig. Hans Omgivelser vare endog udsatte for Mishandling af ham; i sine afsindige Anfald teede han sig som en Rasende og slog alt ned eller itu, som kom ham iveien. Han troede selv, at han var forhexet. — Da Keiseren var uden retmæssige Arvinger, søgte hans Broder Erkehertug Matthias at formaae ham til at vælge en Medregent og Efterfølger, og de anseeteste Personer ved Hoffet vare ligeledes overbeviste om Nødvendigheden af dette Skridt. Allerede i flere Generationer havde det Habsburgske Huus, hvortil Keiser Rudolf hørte, sikkret sig den tydske Keiserkrone derved, at den regerende Keiser i sin Levetid ledede Valget af sin Efterfølger; men en saadan Forsigtighed maatte især nu være aldeles nødvendig, da indre og ydre Fjender forberedte sig til Angreb paa Habsburgerne. De to betydeligste Medlemmer af Keiserens Geheimestatsraad, Rumpf og Trautson, der hidtil havde besørget de fleste Regeringsforretninger, havde allerede tidligere forestillet Keiseren Nødvendigheden af at vælge en Efterfølger; men dette var Noget, hvorpaa han aldeles ikke vilde indlade sig. De Forestillinger, der gjordes ham i denne Retning, forbittrede ham mere og mere. Den Modstand, han ydede, ansaae han nemlig for det sikkreste Middel til at bevare sin Magt. — En Dag i Slut-

ningen af September 1600, da der atter blev talt til ham om at vælge en Efterfølger, tog Raseriet Overhaand, og han lod nu ved en af de Tilstedeværende give Rumpf og Trautson Befaling til strax at reise bort fra hans Hof. I den største Forbittrelse udbrød han: »Jeg faaer dog ikke Ro saalænge disse Folk ere om mig; gaae og siig dem, at de skulle bortfjerne sig, saa at jeg ikke seer dem mere«. Rumpf hørte disse Ord i et Sideværelse, faldt af Forfærdelse i Afmagt og maatte bæres til sin Bolig. Keiserens Uvillie var ikke at formilde, og begge de hidtil saa mægtige Ministre mistede deres Stilling og reiste bort fra Hoffet. Geheimeraaden Barvitius forblev derimod i flere Aar i en indflydelsesrig Stilling.[2]

Efter saaledes at have lært Keiser Rudolf at kjende som han var ved den Tid, da Tyge Brahe kom til Prag, og saaledes som han blev kort efter, vende vi atter tilbage til vor Fortælling.

Førend Tyge Brahe havde Audients hos Keiseren, havde han en længere Samtale, først med Barvitius og senere med Rumpf, der begge ønskede ham velkommen og forsikkrede ham om Keiserens Bevaagenhed. Rumpf yttrede bl. A., at han og Andre fandt det meget forunderligt, at Kongen af Danmark havde villet lade Brahe reise bort fra sit Fædreland, og de meente, at dette vel maatte tilskrives Kongens unge Alder, i hvilken han maaskee lagde mere Vind paa Krigskunsten end paa Videnskaben. Men Brahe undskyldte Kongen og sagde, at denne var en retskaffen og begavet Fyrste, der vistnok, hvis Alt var blevet ham rigtigt forestillet af hans Raadgivere, ikke mindre end hans ophøiede Fader vilde have sørget for det astronomiske Studiums Fremme i sit Rige, og han tilføiede, at hans egen Bortfjernelse fra Fædrelandet vel var skeet efter Forsynets Villie, for

at den astronomiske Videnskab paa denne Maade kunde blive videre udbredt.

Ved den kort efter paafølgende Audients blev Tyge Brahe af Barvitius ledsaget til Keiseren, der modtog ham meget naadigt, rakte ham Haanden og underholdt sig længe med ham paa Latin. Keiseren lovede saavel at forsyne ham rigeligt med Midler til at fortsætte sin Virksomhed som at sørge for hans Familie, og han anmodede ham om, saasnart som muligt, at lade saavel Familien som de store i Danmark efterladte Instrumenter afhente til Bøhmen. Tyge Brahe omtalte, at han havde medbragt tre Bøger, som vare bestemte til Keiseren, og da denne ønskede at erholde dem, gik Brahe ud i Forværelset, for at modtage dem af sin Søn Tyge, som han her havde ladet vente med dem; derpaa leverede han dem i Keiserens egne Hænder og angav i Korthed Indholdet af enhver af dem, og Barvitius fortalte senere, at Keiseren ofte læste i dem til langt ud paa Natten.[3]

Angaaende den Gage, der af Keiseren blev tillagt Tyge Brahe, skrev han kort efter Følgende i et Brev til Anders Sørensen Vedel: »Siden blev handlet med mig om min aarlige Gage, som jeg overlod Keiseren selv at bestemme; han tilstod mig da 3000 Gylden i faste Indtægter, foruden adskillige uvisse Accidentser, der beløb sig til nogle Tusind; Nogle af Raadet vare vel derimod, og anførte, at der var Ingen ved Hoffet, ei engang blandt Grever og Baroner, som havde tjent længe, der havde saa meget aarlig. Dog, da Keiseren paastod, at det skulde saaledes være, og da hverken Hovmesteren Hr. Rumphius eller Hofmarskallen Hr. Trautson eller Nogen af de Fornemste raadede derfra, blev det saaledes bestemt og mig strax udbetalt 2000 Gylden til et Ærestegn. Ja, Keiseren forundte mig endog, at min Gage skulde tage sin Begyndelse fra den Tid, da jeg først blev

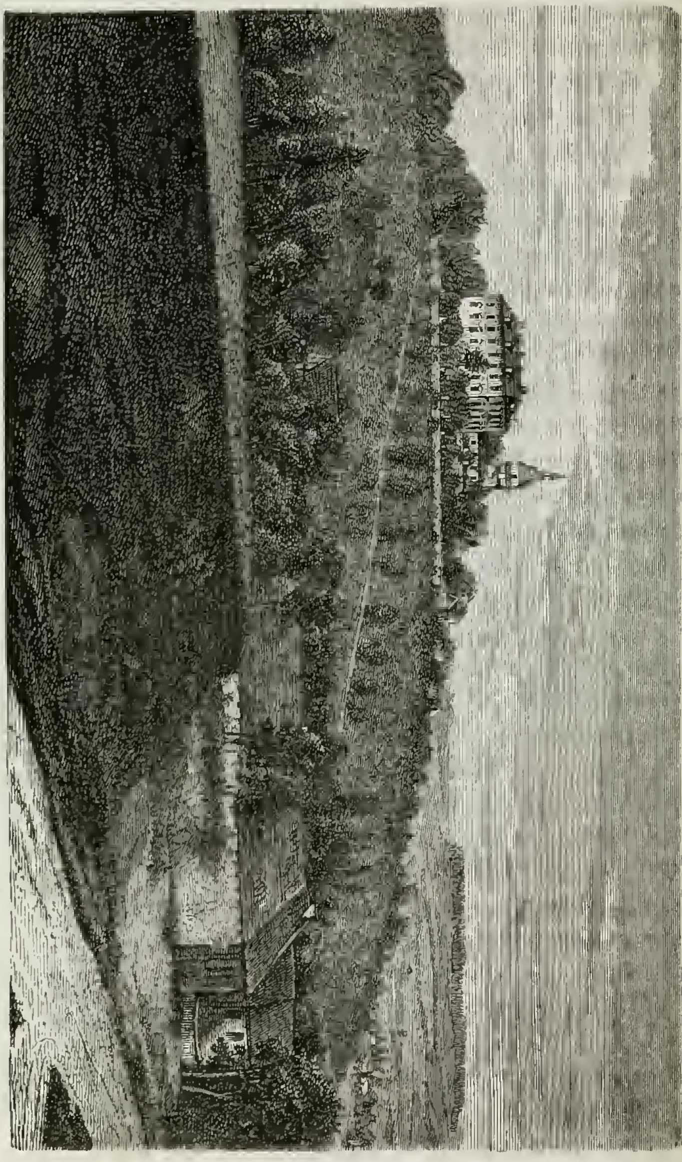
kaldet, endskjondt jeg ikke kom for, efterdi jeg siden den Tid ikke havde villet antage nogen anden Herre. Desuden lovede Keiseren mig af fri Villie et Len, som skulde være arveligt for mig og Mine, saasnart noget blev ledigt under hans Herredomme, for at min Familie saaledes kunde være forsynet efter mig.« — Den aarlige Gage af 3000 Gylden, som saaledes var bleven bestemt for Tyge Brahe, blev ham tilstaaet fra 1. Mai 1599 at regne, og senere blev der givet ham Tilbud om mere, hvis han maatte behove det.[4]

Han begyndte nu at indrette sig i Curtiuses Huus og at udpakke sine Instrumenter, og Keiseren, der undertiden indfandt sig, betragtede disse med megen Glæde og anmodede Tyge Brahe om, at lade de storre, i Danmark efterladte Instrumenter afhente snarest muligt. Paa et dertil bekvemt Sted lod han et Observatorium indrette; et Fodstykke, bestemt til at opstille Instrumenter paa, blev indrettet og paa sine fire Sider prydet med malede Fremstillinger, nemlig: Kong Alfons, og under ham siddende Ptolemæus og Albategnius; Keiser Carl den Femte, og under ham Kopernikus og Apianus; Keiser Rudolf den Anden, og under ham Tyge Brahe, siddende alene ved et Bord med Blikket henvendt paa Keiseren; Kong Frederik den Anden af Danmark og under ham Slottet Uraniborg. Under det sidste Billede var et kort, latinsk Vers anbragt. Et Laboratorium skal ligeledes være blevet indrettet her.[5]

Men det varede dog ikke længe inden Tyge Brahe begyndte at fole sig utilfreds med Opholdet i Prag. Et Sagn fortæller, at det var en Følge af den vedvarende Ringen, hvormed Munkene i et nærliggende Kapucinerkloster forkyndte deres natlige Andagt; men dette Sagn fortjener vistnok ikke synderlig Tiltro. I Breve til sine Venner taler Tyge Brahe ikke derom; men derimod bemærker

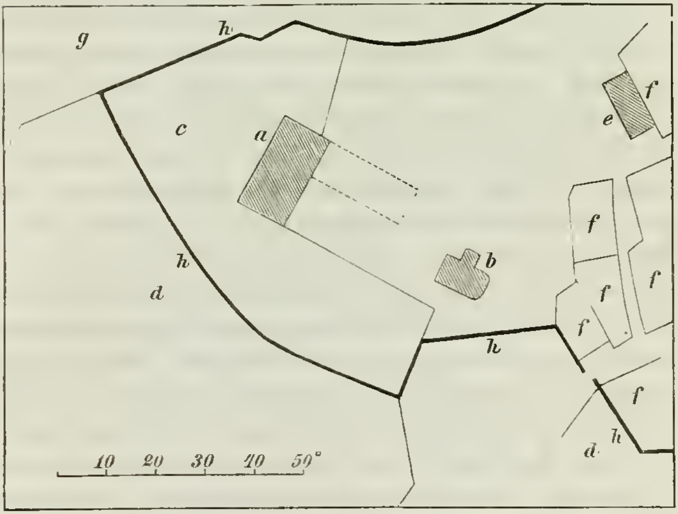
han, at han ikke ønskede at Curtiuses Enke skulde flytte for hans Skyld, at han navnlig paa Grund af de mange Besøg ikke i Prag kunde nyde den Ro, som han behøvede, og at der ved Curtiuses Huus rigtignok fandtes et Taarn, men at det neppe var stort nok til, at han der kunde opstille et af sine Instrumenter og langt mindre dem alle. Keiseren gav ham da Valget imellem tre Slotte i Prags Omegn, nemlig Lyssa, Brandeis og Benátky, og efter at han var bleven fort omkring til dem alle for at besee dem, valgte han det sidstnævnte, der ligger omtrent 5 Miil Nordost for Prag. Hertil flyttede han nu kort efter, og paa Reisen hertil skrev han den 20. August (ny Stiil) fra Brandeis et Brev til Longomontan, hvori han bl. A. fortalte, at en Capitain fra Brandeis den samme eller den følgende Dag skulde føre ham med alle sine Sager til Benátky, hvor han da ventede at forblive indtil han fik det Len, som Keiseren havde lovet ham. Han tilfoiede, at Keiseren ligeledes havde lovet ham et Huus i Prag, hvor han kunde boe saa ofte han kom dertil. Om sit nye Opholdssted skriver han: »Benátky ligger paa et høit Sted, hvor der haves en fri Horizont til alle Sider, prægtige og bekvemme Bygninger; strax derved ligger en lille Stad ved Floden Iser, som falder i Elben; det er 5 Miil fra Prag, Veien dertil er jevn, saa det er kun 6 Timers Reise.« — Dette Brev er, som bemærket, dateret efter den nye Stiil. Denne var nemlig allerede tidligere bleven indført i Bohmen, og efter Tyge Brahes Ankomst hertil begyndte han ogsaa at benytte den. [6]

Slottet Benátky eller Benatek ligger tætved Byen Nové Benátky eller Neu Benatek, omtrent 5 Miil Nordost for Prag, paa hoire Side af Floden Iser (Jizera), omtrent midtveis imellem denne Flods Udlob i Elben og Staden Mladý Boleslav eller Jung Bunzlau. Benatek er Slottets og Byens tydske Navn; paa Bøhmisk

Slottet Benátky i Böhmen.

hedde de Benátky, hvilket ogsaa er det bøhmiske Navn paa Byen Venedig; men i Bøhmen findes mange Steder, især Landsbyer, der have det samme Navn, og dette er meget naturligt, da Ordet Benátky betyder Sumpe. Ved Iserflodens venstre Bred, der er lav og sumpet, ligger Landsbyen eller Flekken Staré Benátky

Grundtegning af Slottet Benátky med Omgivelser. A. 1600.

a. Det gamle Slot.
b. Marie-Kirken.
c. Slotshave.
d. Viinbjerge.
e. Herskab. Stald.
f. Privatboliger.
g. Buskads paa den nordvestl. Bjergskraaning.
h. Stadmuur.

eller Alt-Benatek, men herfra er Navnet blevet overført til Nové Benátky (Neu-B.) der ligger ligeoverfor, paa den modsatte Flodbred. Den sidstnævnte By ligger paa en betydelig Bjerghøide, og Slottet ligger endnu høiere, saa at man herfra har en til alle Sider fri og viid Udsigt over de to nævnte Byer og den smukke

Omegn. — Den Bygning, som Tyge Brahe beboede og som endnu staaer, er temmelig stor og hoi, og dens Længderetning gaaer omtrent i N.N.O. og S.S.V., men Slottet er senere forandret og udvidet betydeligt, saa at den nu kun udgjør dets vestlige Sidefloi. Paa den sydvestlige Skraaning af den Bjerghoide, paa hvilken Slottet ligger, findes frodige Viinhaver, og saaledes var det ogsaa i Tyge Brahes Tid. Men medens den høire Flodbred er bjergfuld, er den venstre derimod flad og jevn; her findes frugtbart Agerland og vidtstrakte Enge, hvilke sidste undertiden ganske oversvømmes af den hurtigt flydende Iser, saa at Benátky bliver ligesom omgivet af en Sø, og man antager, at det nærmest er denne Omstændighed, der har foranlediget de ældre Bøhmere til at kalde Stedet Venetia Bohemorum, hvorimod Tyge Brahe meente, at det kaldes saaledes paa Grund af sin smukke Beliggenhed. Omtrent en Miil Syd for Benátky ligger Landsbyen Girsitz (udt. Jirsitz), og paa et lille Slot, som laae her, opholdt Tyge Brahe sig en kort Tid i Slutningen af Aaret 1599, da Pesten havde fordrevet ham fra Benátky.[7]

Saasnart Tyge Brahe i August 1599 var ankommen til Benátky, skrev han et latinsk Vers, hvori han udtalte sin Glæde over at have fundet et nyt Fædreland i Stedet for det, der utaknemmeligt havde bortstødt ham. Her lod han nu ogsaa paa Keiserens Bekostning indrette et Observatorium og et Laboratorium, og over Indgangene anbragtes latinske Vers. Endvidere lod han her indrette Værelser for endeel Medhjælpere, da han, foruden dem, han for Tiden havde hos sig, ventede nogle flere.

Omtrent ved denne Tid lod Tyge Brahe ogsaa sin Familie hente hertil, og i Slutningen af September sendte han sin Søn Tyge tilligemed Claus Mule til Danmark, for at afhente de paa Hveen efterladte større Instrumenter. Han var derfor nu beskjæftiget med at skrive

endeel Breve, som Sønnen skulde bringe til Slægtninge og Venner samt til forskjellige indflydelsesrige Personer i Danmark. Saaledes veed man, at Tyge Brahe skrev til Hovmesteren, for at anmode denne om at understotte de Reisendes Formaal; endvidere skrev han til Vedel og til Longomontan. Et langt Brev, som han den 9. September havde skrevet til Holger Rosenkrands, er vel ogsaa kommet med ved denne Leilighed, ligesom han vistnok heller ikke forsømte at skrive til sin Søster Sofie. Fra Datteren Magdalene medfulgte et Brev til Fru Mette Kotte, gift med Borgemesteren i Odense, Hans Mule til Nislevgaard. Keiseren havde selv skrevet til Magistraten i Magdeborg og Hamborg og befalet Johan Barvitius at skrive til den danske Rigsraad Henrik Rammel, for at bede denne drage Omsorg for, at de Reisendes Ærinde snarest kunde blive besørget. Den 29. September skrev Tyge Brahe i samme Anledning til Borgemestre og Raad i Hamborg.[8]

Til Anders Sørensen Vedel skrev Tyge Brahe et langt Brev den 18. September. Han giver i dette Brev udførlig Underretning om Grunden til hans Bortreise fra Danmark, om Modtagelsen hos Keiseren osv., og han opfordrer Vedel til at gjøre et Uddrag heraf og indføre det i sin danske Historie, saa at det, selv om det ikke blev trykt, dog kunde opbevares for at tjene til Efterkommernes Underretning. Vedel var iøvrigt omtrent paa samme Tid som Tyge Brahe falden i Unaade hos Regeringen, og en Slags Opreisning, som var bleven givet ham, har neppe havt synderlig Betydning. Han havde mistet sit Historieskriverembede, der var blevet givet Niels Krag, og til denne havde han endog maattet udlevere den største Deel af sine historiske Samlinger. Men han vedblev ligefuldt at forøge hvad han havde tilbage og at arbeide paa historiske Skrifter, og dette var

ikke ubekjendt for Tyge Brahe. I det nævnte Brev findes nu ogsaa en Bemærkning om Niels Krag, der var bleven Vedels Efterfølger. Førend Tyge Brahe forlod Danmark havde Krag nemlig engang sagt til ham: »Uraniborgs Ungdom og Blomstring vil jeg kunne beskrive, og jeg onsker mig til Lykke med, at der er sat mig den Grændse, at jeg ikke vil komme til at beskrive dets Alderdom og Affældighed« Men, som man seer, kunde disse Ord have en dobbelt Betydning; de kunde ansees for et Forbud paa Tyge Brahes Fald, men de kunde ogsaa tages for en simpel Bemærkning om, at Krag skulde slutte sin Historie med Frederik den Andens Død. I Brevet til Vedel omtaler Tyge Brahe, at Krag havde givet dem den sidstnævnte Forklaring, men Brahe havde ialfald ogsaa forstaaet den første.[9]

I et langt Brev, som Tyge Brahe ved samme Leilighed sendte med til Longomontan, anmoder han denne om at være hans Son og Claus Mule behjælpelig med Hensyn til Indpakningen af de store Instrumenter, samt om at følge med til Bøhmen, for atter at deeltage i de astronomiske Arbeider. Han fortæller, at han blandt Andre ventede den forhen nævnte Johannes Møller, David Fabricius fra Ost-Friesland, samt et Par Studenter fra Wittenberg, der selv ved Melchior Jostelius havde tilkjendegivet deres Ønske om at komme til ham. Ligeledes omtaler han, at Ditmarskeren Raimarus Ursus atter, skjondt ikke paa den smukkeste Maade, havde mindet om sin Tilværelse. Efter at nemlig første Bind af Tyge Brahes Brevsamling var udkommet og Ursus heri havde læst hvad Tyge Brahe og Rothmann havde skrevet om ham, var han blevet yderst forbittret paa dem begge og havde besluttet at hevne sig. I Prag, hvor han imidlertid var bleven Professor i Mathematik, lod han derfor (1597) et Skrift trykke, som han kaldte:

»Om astronomiske Hypotheser«. I dette Skrift, der er fuldt af Uartigheder imod Tyge Brahe, udgav han paany den tychoniske Hypothese om Verdenssystemet for sin egen Opfindelse, og beskyldte Tyge Brahe for at have stjaalet den fra ham, da han for endeel Aar siden var paa Hveen tilligemed Erik Lange. Ursus fortæller bl. A. at Brahe engang under hiint Besøg affærdigede ham med den Bemærkning: »De tydske Karle ere allesammen halvgale«, hvilken Bemærkning han dog paa Grund af sin Ukyndighed i det danske Sprog skriver saaledes: »Den tyske Karle er allsammell all gall«. Men triumferende tilføier han: »Jam non sum Jerix Dreng, sed Imperatoris Rudolphi II Mathematicus«, hvilket skal sige: »Nu er jeg ikke længer Eriks Dreng, men Keiser Rudolf den Andens Mathematiker«. Efter at dette Skrift var udkommet, kalder Tyge Brahe i Reglen dets Forfatter: »hiint bjørneagtige ditmarsiske Bæst« (Ursina ista et Dithmarsica bestia), og hans tidligere Formodning om, at Ursus ikke vilde oppebie hans Ankomst til Prag, havde, som vi vide, viist sig ganske rigtig. Heller ikke Rothmann var bleven forglemt af Ursus. Tyge Brahe havde i længere Tid anseet ham for død; men han var nu kommen til Kundskab om, at Rygtet om hans Død var usandt og kun udspredt af Ursus, der endog havde tilføiet, at Rothmann var død af en uhøvisk Sygdom. Men kort førend Tyge Brahe skrev det sidstnævnte Brev til Longomontan var han til sin store Glæde bleven overbeviist om, at Rothmann endnu levede og befandt sig i bedste Velgaaende, og han havde derfor heller ikke forsømt at indbyde ham til sig.[10]

Rothmann er dog neppe kommen til Bøhmen; derimod fulgte Longomontan Indbydelsen. Men den berømteste iblandt Tyge Brahes mange Medhjælpere og Disciple er dog uden Sammenligning Johannes Kepler,

som kom til ham ikke længe efter denne Tid, og som vi her maa omtale udførligere.

Johannes Keplers Fader Henrik Kepler, en Søn af Borgemesteren i Weilderstadt i Würtemberg, var af en heftig, krigs- og eventyrlysten Natur, og han havde ikke faaet nogen god Opdragelse, hvorved denne kunde dæmpes. Han blev den 15. Mai 1571 gift med Karen Gyldenmann, der bragte ham en betydelig Formue, men hvis Opdragelse havde været lige saa mangelfuld som hans egen. Hun var heller ikke af nogen blid Karakteer, og dette var vistnok for en stor Deel Grunden til, at Manden kort efter at Johannes Kepler, det ældste af disse Ægtefolks 7 Born, var født, forlod Hjemmet og gik til Nederlandene med de Tropper, som bleve hvervede til Hertugen af Albas Armee, hvor han, skjøndt Protestant, fægtede imod sine egne Troesfæller. Hans Kone opsøgte ham kort efter i Felten, idet hun overlod sit Barn til sine Forældres Omsorg, og i Aaret 1575 kom Henrik Kepler og Konen tilbage til Würtemberg. Senere mistede Henrik Kepler næsten hele sin Formue ved at gaae i Caution for en Anden, og forpagtede derpaa en Kro i den lille By Elmendingen. Men 1589 gik han atter i fremmed Krigstjeneste, og døde kort efter ved Tilbagekomsten derfra.

Johannes Kepler er født i Weilderstadt i Würtemberg den 27. December 1571. Han var et Syvmaanedersbarn og rimeligviis som Følge deraf sygelig og svag, især i sine yngre Aar. Samtidigt med at han besøgte Latinskolen, først i Leonberg og senere i Elmendingen, maatte han ofte deeltage i landligt Arbeide, og det sidste vedvarede idetmindste indtil 1582, da Forældrene endelig bestemte ham til Studering, vel nærmest fordi han ikke havde Legemskræfter nok til at blive Landmand eller Haandværker. Efter at han havde nydt

den forelobige fornodne Underviisning i Klosterskolerne i Adelberg og Maulbronn, fremstillede han sig i Aaret 1589 til Optagelse ved Universitetet i Tübingen. Af de herværende Lærere var det navnlig den mathematiske Professor Michael Mæstlin, som udøvede den meest afgjørende Indflydelse paa Kepler, der i ham fandt baade en talentfuld Lærer og en trofast Ven. Skjøndt Mæstlin i sine astronomiske Skrifter og Foredrag udtrykte sig som om han betragtede Jorden som stillestaaende, er der dog ingen Tvivl om, at han kun gjorde det af Forsigtighed, men i Virkeligheden ansaae det kopernikanske Verdenssystem for det rigtige. Han skal endog paa en Reise til Italien have bragt Galilæi til at antage det, og vandt ogsaa snart Kepler for sin Mening. Imellem Kepler og Mæstlin herskede stedse den største gjensidige Agtelse og Kjærlighed.

Efter en toaarig Forberedelse blev Kepler Magister (1591) og skulde nu i Løbet af tre Aar søge at erholde Doctorgraden i Theologien. Men endnu inden det tredie Aar var tilende, blev der et mathematisk Professorat ledigt ved det protestantiske Gymnasium i Gratz, og Kepler besluttede at søge det. De protestantiske Menigheder i Steiermark, saavelsom i Krain, Kärnthen og Øvre-Østerrig stode i levende Samkvem med Tübingen og pleiede at henvende sig her for at faae ledige Lærer- og geistlige Embeder besatte, og Venner og Fjender forenede sig for at forskaffe Kepler den ledige Plads. Det var nemlig bekjendt, at Kepler helst tænkte selvstændigt over Religionssager, og at den hellige Skrift efter hans Overbeviisning ikke kunde komme i Betragtning ved Afgjørelsen af fysiske og astronomiske Spørgsmaal, da dens Formaal var et ganske andet. — De, der tvivlede paa, at Kepler var tilstrækkelig orthodox, saae gjerne at han fik et ikke geistligt Embede i et andet Land, og hans

Venner, der kjendte hans store Talent for Mathematiken og Astronomien, maatte med Glæde gribe en Leilighed til at faae ham anbragt i en for ham passende Virksomhed. I Januar 1594 blev Kepler foreslaaet til den ledige Plads, han selv syntes om den, og allerede i Februar blev han udnævnt. Af Hertugen af Würtemberg fik han med Lethed den fornødne Tilladelse til at modtage Pladsen. Hans aarlige Løn som »Landskabsmathematiker« var kun 150 Gylden, foruden en særlig Godtgjørelse, som han fik for at skrive de steiermarkske Kalendere. Disse Kalendere bleve indrettede efter den nye Stiil, som allerede siden 1583 havde været indført i Steiermark, men som man iøvrigt i lang Tid modsatte sig i de protestantiske Lande, »da man hellere vilde være i Uovereensstemmelse med Solen end i Overeensstemmelse med Paven«. Kepler var meget tilfreds med, at han skulde indrette sine Kalendere efter den nye Stiil; men derimod havde han vistnok helst udeladt de astrologiske Prognostica, som han maatte tilføie. Han erklærer nemlig selv, at disse nødvendigviis maatte være upaalidelige; men af en Hændelse kom Forudsigelserne i hans første Prognosticon til at stemme nogenlunde overeens med Begivenhederne, og dette forskaffede den unge Mathematiker stor Anseelse hos adskillige indflydelsesrige Personer.

Men Kepler tænkte paa vigtigere Ting. Allerede i Tübingen havde han begyndt at tænke alvorligt over Verdenssystemets Ordning. Hermed vedblev han efter at han var kommen til Gratz, og efter at have gjort en stor Mængde frugtesløse Forsøg opdagede han endelig en mærkværdig Relation imellem de 5 Planeters Afstand fra Solen og de 5 regulære geometriske Legemer. Denne Keplers formeentlige Opdagelse passede virkelig nogenlunde til Forholdene imellem Planeternes Afstande, saa-

ledes som de vare bestemte af Kopernikus; Kepler antog, at Afvigelserne kun hidrørte fra Observationsfeil, og han var henrykt over hvad han havde opdaget. Omtrent ved samme Tid forsogte han at finde en Relation imellem Planeternes Omlobstider og deres Afstande fra Solen, og skjøndt han ikke var heldig heri, er det dog meget betegnende, at Tanken om Tilstedeværelsen af en saadan Relation allerede nu var bleven vakt hos ham. — Disse mange Undersøgelser, der tydeligt nok viste Keplers Talent, nedlagde han i et anseeligt Værk, som han kaldte »Mysterium Cosmographicum« (Om Verdensbygningens Hemmelighed) og forelagde Manuskriptet for det akademiske Senat i Tübingen, for at faae det trykt. Senatet forlangte Mæstlins Erklæring over det, og denne blev meget gunstig. Men nu blev der af de orthodoxe Theologer reist adskillige Vanskeligheder, og disse kunde let have havt betænkelige Følger, hvis ikke Kepler i Forveien havde sikkret sig Fyrstens Gunst. De bleve dog lykkeligt overvundne, og Skriftet udkom i Tübingen 1596, forsynet med en Fortale og et Tillæg af Mæstlin. Dette Værk blev nu sendt omkring til forskjellige Astronomer, og deriblandt ogsaa til Tyge Brahe, og det vakte overalt megen Opmærksomhed.

Noget efter Ankomsten til Gratz eller omtrent samtidigt dermed tænkte Kepler paa at gifte sig. Hans Valg faldt paa Barbara Müller von Mühleck, der, skjondt hun kun var 22 Aar gammel, dog allerede var Enke for anden Gang. Hun var af adelig Stand, og hendes Slægtninge fordrede som Betingelse for Giftermaalet, at Kepler ogsaa skulde bevise sit Adelskab; dette blev opfyldt, og Brylluppet fandt Sted den 27. April 1597.

Keplers Embedsindtægter vare kun smaae; men hans Kone havde Jordegods og Formue, og han tilbragte nu med hende en lykkelig Tid, deels i Gratz og deels

paa det lille Slot Mühleck, der laae omtrent $1\frac{3}{4}$ Miil fra Byen i romantiske Omgivelser. Han haabede nu for Fremtiden at kunne forblive i sin Stilling og hengive sig til videnskabelige Undersøgelser, hvis blot ingen offentlig eller privat Ulykke gjorde nogen Forstyrrelse.

Men kun altfor snart begyndte et Uveir at trække op. Paa den Tid, da Kepler tiltraadte sin Plads ved den evangeliske Stiftsskole i Gratz, var den protestantiske Troesbekjendelse om ikke just »herskende« Religion, saa dog den meest udbredte i hele Steiermark. Det var især Adelen, der havde antaget den nye Lære og bidrog til at udbrede den; men derimod holdt Fyrstehuset fast ved den katholske Kirke. Erkehertug Ferdinand, der naaede Myndighedsalderen 1588, var bleven opdraget af Jesuiterne i Ingolstadt, og disse havde indprentet ham Had til den protestantiske Lære, saa at han besluttede at udrydde den i sine Lande. Først foretog han dog en Reise til Loretto og lovede der den hellige Jomfru, at han, selv med Livsfare, vilde afskaffe »Secterne« og deres Lære i Steiermark, Kärnthen og Krain; derpaa besøgte han Rom og modtog i Ferrara Pave Clemens den Ottendes Velsignelse. Imedens han endnu var i Italien, udbredtes der i hans Arvelande foruroligende Rygter imellem Protestanterne, og hvad man befrygtede, indtraf ogsaa. Fyrsten var neppe kommen tilbage før det (den 24. September 1598) blev befalet alle Kirke- og Skoleembedsmænd i Gratz og Judenburg at ophøre med deres Virksomhed og under Dodsstraf at forlade hans Arvelande inden 8 Dage, og da de ikke hurtigt nok begyndte at træffe Forberedelser til Afreisen, udstedte Fyrsten den 27. September et nyt Dekret i en skarpere Tone, og lod det bekjendtgjøre den næste Formiddag. Ifølge dette skulde alle Prædikanter og Lærere allerede den 28. inden Solens Nedgang forlade Byen og dens Enemærker og

inden 8 Dage rømme Fyrstens Lande. Den 28. September droge derfor samtlige Præster og Lærere bort fra Gratz, hvor dog endnu deres Familier forbleve hos Venner og Troesfæller. De Fordrevne fandt Tilflugt i Ungarn og Kroatien, over hvilke Lande Keiseren herskede.

Iblandt de Fordrevne var ogsaa Kepler; men efter at han havde tilbragt en Maaneds Tid i Ungarn, blev han kaldt tilbage, da der med ham skulde gjøres en Undtagelse. Dette skyldtes Jesuiterne, der havde stor Indflydelse hos den af dem opdragne Fyrste, og iblandt hvilke der fandtes mange lærde Mænd og selv udmærkede Astronomer. Kepler stod allerede i personligt og skriftligt Samkvem med flere af dem; de satte overordentlig stor Priis paa hans Kundskaber og Dygtighed, som de gjerne vilde føre sig til Nytte, og de haabede at faae ham til at antage den katholske Tro, naar de gave ham Udsigt til at kunne offre hele sin Tid paa Astronomien. Allerede et Aars Tid for Forfølgelsen mod Protestanterne udbrød, havde Kepler begyndt at korrespondere med Johan Georg Herwart von Hohenburg, der var en ivrig Jesuit og øverste Kansler og senere Hofraad hos Hertugen af Baiern. Herwart havde nemlig ved en anden Jesuit, som foredrog Mathematik ved Jesuitercollegiet i Gratz, henvendt sig til Kepler for at erholde Oplysninger med Hensyn til nogle kronologiske Undersøgelser. Kepler arbeidede meget for at opfylde Herwarts Ønske; han meddeelte ham udførlige Oplysninger, ikke blot om sine Studier, men ogsaa om sine religiøse Anskuelser, og han tilstod oprigtigt, at han holdt fast ved den augsburgske Confession og paa ingen Maade var at formaae til at forlade den. Saaledes udtalte Kepler sig til Herwart, skjondt han meget godt kjendte dennes Forhold til Jesuiterordenen, og ligeoverfor Erkehertug Ferdinands jesuitiske Raadgivere har han

vistnok været lige saa oprigtig. Følgen heraf blev, at Jesuiterne, efterhaanden som Modreformationen skred frem i Steiermark, unddrog Kepler deres Beskyttelse, og tilsidst blev det ham paalagt, inden 45 Dage at sælge eller bortforpagte sin Hustrues Godser og med sin Familie at drage ud af Landet. Han valgte at bortforpagte Godserne, men fik kun en ubetydelig Afgift.

Det gjaldt altsaa om at finde et andet Opholdssted, og Kepler henvendte sig derfor til Mæstlin, for om muligt ved hans Hjælp at faae en Ansættelse i Tübingen; men Mæstlin opsatte i lang Tid at svare, da han ikke var i Stand til at give Kepler noget Haab. Keplers religiøse Selvstændighed havde nemlig allerede forhen vakt Betænkeligheder hos de würtembergske Lærde; men hertil kom endnu, at en Kreds af besvogrede og beslægtede Familier havde bemægtiget sig de vigtigste Lærerembeder i Würtemberg, saa at det var saagodtsom umuligt for den, der stod udenfor denne Kreds, at faae Indpas.

Men netop medens Mæstlin opsatte at sende sin kjære Discipel disse lidet glædelige Oplysninger, indtraadte et Vendepunkt, der blev af indgribende Betydning baade for Kepler og for Videnskaben, og det var denne Gang hans ovennævnte Værk Mysterium cosmographicum der bevirkede det. Dette Værk havde han, som forhen bemærket, sendt til forskjellige Astronomer og deriblandt ogsaa til Tyge Brahe. Denne skrev fra Wandesborg den 1. April (gl. St.) 1598 til Kepler, at han for længere Tid siden havde erholdt hans Værk og læst det med megen Interesse. Han beundrede Keplers Skarpsindighed og blomstrende Stiil; men han var mindre tilfreds med, at Kepler havde lagt det kopernikanske System til Grund, og bad ham nu afpasse noget lignende for hans eget, der ikke var meget forskjelligt fra det kopernikanske. (Her tilføiede Kepler i Margenen: »En-

hver elsker sit eget«). I samme Skrivelse omtaler Tyge Brahe med en vis Selvfølelse, at han haaber paa Astronomiens Restauration ved Hjælp af den Skat af femogtredive Aars Observationer, som han havde tilveiebragt, og hvoraf navnlig de for de sidste 25 Aar vare udførte med stor Omhyggelighed. — Men Tyge Brahe havde ogsaa af det oversendte Ungdomsværk erkjendt, at Kepler var en talentfuld Mand, som han kunde have stor Nytte af, og han ønskede derfor, at Kepler vilde besøge ham, saa at de i en fortrolig Samtale kunde udvexle deres Meninger. Efter at Tyge Brahe var bleven ansat hos Keiseren, opfordrede han atter, den 9. December 1599, indstændigt Kepler om at komme til sig, og ønskede, at han ikke vilde komme blot tvungen af ugunstige Forhold, men af fri Villie og af Kjærlighed til Videnskaben; hos ham skulde han ialfald finde en Ven, der var villig til at staae ham bi med Raad og Daad. Hos Tyge Brahe vidste Kepler at han vilde finde gode Observationer og gode Instrumenter, begge Dele i langt høiere Grad end de kunde findes noget andet Sted, og Ingen kunde sætte større Priis paa disse to Ting end han. Allerede i October 1599, da han endnu intet Svar havde faaet fra Tübingen, havde han derfor besluttet at forlade Steiermark, for at begive sig til Tyge Brahe og søge Ansættelse hos Keiseren. Den 6. Januar 1600, endnu førend han havde faaet Tyge Brahes gjentagne Indbydelse af 9. December 1599, begav han sig paa Reisen til Prag. Han selv og Tyge Brahes Brev krydsede hinanden; begge de to Mænd længtes efter at nærme sig hinanden.

I Januar 1600 ankom Kepler til Prag, og den 4. Februar til Benátky. Han blev venligt modtaget af Tyge Brahe; men Glæden over Udsigten til at kunne benytte dennes Observationer og Instrumenter gav snart

Plads for en bitter Skuffelse, saasnart han ret lærte Forholdene at kjende. Keiserens fortvivlede Finantsvæsen og astrologiske Drømmerier og Tyge Brahes ikke altid behagelige Væsen satte ham i en bitter Stemning, og i denne skrev han til Mæstlin: »Jeg har fundet Alting usikkert her. Tycho er en Mand, med hvem Ingen kan leve uden at udsætte sig for de største Fornærmelser. Lønnen er glimrende, men man kan neppe udpine det Halve deraf. Jeg har tænkt paa at lægge mig efter Medicinen; maaskee I da ville give mig en lille Ansættelse.«

Kepler forblev nu indtil videre paa Benátky hos Tyge Brahe, for at deeltage i dennes Arbeider og for at gjøre nærmere Aftale med ham. Den 5. April underskrev han en Forpligtelse til at hemmeligholde de Observationer, han maatte faae at see, og det blev bestemt, at han navnlig skulde deeltage i Udarbeidelsen af en Række nye Planettavler, der til Ære for Keiser Rudolf skulde kaldes de Rudolfinske Tavler (Tabulae Rudolphinae). Af Keiseren skulde han have 100 Gylden aarligt, saafremt de Steiermarkske Stænder paa Keiserens Anbefaling vilde tillade ham i 2 Aar at være fraværende fra sit Professorat i Gratz og dog vedblive at modtage sin Løn derfra. Men inden denne Sag kunde blive afgjort, maatte Kepler, efter et Ophold af 3 til 4 Maaneder paa Benátky, i private Anliggender begive sig tilbage til Gratz, hvor han havde efterladt sin Familie. Her kunde han dog ikke forblive ret længe, og da han endnu intet Svar fik fra Tübingen, begav han sig i October 1600 med sin Familie og sine Eiendele paa Reisen til Prag. Endnu havde han dog ikke aldeles opgivet Haabet om at blive ansat i sit Fædreland, og han lod derfor indtil videre sin Familie og sit Bohave forblive i Linz, hvor Veien til Bøhmen skiller sig fra Veien til

Würtemberg. Men underveis blev han angreben af Trediedagsfeberen, og lidende af denne kom han til Prag, hvor han faa Dage efter modtog Breve fra Steiermark, som meldte, at man havde ophævet hans »Pension« og ikke kunde tage noget Hensyn til Keiserens Anbefaling. Syg som han var og yderligere nedbøiet ved denne Efterretning skrev han nu allerede i October Maaned 1600 til Tyge Brahe: »For ikke at forsømme Noget imod Keiseren og Eders Exc. gik jeg til min egen Skade til Prag og ventede her paa uvis Besked. Vor Contrakt, i hvilken jeg lovede i to Aar at understøtte Eders Excell. i Deres astronomiske Arbeide, hvis Fuldendelse hele Europa ønsker, grundede sig fortrinsviis paa, at jeg skulde beholde min steiermarkske Besolding, men da Provindsen har nægtet mig denne, er Contrakten dermed ophævet. Jeg erkjender nu kun Hertugen af Würtemberg for min Herre, og er overbeviist om, at denne Fyrste ikke vil undlade at sorge for dem, der som Fordrevne komme til ham, især naar de ere Elever af Landets Høiskole. Jeg vil søge hans Tilladelse til at gaae til Tübingen eller et andet tydsk Universitet. Løbebanen ved det keiserlige Hof er vistnok mere glimrende, men af Mangel paa Formue kan jeg ikke leve her. Jeg har ikke mere, end hvad jeg maaskee behøver til et Ophold af 4 Uger. Inden Forløbet af denne Tid maae vore Underhandlinger være tilende«.

Kort efter at Kepler havde afgivet denne Erklæring fik han imidlertid Breve fra Mæstlin og andre Venner i Würtemberg, der dog kun underrettede ham om, at de ikke formaaede at yde ham Raad eller Hjælp i hans vanskelige Stilling. De havde vistnok gjerne forskaffet ham en Ansættelse i Tübingen; men dette var aldeles umuligt. Nu var Kepler nødsaget til at forblive hos Tyge Brahe, der ogsaa forskaffede ham en beskeden

Ansættelse i Keiserens Tjeneste, og noget efter skrev han bl. A. til Mæstlin: »Jeg kan ikke sige dig hvor melankolsk dit Brev gjorde mig. Jeg veed ikke om jeg nogensinde kommer mig mere. Man frygter for, at min Trediedagsfeber vil gaae over til Tæring. Min Kone er ogsaa syg, og jeg føler ikke mindre for hende end for mig selv. Jeg trænger til Trøst. Dersom der skulde blive nogen Plads ledig ved Eders Universitet, beder jeg dig indstændig om at skaffe mig den. — — Alle de Observationer, jeg gjør paa det keiserlige Observatorium, ere Gjendrivelser af det tychoniske Verdenssystem og Bekræftelser paa det kopernikanske, hvilket lige saa meget glæder mig som det ærgrer Tycho.«

Forholdet imellem Tyge Brahe og Kepler var vistnok i mange Henseender mindre behageligt, og Keplers Hustru bidrog ialfald ikke til at gjøre det bedre. Hun var opdraget i Velstand, og da hun var af adelig Stand, ansaae hun sig for at være lige saa god som Tyge Brahe. Da Kepler engang i sine egne Anliggender var reist til Steiermark, fandt hun det utaaleligt at skulle modtage sine Huusholdningspenge af Tyge Brahe; paa hendes Foranledning skrev Kepler nu til ham og gjorde ham heftige Bebreidelser fordi han ikke havde forsynet hende rigeligt nok under Mandens Fraværelse. Tyge Brahe overdrog imidlertid en af sine Medhjælpere, nemlig Johannes Eriksen, at svare Kepler, da han selv var optaget af andre Beskjæftigelser, og Eriksen gjorde det med saa megen Virkning, at Kepler erkjendte, at han havde gjort et Misgreb og strax var beredt til at gjøre Afbigt derfor. Da nu ogsaa Tyge Brahe var villig til at forglemme denne Sag, blev det gode Forhold forsaavidt gjenoprettet, men fortroligt kunde det aldrig blive, da de to hver for sig udmærkede Mænd i saa mange Henseender vare hinanden aldeles modsatte.[11]

Langt bedre var Forholdet vistnok til Longomontan, der omtrent et Aars Tid var hos Tyge Brahe i Bøhmen og havde en meget væsentlig Deel i Udarbeidelsen af Maanetheorien. Efter at dette Arbeide omtrent var tilende, ønskede Longomontan imidlertid sin Afsked, som Tyge Brahe ogsaa gav ham i August 1600, tilligemed en meget rosende Anbefaling. — Blandt andre af Tyge Brahes Disciple og Medhjælpere i Bøhmen nævnes endnu Melchior Jostelius, Martinus Bacchacius, Simon Marius, Ambrosius Rhodius og flere.[12]

Fra Benátky kom Tyge Brahe vistnok jevnligt til Prag, for at tale med Keiseren og for at besøge de fornemme og lærde Mænd, med hvem han havde stiftet Bekjendtskab. Foruden de allerede omtalte, hørte vistnok ogsaa Hovmesteren Peter Vok, Greve af Rosenberg, og Baron Johan von Hasenburg til hans Omgangskreds. Den sidstnævnte skal have besiddet ikke ubetydelige astronomiske Kundskaber. — En af hans kjæreste Omgangsvenner var dog vistnok Thaddæus Hajecius, men denne mistede han allerede den 1. September 1600.[13]

Til de lærde Mænd, som Tyge Brahe omgikkes i Prag, skal endnu have hørt en lærd Jøde, nemlig ifølge nogle Efterretninger Rabbi Jehuda Løve, Ben Bezalel (Bezalels Søn), og ifølge andre derimod dennes Elev David Gans, Salomons Søn. Det hedder, at David Gans især beskjæftigede sig med Geografi og Astronomi, at han correspønderede med Johan Møller og omgikkes Kepler og Tyge Brahe, og at han for denne sidste gjorde Udtog paa Tydsk af den hebraiske Oversættelse af de alfonsinske Tavler.[14]

Paa Benátky forblev Tyge Brahe omtrent et Aars Tid og fortsatte sine astronomiske Undersøgelser med Understøttelse af Kepler, Longomontan og Andre; men

efterhaanden begyndte han ogsaa her at blive utilfreds med Forholdene. Alt var ham fremmed og ubevant. En Capitain fra Brandeis skulde ifølge Keiserens Befaling forsyne ham med hvad han behøvede; men Forholdet imellem Brahe og Capitainen var mindre godt, og det fortælles, at de gjensidigt anklagede hinanden hos Keiseren. I Aaret 1600 flyttede Tyge Brahe med Keiserens Tilladelse tilbage til Prag, og der blev foreløbig anviist ham Bolig i en Bygning nær ved Keiserens Have. Denne Bygning har maaskee været Keiser Ferdinand den Førstes Lysthuus (det nuværende keiserlige Belvedere), da Tyge Brahe et Par Steder bemærker, at hans Instrumenter i nogen Tid henstode her, for at Keiseren kunde tage dem i Øiesyn. Men her forblev han dog kun indtil Keiseren, efter atter at være kommen tilbage fra Pilsen, endelig kjøbte og overlod ham det Curtiusske Huus som det meest passende for ham. Dette Huus blev nu efterhaanden forandret saaledes som Tyge Brahe ønskede det og saaledes, at han kunde opstille alle sine Instrumenter her. Den 25. Februar 1601 flyttede han iud i dette Huus, og synes nu at have været vel tilfreds med det.

Den flere Gange omtalte Frands Gansneb Tengnagel, der for længere Tid siden var vendt tilbage fra en Reise til Rom, var imidlertid bleven forlovet med Tyge Brahes næstældste Datter Elisabeth, og det blev nu bestemt, at Brylluppet skulde holdes i det Curtiusske Huus, imellem Paaske og Pindse. I denne Anledning sendte Tyge Brahe Indbydelsesbreve til Slægtninge og Venner i Danmark. Til Holger Rosenkrands skrev han saaledes den 4. April et Indbydelsesbrev paa Dansk, og den følgende Dag tilføiede han en længere Skrivelse paa Latin, hvori han bl. A. fortæller, at han ogsaa havde indbudt og ventede sin Søster Sofie. Brylluppet faudt Sted til den bestemte

Tid, men vistnok uden at Holger Rosenkrands eller Sofie Brahe vare tilstede.[15]

Samtidigt med at Tyge Brahe sendte den nævnte Indbydelse til Danmark, sendte han ogsaa, i en ganske anden Anledning, en tydsk Skrivelse til Hertug Ulrik af Meklenborg. Det er forhen omtalt, at Tyge Brahe i Aaret 1597 havde udlaant 10,000 Rigsdaler til Hertugerne Ulrik og Sigismund August i Meklenborg; men efter at han nu havde taget fast Ophold i Bøhmen, ønskede han at faae sine Penge tilbage fra Meklenborg, for at anbringe dem andetsteds. I Overeensstemmelse med Gjældsbeviset havde han ved Mikkelsdagstid 1600 ladet sin Befuldmægtigede i Danmark, Eske Bille, sørge for, at Pengene bleve opsagte til Paaske 1601, hos den meklenborgske Landrentemester Andreas Meyer. Ved en Skrivelse af 10. April 1601 erindrede Tyge Brahe nu Hertug Ulrik herom og tilføiede, at Landrentemesteren havde gjort Vanskeligheder, men at han nødvendigviis maatte have sine Penge, da han havde kjøbt Jordegods i Bøhmen. Af Betalingen til Paaske blev der imidlertid Intet, men derimod blev der givet Haab om, at den kunde finde Sted til St. Hansdag. Dog forsikkrede Landrentemesteren endnu, at han ikke kunde skaffe Penge, og paa Eske Billes Maning undskyldte Hertugen sig ved et Brev af 17. Juni til denne og bad ham have Taalmodighed endnu en kort Tid. Der blev dog atter samtidigt givet Landrentemesteren Befaling til at skaffe Pengene tilveie, og Eske Bille sendte nu til St. Hansdag sin egen Tjener til Doberan for at modtage dem. Denne fik imidlertid endnu ingen Penge, og som Følge heraf skrev Tyge Brahe den 18. Juli 1601 et nyt Paamindelsesbrev. Hertugen svarede derefter, at Pengene havde været tilstede siden St. Hansdag, men at Billes Tjener ikke havde meldt sig paany. I Begyndelsen af August

1601 begav Eske Bille sig derfor til Rostock, for at modtage Pengene; Hertugen befalede, at de skulde udbetales, og dette maa ogsaa være skeet, da det indløste Gjældsbeviis endnu findes i Schwerin.[16]

Om Tyge Brahes Kjøb af Jordegods i Bøhmen savnes nærmere Oplysninger, hvorimod der neppe kan være Tvivl om, at han nu vedblev at beboe det Curtinsske Huus saa længe han levede. Men havde han end her fundet et blivende Opholdssted, saa er det desnagtet ingenlunde afgjort, at han ogsaa havde fundet den Ro, som han søgte, og som han efter de senere Aars Omvexlinger dobbelt trængte til. De Bekymringer for Fremtiden og overhovedet al den Usikkerhed, hvorunder de senere Aar vare hengaaede, havde han vistnok overstaaet, idet han, idetmindste tilsyneladende, var kommen i en god Havn; men Virkningerne af de senere Aars Begivenheder vare ingenlunde ophørte. Tyge Brahe nærede stedse en inderlig Fædrelandskjærlighed, hvilken han ofte med Varme har udtalt; de Baand, der bandt ham til Fædrelandet, vare i Aarenes Løb blevne knyttede fastere, og den endelige Løsrivelse fra dette havde efterladt et Saar, som aldrig kunde læges. Med al sin Gavmildhed mod Tyge Brahe og med alle sine glimrende Løfter formaaede Keiser Rudolf den Anden ikke at være for ham, hvad Kong Frederik den Anden havde været. Intetsteds kunde Tyge Brahe finde det efter Ønske; neppe var han ankommen til Prag, før han ønskede at forlade Byen, og neppe havde han faaet indrettet sig paa Benátky, før han atter flyttede til Prag. Men ogsaa hans Forhold mod dem, der vare hos ham, viste tydeligt nok, at en gjennemgribende Forandring var foregaaet med ham siden han forlod Danmark. Vel havde han ogsaa tidligere iagttaget en vis Forsigtighed med Hensyn til hvormeget han af sine Undersøgelser meddeelte Andre; men nu hed det

stedse, at Noget vilde han nok beholde for sig selv, og dette Noget kom efterhaanden til at indbefatte omtrent Alt, hvad han vidste, saa at Kepler flere Gange har beklaget sig over, at han kun med megen Vanskelighed kunde aflokke ham de allersparsomste Meddelelser angaaende hans Observationer. Dette sidste hidrørte dog vistnok for en stor Deel fra, at Kepler foretrak det kopernikanske Verdenssystem for hans, og maaskee ogsaa fra det mindre gode Forhold, der, som vi have seet, fandt Sted imellem dem.

Deres Samliv skulde imidlertid brat og uventet ophøre, nemlig ved Tyge Brahes Død. Den 13. October 1601 (ny St.) var Tyge Brahe tilligemed en vis Minkawitz indbuden hos Grev Rosenberg. Men her forsømte han, før man gik til Bords, at lade Vandet, og følte sig snart besværet deraf, især da man under Maaltidet drak temmelig stærkt. Han undsaae sig imidlertid ved at staae op fra Bordet; dette blev dog tilsidst uundgaaelig nødvendigt, men nu var det forsilde. Han formaaede nu ikke at skille sig ved det, der besværede ham, men kom syg hjem og tilbragte fem Dage under heftige Lidelser. Disse ophørte vel efterhaanden; men han fik ikke synderlig Søvn, og der indtraadte nu en heftig Feber, under hvis Anfald han tidt fantaserede stærkt, og udtalte flere Gange det Ønske, at han dog ikke maatte synes at have levet forgjæves (Ne frustra vixisse videar). Den af Lægerne foreskrevne Diæt vilde han ikke holde, men forlangte med Heftighed hvad han fik Lyst til, hvorved Sygdommen maaskee forværredes. Saaledes hengik atter fem Dage. Den 24. October, da han vaagnede efter en rolig Søvn, befandt han sig temmelig vel og fri for Smerter; men følte tillige, at hans Kræfter vare udtømte og at Døden nærmede sig. Hans ældste Søn var paa denne Tid bortreist; derimod lod

han nu den yngste, tilligemed sin Svigersøn og sine Medhjælpere kalde til sig og paalagde dem at sørge for, at hans Arbeide ikke gik tabt. Medhjælperne raadede han at vedblive med deres Studering; Kepler anbefalede han at fuldende de Rudolfinske Tavler saasnart som muligt og sagde til ham »og beder jeg dig min Johannes at bevise det af mit System som Du tænker at udlede af det kopernikanske«. Grev Erik Brahe af Visingborg, der var beslægtet med Tyge Brahe og jevnlig havde besøgt ham og under Sygdommen ydet ham al mulig Trøst og Bistand, var ligeledes tilstede. Tyge Brahe henvendte sig nu til ham, takkede ham for hans Kjærlighed og bad ham bringe hans Slægtninge og Venner i det fjerne Hjem hans sidste Farvel, og kort efter hensov han stille og rolig under de Tilstedeværendes Bønner. Tyge Brahe opnaaede altsaa en Alder af kun 54 Aar og 10 Maaneder. Hans Levetid var saaledes ikke meget lang; men den var betegnet ved en saa riig og betydningsfuld Virksomhed i Videnskabens Tjeneste, at kun de Færrestes kunne sammenlignes dermed. — Kepler nedskrev i Observationsprotokollen en kort Beretning om Tyge Brahes Sygdom og Død, og han og Andre skreve endeel Mindedigte om ham.[17]

Den Sorg, som dette Dødsfald vakte hos Tyge Brahes Familie og Slægtninge, deeltes af alle hans og Videnskabens Venner. Keiseren, der ogsaa dybt følte hvormeget han havde tabt, lod Liget bisætte i Teinkirken, i hvilken der paa denne Tid endnu holdtes en Slags protestantisk, eller, som man kaldte det, »utraquistisk« Gudstjeneste. Begravelseshøitideligheden fandt Sted den 4. November, og med al den Pomp, som i hine Tider kunde udvikles ved en saadan Leilighed. Forrest i Toget bares Lys, der vare prydede med den Afdødes Vaaben, samt en sort Damaskes Fane, hvorpaa

hans Vaaben var prægtigt indvirket med Guld; derefter blev hans Livhest trukken, beklædt med et sort Floiels Dækken, som var prydet med hans Vaaben. Efter Hesten bares en anden sort Taftes Fane, hvorefter atter fulgte en Hest, bærende et Dækken af sort engelsk Klæde. Herefter fulgte en Person, som bar en forgyldt Kaarde og andre Vaaben, derefter en anden, som bar en Hjelm eller Stormhue, betrukken med sort Floil og besat med Guldsnore og forskjelligt farvede Fjer, ligesom de, der findes i Vaabenet. Efter denne fulgte en, som bar et Par forgyldte .Sporer paa en sort Taftes Pude, og endelig en, som bar et Skjold, hvorpaa Brahes Vaaben var malet. Herefter fulgte Liget, baaret af tolv keiserlige Drabanter, der alle vare Adelsmænd. Nærmest efter Liget gik den Afdødes yngste Søn imellem Grev Erik Brahe fra Sverrig og Ernfred Minkawitz, Keiserens Raad, alle med lange Sørgeklæder, og derefter flere af Keiserens Raader og andre fornemme Adelspersoner, efterfulgte af Tyge Brahes Studenter og Medhjælpere. Efter dem fulgte den Afdødes Enke, ledsaget af to fornemme gamle Herrer, der begge vare Keiserens Raader, og derefter hendes tre Døttre, Magdalene, Elisabeth og Cecilie, der ligeledes ledsagedes hver af to fornemme Herrer, og endelig en stor Mængde af Byens Damer. Gaderne, hvorigjennem Processionen bevægede sig, samt Kirken, vare saa opfyldte af Mennesker, at der neppe levnedes den fornodne Plads. De Stole i Kirken, i hvilke Tyge Brahes yngste Søn, Enke og Døttre sade, vare betrukne med sort engelsk Klæde.[18]

Ved Graven, der var anbragt ved den første Pille tilvenstre fra Koret, holdt Dr. Johannes Jessen, hos hvem Tyge Brahe tre Aar tidligere havde boet i Wittenberg, og som nu for ikke længe siden var kommen til Prag, en lang latinsk Tale, hvori han skildrede den

Afdøde som Menneske og som Videnskabsmand. Efter at have omtalt hvor meget Tyge Brahe havde udrettet for Videnskaben tilfoiede han bl. A.: »Jeg gjør dog ikke Tyge Brahe til en Gud, men tilstaaer, at ogsaa han havde sine Feil, som intet Menneske kan være fri for. Men jeg kau dog bevidne, at i de 9 Maaneder, han med sin Familie var hos mig i Wittenberg, har han forholdt sig saaledes mod Gud og Mennesker, som det anstaaer eu Christen og lærd Mand. Han levede i største Enighed med sin Hustru, og sine Børn holdt han til Gudsfrygt og Dyd. Sønnerne lod han studere, Døttrene holdt han til huuslig Gjerning og lod Ingen være ledig. Mod Fremmede var han venlig, mod Fattige gavmild. I hans Ord var Sandhed og Korthed; i hans Gebærder og Aasyn var Alvor, i hans Raad Forstand, i hans Gjerninger Lykke. Der var intet Opdigtet og intet Hykleri hos ham, men han sagde Alt reentud, hvilket ogsaa var Aarsagen til det Had, der af Mange blev baaret til ham. Han var ikke gjerrig paa andet end Tiden. Han stræbte efter at være Alle til Nytte, men Ingen til Skade.«[19]

Efter at Begravelseshoitideligheden var tilende, bleve Fanerue og de øvrige Gjenstande, der havde været benyttede som Ærestegn, ophængte over Graven, og nogle Aar senere, da ogsaa Tyge Brahes Hustru havde fundet sit Hvilested her, lode Arvingerne over Graven opreise et Monument af rødt Marmor, som endnu findes der. Ovenover Monumentet blev der anbragt en Tavle med en af Jakob Typotius forfattet latinsk Indskrift, som giver en kortfattet Oversigt over Tyge Brahes Liv og videnskabelige Virksomhed.[20]

Tyge Brahes Gravmonument.

V.

Slutning.

Keiser Rudolf havde, som vi vide, givet Tyge Brahe de meest glimrende Løfter om at forsorge ikke alene ham selv, men ogsaa hans Familie efter ham, og Tyge Brahe har uden Tvivl næret ikke ringe Tillid til Betydningen af disse Løfter, der imidlertid synes at være gaaede i Graven tilligemed ham selv. Lenet, som Keiseren havde lovet ham, har han sikkert aldrig faaet, og hans efterladte Familie endnu mindre. Derimod kunde Tyge Brahes Arvinger kun med stor Vanskelighed faae udbetalt den tilbagestaaende Rest af hans Gage, der endog efter Keiserens Befaling kun skulde beregnes indtil selve Dødsdagen, den 24. October 1601. Tyge Brahes Familie og Medhjælpere forbleve maaskee endnu i nogen Tid samlede i det Curtiusske Huus; men den største Deel af Medhjælperne adspredtes snart, af Mangel paa Understøttelse, og Familien træffe vi henved et Aar seuere i den Deel af Byen, som kaldes Altstadt. Herfra skrev nemlig Magdalene Brahe den 30. Juli 1602 et Brev til Eske Bille til Valden, hvori hun giver udførlige Oplysninger om Familiens Stilling, om Underhandlingerne angaaende Salget af Faderens Instrumenter, som Keiseren vilde kjøbe, osv. I samme Brev omtaler hun, at Moderen

agtede at kjøbe en Avlsgaard i Bøhmen »hen imod Dresden«, for en halvtredie til tre Tusind Daler. Af et andet Brev seer man, at Fru Christine virkelig kjøbte en saadan Gaard, paa hvilken hun tilbragte sine sidste Leveaar og havde idetmindste nogle af Børnene hos sig.

Sønnen Tyge Brahe blev i Marts Maaned 1604 gift med en Enke, der forhen havde været gift med en bøhmisk Herremand, og kom nu til at boe ikke langt fra Moderens Gaard. Kort før Brylluppet skrev han fra Lindau den 18. Februar et Brev til den ovennævnte Eske Bille, i hvilket han omtaler sit forestaaende Giftermaal og meddeler, at han ventede at komme i Keiserens Tjeneste. Man seer iøvrigt af dette og andre Breve, at det nu nærmest var Eske Bille, der tog sig af Familiens Sager i Danmark.

Fru Christine døde i Aaret 1604 af Vattersot, og blev begravet i Teinkirken i Prag, i samme Grav som Tyge Brahe. Efter hendes Død er Gaarden formodentlig bleven solgt af Arvingerne; nogle Aar senere træffe vi dem idetmindste atter i Prag, nemlig hos Frands Tengnagel, der for længe siden havde opgivet det astronomiske Studium og var indtraadt i Statstjenesten. Under Opholdet hos ham skrev Magdalene Brahe den 8. April 1608 et Brev til Faderens tidligere Discipel Longomontan, der nu var Professor i Kjøbenhavn, og gav ham nogle Efterretninger om sig og sine Slægtninge samt om Salget af Faderens Instrumenter osv.[1]

Fra nu af standse næsten alle Efterretninger om den Braheske Familie. Dog veed man, at efter Slaget paa det hvide Bjerg den 8. November 1620 maatte den, med Undtagelse af Svigersønnen Tengnagel, forlade Bøhmen, da Protestanterne nu ikke længer taaltes der. Jørgen Brahe fik dog, for at kunne gjøre Familiens Pengefordring gjældende hos Keiser Ferdinand den Anden,

Lov til at opholde sig i Bøhmen, indtil denne Sag kunde blive afgjort; men Sagens Udfald er ikke bekjendt. — Tengnagel, der, som bemærket, var indtraadt i Statstjenesten, blev af Keiser Rudolf gjort til Appellationsraad, og af Erkehertug Leopold til Geheimeraad, og vandt især i hoi Grad den sidstes Fortrolighed. Under de hemmelige Anslag, som Keiseren og Erkehertugen forsøgte i Aaret 1611, da de imod Stændernes Vidende og Villie havde ført fremmede Tropper til Prag, hvad der havde Keiserens Fald til Følge, blev Tengnagel paa Stændernes Foranstaltning greben paa Flugten, bragt i Lænker tilbage til Prag og forhørt paa Pinebænken. Senere var han Geheimeraad hos Ferdinand den Anden og blev af denne brugt i forskjellige Gesandtskaber. Han døde den 1. December 1623, og ligger begravet i Jomfru Marias Malteserkirke paa Kleinseite i Prag. — I Bøhmen findes endnu Adelsfamilier, der nedstamme fra Frands Tengnagel og Elisabeth Brahe.[2]

En vigtig Deel af Tyge Brahes Efterladenskaber udgjorde hans mange kostbare Instrumenter. Om disse findes bl. A. nogle Efterretninger i det Brev, som Magdalene Brahe den 30. Juli 1602 skrev til Eske Bille. Af dette Brev seer man, at der var hengaaet nogen Tid med forgjæves Underhandlinger om Salget af Instrumenterne, som Keiseren vilde kjøbe af Arvingerne. Kjøbesummens Størrelse var efter fælles Overeenskomst bleven bestemt til 20,000 Daler; men hermed var denne Sag ingenlunde afgjort, og der var kun ringe Udsigt til, at den snart vilde blive det. Man søgte at affinde sig med Arvingerne ved at tilbyde dem forskjellige usikkre Fordringer, men de vilde kun modtage contante Penge eller Jordegods i Betaling. For Regeringen var det vistnok under de daværende Forholde ikke let at skaffe Penge, og hertil kom endnu, at en Strid opstod imellem

Keiseren og de bøhmiske Stænder om hvem af dem der skulde udrede Betalingen. Keiseren forlangte, at Stænderne skulde udrede den, men disse paastode, at da Keiseren havde kjøbt Instrumenterne for sin egen Fornøielse, burde han ogsaa betale dem af sin private Formue. Af Magdalene Brahes Brev til Longomontan, 1608, seer man, at Kjøbet rigtignok var kommet i Stand, men at kun en ringe Deel af Kjøbesummen var bleven erlagt. Ifølge andre Angivelser skulle Arvingerne strax have faaet 5000 Daler, og siden, indtil 1613 i forskjellige Afdrag med Renter ialt endnu 2300, men derefter, som det synes, ikke mere. Under 18. December 1628 rescriberede Keiser Ferdinand fra Wien til det kongelige Rentekammer i Prag, at Sagen snarest muligt skulde bringes i Orden, og Rentekammeret oversendte alle de denne Sag vedkommende Papirer til »de velbaarne Herrer Reformationskommissairer«. Sagens Udfald er imidlertid ubekjendt; men en Kvittering fra Tyge Brahes Arvinger for det resterende Beløb har man ialfald ikke forefundet. At Restbeløbet endnu ikke var betalt den 3. Mai 1630 seer man af et Dokument af denne Dato, ved hvilket Tyge Brahes Børn anerkjendes for ægte og for hans retmæssige Arvinger og deres Moder for hans Ægtehustru. Dette Dokument er udstedt af hans Søster Sofie og andre af hans Slægtninge i Danmark, og skyldes vel især Søsterens Bestræbelser; det er affattet paa Tydsk, vistnok for at Børnene kunde bruge det i deres Arvesager eller andre Anliggender.[3]

Tyge Brahes Instrumenter bleve imidlertid saa vel bevarede under en Hvælving i det Curtiusske Huus, at det ikke engang forundtes Kepler at benytte dem, og her henstode de i mange Aar. Men efter Slaget paa det hvide Bjerg, der havde til Følge, at saa mange andre værdifulde Ting bleve forstyrrede, bleve disse

Instrumenter borttagne og for den største Deel ødelagte. Dog blev den store Globus fort til Neisse i Schlesien og opbevaredes i det derværende Jesuitercollegium indtil Byen i Aaret 1632 blev indtagen med Storm af den danske Prinds Ulrik, Kong Christian den Fjerdes Søn, der under Trediveaarskrigen var gaaet i sachsisk Tjeneste. Prindsen fandt da Globen og lod den føre til Danmark; her blev den først opbevaret paa Universitetet og senere opstillet i et Værelse paa Runde Taarn, paa hvis Væg anbragtes en af Longomontan forfattet Indskrift, der i Korthed meddeelte dens Skjæbne. Her var den i lang Tid Gjenstand for Indfødtes og Fremmedes Beundring. Men i den ulykkelige Ildebrand, der i Aaret 1728 hjemsøgte Kjøbenhavn og fortærede saamange andre uerstattelige Skatte, ødelagdes ogsaa Observatoriet, med alle dets Instrumenter og Observationer, og af den berømte Globus er der nu kun et Par ubetydelige Metalstykker tilbage.[1]

Vi have flere Gange omtalt et større Værk af Tyge Brahe om den nye Stjerne 1572 (Ast. inst. Prog.). Den største Deel af Bogen var bleven trykt paa Hveen, og Tyge Brahe vilde have udgivet den for mere end 12 Aar siden, men han vedblev dog stedse at gjøre Forbedringer og at arbeide paa den omtrent saa længe han levede. Hans sidste urolige Leveaar vare imidlertid kun lidet gunstige for Fuldendelsen af hans Skrifter, og ved sin Død efterlod han Bogen ufuldendt. Men det, der manglede, eller ialfald det vigtigste deraf, var dog inden han døde blevet udarbeidet i Haandskrift, og det kunde altsaa ikke være vanskeligt at faae Bogen færdig. I et Appendix, som blev føiet til den, og som uden Tvivl er forfattet af Kepler, siges bl. A. at det, der angaaer Maanen, er udarbeidet i Aarene 1600 og 1601, for en stor en Deel ved Longomontans Hjælp, og at Conclu-

sionen, der bl. A. omhandler Opdagelsen af Variationen eller den tredie Ulighed ved Maanen, en af Tyge Brahes vigtigste Opdagelser, er skrevet 1592. Det, der skulde udfylde de to Lakuner, blev altsaa trykt og indskudt, men det kom nu til at udgjøre meget mere end man først havde gjort Regning paa, og dette medførte en betydelig Uorden i Pagineringen. Efter Titelen folger en Dedication til Keiser Rudolf, Fortale til Læseren, Keiserens Privilegium fra 1590, Kong Jakobs fra 1593, samt et Par Vers, hvilke Kong Jakob, som forhen bemærket, egenhændig havde skrevet og sendt Tyge Brahe. Ved Slutningen tilfoiedes den nævnte Conclusion, Keplers Appendix, samt Register og Trykfeilsliste, og Bogen udkom 1602.

Det andet Bind af dette Værk, nemlig Bogen om Kometen 1577, var allerede udkommen i Aaret 1588; men det er muligt, at Tyge Brahe kun havde ladet trykke et forelobigt Titelblad til nogle enkelte Exemplarer, som han kunde meddele sine Venner; det synes nemlig, at han ogsaa stedse betragtede dette Bind som næsten færdigt, men ikke udgivet, og at det stedse var hans Hensigt at forøge det. Men i ethvert Tilfælde maa den storste Deel af Oplaget endnu have været tilbage hos Arvingerne. De udgave nu Bogen paany med et Titelblad, der bærer Aarstallet 1603 og tydeligt betegner den som andet Bind af »Astronomiae instauratae Progymnasmata«.[5]

Af Bogen »Astronomiae instauratae mechanica« var der ved Tyge Brahes Død kun faa Exemplarer tilbage; men den største Deel af de til Trykningen anvendte Træsnit og Kobberplader vare dog i Behold, og det synes at disse, maaskee tilligemed Bogtrykkeriet, kort efter hans Død ere blevne solgte til den nürnbergske Mekaniker Levin Hulsius, der nu lod de faa Figurer, der manglede, stikke i Kobber, og udgav den nævnte

Bog paany 1602, men i en mindre tiltalende Skikkelse. Han har rimeligviis ogsaa faaet endeel Exemplarer af første Bind af Epistolae astronomicae; af denne finder man ialfald Exemplarer, der ere af Originaludgaven fra 1596, men hvoraf det første Ark er omtrykt, og med et Titelblad, hvorpaa nævnes Nürnberg, Levin Hulsius og Aarstallet 1601. — I endeel Exemplarer saavel af Tyge Brahes Brevsamling som af hans ovenfor omtalte to Bøger: »Progymnasmata« og »De Cometa anni 1577« finder man paa Titelbladet Navnene Frankfurt, Gotfred Tampachius og Aarstallet 1610; men alle disse Bøger høre til Originaludgaverne, hvoraf kun Begyndelsen er omtrykt.[6]

Tyge Brahe efterlod sig vistnok en meget betydelig Samling trykte Bøger, tildeels forsynede med tilskrevne Bemærkninger af ham selv; men af disse Bøger kjendes nu kun et Par Stykker, der findes i Universitetsbiblio-theket i Prag. Men den vigtigste af hans Samlinger udgjorde dog hans mange Observationer og øvrige Haand-skrifter, og af disse er heldigviis den betydeligste Deel bleven opbevaret til vor Tid, om end ikke samlet paa eet Sted. Efter Tyge Brahes Død blev vistnok ialfald endeel af dem tilligemed Instrumenterne solgt til Keiseren; men de bleve nu overladte Kepler til Afbenyttelse. De forbleve hos ham saa længe han levede, og de kunde aldrig have faaet nogen bedre Anvendelse end den, han gjorde af dem. Med overordentlig Flid og Talent bearbeidede han det rige Materiale, og i Aaret 1627 udkom endelig de Rudolfinske Tavler, som Kepler, ifølge den tidligere Bestemmelse endnu kaldte saaledes til Ære for Keiser Rudolf, skjøndt denne allerede var død 1612. Men et vigtigere Resultat, som Kepler udfandt ved Bearbeidelsen af Tyge Brahes Observationer, ere de tre bekjendte Keplerske Love, hvorved Kepler har sat baade

sig selv og Tyge Brahe det skjønneste og varigste Mindesmærke.

Kepler døde den 30. November (ny St.) 1630, efter at han i en lang Aarrække havde ført en temmelig kummerlig Tilværelse. I lang Tid havde han ingen Gage faaet udbetalt, og dette var rimeligviis Grunden til, at Tyge Brahes Haandskrifter efter hans Død forbleve i hans Søns, Lægen Ludvig Keplers Besiddelse. Denne solgte dem alle (eller dog en betydelig Deel af dem til Kong Frederik den Tredie i Danmark, som bestemte dem for det af ham stiftede kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn. Men Kongen har dog ingenlunde faaet dem alle; en meget betydelig Deel af dem findes nemlig i Hofbibliotheket i Wien, og en mindre Deel kom til Observatoriet Pulkowa ved St. Petersburg, uden Tvivl tilligemed den største Deel af Johan Keplers egne Haandskrifter. Disse sidste bleve nemlig i sin Tid kjøbte af den russiske Keiserinde Catharina den Anden, som forærede dem til Akademiet i St. Petersburg, hvorfra de senere kom til Pulkowa. — Det kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn besidder næsten alle Tyge Brahes Originalobservationer, og af disse haves i Wien en samtidig, men ikke fuldstændig Afskrift i 19 Kvartbind. Det er aabenbart denne Afskrift, der er bleven benyttet ved Udgivelsen af Albert Curtii, eller, som han anagrammistisk kalder den, Luci Barrettii Historia coelestis, et Værk, som ikke udmærker sig ved sin Nøiagtighed. Allerede Kepler havde tænkt paa, at gjøre en fuldstændig Udgave af Tyge Brahes Observationer, og det samme er senere blevet forsøgt flere Gange, men dog er kun en mindre Deel af Tyge Brahes Haandskrifter blevet udgivet med den fornødne Omhu.[7]

Det staaer endnu tilbage at meddele nogle Efterretninger om Øen Hveen efter Tyge Brahes Tid. Efter

hans Bortreise er den vel bleven betragtet som et til Kronen hjemfaldent Len, som Kongen nu kunde overlade til Andre. Den 12. Mai 1602 blev Cort Barleben forlenet med Hveen; den 4. Juni samme Aar fik han Brev om at maatte afbryde en derværende Smedie, og samme Dag fik Mogens Ulfeld (Lensmand paa Kronborg) Befaling at besee og beskrive Bygningerne paa Oen. Papirmollen synes at have været i Virksomhed endnu 1598; men den 26. Juni 1602 fik Cort Barleben Brev om at nedbryde en Stampemolle paa Hveen, hvor han fremdeles forekommer som Befalingsmand idetmindste indtil 1613. Hans Efterfølger var vistnok den bekjendte Karen Andersdatter, en af Christian den Fjerdes Elskerinder. Hun fik Forleningsbrev paa Oen den 1. Juni 1616 og beholdt den indtil 1640, da hun rimeligviis maatte afstaae den til Hans Ulrik Gyldenløve. Men allerede længe forend han fik Oen maa Slottet have været aldeles forstyrret. I Aaret 1623 fik nemlig en Murer Betaling for 60,000 Muursteen, som han havde »afbrudt og renoveret af det gamle Slot Oranienborg paa Hveen«, og som bleve anvendte ved Opførelsen af en ny Bygning paa Oen. Endelig maa det tilføies, at Kong Christian den Fjerde den 24. October 1645 gav Jorgen Brahe til Hvedholm (en Søn af Tyge Brahes Broder Steen), et Brev om, »at han hvis Steen, som i afgangne Tyge Brahes Tid paa vort Land Hveen kunde være med nogen Opskrift eller andre udhugne Figurer eller Karakterer tegnede, og der sammesteds endnu findes, der fra Landet, hvorhen hannem lyster, maa lade ud og bort føre«. Det er saaledes let forstaaeligt, at da den forhen nævnte Pierre Daniel Huet i Aaret 1652 var paa Hveen, kunde han neppe finde Stedet, hvor Uraniborg havde staaet, og ikke synderligt bedre gik det den franske Astronom Picard, da han i Aaret 1671 var paa Hveen for at

undersøge Stedets Meridian. Dog var dengang den største Deel af Voldene omkring Uraniborg Slotsplads endnu tilbage.

Øen Hveen har fra de ældste Tider stedse været regnet med til Sjælland; men dette forhindrede imidlertid ikke, at den ved Freden i Roskilde 1658 og ligeledes ved den endelige Fred i Kjøbenhavn 1660 tilligemed Skaane blev afstaaet til Sverrig. Der fortes mange Forhandlinger om den, og Peder Vinstrup, Biskop i Lund, paatog sig at bevise, skjøndt vistnok imod bedre Vidende, at den altid havde hørt til Skaane. Denne Peder Vinstrup, der var en Søn af Sjællands Biskop af samme Navn, havde forhen været Hofpræst og var 1638 bleven Biskop i Lund. Han skildres i det Hele som en Mand, der paa enhver Maade sogte sin egen Fordeel og ivrigt bestræbte sig for at staae sig godt hos Kong Carl den Tiende, men uden at regne det saa nøie med Midlerne, der maatte anvendes hertil. — Paa den Tid, da Øen Hveen blev afstaaet til Sverrig, havde Frederik den Tredies Dronning den i Forlening, og Carl Gustav tillod hende fremdeles at beholde den for Livstid.

Af Tyge Brahes kostbare Anlæg paa Hveen var der i lang Tid ikke synderlig Andet at see end en Rest af Voldene ved Uraniborg; men i Aarene 1823—24 lod Niels Ekdahl »Adjunkt ved St. Ibbs Forsamling paa Hveen« foretage nogle Udgravninger, hvorved endeel Rudera af Uraniborg og Stjerneborg kom tilsyne. Ved denne Leilighed fandt man, foruden nogle Sandsteensfigurer og Steen med Indskrifter, et Par ciselerede Metalhaner, som nu opbevares i Museet i Lund. Af Stjerneborg er der nu ikke andet tilbage, end nogle Rester af Gulvene i de underjordiske Krypter, og af Uraniborg den dybe Brond, der er bleven oprenset, samt nogle Rester af Kjælderne og af de omgivende Volde. Blandt de

Rester, som man ved Udgravningen fremdrog af Tyge Brahes forhen saa prægtige Bygninger, var ogsaa den Steen, som han havde ladet sætte ved Nedgangen til Stjerneborg, og hvis Indskrift sagde, at »Magt og Rigdom forgaaer, men kun Kunsten vedvarer igjennem Tiderne«. Af Tyge Brahes Bygninger er der altsaa kun saa meget tilbage, at man netop kan paavise Stedet, hvor de have staaet, og først i den nyeste Tid er der blevet lyst Fred over disse faa Rester.[8] Der er saaledes neppe blevet noget synligt Minde tilbage om den Mand, hvis Liv og Virksomhed vi i det Foregaaende have søgt at skildre; men et uforgængeligt Minde har han sat sig ved sine Observationer, der kom til at danne Grundlaget for hele den nyere Astronomi.

BILAG.

1.

Otto Brahes Optegnelser om sig og sin Slægt.

Otthe Brade. Beatte Bile.

Anno Domini ther man skreff MDXVIII. tta stodh ted slag ffor Brenkerke, och ta bleff ieg ffod tted ssame ar ter effter tten løwerdag efftter Mickelss dag po ttostrop.

Anno Domini MDXXVI. den XXX. dagh Aprili da bleff myn keer hostro Beatte Belle ffød pa Skarolith[1]) tter ssoll seck.

Anno Domini MDXXXIIII. ten ssøndagh ffor ssante Karene dag tta stod worth brolp pa ttostrop.

Anno Domini MDXXXXV. ten X. dagh ssepttember tta bleff Lyssebeth ffød ter kloken war X. om naten po Knwstrop.

Anno Domini MDXXXXVI. tyssdagen efftter ssante Lwssy dag ffor yøll, tta bleff myn ssøn ttyge ffod om dagen melom IX och X po knwstrop.

Anno Domini MDXXXXVII. ssantti ttomess dag ffor yol, tta bleff myn ssøn Sten ffødh tter kloken war II om dagen po glaxass[2]).

Anno Domini MDXXXXIX. tten ffemtte dag Maye moned tta bleff myn datter Marene ffød, der klocken war wid ttry om morgen po Knustrup.

Anno Domini MDL. den VIII. och XX. dag May moned da bleff myn ssøn Axell ffod om morgen melem V. och VI. po Knwstrop.

Anno Domini MDLI. tten ttorsdag efftter sanntte Locass dag, tta bleff myn datter Margrette ffød om natten tter eloff slog po Knustorp.

---

[1]) Skarholt; sml. Ved. Simonsen, Elvedgaard I, 104.

[2]) Gladsaxe i Skaane, see Ved. Simonsen, Elvedgaard I, 93.

Anno Domini MDLII. Onssdagen ffor ale Helgen dag, da bleff myn dater Kerstene ffød po Knvstrop tter klocken wor ffyer efftter midag.

Anno Domini MDLIIII. ttyss dagen ffor ssantte Mattege dag y ffaste ssom war tten XIX. dag y ffeberaress, tta bleff myn ssøn Yøren ffod po Knvstrop om moren melem IIII. och ffem.

[Item thenn 9. dag y Maayi, da bleff Otth Brad død paa Hellszenng boriig slotthe wede Etthe sletthe Efftther medag y thet aar MDLXXI.]

Efter en gammel Afskrift i det Kgl. Bibl. — Ved Efterretningen om Otto Brahes Død er bemærket: „Hæc alia manu, sed coæva". — Beate Bille døde den 18. October 1605.

2.

1587. 7. December. Tyge Brahe giver Henrik Below nogle forlangte Oplysninger om astrologiske Prognostica, og beder ham forskaffe endeel Trykpapir fra Meklenborg.

Meinen freuntlichen grues mitt wunschung alles guettes alzeitt beforr. Edler, Ehrnvester, freundtlicher lieber Schwager vnd besonder vortraweter freundt. Neben Danksagung fur vielfeltige erzeigete wolthaten kan ich dir freundtlicher wolmeinung nicht verhalten, das ich dein schreiben habe entpfangen vnd darinne ein Copie des Durchleuchtigen Hochgebornen Fursten vnd Herren Hertzog Vlrichs zu Mechelburg an Dir geschriebene brieffs, worausz ich erfahre, das ihr furstliche Gnade begehrett von mir gnedichlich zu wissen, welcher meines erachtens von den beiden Prognosticatoribus Tobia Moller vnd Andrea Rosa dem Zeill neher zutrifft, ihndem dasz der eine ihn diesem zukunfftigen 88 Jhar den Regenten des Jhars Jovem vnd Venerem, der ander Saturnum vnd Martem setzet, darahn sie nicht alleine keinstheils einig sein, sondern wie ihr Furstliche Gnade schreibet, gahr widerwertiger meinung haben; dan der eine macht beide beneficos Planetas, der ander beide maleficos (wie sie die Astrologi nennen) zum Regenten im selbigen Jhar, welchs gar contrarie bedeuttung bringett. Hierauff kan ich dir freundlicher meinung nicht bergen, das wiewoll ich in die Astrologische Sachen, welche bedeuttung ausz dem gestirn herholen vnd weissagunge tractiren, mich nicht gerne einlasze, dieweill darauff nicht vhill zu bawen ist, Sondern allein die Astronomiam, welche den wunderlichen lauff des gestirns erforschett, in einen gewiszen vnd rechtmessigen

ordung zu bringen mich etzliche Jhar her bemuhet, dan darahn kan durch rechtgeschaffene Instrumenten nach Geometrisch vnd Arithmetisch grundt vnd gewisheit die eigentliche warheitt durch langwirigen fleisz vnd arbeitt gefunden werden, So habe ich doch nach ihrer Furstlicher gnaden begerung beide Prognostica, die du mihr zuschickest, (die ich doch nicht, wie du gemeinett hast, zuvor gehatt habe. dan ich niemals pflege solche practicen wider zu kauffen, noch zu lesen, ne bonas horas male collocem.) durchgesehen, den mangel, worahn es hafftett, das sie so widerwertige Judicia stellen, daraus zu suchen, vnd befinde, das sie in ihre Rechnung gar vnterscheidliche fundament gebraucht haben; dan der eine, nemlich Mollerus, bawett sein Calculation auf des hocherfarnen Copernici rechnung, der ander, Rosa, auff die alte durch des Königs Alphonsi in Hispanien liberalitet gemachte Tabeln, die man darumb die Alphonsinische nennett. Hirausz kömpt es, das der eine den anfang des Jhars in aequinoctio verno setzet ahm 10 tag Martii bey Neun vhr nach mittage, der ander ahm selbigen tag, aber vmb 2 Stunden nach der vorgehende Mitternacht, dasz also zwischen beide ihre rechnung schier 19 gantze Stunden verlauffen, in welchen der himmel sich gar vil vorendern thutt, vnd kan gar ein ander Astrologisch Judicium darausz fallen, ebensowol als wen dar ein gantzes Jhar oder noch mehr zwischen wehre: Das darumb nicht zu vorwundern ist, das diese beide Astrologi in domino Anni nicht vberein stimmen, weil sie den ausz der Figura Caeli introitus Solis in Arietem, wan dasz vorbemelte aeqvinoctium vernum geschicht, pflegen herholen. Wiewol es auch lichtlich geschehn kan, das wan sie schon gleichmessige Tabeln vnd rechnungen volgeten, das sie gleichwoll in Dominis Anni vnd ihren gantzen weissagungen gar widerwertige meinungen können fürgeben, das darausz leichtlich zu probiren ist, dasz wan man hundertt der Prognosticken lisset, so befindett sich doch gahr selten, das einer mitt dem andern concordirett, dan sie bawen nicht alle auff gleichformige grundt ihn ihren Judiciis vnd haben vntherscheidliche process vnd ahnleitungen. Es sein auch diese Astrologische weissagungen wie ein cothurnus, den man kan auff ein jeder Bein ziehen, gros vnd klein, wie man will. darumb ich auch niemals darvon ettwas Sonderlichs gehalten habe. Das ich aber Kong. Maj. meinen Gnedigsten Herren jhärlich ein solches Astrologisch Prognosticon untherteniglich zustelle, mus ich in dem nach

ihre May. befell vnd willen thun, wiewoll ich selbst nicht vill darauf halte vnd nicht gerne mitt solchen zweiffelhaffigen praedictionibus vmbgehe, darin man die eigenttliche warheitt nicht durchausz erforschen mag, wie sonst in Geometria vnd Arithmetica, darauff die Astronomia durch hulff der vleiszigen observation ihm lauff des Himels gebawet wirtt. Dennoch dieweill ihr Furstliche Gnade gnedichlich begertt von mir zu wissen, welchen von den beiden ich beifellig sey, was den dominis Anni also widerwertiger weisz von ihnen gestellet thutt ahnlangen, So kan ich hierauff nicht anders sagen, dan das ihrer beiden rechnung vnd iudicium gehtt ausz ein vormeinten vnrichtigen grundt; dan weder die Alphonsinischen, noch die Copernianischen Tabeln, welchen sie folgen, geben den justen lauff der Sonnen, wie er ahn sich selbst am Himmel geschichtt, vnd ist hierinne kein geringe vnterscheidt, wie ausz meiner eigenen Restitution vnd vornewrung in Rechnung des lauffs der Sonnen zu sehen ist, welche ich auf etzliche vorgehende Jharen durch grosze vnd rechtmeszige Instrumenten augenscheinlich vom Himel selbst her ab durch fleiszige observation vnd warnemungen genomen habe, ausz welchen sich befindet, das des Jhars Anfang in aequinoctio verno, darausz die Astrologi ihre vrtheil nehnem, geschicht ahm 10 tag Martii $8\frac{2}{3}$ stunde nach der vorigen Mitternacht, welchs bey 7 stunden speder ist, als Andreas Rosa gesetzt hat, und 12 stunden fruer, als Tobias Mollerus meinett, darausz den vhil ein andere Constitution des himels zur Zeitt des aequinoctii einfeltt, als ein jetzlicher von ihnen gefunden hat, worauff auch ein ander vrtheill folgett vnd auch wol andere domini Anni, wie sie es nennen, (darausz doch nicht vhil zu holen ist), mögen gesetz werden. Was aber meine meinung sey ahnlangende Astrologische gitzung vber dis kunfftige 88 Jhar, habe ich Königl. May. meinen gnedigsten Herren ihn einen geschriebenen Prognostick vnterteniglich auffgezeignett, welchs ich auch ihre Furstliche Gnade gerne wolte vnterteniglich mitteilen, aber ich hab keine vberige Exemplar darvon, wan ihr Furstliche Gnade lasset bey ihr May. darumb ahnlangen, wird ihr Furst. Gna. wol ein abschrifft dar von bekomen. Ich bin darinne gentzlich nicht der meinung, dasz solche gahr grosze vorenderunge in diesen negstkunftigen Jhar vorhanden sein, als die Astrologi ausz etzlichen altten reimen, die sie den Regiomontano zumessen, furgeben, dan ich befinde im Constitution des

Himels keine Sonderliche vrsachen darzu, sondern achte, das dis kunfftige Jhar wird den vorgehenden gleichmeszig sein vnd in zimlichen guten wesen in allen Sachen sich erzeigen, aleine wo zuuor krieg vnd vneinigkeitt aufferweckt ist, dar möchte es wol ettwas weitter einreiszen. Vnd kan ihr Furstliche gnade meine meinung vom Astrologischen judicio vber das gantze Jhar ausz vorbemelten Prognostico, welchs ich Köng. May. meinen gnedigsten herren vnterteniglich habe zugestellt, weitter erfahren. Dis habe ich auff dein guttwilliges schreiben vnd beger nicht wöllen vntherlaszen zu antworten. Bitte gar deinstlich, du wollest vnbeschwert sein vnd mitt erster gelegenheitt ihr Furstliche Gnade hierauff meine antwortt vnd meinunge vnterteniglichen von meinettwegen zu vorstehn geben. Worin ich sonst ihre Furstliche gnaden zu willen vnd gefallen sein kan, bin ich alzeitt mit aller deinstlichkeitt vnterteniglich erböttig.

Lieber Schwager, nach dem ich so gutte gelegenheitt habe, kan ich nicht vnterlaszen, dich in einer Sachen, dar ahn mihr vhil gelegen ist vnd darinne du mihr itzunder konnest behulfflich sein, zu besuchen, vnd gebe dir darumb gantz freundtlich zu wissen, das nach dem ich itzunder in meiner eigenen alhie angerichten Druckerey ein Astronomisk Buch lasse auszgehn, welches zimlich grosz wird fallen, vnd mihr baldt Druckpapir darzu von nötten mangeln wirt, vmb wes wegen ich meine botschafft auff vhil örten auszgehabt vnd gleichwol keines der grösze, wie zu dem wercke von nöten, bekommen können, habe ich darumb ergistern widerumb im Land zu Mechelburg dem laszen nachstellen, dieweill ich vormercke, das alda zu Graubow vnd Neustat zwey gutte papir-Mölen vorhanden sein, vnd habe die beide Ambtleuthe ahn den selbigen örtern, nemlich Johan Holdorp vnd Stellan Wakenitz, zugeschrieben, das sie wolten mihr so vhil zu gefallen sein vnd den papirmachern alda befehl geben, dasz sie mihr mitt dem Allerersten etzliche Ballen Druckpapir nach der grösze des vbergeschichten Forms wolten forfertigen, welchs ich dan zu danck ihnen will lassen bezahlen, so baldt ich es holen lasze. Aber die weil ich diesen beiden Amptleutten villicht mach unbekantt sein, ist mein gantz fleiszige bitte ahn Dir, Du woltest so woll thun vnd ihnen von meinet wegen hierumbe auch zuschreiben, das sie mihr darinne wolten zu gefallen sein, vnd du wollest auch so woll thun vnd einen von deinen gutten bekanten ahm Furstlichen hoffe zuschreiben, das er

bey meinen Gnedigsten Hern Hertzog Vlrich wolte von meinet wegen vnthertenigen ahnlangung thun, das ausz ihrer Furstlich Gnaden authoritet vnd befehl alles möchte mitt dem befurderlichsten zugehn, das ich mitt erster Müglichkeit 14 oder 15 Ballen papir alda auff ihr Furstliche Gnaden papirmöllen beckomen, nach solcher grösse und gestalt, wie ich dir hier neben ein proba schicke. Ich will gerne bezalen, was die papirmeister darfur haben sollen. Vnd du woltest darneben auch laszen vnterteniglich befördern, das ihr Furst. Gn. wolte mihr gnedichlich furgunnen, wan das papir fertig vnd bezalt ist, das es möchte von einen Amptman zum andern bisz gen Rostock gefurett werden vnd alda den Hern Doctori Henrico Brucaeo vberlübert, das ichs von dannen mit dem allerersten schiff möchte hierein beckommen. Wan du mihr hierinne in der gestaltt zu gefallen sein woltest, wie ich auch ahn deinem gutten willen keinen zweifel trage, vnd mihr dis zuwege bringen, beide bey ihr Furstlichen Gnaden selbst vnd auch bey den Amptleutten, thetest du mir einen sonderlichen deinst vnd wolgefallen dar mitt, dan mihr gahr viell daran gelegen ist, das ich mitt dem ersten solch papir in einer gutten menge beckomen möchte. Vnd so ich in einiger sachen von meinen vormuegen dier jemals widerumb zu deinst und danckbarckeitt sein kan, wil ich alzeitt mehr dan guttwillig gefunden werden, vnd thue dich hier mitt sambt deiner lieben hauszfrawen dem Almechtigen Gott befehlen. Du wollest auch meiner lieben Mutterschwester Fraw Maren und Deiner lieben Hausfrawe, ihrer tochter, von meinet wegen vhil gutter nacht sagen. Datum Vraniborg den 7 Decemb. Anno etc. 87.

Tui amantissimus

Tycho Brahe

Manu ppr.

Udskrift: Erlig och Welbyrdig Mandt Henerich Beloff thill spøttrop Kongl. Mayt. Befalnings-Mandtt paa Skiffhusz Min kere Swoger och synderlig gode Wen ganske wenlig thilskreffuen.

G. C. F. Lisch, Tycho Brahe und seine Verhältnisse zu Meklenburg, i: Jahrbücher des Vereins für Meklenb. Gesch. XXXIV.

3.

1598. 14. September. Tyge Brahe takker Hertug Ulrik af Meklenborg for en Anbefalingsskrivelse til Keiseren, og sender ham et Manuskript.

Durchleuchtiger, Hochgeborner Furst. E. F. G. seindt meine vnterthenige bereitwillige Dienste iederzeit bestes fleiszes zuuor. Gnediger Furst vnd Herr. Dasz E. F. G. mir auff mein jungsthin verschinnes Monnats July gegebenes schreibenn Dero gnedige antwordt nicht allein vbersendet vnnd Jhr mein propositum vnnd furnehmen woll gefallenn lassen, sondern auch so ein Herrlich commendationschreiben ahnn die Röm. Kay. Maytt. gnedig communiciret vnndt widerfahrenn lassenn, Derahn haben E. F. G. mir eine besondere gnadt vnnd wolthat bewiesenn vnnd thue deszhalbenn gegen E. F. G. mich in aller vnterthenigkeit vnnd zum höchstenn darfur nicht alleine bedanckenn, Sondern erkenne mich auch schuldig, dasselbe vmb E. F. G. nach eusserstem meinem vermugenn iederzeit hinwider inn vnterthenigkeit zu erkennen.

Dieweil dan auch ab E. F. G. gnedig ahn mich beschehenen schreibenn ich vermercket, dasz E. F. G. Jhr mein vberschicktes Buch de Mechanica Astronomia lieb vnndt angenehm sein vnnd in Dero Furstliche Bibliotheck aufhebenn vnd stadt findenn lassen, So ist mir solchs zu uernehmenn ganz erfreulichen gewesen vndt thue E. F. G. dasz ander vonn meiner restitutio affixarum stellarum, welches ich auch Höchstgedachter Röm. Kay. Maytt. vnterthenigst dediciret, vnterthenig vberschicken, worahn ich vber die zwanzig Jahr lang nebens andern Astronomischen sachen mit hochem fleisz gearbeit vnndt zugebracht, also das (ohne ruhm zu melden) [in] dieser Zeit nie keiner solchen fleisz vnd [muhe hat an]gewendet, dan ich alle diese — — — — — — — — — — — — Minuto vnnd (wo es von — — — — — — — — — — — [du]rch meine grosze vnnd — — — — — — — — — — — — — — uiret vnnd nachgerech[net] — — — — — — — — — — — — — [andere] Astronomi nur den Sechstenn theill eines gradus verzeichnet vnnd doch biszweilenn vber einen gantzenn gefeilet habenn, Bin aber nicht willens, dasselbe so balt, alweiln es mich viell muhe vnnd vnkost gestandenn, inn druck alss publiciren zu lassen, Sondern es nur manu scriptum, wie dieses, Jhrer Kay. Maytt. zu offeriren. Langet

derhalbenn ahn E. F. G. mein vnterthenigcs fleisziges bitten, E. F. G. wollen solches nicht weniger, alsz das vorige, von mir gnedig auf vnndt ahnnehmen vnnd inn dero Bibliothecam zum gedechtnusz verwahrenn vnnd aufhebenn lassenn, auch iederzeit mein Gnediger Furst vnnd Herr, wie biszhero gesthehen, sein vnd bleibenn. In solchem gegen E. F. G. mein danckbares gemuedt zu erzeigenn, soll vnnd will ich mich iederzeit vngespart meiner geringfuegigen dienstenn euszersten vermugens vnterthenig erfinden lassen. Thue hiemit E. F. G. sambt Dero hertzvielgeliebten Gemahlin inn den Schutz vnndt schirm Gottes desz Allmechtigen zu langer bestendiger gesundtheit vnnd Furstlicher wolfart getreulich befehlen. Datum Wandeszburg denn 14 Septembris Anni 1598.

E. F. G.
vnterthenìger vnd
Die[nstwi]ll[ig]er
Tycho Brahe
mitt Eigner handtt.

Udskrift: Dem Durchleuchtigen Hochgebornen Fursten vnd Herrn Herrn Vlrichen Hertzogen zu Meckelnburgk, Fürsten zu Wenden, Grafenn zu Schwerin, der Lande Rostock vnd Stargaard Herrn, Meinem gnedigen Fürsten vnd Herrn.

(L. S.)

Den her benyttede Afskrift er velvillig tilsendt mig fra Geheime-Arkivraad Dr. G. C. F. Lisch, som har tilføiet følgende: Nach dem Original im groszherzogl. meklenburg. Staats-Archive zu Schwerin, buchstäblich. Ungefähr in der Mitte sind die durch — — — — — bezeichneten Stellen durch Mäusefrasz völlig vernichtet. — Das Siegel, in Lack, hat im Schilde einen Pfahl und auf dem Helme zwischen zwei mit Pfauenfedern besteckten Hörnern eine Pfauenfeder und die Umschrift: TYCHO BRAHE.

4.

1599. 8. September. Keiser Rudolfs Skrivelse til Senatet i Hamborg om Tyge Brahes Instrumenter.

Rudolff der Ander. von Gottes gnaden erwählter Römischer Kaiser, zu allen Zeiten Mehrer des Reichs etc.

Ersame, liebe Getreuen. Demnach unlengst verwichner Zeit der fürtreffenlich und kunstreiche Mathematicus Tycho

Brache auf Unnser gnedigs Erfordern mit seinem Hauss-wesen aus dem Königreich Dennemarch an Unnserm Kayserlichen Hof ankomen, welcher sich zu continuier- und Vortsetzung seines studii durch die von Unns angeschaffte Mittel in Unnserm Königreich Beheim albereit eingerichtet, unnd er Unns dann zu verstehe gibt, wasmaszen er seine fürnembste Instrumenta Astronomica, die er zu diser Zeit mit allerehistem bedürfftig seye, sambt andern seinen Sachen mehr bey Euch ligend hette und dieselbe durch seine bestelte Leuthe abholen und in beruert Unnser Künigreich Beheim fueren zu lassen willens were, hierumben und sinttemal Wir zu diser loblichen Astronomischen Kunstt sondere Lieb und Zuneigung tragen, so gesynnen Wir an Euch hiemit gnediglich, Jr wöllet denyehnigen, so ermelter Tycho Brahe zu Abhol-und Abfuerung obengeregter Sachen zu Euch schicken würdt, dieselbe nit allein alszbaldt unwaigerlich volgen, sondern auch, damit solche durch Glegenhait des Elbstroms mit ehistem so müglich in Unser Königreich Beheim angelangt unnd gebracht werden mögen, umb Unsertwillen allen guten Fürschub, ersprieszliche Hülff und schleinige Befurderung thun lassen. Das raicht Unns von Euch zu angenemem, gnedigem Gefallen, denen Wir mit Kaiserlichen Gnaden genaigt seind. Geben auf Unserm Königelichen Schlosse zu Prag, den achten Tag Monatts Septembris Anno etc. im neun und neunzigisten, Unnserer Reiche des Römischen im vier und zweinzigisten, des Hungerischen im siben und zwainzigisten und des Beheimbischen auch im vier und zwainzigisten.

Rudolff.
Ad mandatum sacrae Caesareae
Majestatis proprium
Io. Baruitius.

In dorso: Den Ersamen, Unsern und des Reichs lieben Getreuen, N., Burgermaister und Rath der Statt Hamburg.

In dorso findes endvidere Seglet og denne Bemærkning med en Hamborgers Haand: Belangend Tychonem Brahe Mathematicum. Lectum in Senatu 21 April Anno 1600.

Originalerne til Nr. 4 og 6 findes i Stadsarkivet i Hamborg. Afskrifter ere mig velvillig meddeelte af den derværende Bibliothekar, Prof. Chr. Petersen

5.

1599. 25 September (ny St.). Magdalene Brahe giver Fru Mette Kotte (gift med Borgemesteren i Odense. Hans Mule til Nislevgaard) Underretning om sig og sine Slægtninge.

Min gantske wenlig Hilsen nu och altidt forsendt med wor Herre. Kiere Mette Mulis, tilforladendis synderlige gode Wen. Nest min gantske wenlig och store Taksigelse for alt megit beuist gode, huilcket at forskylde ieg stedse wil findis aff min yderste Formue gantske willig och redebon till, vdi alle de Maader ieg nogen Tid kand giøre nogit, som eder til Ære och Tieniste kand were. Och skal I ochsaa haffue saa megen stor Ære och Tak for eders gode Skriffuelse, som ieg bekom fran eder, der wii ware till Witenberig, det war mig saa megit kiert, at ieg fick eders Breff, och kunde forfare, horledis eder och eders kiere Mand med eders liide. Och skulde ieg wel for lang Tid siden haffue skreffuet eder til udigen, mens ieg haffuer siden slet ingen wisse Budt kunde fangit till eder; derfore kunde ieg icke lade, at ieg jo nu skulde skriffue eder till udigen, efftterdi at mig stedis nu saa wisse Budt ind udi Danmarck med eders kiere Son Clausz Mule och min Broder Tyge, hwilcke min kiere Fader haffuer sendt did ind i Landet till hans Slecht och gode Wenner, hans Ærende att bestille. Kiere Mette, anlangendis woris Leylighedt her i fremmede Land, saa maae I gantske wenligen wide, att baade min kiere Fader, Moder, och wii Sydskende liider, Gud were loffuit, alle wel. Gud allermechtigste vnde os altidt de samme Tidende fra eder och alle eders att hore och spørge, dett er os gantske kiert att fornemme. Och er min kiere Fader om St. Hans Dags Tiide med min kiere Moder och os alle dragen fran Wittenberig och op till Prag till den Romske Keyserlig Mayestat, effter Hans Mayestats naadigst Begiering, och er hand der well bleffuen antagen och naadigst forsynit, saa att hand lader sig well noye. Och haffuer Keyserlig Mayestat vndt hanum ett aff sine Slotte, liggendes i Lante Bemen 5 Mile fran Prag, att boe paa, huilckit Hans Mayestat lod hannum iblant tre aff sine Slotte selff vduelle. Och haffuer Hans Mayestat naadigst forærit min kiere Fader tho tusend Gylden. och loffuit hannum til aarlig Pension tre tusend Gylden først att begynde med. Saa att Hans Mayestat er min kiere Fader med all Keyserlig Gunst och Naade well beuogen. Wor Herre giffue

widere Lycke och Benedidelse. Kiere Mette, dette kunde ieg icke lade att giffue eder vdi en god Mening tilkiende, helst effterdi ieg weed, att I er woris gode Wen, och gierne seer, att det gaaer os wel, for huilcken eders gode Willie I skal were paa det allerhøyeste betacket, och wii aff woris ringe Formue vdigien forskylde wil. Disligeste Kiere Mette, maa I ochsaa wenligen wide, att min kiere Fader loffuet och tilsagde eders kiere Søn Claus Mule, att dett første Gud vil, hand kommer fran Danmarck til os vdigien, da will hand forskaffe hannum med en Første vdi Italien paa sin Bekostning, och gierne forhielpe hannum til det beste, huor hannum mueligt kand were, baade for eders och hans egen Skyld. Och vdi alle de Maader min kiere Moder och wii Syskend kand giore noget. som eder, eller hanum, eller nogen aff eders til Villige och Tieniste kand were, wille wii det aff woris yderste Formue hiertens gierne giøre, huilcket och i alle Maade baade aff eder och hanum wel forskyldt er. Kiere Mette, wil ieg icke nu lenger opholde eder med denne min widtløfftige Schriffuelse; Thii ieg tencker well, att eders Søn Claus Mule schriffuer eder all widere Beskening til om min kiere Faders och woris Leylighedt, och ochsaa eders Svoger Doctor Niels Krag, thii min Fader haffuer selff schreffuit hanum widtløfftelig nock til der vd om. Och will ieg her med nu och altidt haffue eder den Euige alsommechtigste gode Gudt, med all langvarendis Sundhed, Lycke och Benedidelse, med alt huis eder kiert er, til Siel och Liff befalit. Och lader min kiere Fader, Moder, Syskende och ieg hilse eders kiere Mand och Eder med alle Eders kiere Børn, med mange tusende Maal tusende gode Netter. Datum paa det Keyserlig Slot Benatica den 25. Septembris Stilo novo, Anno Domini 1599.

Magdalene Brahe.
min egen Handt.

Udskrift: Erlig Welbyrdig Frue Mette Kotte, Hans Mulis Borgemester i Othense, min tilforladendis synderlig gode Wen, wenligen tilschreffuit.

Danske Magazin II, 358—60.

6.

1599. 29. Septb. (ny St.) Tyge Brahes Skrivelse til Borgemestre og Raad i Hamborg angaaende Transport af hans Sager.

Erenveste, achtbare, wolweise, erbare, insondere gunstige Herren unnd gutte freunnd, denselben sein mein gantz geflissene jederzeitt willige Dienst moglichem vleisz nach zuvor.

Unnd kan E. E. und W. W. freindtlicher Meinung zu verstehenn gebenn ich nit unterlassenn, das, nachdem ich ein gantzes Jar nahe bey Ewer hoch und weit berumpten Stadt Hamburg auf dem Rantzovischenn hauss Wandesbeck, wie E. E. und W. W. bewust, gewonet. von Jhrer Röm. Kay. May.. unserem allergnedigstenn Herrn zum andern Mal an den Kaiserlichenn Hoff von Wittenberg ab ich bin allergnedigst erfordert wordenn, unnd, als ich alda meiner Gelegenheitt nach gehorsamlich compariret, allen Kaiserlichenn gnedigenn Willen und Bewogenheitt untertäniglichenn gespuret unnd mit allermildesten provision allergnedigst versorget wordenn. Als aber Jhre Röm. Kay. May. vernommenn, das ich noch etzliche von meinenn astronomischenn instrumenten, die so grosz wehren, das man sy nit auf der Axs furenn könne, im Königreich Dennemarck, meinem liebenn Vaterlandt, nebenn etzlichenn andern Sachen hinderlassen hett, ist Jhr Röm. Kay. May. allergnedigst gesonnenn unnd mir thun befehlenn, solches alles nebenn dem, so ich nach zu Magdenburg, alher in Jhr Königreich Behmen fur dem Winter furderlichst zue bringen. Zue besserem fortgang aber dessenn hatt Jhr. Röm. Kay. May. ein Schraibenn an E. E. und W. W., sowol an einen Erbarn Rath der Stadt Magdenburg, mir allergnedigst hievon zuestellen und an dieselbigen abgehenn lassenn, welches an E. E. und W. W., beynebenn ich denselbigenn thue zueschickenn. nit zweifelnde, E. E. und W. W. werdenn hierin Ihr Röm. Kay. May. gehorsamlichenn wilfahrenn und mit Schiff, sowol anderer Gelegenheit, wie es dan meine leutte anzeigenn werdenn, wan die Sachenn ausz Dennemarck alda ankommenn, zu providiren und furderlichenn sein. damit, ehe die Elb zufreuret. alles mag wol verwahret hierauf. so weitt als sy schifreich ist, gebracht werdenn. Hieran geschiet und thuenn E. E. und W. W. zuvorderst Jhr. Röm. Kay. May.. unserm allergnedigstenn Herren. ein allergnedigstes sonders

und angenehms wolgefallenn, auch mir und dem astronomischen Werck, so ich vorhabe, gutte promotion, welche ich bey Ihr Kay. May. wil zu ruhmenn wissenn, unnd umb E. E. und W. W., welche ich hiemit Gott inn seinenn Schutz und Schirm befohlenn habenn wil, hinwiderumb nach meinem Vermögenn altzeit geflissenn sein zu verdienen. Datiret auf dem Kayserlichenn Schloss Bennatka, am 29 Tag Septembris stylo novo, Anno 1599.

Ewer E. E. und W. W.
altzait freindtwilliger
Tycho Brahe
mitt eigen Handt.

In dorso: Den erenvesten, achtbarn und Wolweisen Herrn N. N. Burgermaistern und Rathmannen der löblichenn Stadt Hamburg, meinen insondern gunstigenn Herrn und gutten Freunden.

In dorso endvidere Seglet og følgende Bemærkning med en Hamborgers Haand: Belangend den Edlen Tychonem Brahe Mathematicum. Lectum in Senatu 21 April Anno 1600.

Paa en løs Seddel:

Van Tychone Braden guderen.
10 Kasten.
1 Kiste.
Ein halve Tune.
Ein Achtendell.
14 Tunnen Karzen.
2 grosze Jseren.
4 iseren Kachelaven.
2 bligen Kessell.
1 Blassbalch.
1 klein Feltbedde.
1 groszes tweklafftiges Iseren mit einen runden Bauche.
Disze guder sint den 22 Aprillis hir in Hamborch angekamen Anno 1600.

See Anm. under Nr. 4.

7.

1599. 10. Decb. Keiserl. Befaling ang. Tyge Brahes Gage.

10 Decemb. 99. An die Beheimbische Camer p. Bezahlung 1000 Taler für Tychonem Brahe.

Rudolff.

Wohlgeborn Gestreng liebe getreuen. Demnach Wir unlengst den fürnemen Mathematicum Tychonem Brahe, zu vnsern diensten aufgenommen, demselben zu exercierung seines Studij die wohnung auf vnserer Herrschafft Benatky bisz auf andere Verordnung, Alsz auch zu ergetzung seines, vnter anziehung seines Dienstes taglich an aufwendenden vmkostens ein Summa gelts jahrlich ausz zuzahlen verordnet. Alsz beuehlen wir Euch hiemit gnediglich, Ir wellet in Vnsren Namen die verordnung thun, Damit ermeltem Tychoni Brahe [jährlich][1]) aus dem Ampt Benatky oder Brandeisz von Ersten verschienen Monats May an zuraitten 1000 Taler entricht. In gleichem auch der verlag zu erbauung einer Stub vnd etlichen anderen kleinen Zimmerleiu (doch dasz sich dieselben [weiter nicht alsz er selbs verzeichnet vnd vnsern Hauptmann zu Brandeis bewust][2]), sich erstrecke) dargereicht werde. Die sollen in künfftiger Raittung passiert werden. Vnd Ir volzieht hierin Vnsern gnedigen gefelligen willen vnd Mainung. Denen wir mit Kay: vnd Kön: gnaden wol genaigt seind. Datum Pilsen den 10 Decemb. 99.

Concept i det keiserl. Hofarkiv i Wien. — Den 15. Februar 1600 skrev det bøhmiske Statholderi til Befalingsmanden paa Brandeis om, ifølge ovenst. Befaling, at udbetale Tyge Brahe „eintausend Gulden Rheinisch als ein Jahrsgebühr aus den Gefällen des Amts Brandeis.“ I. M. Schottky, Prag, wie es war und wie es ist, II, 293.

8.

1600. 1. April. Ordre til at udbetale 2000 rhinske Gylden til Tyge Brahe.

Waszmassen Irer Mayt. iüngst angenumbenen Mathematico Tichoni Brahe zue jährlicher vnderhalttung 2000 fl. vnd dieselben allain auf wolgefallen bey iedwedern hofbetzallung die gebier geraicht vnd betzalt werden solle.

---

[1]) Der har først staaet: in Abschlag erstberuerter Summa für diszmal.

[2]) Der har først staaet: seinem selbst furschlag auf 80 Taler vnd weiter nicht.

Wier geben dir hiemit in gnaden zuerkennen, dasz wier vnserm jüngst aufgenummcnene Mathematico Tichoni Brahe, zu jährlicher Pension vund vnderhaltung zway Tausent gülden rl. ieden derselben zu funfzehen Pazen oder Sechszig khreuzer gerechnet, vom ersten Tag May desz negstuerschiennenen Neunundneunzigisten Jahrs angeraitten. vnnd dieselbigen allain auf wolgefallen, genedigist bewilligt haben.

Darauf ist nun vnser gnediger beuelch an dich, dasz du Jme: Tichoni Brahe, angeregte zway Tausent gulden alszo ordcrlich richtigmachest, vnnd bey dennen Hofbezallung (Inmassen anderm vesterm Hofgesindte) auch die gebier allwegen raichest vnnd bezallest, Solche Ausgabe solle dir auf diesen vnsern beuelch vnnd gebreuchige Quittungen bey khünftenen deinen Ambts Raittungen für guet angenomben gelegt vnd passiret werden vnd du volbringest daran vnsern etc. Geben Pilsen den ersten April Anno Sechszehnhundertisten.

An Hofzalmaister.

Gedenkbuch, Ms. i Finantsministeriets Arkiv i Wien.

9.

1600. 5. April. Kepler forpligter sig til at hemmeligholde Tyge Brahes Observationer.

Ich M. Johan Kepler, Einer Er: Landt: in Steier Mathematicus, bekhenne demnach Ich mit gnediger Erlaubung, wolermelten landtschafft, ein reise in Beheim fürgenommen, fürnemlich den Edlen vnd Gestrengen Herrn Tycho Brahe, Herrn auf Knudtstrup vnd Vraniburg, wegen Dero Gest. ansehnlicher vnd Weitberühempten Astronomischen Instrumente vnd fürhabenden bücher zue besuchen, Das ich zue dem ende den vierten Februarii des 1600 Jahrs allhero gehn Benathka kommen. allda den wollermelten Herrn, gnedig vnd allerfreundtlichst woll empfangen, auch diese gantze Zeitt vber aller müglicheit nach also tractirt worden, das ich mich hingegen iederzeit, zue aller Vnderthaniger Danckbarkheit schuldig erkhennen.

Demnach auch Ir Gest: alls einen liebhaber aller künsten, vnd denen beygethanen Cultoribus, gnedig gefallen, mir einen gueten theill Irer observationum, sambt andern anhengigen Inventionibus vnd laboribus Astronomicis frey-

willig mitzuetheilen: vnd Ich aber jetziger Zeitt bösen schädlichen gebrauch anderer leutte nützliche vnd rhuemliche arbeitt eigen nütziger verschlagener weisse zur hinderlichen den rechten Urhabern zue entziehen, vnd anderen rhümberechtig zuezuschreiben, zur gemüeth gefürtt: hab ich eigner sorgfältigkeit halber, für nützlich vnd rathsamblich geachtet, mit gegenwärtiger meiner eignen handtschrifft vnd vndergedruckten Petschaft dahin mich zuuerpflichten, dasz ich alles das, so mir von wolermelten Herrn Brahe communicirt oder hernacher, in was wege es wolle, communicirt soll werden, in hochster geheim halten. Darmit auch mich andere alsz einen liebhaber der Philosophia, gebe vnd offtermelten Herrn Brahe, alsz den rechten authorn selbsten iederzeit gefallen würt, vmbgehen handlen vnd dero mich gebrauchen wölle: alles auff treuw vnd glauben, treuwlich vnd vngefehrlich In Vrkhund meiner handschrifft, vnd angeporn Pitschafft, Geben den 5 Aprilis im 1600 Jah: Benat:

(L. S.)

Afskrift med Keplers Haand i Ms. Nr. 10,703, fol. 150, i det k. k Hofbibliothek i Wien.

10.

1600. (13. Juli.) Om Udbetaling af 2000 Gylden til Tyge Brahe.

Die Röm. Kay. Mtt. Vnsser Allergnedigister Herr, haben Tycho Brache etc. zu deroselben Mathematicus mit Jharlichen Zwaj Tausent guelden Vnderhaltungk, vnnd das Jhme dieselben von eingangk Monatts May des jungst vorschienen Neun vnnd Neunzigisten Jahres angehen Vnnd ausz Ihr Mtt. Hoff Zallmeister Ampt geraicht werden solle Vormueg aines deszwegen an mich auszgangenen Kayen. Speciall Beuelchs an mich auszgangen, Dessen Vidimirte Abschrifft hierbei Allergnedigest auff vnd angenohmen, hierauff hab ich ein völlige Jars gebührnus, vnd vonn anfang seines Diehnen, welche sich zu enndt Monatt apprill diesz Sechzehenhunderten Jahres verfallen, Benenndtlichen Zwaj Taussent fr. gegen seiner den dreizehenden Julii diesz Jahrs gefertigten Quitung bezallt Idest 2000 fl.

I Margenen: Auf beigelagten Kaiserlichen Beuelchs Abschrift vnd gegen percipientis Passirung.

Ms i det k. k. Hofbibl. i Wien: Hofzahlungsbücher f. d. J. 1600, fol. 50

11.

1601. 4. April. Tyge Brahe indbyder Holger Rosenkrands til sin Datters Bryllup med Frands Tengnagel.

Min gandske venlig Hilsen nu och altiidt med vor Herre, Kierre Holger Rosenkrantz, Slecht och Byrd, Swoger och sønderlig gode Ven, Gudt almechtigste werre nu och altiidt hosz eder, och beuare eder lenge och well fra alt det, eder kand were skadeligt enten til Sæll eller Liff. Och nest megen Taksigelse for alt beuist Gode, huilket igien aff Formuen att forskylde ieg altiidt will findisz willig och redebon. Giffuendis eder herhos gandske wenligen tilkiende, att epthersom ieg nest Guds Hielp achter engang emellum Paaske och Pinszdag nu nestkommendis her udi Prag paa dette Curtianiske Husz, som ieg nu boer, att giøre min kiere Datters Erlig och Welbyrdig Jomfru Elisabet Brahes Brøldup med en Herremand født udi Westfalen, som tiener her udi Romersk Keyserlig Mayestets Gaard ved Nauffn Frantz Tegnagel til Campe. Saa er derfor min gandske wenlig Bøn til Eder, att I wille well giøre, och till forneffnte Tiid komme hidt, och giøre Eder løstig och glad med andre fornemme Herrer och gott Folck aff høibemelte Keys. Maysts. Raadt och andre i dette loufflig Kongeriige Bohemen, som ieg forhaabis, da til samme Tiid her hosz mig att forsamblis. Kierre Holger och kiere Swoger, giører nu her vdi, eftersom ieg mig til Eder forlader, saa vidt Eder nogenlunde mueligt kan were, Eder och Eders att tiene vdigien, wil ieg altidt findes willig. Och wil ieg nu icke lenger opholde Eder med denne min Skriffuelse, mens nu och altidt haffue Eder Gud almechtigste bode til Sæll och Liff befallidt. Daterit udi Prag paa det Curtianske Husz, som er yderst ved Bøen, som ieg nu boer, den 4. Aprilis Anno 1601. Stylo novo.

Tyge Brahe
Egen H.

Udskrift: Erlig och Welbyrdig Mandt Holger Rosenkrantz til Rosenholm, min kierre Swoger Slecht och Børdt, och sønderlige gode Wen, gandske wenligen tilskreffuit.

Danske Magasin II, 360—61.

12.

1601. 10. April. Tyge Brahes Skrivelse til Hertug Ulrik, angaaende de 10,000 Rdl. m. m.

Durchlauchtigster, Hochgeborner Furst, gnedigster Herr etc. Ewer Furstl. Gnaden sein meine vnterthenigste, gantzwillige Dienste ieder Zeit hochstes fleiszes beuor. Vnd seitenmahl ich itzo einen eigenen Potten in Dennemarck abgehen lasze, hab E. Furstl. gnaden ich mit dieszem meinem geringen schreiben in Vnterthenigkeit zu ersuchen vnd deroselben vor die vielfaltige mir bezaigte gut vnd wohlthatten zu dancken mitt vmbgehen können etc.

Wasz dan meinem itzigen Zustandt betrifft, werden E. Furstl. gnaden denselben vnlangst ausz meinem vorigen schreiben vmbstendiglichen vernomen haben, Darumb hie ferner zu wiederholen vnuonnötten etc. Dan Ihre Rom. Keys. Mayt., mein allergnedigster Herr, nochmahlsz (wie vor, ie lenger, ie mer) mir mit Allen keyszerlichen gnaden (Gott lob) gewogen, vndt haben erst neulich desz gewessen Reichs-Vice-Cancellarii Jacobi Curtii L. M. ansehenliche vndt statliche behausung, so ahn ainen hohen ortt euszerst an der königlichen Hauptstadt Prag gelegen vmb zehentausendt thaller zu meinem vnd des Studii Astronomici nutz mildtlichen kauffen laszen, wo alle meine Instrumenta, so ain Zeit lang in Ihr. Kays. Maytt. Lustgarten nahe beim Schlosz gestanden, itzo conuenienti modo disponirt, auch ain Laboratorium pro spagyricis (!) exercitiis angerichtet wirt etc.

Ferner kan E. Furstl. Gnaden ich vnterthenigst nit verhalten, wie dieselben auch noch gnedigst werden wiszen zu entsinen, dasz vor ainem halben Jhar die summa von zehentausendt Reichsthallern, so der Jungen herschafft zu Meehlenburgk von mir gutwillig vorgestrecht, deroselben Rentmeistern Andresz Meiern durch meinen Vettern vndt Volmechtigen Derer Oerter Ecke (!) Bilden auffkundigen laszen, dan ich dieszer Oerter Landtgütter eingekaufft, zu welcher entriehtung ich darzue vervrsacht worden, Worin dan E. Furstl. gnaden damahlsz (inmaszen söllichs der pilligkeit gemesz) sich gantz gnedigst vnd willfharlich erzaigt, Ich auch alhie die Leutte darauff vertrostet habe. Anietzo aber werde ich von Herrn Doctore Gödellman, welchem ich die zehentausendt thaller hauptsumma sampt dem in-

teresse meinentwegen einzuenehmen volnkomblich commission gegeben, glaubwürdig berichtet, dasz obgedachter Rentmeister nitt allein in der Summen, sondern auch desz schon verschienen interesse erstattung weigerlich befunden werde vndt andere grosze auszgaben furwende.

Dieweiln dan E. Furstl. gn. alsz hochstgedachter Jungen herschafft vormund darin gnedichst gewilfharet, sollichs auch ann ihme selbs pillich vndt ich andern Leutten darauff zuegesagt, Alsz gelangtt an E. Furstl. Gnaden mein vnterthenigste gantz fleiszige pitt, sie wollen nit geschehen laszen, dasz meine wort zue nichte gemacht vndt ich dadurch an meinem bisz dato wohllhergebrachten Nahmen vnd glimpff abbruch erleiden, Sondern mehrgedachte summa vndt interesse furderlichst, wofern sölliches vber hoffnung noch nitt geschehen, anhero vberkommen muege. Sölliches vmb E. Furstl. gn. (wozue dan Dero gnedigsten rhats ich mich vnterthenig getroste) euszerste mueglicheit gehorsambst zu verdienen. erkenne ich mich stetz schuldig vnd gefliszen.

Thue hiemit E. Furstl. gn. sampt Dero vielgeliebten gemahlen zu glucklicher langwehrender regierung vndt zue deren ferneren furstlichen gnaden mich vnterthenigst vndt getreulich entpfelen etc. Datum Prag, den 10. Ap. Anno 1601.

Ewer Furstlichen gnaden
vnterthenigster gantz williger
Tycho Brahe Eigenhn.

Udskrift: Dem durchleuchtigsten Hochgebornen Fursten vnd Herrn Herrn Vldarich, Hertzogen zu Mechellenburgk, Fursten zu wenden, Graffen zu Schwerin, der Lande Rostoch vnd stargartten Herrn, Meinem gnedigsten Fursten vndt Herrn.

(L. S.)

G. C. F. Lisch, Tycho Brahe und seine Verhältnisse zu Meklenburg, i: Jahrbucher des Vereins für meklenb Gesch. XXXIV. — Origanalen findes i det storhertugelige Arkiv i Schwerin. I Seglet findes det Braheske Vaaben med Omskrift: TYCHO BRAHE. Kun Brevets Underskrift er egenhændig af Tyge Brahe.

13.

1601. 19. October. Om Tyge Brahes „Pension“.

Rudolff.

Nachdem wir vnnsern Mathematicum (Titel) Tycho Brahe mit bezallung 1500 fl. rl. ausständiger Pension auf die Gefel vnnd Einkhumben vnnsers Rentambts in Schlesien verweisen, Alsz beuehlen wir euch hiemit gnediglich, Jhr wollet bey gedachtem Rentambts in vnserm namen verordnen, damit Ihme Brahe solche 1500 fl. rl. auch alsz dannenher gegen vnnsers hofzalmaisters vnd S. l. Hannsen Vnderholzers Quittung richtig gemacht vnd bezalt werden. Daran volbringst Jhr vnnsern gnedigen willen vnd mainung.

Geben Prag den 19 Octobris Ao. 1601.

An die Schles. Cammer.

Concept i Hofkammerarkivet i Wien. Ovenover 1500 fl. rl. er, begge Steder, skrevet 2333 fl. 20 kr.

14.

1601. 19. October. Om Tyge Brahes „Pension“.

Theicho Brahe Pennsions verweisung betreffennt.

Von der Röm: Kay: Mtt: Vnnsers allergenedigister Herren weegen, deroselben Rath vnd hofzahlmeister, herrn Hannsen Vnderholzer hiemit anzuzeigen, Es haben höchsternente Jhre Kay. Mtt. deroselben Mathematicum Teicho Brahe mit Bezahlung zwey Tausennt dreyhundert drey und dreissig gulden reinisch zwanzig Kreuzer reinisch aussten̄diger Pennsion, auff die Gefell vnnd Einkhommen des Renndtambts in Schlesien verwiesen. Deroweegen so soll nun Er Hofzahlmeister, einen an den Renndtmeister daselbst, Eliassen Hertln lauttenden schein, alsz wann er berüerte Zwey Tausent dreyhundert dreyvnddreissig gulden zwanzig Kreuzer, dannenhero zu des Brahe Contentierunge, in sein Ambtsverwaltung empfangen hette, ferttigen, vnd Ihme Brahe, gegen seiner Quiettung, hierausz geben, Wie auch volgendts mehrernante Zwey Tausennt drey hundert drey vnddreissig gulden reinisch Zwanzig Kreuzer, wie gebreuchig für empfang, vnnd auszgab verraitten, Daran beschehe Ihrer Mtt. genedigen vill vnd mainung. Geben Praag den Neunzehenden Octobries, des Sechszehenhundert vnd Ersten Jahrs.

Gedenkbuch i Finantsministeriets Arkiv i Wien.

15.

Tyge Brahes Gravskrift.

Esse potius qvam haberi.

Illvstris et generosvs Dnvs Tycho Brahe, Danvs, Dnvs in Knvdstrvp, arcis Vranibvrgi in Insvla Hellesponti Danici Hvenna Fvndator, Instrvmentorvm astronomicorvm, qvalia nec ante sol vidit, ingeniosissimvs idemqve liberalissimvs inventor et exstrvctor. Antiqvissima nobilitate clarvs sva avctior Animo, qvæcvnqve coelo continentvr, immortali gloria complexvs, astronomorvm omnis seculi longe princeps, totivs orbis commodo, svmptibvs immensis, exactissimas intra minvta, minvtorvmqve partes, triginta amplivs annorvm observationes mvndo primvs intvlit, affixa sidera intra minvtvm eivsqve semissem restitvit: Hipparchi solivs ab orbe condito, vel diis improbos, in octava dvntaxat gradvs parte conatvs longissime antegressvs: vtrivsqve lvminaris cvrsvm exqvisite restavravit. Pro reliqvis erraticis solidissima TABVLARVM RVDOLPHEARVM Fvndamenta iecit, Mathematicarvm peritis, inveteratam aristotelis et asseclarvm doctrinam de svblvnari cometarvm novorvmqve sidervm sitv, demonstrationibvs invictis exemit: novarvm hypothesivm avthor, in spagyricis et vniversa philosophia admirandvs. Evocatvs ab invictissimo Rom: Imperatore RVDOLPHO II. Mira doctrinæ et candoris exempla dedit, ne frvstra vixisse videretvr, immortalitatem etiam apvd antipodas scriptorvm perennitate sibi comparavit, planeqve qvalis esse qvam haberi malvit, nvnc vita fvnctvs æternvm vivit. Eivs exvvias vxorisqve triennio post defvnctæ hæredes liberi sacro hoc loco composvervnt. Obiit qvarto Calend. Novembr: anni Christiani Dionyciaci MDCI.
ætatis svæ LV.

Non fasces nec opes
sola artis sceptra perennant.

16.

1601. 4. December. Restbeløbet af den „Pension“, som tilkom Tyge Brahe, skal udbetales til Enken, men kun beregnes indtil hans Dødsdag (d. 4. October).

Wasmassen der Hofzalmaister mit des Tychonis Brahe wittib, wegen der gehabten Pension abraitten, vnd dieselbe hinführo nit mehr raichen solle.

Von der Röm. Kay. Mtt: Vnnsers allergenedigisten Herren wegen, dero Rath vnd Hofzahlmaistern Herren Hannsen Vnderholtzern hiemit zuerindern, Ihre Kay: Mtt: hetten dero Matematici Tychonis Brahe nachgelassenen Wittib vnd Erben seine von Ihrer Mtt: gehabte jarliche, Zwey Tausent gulden Pension, bisz zue ent viervndzwanzigisten Octobrisz dits Sechzehenhundert ersten Jahrs, welches ist der Tag seines Todtlichen ableibens, raichen zulassen, genedigist bewilligit. Darauf werde nun gedachter Hofzahlmaister, mit seinen Erben abzuraitten, vnd ihnen solche Pension, weitter nit, dann bisz auf obbemelte Zeitt seines ableibens zubezahlen wiessen. Daran volziehe Er, hoehernenter Ihrer Mtt. genedigisten willen vnd mainung. Actum Prag den viertten Decembrisz des Sechzehenhundert Ersten Jahrs.

Gedenkbuch (Registratur de anno 1601 Vnder Kaiser Rudolphi 2di Regierung) fol. 468 i Finantsminist. Arkiv i Wien.

17.

1601. (13. December.) Afregning med Tyge Brahes Enke.

Tychoni Brahe, geweszen Mathematicus, hab ich zu völliger Bezahlung der Järlieh gehabten Zway Tausent gulden Vnderhalttung die gebürs von siebenzehen Monat Vier und Zwanzig Tägen annzuraitten vom ersten May Tausent Sechshundert bisz zu endt Vier und Zwannzigisten October disz Tausent Sechshundert ersten Jahrs, damaln er vermueg der HoffCammer geferttigten Decrets mit Dato Vierten December Jetzbemelts Jahrs hiebei, alhie zu Prag mit Todt abgangen Benenntlichen Zway Tausent Neun Hundert Sechs undt Sechtzig gulden Vierzig Khreutzer gegen dreyen quittungen, alsz zwo unnder seiner ferttigung, die dritte aber gegen seiner Wittib Christina, deren Datum den dreyzehenden December disz Jahrs auch verschlossenen Khai-

serlichen Original beuelchs der bewilligung halber hiebei entricht. Idest 2966 fl. 40 kr.

I Margenen: Beigelegt Khayserl. beuelch.

Auf der Hofcammer Verordnus auch gegen Quittungen vnd auf vorige 600 jährige Einstellung fo. 50.

Just vnd Khomen die 2300 Gulden hieran fo. 22 in Empfang."

Hofzahlungsb. f d. J. 1601, fol. 70 i det k. k. Hofbibl. i Wien. Man har altsaa regnet 24 Dage = $\frac{4}{5}$ Maaned; 1 fl. = 60 kr

18.

1602. 8. Juli. Det schlesiske Kammer paamindes om at udbetale den resterende „Pension" til Tyge Brahes Enke.

Rudolff.

Ir werdet euch gehorsamblich zuerindern wissen wasmaszen wir noch am 19 Octobris verschienen 601 Jars vnnsern gewesenen Mathematicum (Titel) Tycho Brahen mit 2333 fl. Rl. 20 kr. ausstendiger pension auf die gefel vnd Einkhommen vnszers Rentambts in Schlesien verwiesen haben, Mit den genedigen beuelch in vnszern namen bei gedachtenn Rentambt die verordnung zuthun, damit es Brahe solcher 2333 fl. 20 kr. gegen vnsers Rath Hofzalmaisters vnd g. l. [ɔ: getreuen lieben] Hansen Vnderholzers Quitung, alsz daselbsthen bezalt würde.

Weil aber daselb bisz dato nit bezalt vnd anjetzo S. Brahe wittib vnd erben, In maszen Ir hiebeiliegent zu sehen vmb die bezahlung beweglich vnd gehorsamist anhalt, Alsz es hiemit abermals vnszer gnedig beuelch, dasz Ir daran seyet, damit Sij Suplicanten angeregter Suma mit müglichister befürderung befridigen werde. Daran volziehe Jr etc.

Prag den 8 Juli Anno 1602.

An die Schlesisch. Camer.

P. S. Wollet des obgedachten Tychonis Brahe Erben nur 2300 fl. bezahlen, weil der ausstandt nur soviel ist, vnd die obrigen 33 fl. 20 kr. in behalten oder ihnen nit geben lassen. Actum ut supra.

Concept paa et enkelt Blad i Hof Kammer Arkivet i Wien.

19.

1602. 30. Juli. Magdalene Brahe giver Eske Bille Underretning om sig og sine Slægtninge.

Min gantske wenlig Hilszen nu och alltidt forsendt medt wor Herre. Kiere Eske Bilde tillforladendis Synderlig gode wenn. Nest min gantske wenlig och store Tacksigelsze for altt dett mangfoldige Gode, som y haffuer beuist min kiere Moder, Syskende och mig. Huilckidt att forskylde wij alle vorisz Dage will findis aff worisz ringe formue gantske willig och redebon till, vdy alle dii Maade vij nogen tiidtt kandt giore nogitt, som Eder till ære och tieniste kandt were. Giffwendis Eder der hosz gantske venligen tillkiende, att jeg nu icke kunde lade att bemøde Eder medt denne min ringe Schriffvelse, helst for min kiere Moder, jeg och mine Syskinde forlanger stoerligen effter att viide, hoer Eder och Edersz kiere Hostrue liider, Gudt y Himmelen giffve dett ganger Eder alltidt Lyckeligen och well, Gudt till Ære, Eder selffwer och osz till Glede, dett ynsker wij aff allt vort Hiertte. Min kiere Moder och Syskinde ere Gudt were louffvidt alle sunde och karske, Gudt y Himmelen hielpe fremdelis medt siin Aandt och Naade. Mens att vorisz største Glede och Husuaelsze, nest Gudt, er nu borte her paa Jorden, y dett att Gudt y Himmelen haffwer hedenkalditt vor Hierte kiere Fader Sallig medt Gudtt, for wij att sette vdy Gudsz Haandt, som raader offwer osz alle, Gudt vnde osz att findis igen y Gudsz Riige y den euige Glede, som aldrig kommer ende paa. Wij haffde nødigt miist hanum, mens vij faaer nue att ladhe osz nøye medt Gudsz gudtdommelig Ville, Gudt y Himmelen husuale min armme bedrøffwede Moder och vij armme Børn, som saa sorgende igen leffuer. Och vij Beder Eder saa gantske ydmygeligenn gierne, att I villde vell giøre och for allt dett Gode, som min Sallige Fader forlodt sig till eder (huilckidt I hanum och stedsze beuiste), och icke vndfalde min kiere bedrøffvedhe Moder och osz armme faderløse Bornn; Thij nest Gudt y himmelenn forlader vij osz mest till Eder, Gudt skall vere Edersz Løn igen derfore. Och vij aff voris ringe Førmue vill findis Eder alle voris Dage gantke tacknemeligh och tienstachtig etc. Kiere Eske Bilde, huis woris Leilighedt angaaer her till Hoffwe, saa kandt jeg Eder venligenn icke forholde, att vij icke endtnue ere her kommen till nogen richtig ende imedt min Sallige Faders Instrumenter,

for den aaersage skyldtt, att Kieszerlig Maytz. Raadt wille. att vij skulde tage Forsichring der fore, sigendis, att dij ville giffve osz sterck Forsichring nock och huert aaer Rente aff Pengene, inthill Hoffvittstollen bleff betalitt. Huilckidt er tiuffwe tuszinndt Daller, som dii haffver bøditt osz der fore. Samme Summa haffwer vij och bevillgitt, medtt saa skell. att vij strax entten maatthe bekòmme rede Penge bar betallidt, eller och saa møgitt gott Gotz her y Landen, som forneffwende Penge vertt var, der fore. Mens att giffwe vor Salige Faders efflerladendis Kunst saaledis hen paa Forsichring, dett huerckèn kandtt eller ville vij nest Gudsz Hielp rett alldrig giøre. Thij Forfarenhedt giffwer nocksom tillkiende saa vell vdt aff anden som osz, huadt notte mandt haffwer her till Hoffwe, vden huis mandt fanger strax vdy hennderne. Och haffwer dii nu nu holtt osz saa lennge oppe (effter som her diszwer brugeligtt er) saa at vii nue huercken kand, och ey helder slett ingenlunde vill. holde dett saa lenger. medt denum, mens ville nu viide en endeligh beskening och medt dett første vere betallidt for samme Instrumenter och Salig Faders Opseruats-Bøeger, och anditt som dii bekommer, eller vij wille beholde vort egitt. Derom haffwer vii nu stackidt tiidt siiden skickiidt Hans Kiesserlig Maytz. attskilige Suplichatszer vdy Hans Maytz. egenn Hennder. Och derhosz vnderdanigst begierendis, att Hans Maytz. vilde dog vere osz en naadig Kieszer och Herre, om vij enskøntt beholtte vortt egitt, huilckidt vij nødisz till, efferdj vij icke kunde bliffwe der fore betallidt; Thij dett var icke mueligtt lenger saa att leffwe her vdy saa offwermaadig dyer en Bye, och solitzetere der om till forgeffwis, helst nue vij haffwer ingenn Indtkomst att leffwe vdt aff. Da haffwer Hans Maytz. giffwit osz saa for suaer. att hand nue paa ny igen haffwer befallitt Herren aff Lichtensten Hans Maytz. øffuerste Hoffmester och den Bemske Preszedentt, att dii till gode Rede skulle betalle och fornøye osz derfore. Mens nue staaer dett der paa, att dii vill kome thill sammen, och vdy Raaditt beslutte, hoerledis dii best kunde betalle osz derfore, och dett skall nue huer Dag skehe, vij faaer nue derfore snartt att viide, huadt dii vile beslutte der om. Mens vden barhe Penge eller gott Gotz derfore lade vi osz ingenlunde nøye, dersom dett icke strax skeher, da tager vij straxen wor egitt igen, vij haffwer altt begyntt att lade fore indt aff Instrumenterne frann dett Kursianisk Husz. som dii stodt, och y dett Husz till osz y den gammell Bye,

som vij nu vdi boer. Thij dersom vij dett icke giorde, fick vij endtnue langsommeligen ende der paa. Thij dij tencker elers, att dett er icke vortt alluare, att vij ville beholde denum selffwer. Mens att dij skullde saa haffwe denum for inttidt, skall aldrig skehe, vij wille dog vell medt Gudsz hielp faae Herrer, som vill kiobe dem. Kieszeren wille nødigt myste denum, Mens handt wille, att Cammeridt skulde betalle osz dem, Och Herrerne vile, att Kieseren skulde betale dem aff sin egenn skat, och der medt bliffver vij saa lenge opholditt. Mens vij haabis nue nest Gudsz hielp snartt att giøre en ende der paa, entten att dii betaller osz wortt, eller och att wij beholder dett selffwer, och seher osz om en anden Herre der till, vij haffwer siiden vor Sallig Faders affgang her vdy Byen forteridt mange Penge, for samme aaersag skyldt, och vidt liiditt, huadt Opretning vij fanger igen aff denum derfore. Dett er osz nue vmueligtt lenger saa att holde dett vdt medt denum etc. Min Kiere Moder burde och att haffwe en naade penning som anndre Encker her bekomer, huilckidt er enduu slett inttidt skedt, dij haffuer ochsesaa selffuer begieridt, att handtle osz samme Instrumenter vd aff, Och icke vij haffver boditt dem denum, var ochsesaa billigt y sig selffwer, att dii wederlagde osz nogitt igen, for huis store Bekostning S. Fader haffwer giortt paa den Reysze till Kieszerlig Mayt. och ochsesaa y hans Maytz. tieneste aff hans egett, der till medt haffwer Hans Mayt. och loffuitt, att vilde forsorge osz effter vor S. Faders affgang, Mens Gudt forlade denum, saa litt dii holder der aff, och vii fanger dett nu snartt aldelis att viide, huis dii vill giøre eller icke. Hans Mayt. er barmhiertteligen och offte nock beditt derom etc. Min kierhe Moder achter nue snartt engang om Michaelis nest Guds hielp att kiobe en temmelig affwelsz gaardtt her vdy Behmen hen y modtt Dreszen, for en halfftredie eller trye tuszindt Daller, hoer hun kandt haffwe att leffwe aff och holde hindis Husz medt, Gotz er her suarligen gott vdy Landitt och lehett att kiobe, Och er hinder vmueligen lenger for Penghe met saa stoer Huszholdning att boe her vdi saa dyer en Bye. Och første Gudt vill att hun bekommer Penge for Instrumenterne entten aff Kieszerlig Maytz. eller aff en anden Herre, hoer Gudt vill tillschicke osz denum, achter hunn nest Guds Hielp att sette denum paa Rentte her y Landen, sig och osz till beste. Jeg haabis, att vij medt Gudsz Hielp itt stedsz bekommer nogitt for denum. Gudt giffwe, att vor Formue var saa,

att wij icke nodisz till att selge denum, da ville vij selff beholde denum, vorisz salige Fader till Ære. Mens effterdi dett icke saa er, da faaer vij wist att affhende denum etc.

Kiere Eske Bilde tillforladendis Fordrer, hulde och gode Ven, Er min kiere Modersz och alle worisz gantske ydtmygelig kierligen Bon till Eder, att I villde vell giore och haffwe den vmage och lade osz medtt allerforste mueligheddt viide, hoerledis det er medt huisz osz tillfaldtt effter vor Sallige Fader, bode hnis der var vdi Queg och saadannt paa Huen, och medt vor Gaardt vdi Kiobenhaffn, och ellersz huis y viidt, som hans var, der vdy Danmarck, ochsesaa huis Geldtennen angaaer. Kiere Eske Bilde, vij beder Eder saa gierne, att I icke vilde fortencke osz, for vij saa dristeligen schriffwer eder till her vdt om, vii vidt ellersz slett ingen der vdy Landen, som vij kunde fange all leyligheden der om att viide, saa vell som aff Eder. Och vij forlader osz och fuldkommeligen thill Eder, och tuiller slett intidt der paa, att I io som vorisz hulde Forsuaer och Ven schicker alltingist ther medt, saa viit eder nogenlunde mueligt er, osz til Gauffn och Beste. Gudt y Himmelen vill lønne eder der fore, att I hielper osz armme faderlosze Born till gode. Och wij ville derfore, saa lenge vij leffwer, findisz eder tacknemeligen och aff worisz ringe Formue tienstachtigenn, huilckidt vij alle worisz Dage vill aff gantske Hiertte beflitte osz paa.

Kiere Eske Bilde, vij beder Eder och saa gantske gierne, at I vilde vell giore och lade osz viide, huadt eder synis om dett tydtske Breff, som vij sende Eder vdy nest forgangen Vintter, huilckidt Greff Erick[1]) och Her Erindtfrindt Mindtquitz medt en soren Notarius och Kieszerlig Maytz. Docter haffwer giffwitt osz; vij forlader osz viist till Eder, att I lader osz viide edersz endelig Mening der vdy, Och ochsesaa forhaabis vii, att I ere den, som ville forhielpe osz till dett beste baade der vdy och i anden maade; thij nest Gudt haffwer vij ingen her paa Jorden, som vij forlader osz paa vden eder. Thij vij haabis viist, att I icke vndtfalder osz. Och Gudt viidt, att I haffuer en stoer almusze der vd aff, helst effterdi att vorisz lelighedt er nu møgitt elendigh. Haffde Gudt y Himelen lenger vilde spartt vor Kiere Fader medt osz, da haffde handt well laffwidt vorisz sagh anderledis for osz, mens vij forlader

1) Greve Erik Brahe af Sverrig.

osz nue saa møgitt hartt till eder, att I som vorisz Fader icke vilde vndtfalde osz, mens forhielpe osz till dett beste, saa viit eder nogenlunde muelígtt er. Vij ville stedsze bede Gudt y Himmelen, att handt skall lønne eder derforhe, huis vij aff vorisz ringe Formue icke kandt. Vij haffwer tuende gange schreffwitt Eder till om vorisz lelighedtt, huillcke Breffue ieg vist haabis, att I haffwer bekomitt. Och haffwer vij och schreffvitt alle vor Farbrodre, Farmoder och Farsystere till, dog vij haffwer endnu slett inngen Beskening fangitt fran denum vdygen, Mens vij haaber ingenlunde, att dij saa slett forglemer och vndtfalder osz, effter vor sallige Faders Affgangh, helst nue vii ere saa elendige her vdy fremmede Landtt. Mens vij ere møgitt mere foruentendis, att dii icke seher vorisz verste, eller att osz skulde liide nogen nødtt, och dii och, Gudt vere loffwitt, suarligen vell kunde giøre dett, denum till ingen skade, och osz till stoer Gauffwen och Gode. Nue vij forhaaber, att dii betencker, huis for Gudt och Menisken biligt och rett er, och ochsesaa, att dii gior en stoer velgiernig aff derisz Fromhedt der medtt, modt osz armme faderlosze Børn, som haffwer slet ingen vden denum vorisz Slecht att forlade osz paa. Och vij troer Eder och fuldtkomeligen till, at I som vorisz hulde och gode ven vdy alle maadhe forhielper osz till gode hosz vor kiere Farmoder och Farbrødre. Jeg haabis, att min kiere Farmoder ingenlunde forlader osz, men bliiffwer osz stedsze godtt, och I kunde møgitt forhielpe osz der till hosz hinnde, huilhkidt vij eder ochsesaa fulkommeligen tilltroer och venligen vill haffwe om beditt, att I vdy alle Maade ville giøre.

Kiere Eske Billde, Vij beder Eder saa gantske gierne, att I icke villde fortencke osz, att vij saa driisteligen vdy alle maade bemøder eder. Thii Gudt viidtt, att vij vdy alltingst forlader osz hartt till eder. Och vden Eders Hielp och Raadt viidt vii icke, horledis vii best skall slae vorisz sag an. Och er vii medt dett allerforste muelighedt itt gott suaer aff Eder om alltingist forventendis, Vij forlanger saa mogitt effter budt fran Eder, beder eder derfore saa gantske gierne, att I villde vell giore, och leye itt Budt her vdt paa vorisz Bekostning, paa dett vii kunde fange all visz beskenning fran Eder om altt, huis I viidt osz liger machtt paa att viide, Och huis I raader osz, horledis vii skulle best slae vorisz sag an, thij vi forlanger stoerligenn effter att viide edersz Raadtt vdy alle maadhe. Och vill

ieg icke nu lennger opholde eder medtt denne min viidtløfftige schriffwelse, Mens vill her medt nu och altidt haffwe Eder medt Edersz Kiere' Hostrue den Euige allsommechtigste gode Gudtt medt all languarendis Sundthedt, Lycke och Beniditelsze till Siel och Liiff befallitt, Och lader min Kiere Moder, Syskende, ieg och min Svoger Frantz Tennagell hilsze Eder bege, medt mange M. tusinde gode Netter. Min Broder Tyge er nu icke hieme, ellersz haffde handt gierne schreffwitt Eder till, handt er forreyst vdy Sleszingen till Breszloff effter vor Salige Fadersz effterstaaendis besolding, huilcken handt der nue haffwer bekomidt itt tuszindt och try hundritt Gylden vdtaff, der staaer endtnu itt tuszindt Gylden tillbage, denum kandt wij icke bekomme foren ymodt nest tillkommendis Jyffwell etc. Iterum vale. Datum Prag den 30. Jullius Stylo nouo, Anno 1602.

Magdalene Brahe Tygis Datter Eh.

Udskrift mangler. Originalen, i det kgl. Bibl., er aftrykt i D. Mag. II, 361 fg, men ikke ganske nøiagtigt.

20.

1604. 28. Februar. Tyge Brahe den Yngres Brev til Eske Bille til Valden.

Min gandsche wennlig hillsen nu och allthiid forseudt medt wor Herre. Kiere Eske Bilde, thillforladendis synderlig gode wen, Nest min store och flittige thacksiigelsze for mogit bewiist gode, huilcket igen att forskyllde ieg alle mine Dage will findes af min Formue gandsche godwillig och redebon thill, vdi huis Maade ieg nogen Thiid kandt giorre nogit, som eder eller eders thill ære och thieniste kandt were. Giffuer ieg eder herhoes gandsche wennligen thillkende, att ieg haffuer bekommit eders gode Schriffuellsze, som war mig aff hiertidt kier och angenem, synderlig eptherdi ieg derudaf haffuer fornommit, adt I och eders ere sunde och hillbridde; Gudt hiellpe och spare eder wiidere epther sin Guddommelige wille. Och epthersom I Kiere Eske vdi samme eders Schriffuellsze formelder om woris Gaard, wi haffuer y Kiobinghaffn, att den staar och forfalldis, saa kandt ieg det well thencke, thi der bliffuer intedt seet rett thill en; mens huadt skioden angaar, som min S. Fader icke skulle haffue haffdt fullkommelig der thill, der weed ieg ingen rett beskeen om, mens ieg will,

naar Gud will ieg kommer thill Prag, lede iblant hans breffue, om der findes nogit saadant, som dett monne angaa; Mens horom allthingest er, formeener ieg, wi maa io kunne selge, huad woris er etc. Jeg haffuer och faait hos eders Schriffuelse de Copier aff de Qwitantzer och siiste Forhandling, som eder och min S. Fader war gaaen emellem: Och dersom dett er mig mueligt, da will ieg nest Guds Hiellp see thill, att ieg medt det første kandt komme indt y Dannmarch thill eder, saa wil ieg nerwerendis thale och forhandle wiidløfftigere medt eder om allthingest: Endog rett sanden att siige, ieg ellers ingen synderlig lyst haffuer thill att komme nogen thiid derindt: thi hor min S. Fader, som haffde. uroest, fortient icke ringe gott om Riget, war icke allt for well liid och seet, der haffuer ieg ingen lyst att komme hen. Och dett gode, som ieg forhaaber derinde (dog eder och eders vndertagen, thi wi forseer osz møgit gott thill eder) er saa ringe: Mens ieg haaber thill Gud. handt forlader osz intedt her y fremmide landt, om wi endskont erre forlat af andre anderstetz etc. Huis denn quinde i woris gaard beretter om de Penge, woris S. Fader skulle were hinder skylldig, der weed ieg ingen beskening om, kandt ey heller bekenne mig derthill; thi ieg weed well, att woris S. Fader giorde dett ey heller.

Kierre Eske, ieg kannd eder wennligen icke forhollde, att ieg er trolowit medt en Encke her y Landit, som er en Vitztumbin aff Slechtidt, och haffuer tillforn haffdt en Kindtschi, och achter ieg nu, nest Guds Hiellp, y en 14 Dage att haffue brøllup medt hinder: Gudt weed, hor gerne ieg haffde seet eder herhoes, mens eptherdi ieg well weed. att det icke kandt skee, faar ieg at werre thill fritz: Jeg giører intedt synderlig stort brollup, dog kommer de mange gode Herremendt aff hinders Slecht och andre der thill: thi om hun icke endtskiont er synderlig riig, da er hun dog aff it fornemme slecht, och boer her y Landit saawell som ochsaa y Meyszen mange aff hinders Slecht och Wenner, som eder vden Twiiffl well bekent er: Dett haffuer nu saa werrit Guds Wille, att ieg saa knap[1]) skulle gyffte mig, endog ieg haffde well kunde biid it stundt, mens huadt skee skall, dett skicke sig: Jeg achter nest Guds hiellp knap att komme y Keyserens thieniste, thi hun

---

[1]) Knap betyder her snart, med det første; ellers bruges det ogsaa for Neppe.

haffuer nogen Vetter, som er y Raadit, och will ieg werre vde derom, naar Gud will, at brøllupit er staait: Gudt giffue ekon sin Lycke och benedidellsze thill: att allthingest kandt gaa lyckeligen och well thill: Och haffuer icke kunde underlat att schriffue eder thill derom, eptherdi ieg well weed eders gode hierte law emoed mig och osz alle; Gudt giffue, ieg ekon y nogen Maade kunde tiene eder, saa gerne ieg det giorde: mens kandt ieg intedt vdrette y gierningen, da skall dog willen werre allthiid thill rede: Och will ieg nu icke, kiere Eske, ophollde eder lenger medt denne min Schriffuellsze, (synderlig eptherdi Jørgen Daa, som haffuer en thiid lang weriit her hoesz osz, och drager nu ind y Danmark, kandt berette eder widtlyfftigere beskening om allthingest) mens will nu och allthiidt haffue eder Gudt Allmechtigste thill Siel och liiff befalit, medt mange gode Netter, som min kierre Moeder, Schwoger och Sydskende ynsker eder: Jeg forseer mig thill, att haffue knap Breffue fra eder igen medt første gelegenhedt. Datum Lindaw denn 28. Febr. An. 1604.

Edcrs tienstagtig guode
wenn allthiid
Tyge Brahe T. S.
Manppria.

Udskrift: Erlig och Wellbyrdig Mandt Eske Bilde thill Wallden, Kong. Maytt. y Danmarck Befalingsmandt paa Hellsingborig Slott, min synderlig gode wenn, ganndsche wennligen thillschreffuitt.

Originalen findes i det kgl. Bibl. og er aftrykt i D. Mag. II, 365 fg.; men ikke ganske nøiagtigt. — Seglet, i sort Vox, indeholder det Braheske Vaaben og Omskriften TYCHO BRAHE.

21.

1608. 8. April. Magdalene Brahe giver Longomontan Underretning om sig og sine Slægtninge og om Faderens Instrumenter.

Nest Helsen oc Taksigelse, Kiere Mester Christen Lomborg[1]), giffuer ieg Eder venligen tilkiende, at ieg i nest forgangne Sommer haffuer bekommet Eders Skriffuelse,

[1]) Navnet skrives paa Dansk undertiden Lomborg, undertiden Longbierg.

huorndi I giffuer mig Eders Leylighed tilkiende, at I er nu Professor i Kiobenhaffn, oc holder Huus for Eder selff, saa er det mig ocsaa os alle kiert at hore, at det ganger Eder vel. Huis mig oc mine kiere Sydskendis Vilkor sig belanger her udi fremmede Land, saa ere vi nu med Tiden temmelig vant her i Laudet, saa at vi saa got som haffuer forglemt, huor det staar til i Danmark, oc haffuer vi nu lidet baade Ont oc Got i disse Land, derudi at vi haffue lidt stor Hiertens Bedrøffuelse, at Gud allermectigste har saa snart effter sin guddommelig Villie taget os vore kiere Foreldre fra; thi det er nu i det 7de Aar, siden Gud kaldet vor kiere Fader Salig med Gud, oc udi det fierde Aar, siden Gud i Himmelen kaldede vor kiere Moder Salig med i Himmesen, oc ligger de begge begrafne udi een Graff tilsammen udi den fornemmeste Kirke i den gammel Bye, som kaldes Deinen, Gud i Himmelen unde dem oc alle tro Christne den ævige Glæde oc Opstandelse, oc unde os at findes igien i Guds Rige.

Min Broder Tyge har for tre Aar i det fierde gifftet sig oc taget en Enke, som var aff Meyssen, som er aff hendes Slect en Vitzthuminde, oc haffuer hafft en Behmisk Herremand her i Landet, en Rathiski aff Slectet, oc boer de ickun en Miil fra det Godtz, som vores kiere Moder kiobte, der vor Sl. Fader var dod, huor hun en Tid lang boede med os, indtil vor Herre kaldte hende. Huu dode aff Vatersoet, oc var altid saa meget sorggiven, siden vor Herre kaldede vor Sl. Fader, oc haffde stille megen Sygdom, til vor Herre kom oc forløste hende, hende til stor Glæde, men os til stor Bedrøffuelse: Men vi faaer at stille alting i Guds guddommelig Villie. Min Broder Tyge haffuer nu to Børn med hans Hustru, en Søn oc en Dater. Dateren, som er kaldet efter min Sl. Moder, som hede Christine Barbere, oc Sonnen kaldet efter min Sl. Fader Otte Tyge Brahe. De fanger an oc slecter meget paa min Broder oc paa os, oc bliffuer store lange Folk, Vor Herre bevare dem at maatte opvoxe i Guds Frycht. Min Syster Elisabet haffuer nu faaet tre Børn, oc kommer nu snart i Barselseng med det fierde, oc haffuer Gud kaldet et af hendes Born bort, en Dater som var to Aar gammel oc hede Vendele: Hun haffuer to smukke Born igien, en Dater heder Ide Cathrine, oc en Søn heder Rudolf Tycho effter Keiserlig Maiestet oc vores Sal. Fader, hand er min Salig Fader svarlig lig, feed, oc tyck Hoffuet Haar, saa

hand slecter aldeles paa hannem. Gud spare dem oc unde, at de maa bliffue store i Guds Frycht, os alle til Glæde. Hvis mine andre Sydskende angaar, saa er min Broder Jorgen her oc til Prag, oc min Søster Sophie, oc min Soster Sidzele, oc ieg haffuer, siden vor Svoger[1]) kom fra Engeland igien her til Praag, veret hos hannem oc vor Syster Elisabet. Oc agter vi nu snart med Guds Hielp at giore Bryllup med vor Søster Sidzele, som faar en smuk Friherre aff Sleetet, oc haffuer de nogle Aar veret troloffuet med hinanden, oc lider vi, Gud vere loffuet, meget vel, Gud giffue videre Lycke oc Benedidelse.

Vor kiere Svoger haffuer ocsaa her god Leylighed hos Keyserlig Majst., er hans Raad oc haffuer 1500 Rxdlr. af Hans Keyserlig Majst., som haffuer oc foræret hannem, siden hand er nyligen kommen fra Engeland igien, 12000. Rigsdaler.

Hvis det belanger sig med vor Sal. Faders Instrumenter oc Observations-Boger, da haffuer vi lenge siden solt dem til Keyserlig Majst. for 20000. Rxdlr. oc haffuer vi faaet nogen tusind deraff, men de efterstaaende er bleffuen os forzintzet, saa at Hoffuet-Stolen oc Zinzen er tilsammen 26000 Dlr. som vi haffuer faaet for vores Sl. Faders Instrumenter, oc haffuer vi endnu den største Sum at indtage deraff, hvilken Sum os nu imellém Paaske oc Pintzedag bliffuer altsammen betalt. Aarsagen at det haffuer varet saa lenge, volder meget, at vor Svoger var saa lenge i Engeland, oc vores egen Forsommelse, at vi icke haffuer flittig nock anholdt derom, efterdi her ganger dog altingest langsom til i denne Hoffs Leylighed, mens nu bliffue vi inden faa Uger betalt, Gud vere loffuet, oc naar vi haffuer skifftet imellem os, haffuer enhver vel at leffue aff, oc kand rundeligen holde sin Stand, som det sig bør, oc huilke vor Herre forseer videre, dennem forskicker hand oc videre sin Lycke dertil. Vor Herre unde os alle at slide saa vor Tid hen i denne Verden, i huor vi ere eller bliffue, at vi paa det sidste maatte findes med vore kiere Foreldre oc alle Guds udvalde Christne udi Himmeriges Glede. Kiere Mester Christen, veed ieg nu intet mere at skriffue Eder til paa denne Tid, oc haffde ieg lenge siden skreffuet Eder til, men intet visse Bud kunnet fanget, førend nu mig stedis et visse Bud med et soret Bud, som horer Hertug

[1]) Nemlig Frands Tengnagel.

Hans aff Landte Holsten til, oc siger, at hand kommer selff til Kiøbenhafn, oc haffuer hand loffuet at faae Eder Brevet i Eders egen Haand, oe at tage mig Bref fra Eder igien. Beder ieg Eder gierne derfore, at I vist ville skriffue mig til igien med det Bud, eller hvor Eder ellers kand stedis visse Bud, og lade mig vide, huor Eder oe andre gode Venner oe Sleet lider, oe hvad Nyt der ellers findes i Landet, hvor Kongen er, hvad hand tager sig fore, oc allehaande sligt Nyt maatte jeg gierne vide for Tids Fordriv. Her veed ieg intet synderlig Nyt at skriffue om, andet end her er fanget nogen Uenighed an imellem Keyserlig Majst. oe hans Broder Hertug Mathias af Osterrige, hvilket mand tør ieke vel skriffue om, men vi haabes, nest Guds Naades Hielp, at alting bliffuer stillet til det beste. De tager hemmelig Folk an paa begge Sider. Osterrige oe Ungeren er falden Hertug Mathias bi, oe Keyseren har en stor Hielp paa sin Side aff Behemen, Slesien oe andre hans omliggende Lande, oe Førsterne i de Riger oe andre Potentater ville staae Keyseren bi, saa at der vilde bliffue en skrekelig Krig aff, dersom det skulde gaae for sig, men Gud afvend det naadeligen, oe saafremt at Krigen skulle strekke sig hid til Behemen, da ere vi Sydskende til Sinds med hver andre at begiffue os ned til Meyssen; thi det vilde ieke bliffue sickert at vere her paa de Tider. Kiere Mester Christen, ieg vil nu ieke lenger opholde Eder paa denne Tid, skriffuer mig nu snart til igien, hvor det stander til i Danmark, oe hvor vores Sleet oe Venner lider. Helser Mester Coert [1]), ieg har hørt, at han er gift, gifter I eder oesaa, effterdi I skal haffue en Hustru, som kan holde huus med Eder. Giører vel oe hilser alle vores gode Venner der i Landet, som spørger noget effter os. Datum Praag 3. Paaske Dag, Stylo novo, Anno 1608.

Magdalene Brahe Tygesdater
Egen Haand.

Danske Magazin II, 369—72.

---

[1]) Cort Axelsen, som forhen havde været Tyge Brahes Discipel og nu var Professor i Kiøbenhavn.

22.

1614. 21. Mai. Om Udbetaling af 5000 Dl. til Tyge Brahes Arvinger.

Wasmassen die Beheimische Kammer v. Tychonis Brahe Erben von Einreimbung der Sahwambergischen 5000 Taller schuldet in Abschlag Ihrer Anforderung, abweichen verden zu ihre Contentirung auff anders mittl gedacht sein solle.

Wohlgeborn Edl. Gestrenge. Die herrn vernemben ab der beilag mit mehreren waszmassen bey Irer Kaysl. Mt. vnsern allergnedigsten herrn v. Tychonis Brahen hinterlassenen Erben vmb erfolglassung 2000 Taller in abschlag der verfallenen Interessen von Irer lang hinderstelligen bei den Herrn angewiesenen Summa aus denn 5000 Taller so herr von Schwamberg wegen des Dorffs Hotterwitz erlege vnd auszahlen sollen gehorsamist ansuchen. Wen aber hochgedachte Ir Kays. Mtt. deren wir solches gehorsamist referirt, darin gnedigst nit consentiren, sondern sich berürter 5000 Taller zu Iren selbsten eignen Nottorft gnediglich bedenken wolle vnd vns obbemelte gnedigst beuelchen derselben jüngst erdachten gnedigsten spruchs noch bey den herrn anmachung zuthun, damit sie diese 5000 Thll. bey gedachten herrn von Schwamberg fürderlich abfordern vnd hierher nach Linz abführen lassen wollen, Alsz werden die herrn ohne vnser Meszgeben berührte Brahesche Erben also zu beschemden Und sie beschehene Anweisung nach anderwärts ohne Ihre mittel selbst entgelt zu contentiren. Angeregte 5000 Taler aber nochmals den nechsten alhier zubefürdern wissen. Mit denen wider uns den bewarung des allerehest beuelch thun.

Linz den 21. Mai 1614.

An die Behem Camer.

Concept i Hof Kammer Arkivet i Wien.

ANMÆRKNINGER.

1. Om Adelen kan bl. A. sees N. M. Petersen, Bidrag til den danske Literaturs Hist. III, Indl.

2. Familierne Brahe og Bille: Hofman, Hist. Efterretn. om danske Adelsmænd III. — Familien Bille eller Bilde er en ganske anden end Familien Bildt. — Om Otto Brahe fremdeles: Vedel Simonsen, Saml. til Elvedgaards Hist. I, 90, 92 fg., nærv. Skr. Bilag 1. Om Knudstrup: Richard og Liunggren, Skånska Herregårdar I. Et Prospect af Gaarden, omtr. fra 1680, i: Prospecter af åtskillige märkvärdige Byggnader, Säterier och Herre Gårdar uti Skåne, Som i fördna tider hafva til större delen varit befästade med Vallar, Vattngrafvar och Vind Bryggor, och blifvit år 1680 aftagne, ritade och samlade af Ingenieur Capitain Burman, men nu til det Almännes tjenst fornyade och med Kongl. Mayt^s^ allernådigste Privilegio på Trycket utgifne år 1756 af Abraham Fischer. Adjutant vid Kongl. Fortification. — Tværfolio. — See endvidere nærv. Skr. Bilag 1.

3. Nærv. Skr. Bilag 1; Danske Magazin II, 172; Gassendi Vita Tychonis Brahei etc. p. 3. (Jeg citerer efter Udg. Hagae Comitum 1655. 4to; den ældste er trykt i Paris 1654, 4to.)

4. Det er navnlig i Kongebreve, at Astronomen kaldes »Tyge Brahe Ottesen«. — I D. Mag. II, 210 anføres, efter Krüger, at Tyge Brahe var tilstede ved Lenshoitideligheden i Odense 1580; men af Sjællandske Tegnelser (i Geh. Ark.) Nr. XIV seer man, at det var Tyge Brahe Jensen. — Den sidstnævnte blev dræbt af Eiler Krause 1581. (See G. C. F. Lisch, Tycho Brahe und seine Verhältnisse zu Meklenburg, i Jahrbücher des Vereins für meklenb. Gesch. XXXIV (Sep. Aftr. S. 7—8).

5. D. Mag. II, 172. — Om Steen Brahe: nærv. Skr. Bilag 1; Th. Wegners Ligpræd. over ham; P. Rhode, Loll. og Falst. Hist. ved J. J. F. Friis, I, 49. — Jørgen Brahe: Vedel Simonsen, Rugaard, I, 2 H. S. 100—103; sammes Elvedgaard I, 90.

6. Om Skolegangens Begyndelse i det 7de Aar og Beskaffenheden af Datidens Underviisning, see Wegener, Hist. Efterretn. om Anders Sorensen Vedel, 2. Udg. (i Vedels Saxo, udg. 1851) S. 13 fg.

7. D. Mag. II, 173 efter Joh. Stephanii Ms.. Hafniam venit studiorum gratia 1559, die 19 Aprilis. — Gassendi Vita T. Brahei, p. 4.

8. Sml. Wegener, om Vedel, 25—26; Nyerups Skildr. 3. Bds. 2. Halvd. Ligel. kan nu henvises til Rordam, Univ. Hist. 1. D. og 2. D. 1—2. H.

9. Gassendi Vita T. Brahei, p. 4, og derefter i Bangs Samlinger af nyttige og opbyggelige Materier II. 94.

10. Apelt, Reformation der Sternkunde, 86—100; Grohmann, Annalen der Universität zu Wittenberg I, 167 fg.

11. Det nævnte Exp. af Ptolemaei Skrifter har jeg omtalt i Danske Samlinger, udg. af Bruun, Nielsen og Petersen, IV, 267.

12. Om Joh. Francisci, see Nyerup, om Universitetet, 40; Wegener, Efterr. om Vedel (Regist.).

13. Om Vedel maa henvises til Wegeners allerede nævnte udforlige Efterretn., der forste Gang udkom som Program 1847, og anden Gang bleve trykte tilligemed Vedels Saxo, 1851. At Vedel var Tyge Brahes Hovmester, var ubekjendt for Gassendi. Om Ankomsten til Leipzig, D. Mag. II, 174 efter Stephanii Ms. Om Leipzigs Univ. see Wegeners Efterr. om Vedel (Regist.).

14. D. Mag. II, 174, efter T. Brahei Annot. inter Observat. Ms.

15. Dette omtaler T. Brahe i en kort Autobiografi, som han har meddeelt i sin Astronomiae instauratae Mechanica, 1598 og 1602 (fol. G i Udg. 1602, som jeg stedse citerer).

16. Scultetus nævnes i Ast. inst. Mech. anf. Sted. Om Homilius og Thau see Wegener, om Vedel S. 29—32. Sml. D. Mag. II, 175.

17. See Wegener, om Vedel, 29 fg.

18. Den storste Deel af Tyge Brahes Originalobservationer findes paa det kgl. Bibl.; men det Bind, som indeholdt de ældste Originalobservationer, er uden Tvivl forblevet i Paris, hvorhen Manuskripterne engang vare blevne forte for at trykkes. De ældste Originalobs. som nu haves her, ere fra 1577.

19. Ms. i det kgl. Bibl. gl. kgl. Sml. 1824. 4to. — Ast. inst. mech. anf. St.

20. Ast. inst. mech. anf. St. — Gemma Frisius har skrevet en Bog om den astronom. Radius (Antverpiae 1532 fol.).

21. At Tyge Brahe stillede Peucers Nativitet, omtaler han

selv i et Brev til denne (dat. 13. Sept. 1588 og trykt i Resenii Inscr. Hafn. p. 392 fg. Peucers Nativitet omtales p. 404—5. Sml. Wegener, om Vedel 30. D. Mag. II, 174—75.

22. D. Mag. II, 175—76. Sml. Wegener, om Vedel 34.

23. D. Mag. anf. St.; Wegener, om Vedel 35. (De vigtigste af Morten Pedersens Kalenderoptegnelser ere nu trykte i Nye kirkehist. Saml. III, 483 fg.)

24. D. Mag. II, 176—77, Wegener 37 fg. (Med Hensyn til Skrivemaaden Melanthon maa bemærkes, at paa de Skrifter, som han selv har udgivet i Wittenberg, kalder han sig Philippus Melanthon.)

25. D. Mag. anf. St. — Om Tyge Brahe hedder det hos Krabbe, die Universität Rostock im 15. und 16. Jahrh. S. 705: »Unter dem Rector Simon Pauli ward er im October 1566 hier intitulirt. Matrikel: Tycho Brahe, natus ex nobili familia in ea parte regni Danici, quae dicitur Scania.«

26. Om Levin Battus kan sees: Krabbe, die Univ. Rostock, 523, 607, 704 fg.

27. D. Mag. II. 177. Det trykte Blad (fol. 51). hvorfra Efterretningen er tagen, har dog neppe hort til 2. Bd. af Tyge Brahes Brevsamling, men snarere til et andet paabegyndt. men aldrig fuldfort Skrift; sml. Danske Saml. IV, 255—56.

28. Om Bacmeister: Krabbe, die Univ. Rostock (see Regist.). Om Kampen med Parsbjerg, Gassendi Vita T. Brahei p. 10. At T. Brahe smurte Noget paa Næsen, havde Gassendi hort af Vilh. Janson Blaeu. Den 28. Januar 1567 skrev Peder Hegelund i sin Kalender: *Μηνιν ἀειδε θεα του Βραδου και Μανδρωπου.* — I D. Mag. II, 178 omtales, at en og anden af T. Brahes Uvenner fandt Fornoielse i at bebreide ham hans Uheld; herved sigtes vistnok nærmest til Ditmarskeren Raimarus Ursus, der 1597 udgav et Skandskrift imod T. Brahe, fuldt af plump Spot. Han gjor sig lystig over de store Aabninger i T. Brahes Næse, over, at Brahe kan iagttage Stjernerne igjennem sine Næseboer odl.

29. Om Brucæus og Liddel: Krabbe, die Univ. Rostock. 708 fg.

30. D. Mag. II, 178.

31. Om Joh. Aalborg, D. Mag. II, 179. — Brevet findes hos Gassendi p. 11 og paa Dansk i Bangs Saml. II, 98.

32. Brevet findes i D. Mag. II, 180.

33. Gassendi, 11. Om Cypr. Leovitius: Wydra. Historia Matheseos in Bohemia et Moravia cultae. Pragae 1778, 20 fg. Flere bohmiske Forfattere antage, skjondt vistnok aldeles uden Grund, at T. Brahe skyldte Cypr. Leovitius en stor Deel af sine Indsigter. — Apian er en Latinisering af Bienewitz.

34. Brødrene Hainzel bleve i deres Tid anseete for store Mæcener og eiede bl. A. et betydeligt Bibliothek. v. Stetten, Augsb. Kunstgeschichte I, 75. — Kvadranten er aftegnet og beskrevet i T. Brahei Ast. inst. mech. (det 20. Instr.) og i hans Astronomiae instauratae progymnasmata (1603 eller 1610, 4to) p. 356. Sml. Zach., Monatl. Corresp. VI, 473, 586.

35. Den store Globus er aftegnet og beskrevet i Ast. inst. mech. Her og andre Steder, saasom i T. Brahei Epist. astr. Lib. I, p. 224, 237 angives dens Diameter til 6 Fod, og Fodstykkets Høide til 5 Fod; men det dengang brugelige Fodmaal var betydeligt mindre end det nuværende. Picard, der saae Globen i Kbhvn. 1671, angiver dens Diameter til 4 F. 7 T. 1 Lin. Pariser Maal. Picard, Voyage d'Uranibourg, Paris 1680, fol. p. 4. Sml. D'Arrests Afhandling: »Die Ruinen von Uranienborg und Stjerneborg im Sommer 1868«, i Astr. Nachrichten, 72. Bd. (1868) og derfra oversat (med nogle Tillæg) i »Theori og Praxis«, udg. af Burmeister, 1869. S. 171 fg.

36. D. Mag. II. 181, T. Brahe, Ast. inst. progymn., 359. Om Ramus see bl. A. Hoefer, Nouvelle Biographie generale, T. 41 (1862), p. 570 fg.; T. Brahe, Epist. astr. p. 60.

37. At T. Brahe først under Opholdet i Augsburg begyndte at studere Kemi, omtaler han i sin Selvbiogr. i Ast. inst. mech. Om Otto Brahes Død: D. Mag. II, 181—82; D. Mag. 4. R. II, 324; nærv. Skr. Bilag 1.

38. En Registrant i Geheime Arkivet.

39. D. Mag. 4. R. II, 324.

40. D. Mag. II, 182—83. — Om Herresvad: Daugaard, de danske Klostre i Middelald., Richard og Ljunggrén, Skånske Herregårder III. En gl. Afbildning findes i Fischers Saml. (see Anm. 2). T. Brahes Ungdomsvenner: D. Mag. II, 185. — Om Lætus (Rasmus Glad), der vistnok ogsaa hørte til Brahes Venner, men omtrent ved denne Tid reiste udenlands, see Rørdam, Om Historieskriverne, 115.

41. D. Mag. II, 183; Ast. inst. mech. E. 3, G. 2; Epist. astr. 115 fg.

42. T. Brahe, Ast. inst. progymn. 298, 299.

43. Sextanten: Ast. inst. prog. 337, 348. — Ast. inst. mech., det 8. og 9. Instr. E. 2—E. 4.

44. T. Brahe, Ast. inst. progymn. 578.

45. D. Mag. II, 186 fg. 190—91.

46. T. Brahes og Andres Meninger om den nye Stjerne omhandles meget udforligt i hans Astronomiae instauratae progymnasmata. — Med Hensyn til Stjernens mulige Gjenkomst

har Prof. D'Arrest meget omhyggeligt undersøgt den Himmelegn, hvor den viste sig; see Oversigt over det kgl. danske Vidensk. Selsk. Forhandl. osv. Januar 1864.

47. T. Brahes foreløbige lille Skrift: »De nova stella« blev senere betydeligt omarbeidet og udvidet; men det udførligere, »Astronomiae instauratae progymnasmata«, blev ikke færdigt medens han levede.

48. D. Mag. II, 170—71.

49. D. Mag. II, 184—85; sml. Wegener, om Vedel, 80—81.

50. Ast. inst. progymn. 301.

51. D. Mag. II, 185—86.

52. D. Mag. II, 194; sml. Danske Saml. IV, 255.

53. Gassendi, 25; D. Mag. II, 194—95; Bangs Saml. II, 106. — I Rentemest. Regnsk. anføres, at der den 17. October 1575 blev udbetalt 276 Dl. for »adskillig Confect og »Spidseri«, udtaget til de Bryllupper, K. Maj. gjorde Knud Grubbe, Claus Glambek. Tyge Brahe og Bendix v. Ahlefeldt paa Frederiksborg«; men det er neppe Astronomen Tyge Brahe, her menes.

54. D. Mag. II, 194. Om Datteren Magdalene anføres her efter Stephanii Ms.. Anno Christi 1574, hora 9½ ante merid. Magdalena Tychonis filia nascitur Hafniæ. — Da Datoen mangler i flere af de Optegnelser, som i D. Mag. anføres efter Stephanius, kan man formode, at disse først have været udskrevne i trykte Skrivkalendere (f. Ex. i de af P. Eber udgivne), og at man har udskrevet dem uden at bemærke under hvilken Dato de vare anførte.

55. D. Mag. II, 195; sml. Rørdam, Univ. Hist. II, 171 fg. — Talen er udgivet af Cort Axelsen 1610, tilligemed nogle af dennes egne Taler, og i Hamborg 1621.

56. Wegener, Hist. Efterr. om Vedel, 83.

57. D. Mag. II, 196; Weidler, Historia Astronomiae, 373.

58. D. Mag. II, 196; Gassendi 29 fg. — Om Hajecius: (Pelzel), Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler III, 35 fg. — Hajecius kaldte sig ogsaa Nemicus, da det bøhmiske Ord Hajek, ligesom det latinske nemus, betyder en Skov.

59. Brevet er trykt i D. Mag. II, 196.

60. Forleningsbrevet findes i D. Mag. II, 198; Br. til Valkendorf i Sjæll. Tegn. (i Geh. Ark.) XIII, fol. 159 v. Udbetalingen er anført i Rentemest. Regnsk.

61. Om Datteren Christine: D. Mag. II, 194—95, 199; Bangs Saml. II, 189. — Verset om Pratensis er trykt i D.

Mag. II, 199—200; Br. til P. Sorensen i Dän. Bibl. VIII, 470 fg. — Sml. Resen, Inscript. Hafn. 103, 107—8.

---

1. Kong Valdemars Jordebog er aftrykt i Scriptores rerum Danicarum T. VII. Fotolithografiske Copier haves i Bibliotbekerne. — En særegén Forklaring over Navnet Hveen findes i Heibergs Urania 1846. S. 96. Om Navnet Skarlagensøen: Ast. inst. mech. fol. G 2; Fynes Moryson, Ten years travell through Germany, Bohmerland, Denmark etc. 1617, S. 60.

2. Kortet findes i Ast. inst. mech. og i Epist. astron. Lib. I p. 264, men er temmelig utydeligt. Et meget storre og bedre Kort over Oen paa T. Brahes Tid findes i 1. Bd. af det bekjendte store Atlas af Blaeu. Et temmelig stort, men unoiagtigt Kort over Oen, 1586, findes i Braunii Theatrum urbium T. IV.

3. Partier af Bækvig og fl. St. findes i Heibergs Urania 1846 og i hans Samlede Skrifter IX. Bd.

4. Kortet i Blaeus Atlas; Heibergs Urania 1846, Jens Lauritsen Wolf, Encomion Regni Daniae (1654) og fl. Skr.

5. Sjöborg, Samlingar för Nordens fornälskare III, 73.

6. Ast. inst. mech. fol. H 5.

7. Rordam, om Historieskriverne, 115.

8. D. Mag. II, 201.

9. En Gravskrift over ham er trykt i Sundii Dissert. de tractu Kullen og i Sohlmanns Nordiske Tidsskr. 1852—53. S. 259—60 (skulde være 359—60, da Pagineringen er urigtig).

10. T. Brahe, Ast. inst. mech. fol. I 2, og Epist. ast. 264, samt de i Anm. 2 nævnte Kort. Sml. S. 357, Anm. 32.

11. Ast. inst. mech. forskj. Steder.

12. Sjællandske Regist. Nr. 11, fol. 285 v.

13. Epist. ast. flere Steder. — Refractionstabeller findes i Ast. inst. progymn. p. 79, 280.

14. Ms. i det kgl. Bibl. gl. kgl. Sml. Nr. 1820—21, 4to. Det er dog nyere Afskrifter.

15. D. Mag. II, 202—3. Rordam, Univ. Hist. II, 174—75.

16. Br. 18. Oct. 1577 i Skaanske Tegn. Nr. I fol. 120 v.—21; Br. 25 August 1577 i Skaanske Regist. Nr. 1, fol. 199.

17. T. Brabe, De mundi aetberei recentioribus phaenomenis, Lib. II; Tychonis Brahe Dani Observationes septem Cometarum, ed. F. R. Friis. Hafniae 1867, p. 1—18.

18. Ast. inst. mech. forskj. Steder. Ast. inst. progymn. 461 fg.

19. Fortalerne i P. Jak. Flemloses Astrologi, udg. paany af F. R. Friis 1865. D. Mag. 4. R. 2. B. 328.

20. Sjæll. Tegnelser Nr. XIV, fol. 50.

21. Br. om Kapellet, tr. i D. Mag. II, 203—4. Br. om 11 Gde i Helsingborg Len, Skaanske Regist. 1, fol. 247 v.

22. D. Mag. II, 204.

23. Sjæll. Tegn. XIV, fol. 159 fg.

24. Ms. i det kgl. Bibl. gl. kgl. Sml. 1822. 4to. — I et Originalbrev fra Arild Hvitfeld til Chr. Valkendorf til Glorup, dat. 3. Febr. 1579, hedder det bl. A.: »Ydermere sender ieg dig kon: Mtts breff till Tyge Brade ottszen om dennd wnge herris natiuitett att gjorre att thet maatte sendis hannem til hennde«. Geh. Ark. D. K. H. 58.

25. D. Mag. II, 204 fg.

26. Werlauff, de hell. tre Kong. Kapel i Rosk. Domk. — Sml. nærv. Skr. S. 251—52. — Et Kongebrev om Fiskeriet i »Gudensø« 30. Juni 1587, findes i D. Mag. 3. R. V, 22.

27. Norske Rigsregistranter, II, 340, 343; D. Mag. II, 206.

28. D. Mag. II, 206—7.

29. Skaanske Tegnelser Nr. I (1572—88), fol. 202.

30. Begge Br. findes i D. Mag. II, 208—9.

31. D. Mag. II, 209. — Et tegnet Kort over Hveen, omtr. som det, der findes i Braunii Theatrum urbium T. IV, haves i det k. k. Hofbibl. i Wien.

32. See S. 356, Anm. 10. — De i de gamle Skrifter anførte Maalangivelser ere i nærv. Skr. forandrede med Hensyn til de nyere Undersøgelser. — Blandt dem, der have besøgt Tyge Brahe paa Hveen og beskrevet hvad de her saae, er ogsaa en Augustin, Friherre af Mørszberg og Beffort, Malteserridder, der paa en Gesandtskabsreise var i Danmark 1592. I Martin Zeillers neue Beschr. der Königreiche Dänemark und Norwegen (Ulm 1648 og 1658) findes nogle Uddrag af denne Augustins Reisebeskrivelse, hvilke Uddrag Zeiller havde erholdt fra Thüringen, og fra Zeillers Bog ere de tildeels gaaede over i Wolfs Encom. Reg. Dan. 525 fg., hvor der dog i Stedet for Mørszberg staaer Merszborg. — I den tydske Beskrivelse i Epist. ast. tales om »Dutzstein«, der svarer til »Porphyr« i den latinske Overs. Det er vistnok det samme som den »Tutzsteen«, der brugtes paa Frederiksborg og Kronborg. — At T. Brahe havde Frederik IIs og Drn. Sofies Portræter i sit Bibl. sees af Beskr. over den store Kvadrant (i Ast. inst. mech.). Nogle antage, men neppe med Grund, at han har eiet to Broncebuster af dem, som nu findes paa Rosenborg. — Om et Portræt af Vedel, malet af Gemperlin (nu paa Rosenborg), see Wegener, om Vedel, 99.

33. D. Mag. II, 210 fg. efter Joh. Seccervitii Daneidum Lib. II, fol. E 4.

34. T. Brahei Observ. septem Cometarum p. 19—48.

35. Br. om Jordeboger, 20 Aug. 1580, Sjæll. Tegn. XIV, fol. 360—61; om Nordfjord: Norske Rigsregistr. II, 371.

36. Norske Rigsregistr. II, 391—92, 398, 400. — Skaanske Regist. 1, fol. 345 v.

37. Bef. til Ugerup og Gyldenst. 20 Aug. 1580, i Skaanske Tegnelser I, fol. 221 v. fg. — En Ordning osv. D. Mag. II, 213 fg.

38. Bef. til Valkend. i Sjæll. Tegn. XIV, fol. 465; Br. 29 Marts 1581 tr. i D. Mag. II, 217; Br. til T. Brahe s. D. i Skaanske Tegn. Nr. I, fol. 239.

39. Br. om Klokken, i D. Mag. II, 217—18; Forlening paa Kullegd. osv. Skaanske Regist. Nr. 1, fol. 365 v.—366. Br. til Ugerup, i Skaanske Tegn. Nr. I, 249 v.

40. Br. om Kullens Fyr, Sjæll. Tegn. XIV fol. 525 v. og 529.

41. Sjæll. Tegn. XIV, fol. 558 v.

42. Br. 8 Jan. 1581, Sjæll. Tegn. XIV, fol. 426; Br. 17. Juni 1582, Werlauff, de hell. tre Kong. Kapel, 17.

43. D. Mag. II, 218, efter Stephanii Ms.

44. Sjæll. Tegn. XV, fol. 74 v.

45. G. F. Lassen, Doc. og Actstk. til Kbhvns Befæstn. Hist. har de to Breve, S. 109—10. — En Fortegnelse over de vedk. Adelige (til det forste Brev) findes i Sjæll. Tegn. XIV, fol. 486 fg. — Br. om at betale 500 Dl. i Sjæll. Tegn. XV, fol. 109; ny Paamindelse, 29 Juni 1585, om at betale Kongen 500 Dl. inden Juul i det seneste, Sjæll. Tegn. XV, fol. 520 fg.

46. T. Brahei Obs. sept. Cometarum p. 49—51.

47. T. Brahe, De mundi aetherei recentioribus phaenomenis, p. 187 fg.; Epist. astr. 167 (om Stjernernes Diam.) og fl. St.

48. Epist. astr. 149; Resen, Inscript. Hafn. 394 (i et Br. fra T. Brahe til Casp. Peucer, 13. Septb. 1588); Gassendi 53.

49. See bl. A. Apelt, die Reformation der Sternkunde (1852).

50. Dagbogen vil forhaabentlig snart foreligge trykt.

51. See bl. A. Ast. inst. mech. fol. B.

52. Ast. inst. progymn.

53. Begge Vignetter findes i Astronomiae instaur. mech. 1598; ang. Forklaringen kan sees Epist. astr. 89, 115.

54. Ms. i det kgl. Bibl. gl. kgl. Sml. 1823. 4to.

55. At Jorgen Brahe er fodt 1583. angives i D. Mag. II, 219, efter Stephanii Ms. (Sml. nærv. Skr. S. 355, Anm. 54.)

56. Brevet findes i D. Mag. II, 219.

57. Den meteorolog. og hist. Dagbog, 37—42; Epist. ast. 74 fg.

58. Den af den skaanske Adel underskrevne Hyldingsakt findes i Geh. Arkivet. — Det i Texten nævnte Udkast er trykt i D. Mag. II, 220—21.

59. De paa Hveen trykte Bøger udmærke sig i Almindelighed ved deres for den Tid usædvanlig smukke og rene Tryk. — Vedel anlagde nogle Aar senere et privat Bogtrykkeri i Ribe.

60. Flere af Tyge Brahes paa enkelte Ark trykte Digte ere optrykte i D. Mag. II. — Om Joh. Francisci, Resenii Inscr. Hafn. 76, 83 fg.

61. D. Mag. II, 221 fg. — Om Jens Nielsen, see den meteorol. og hist. Dagbog S. 209.

62. Tyge Brahes Fortegnelse over omtr. 800 Fixstjerner er trykt i hans Astron. inst. progymn. 257—72 og i flere Skr.

63. Ast. inst. mech. fol. I; Epist. astr. 224 fg., 241 fg.. 261 fg.

64. Hans Steenvinkels »Bestilling« findes i Sjæll. Regist. 12, fol. 296 v. — T. Brahe omtaler ham i Ast. inst. mech. fol. B og i et Brev, dat. 30 Januar 1586, til Birgitte Bølle til Gunderslevholm. Dette Brev er trykt i D. Mag. II, 239—40; Originalen findes i det kgl. Bibl. Bollingske Brevsaml.

65. T. Brahes Vers paa Kronborg: Thura, danske Vitruvius II, 70—71; Arnholtz, Cronborg Slots og Fæstnings Hist. 95 fg. — Om Engelholm: D. Mag. IV, 1 fg., 257 fg.; Prosp. af danske Herregd.; Richard og Secher, danske Kirker, Herregaarde osv. (1868).

66. Sjæll. Tegn. XV, fol. 444.

67. Br. til Tolderne: Sjæll. Tegn. XV, fol. 357; til Rantzov: s. St. fol. 504 v.; til T. Brahe: Skaanske Regist. 1. fol. 489.

68. D. Mag. II, 225 fg. — Kongens paatænkte Besøg: den met. og hist. Dagbog, 52.

69. Hofman, Efterretn. om danske Adelsmænd III, 13. — Sjæll. Tegn. XV, fol. 546.

70. Hofman, Efterr. om danske Adelsm. III, 13—14.

71. Nogle saadanne Rester findes i Hofbibl. i Wien.

72. T. Brahei Observ. sept. Comet. 72—94; Elias Olai Cimber, Diarium astrologicum etc. (Uranib. 1586). Sml. D. Mag. II, 238.

73. T. Brahe, Epist. astron. Lib. I. Dedicationen, p. 3, 5, 6, 7, 8, 12, 13—21, 22, 30, 31 og fl. St.

74. See min Afhandling: »Tyge Brahes Haandskrifter i Wien og Prag«, i Danske Saml., udg. af Bruun, Nielsen og Petersen, IV, 250—68.

75. D. Mag. II, 238 fg.; den meteor. og hist. Dagbog; Forleningsbr. til Enken, 18. Juni 1586, Skaanske Regist. 1, fol. 543.

76. D. Mag. II., 241 fg. Wegener, om Vedel 147 fg. Dagbogen; Sjoborgs Saml. III.

77. See foreg. Anm.

78. Norske Rigsregistranter II., 655—56. Br. til Valkend. 4 Sept. Sjæll. Tegn. XVI., fol. 79; til T. Brahe, 11 Sept. 1586, Sjæll. Regist. 12, fol. 566 v.; til samme 4 Juni 1587, D. Mag. II, 244—45; Br. til Niels Bild, D. Mag. II, 245 fg. Et andet Br. til Tolderne i Helsingor, om at Terminen skulde regnes fra Paaske eller Phil. og Jak. Dag, dat. d. 20 Novb. 1587, findes i Sjæll. Tegn. XVI, 274.

79. Den meteor. og hist. Dagbog, forskj. Steder.

80. Muurkvadranten: Ast. inst. mech. fol. A 6. — Det af Geyn stukne Portræt findes i flere af T. Brahes Skrifter. I Texten S. 163, Lin. 17—18 er Noget oversprunget. Der skulde have staaet, at Portrætet var malet af den forhen nævnte Tobias Gemperlin, Landskabet af Johannes fra Antwerpen, etc. — Johannes fra Antwerpen er uden Tvivl den samme som den S. 151 nævnte Hans Knieper.

81. D. Mag. II, 247.

82. See Bilag 2, S. 314 fg.

83. D. Mag. II, 249—50. Sjæll. Tegn. XVI, fol. 111 v., 121.

84. Det paatænkte Besog af Landgreven: Didicationen i Epist. astron. — Om Rogers: Wegener, om Vedel, 154.

85. Titelen var folgende: »Tychonis Brahe Dani de mundi aetherei recentioribus phaenomenis liber secundus, qui est de illustri stella caudata ab elapso fere triente Nouembris anno MDLXXVII usque in finem Januarii sequentis conspecta. Vraniburgi cum Privilegio.« Paa det sidste Blad sees Vignetten med Omskrift: Svspiciendo Despicio, og derunder: Uranibvrgi Jn Insula Hellesponti Danici Hvenna imprimebat Authoris Typographus Christophorus Weida. Anno Domini M.D.L.XXXVIII.

86. T. Brahe, Epist. ast. p. 104, 105, 120 og fl. St., samt forskj. utrykte Breve.

87. T. Brahe, de mundi aeth. rec. phaen. Lib. II, p. 147 fg. Epist. astron. 127 fg., 149—50, og fl. St.

88. Epist. astr. 131, 151.

89. Vinding, Regia Academia Hauniensis 1665, p. 209—11. Et Kongebrev, dat. 27 Juli 1584, om at Gellius Sascerides, paa

Tyge Brahes Forbon, maatte nyde det kongl. Reisestipendium, ogsaa under sit Ophold paa Hveen, er aftrykt i Rordams Universitetes Hist., Tillæg S. 323.

90. Worms Lexicon over lærde Mænd I, 617 fg. III, 472—73.

91. D. Mag. 4 R. II, 32 fg. 327—28.

92, Epist. astr. 154, 168.

93. Nova literaria maris Balthici.

94. Olai Wormii et ad eum doctorum virorum epistolae, 1032. 1034. — Hos Gassendi og derefter i Bangs Saml. II, 450 kaldes han Lep; hans Udraab: Junker paa Landet (Worm p. 1034) er hos Gassendi blevet til det meningslose «juncker xaa laudit«.

95. Lassen, Doc. og Actstk. til Kbh. Befæstn. Hist. 111. D. Mag. II, 253 fg.

96. Norske Rigsregistranter III, S. 34—35; S. 46.

97. D. Mag. II, 260 fg.

98. D. Mag. II, 264—65; Resen, Inscript. Hafn. 335, og: Variorum in Europa itenerum deliciae, coll. a Nath. Chytraeo, 1594, p. 600. De tilsyneladende Modsigelser i de forskjellige Indskrifter kunne maaskee hæves ved at antage, at den i D. Mag. II, 265 anførte Indskrift har været anbragt paa en senere opfort Dæmning, og at det var denne Dæmning, men ikke Møllen, der blev færdig 1592. — Om Vandmærket, see min Fortale i den meteor. og hist. Dagbog.

99. Den meteor. og hist. Dagbog, forskj. St. D. Mag. III, 16. — I Lyskanders Levned etc. ved Rordam nævnes S. 306: Theodorus Martius, Epithalamium Otthonis Thott et Sophiæ Brahe. Hafn. 1577.

100. Gassendi, 105 fg. D. Mag. II, 265 fg.; Schegel, Gesch. König Christian IV, 1 Th. 1 Abtb., 111 fg.; Dagbogen.

101. D. Mag. II, 267—68; den meteor. og hist. Dagbog, S. 147.

102. Epist. astr. 170, 182. Kometen 1590: Obs. sept. Com. 95—113. Gassendi, 110 fg.

103. Epist. astr. 188. Den meteor. og hist. Dagbog, 155.

104. Epist. astr. 284. — Rothmann var dog ikke reist til Cassel, men til sit Hjem Bernburg.

105. Epist. astr. 194, 197, 198, 204, 210, 215.

106. Beskrivelsen findes i Epist. astr., S. 219 fg. paa Tydsk, og S. 231 fg. paa Latin.

107. Epist. astr. 198, 202, 205.

108. Af Udg. 1591 findes nu et Expl. i Universitetets og et i det kgl. Bibl. Bogen er udgivet paany, med Tillæg. af nærværende Bogs Forfatter (1865). Den tydske Udg. findes i

det polytekniske Instituts Bibl. i Wien. Titelen er: »Ein | Elementisch vnd Irdische | ASTROLOGIA | Von des Luffts verende- | rung, vnd was darunter begriffen wird, | genomen von den dingen, die man sihet | vnnd erfahrt: Auch die ein jederman | leichtlich abmercken vnd zuuor wissen | kan. Welche auff alle jahr recht | helt vnd in allen Landen | nutzlich ist. | * * * | Zusamen getragen | von | Peter Jacobson Flemlos | auf Huæn. | Gedruckt auf Vraniburg | durch Hans Gaschitz. | Anno 1591.« Paa den sidste Side staaer: Gedruckt auff Vraniburg | Cvm Privilegio | Durch Hans Gaschitz | Buchdrucker daselbst Anno | 1591. Mense Septembri.

109. Epist. astr. 195, 200, 201—2, 204—5, 210, 213—14, 265, 269, 272—74.

110. Epist. astr. 199—200. Sml. D. Mag. II, 269 fg.

111. Meteor. og hist. Dagb. 154; D. Mag. II, 271 fg.

112. I Ryges P. Oxes Levnet S. 32 (og derefter i D. Mag. II, 278) siges. at Inger Oxe døde den 17. Januar 1592; men i et Brev af 17. Decb. 1591 (Ryge S. 312) nævnes hun som død, og ifølge utrykte Optegnelser blev hun begravet i Frue Kirke i Kbhvn den 19. Decb. 1591 (See Hist. Tidsskr. III, 40, Anm. 4). — Beate Bille var allerede Hovmesterinde 1584.

113. D. Mag. II, 280.

114. Meteor. Dagb. 194, 198; nyt hist. Tidsskr. III, 301—2. Globen, som blev foræret Prindsen, omtaler Tyge Brahe i Ast. inst. mech. fol. B. — 1589 havde T. Brahe forskaffet Prindsen et Par andre Glober. De omtales i et Brev, 17. April 1589, i en af Chr. IVs Stilebøger (nyt hist. Tidsskr. III, 293); i Rentemest. Regnsk. er anført under 23. April 1588: «Antvordet ærl. og velb. Mand Tyge Brahe, som Kon. Maist. naadigst lod skjænke og forære en Kunstner af Amsterdam ved Navn Jacop Floressen for tvende Astronomiske Glober, han underd. havde skjænket høibemeldte K. Maist., 1 ct. daler« (ɔ: 100 Dl.)

115. Den meteor. Dagb. 195—202.

116. Dagbogen; Epist. astr. 266, 269—70, 271.

117. T. Brahes Brevvexling med Prinds Moritz findes i Epist. astr. 275 fg.

118. Brevet til Camerarius er utrykt. — Lacunerne i den omtalte Bog fandtes efter S. 112 og efter S. 256.

119. D. Mag. II, 279; Concepten er trykt i D. Mag. 3 R. 4 Bd., S. 263—64.

120. Norske Rigsregistanter III, S. 268.

121. Obs. sept. Comet. 114—16. — Om Cort Axelsen: Vinding, Regia Acad. Haun. p. 194 fg.

122. Den meteor. Dagb. 154, 211. (1591 i Texten i nærv. Skr. S. 209 L. 5 f. n. er Trykfeil for 1590).

123. Werlauff, de hell. tre Kong. Kapel i Rosk. Domk. S. 18—20.

124. Over Niels Kaas haves Ligpr. af Slangendorf og P. Vinstrup. — Skriftet af Erik Folder om N. Kaas, hvorom N. M. Petersen siger (Lit. Hist. III, 369) at det manglede paa begge Bibliotheker, findes i Hjelmstj. Saml. (4087. 4to.) — Om Curtius og Corraducius: Gassendi 131.

125. Dette Dokument har jeg meddeelt i D. Mag. 4 R. 2 B. S. 325. Originalen tilhorte Etatsr. Abrahams, der ogsaa eiede et Blad, hvorpaa T. Brahe havde skrevet: »Tandem bona causa triumphat« og derunder: Tycho Brahe.

126. Om den mindre Medaille: D. Mag. II, 161 fg., og Beskr. over danske Medailler; om den storre: Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Privatmünzen und Medaillen. Herausgegeben von dem Vereine für Numismatik zu Prag. Mit Abbildungen. — T. Brahe omtales i 1 Abth., S. 16 fg., og Medaillen er aftegnet paa Tab. III, Nr. 17. Paa Forsiden staaer: EFFIGIES: TYCHONIS: BRAHE: O: F: AD: 1595. ÆT. 49, og paa Bagsiden (i yderste Kreds): ARMA: GENVS: FVNDI: PEREVNT: DVRABILE: VIRTVS: (i inderste Kreds:) ET DOCTRINA: DECVS: NOBILITATIS: HABENT.

127. J. L. Wolf, Encom. Reg. Dan. 528. D. Mag. II, 284 fg.; D. Mag. 4 R. II, 16 fg.

128. Blaeu: Gassendi 10, 25, 196, 199; Observat. septem Comet., p. 41; Wolffs histor. Ordbog, II, 299; om Pontanus: Worms Lex. II, 200, III, 610.

129. Brevsamlingen har folgende Titel: »Tychonis Brahe Dani Epistolarum astronomicarum libri, quorum primus hic illustriss. et laudatiss. principis Gvlielmi Hassiae Landtgravii ac ipsius Mathematici literas, unaque responsa ad singulas complectitur. Uraniburgi. Cum Caesaris et Regum quorundam privilegiis. Anno MDXCVI.» Paa det sidste Blad findes Vignetten med Omskrift: Suspiciendo despicio, og derunder staaer: «Vranibvrgi. Ex officina Typographica Authoris. Anno Domini M. D. XCVI.« — I nogle Expl. er det første Ark omtrykt, og paa Titelen staaer: Noribergæ. Apud Levinum Hulsium. Cvm Cæsaris et regvm qvorundam privilegiis. Anno MDCI«, og i andre Expl.: »Imprimebantur Vraniburgi Daniæ, prostant Francofurti apud Godefridum Tampachium. M. DCX.» — Tillægget bestaaer kun af 11 Blade, og har folgende Titel: »Icones | instrvmentorvm qvorvndam | Astronomiae instavrandae gratia | a

Tychone Brahe Dano | diligentia, impendioqve | inaestimabili elaboratorvm. | (En lille Vignet.) | Vranibvrgi | in insvla porthmi | Danici Venvsia.« Paa det sidste Blad staaer:

Inspectori harvm iconvm
Tycho Brahe
S. D.

Instrumentorum Astronomiæ redintegrationi inseruientium delineationes hic expressæ applicari poterint ijs, quæ libro primo Epistolarum Astronomicarum, circa eorundem breuiusculam descriptionem, tam Germanico quam Latino Idiomate, a pag. 219 vsque ad 257 comprehenduntur, pro vt numeri singulis his Iconibus superius assignati; cæteris ibidem correspondent; Exceptis duobus vltimis organis, quæ non hic sed in Tomo primo Progymnasmatum Astronomicorum exponuntur: siquidem eorum vsus in obseruanda noua stella, Anno 72 exorta, (de qua inibi luculenter agitur) potissimus erat. Quin et Quadrans ille postremus, non in hac Insula Daniæ Venusia apud Vraniburgum, sed olim in superiori Germania, prope Augustam Vindelicorum, in adolescentia nostra extructus est; qui tantæ erat magnitudinis, vt in radio suo, siue a centro ad circumferentiam 14 cubitos adæquarit. Vberiorem vero horum omnium explicationem et vsum, vna cum reliquorum, quæ hic desiderantur, conformatione et conuenienti expositione, suo tempore et loco (volente Numine) vbi Mechanicam Astronomiæ partem, quæ magni nobis constitit, elucidare commodum fuerit, expediemus. Interim hæ primitiæ boni consulantur.

130. Fortegnelse over de Adelsmænd, der skulde komme til Kbhavn, for at »tage vare paa Kroningen«, findes i Sj. Tegn. XVIII, fol. 505; Kom. 1596: Obs. sept. Com. 117—20. Om P. Jakobsen see S. 356, Anm. 19.

131. T. Brahes Brev til Chr. Friis og dennes Svar findes i D. Mag. II, 310—15.

132. D. Mag. II, 315 fg. — Br. til Valkendorf, 18 Marts 1597, i Sjæll. Tegn. XIX, fol. 64.

133. D. Mag. II, 315; om Præsten: D. Mag. II, 317, sml. Nye kirkehistoriske Samlinger V, 40. I Sjæll. Tegn. XIX, fol. 363 hedder det: Bispen fick Breff at skulle være Hr. Jens, fordum Præst paa Hveen, behjælpelig til en Skolle thienneste, som forst vacerer och ledig bliffuer her i Siellandt och handt kandt vere thient med och haffue nogen fordeell aff, och der till for Nogen endnu bliffue befordret. Haffniæ 29 Junii Ao 1602.

134 D. Mag. II, 315; sml. Dagbogen S. 263. Af den forhen omtalte latinske Beretning seer man, at den store Muurkvadrant og tre andre Instrumenter indtil videre forbleve paa Hveen.

---

1. Bef. til Th. Finke og Iver Stub findes i Sjæll. Tegn. XIX, fol. 84 v. — En meget rosende Omtale af T. Brahe findes i Fortalen og i Dedicationen af Th. Finkes Geometria rotunda, Basil. 1583; sml. D. Mag. II, 319.

2. D. Mag. II, 320; Dän. Bibl. III, 179; Gassendi 140; Resenii Inscript. Hafn. 375; Bangs Saml. II, 459.

3. D. Mag. II, 326—27; Gassendi 140—41. 142. (Brucæus var allerede død den 4. Januar 1583, see Krabbe, die Univ. Rostock, S. 711).

4. D. Mag. II, 327 fg.

5. D. Mag. II, 330.

6. D. Mag. II, 330—36.

7. Lisch, Jahrb. für Meklenb. Gesch. XXXIV.

8. D. Mag. II, 336—39.

9. Geshhichtliche Notizen über Wandesbecks Vorzeit. Von Dr. Otto Beneke, i Zeitschrift des Vereins für hamburgische Geschichte, dritter Bd. Hamb. 1851. S. 357 fg. — Hoffmann, Der gelehrte Buchhändler Georg Ludw. Frobenius. Hamh. 1867.

10. D. Mag. 2, 340 fg. — Det Expl. af Digtet, der blev sendt til Scaliger, findes nu i Universitetsbibl. i Leiden, hvor L. Engelstoft saae det 1798; see Danskes Reiseiagttagelser, udg. af Neumann, II, 135 fg., eller L. Engelstofts udv. Skr. udg. af Allen, III, 93 fg. — Sml. S. 366, Anm. 14.

11. D. Mag. II, 341—351. (I nærv. Skr. S. 252 staaer feilagtigt 4. April i Stedet for 4. Feb.)

12. Sml. T. Brahes ovennævnte Brev til Chr. Friis 31. Dec. 1596. Et Forsøg paa at áfvaske en anden Plet af C. Valkendorfs Minde findes i Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. I, 95 fg.: C. Valkendorf og Præsten i Svindinge, ved Sognepræst G. Strøm.

13. Titelen er: Tychonis Brahe Astronomiae instauratae Mechanica. (Vignet med Omskr. Svspiciendo despicio). Wandesbvrgi Anno CIↃ IↃ IIↃ. Cum Caesaris et Regum quorundam Privilegiis. — Paa den sidste Side staaer Vignetten med Omskr. Despiciendo suspicio, og derunder: Impressvm Wandesburgi in Arce Ranzoviana prope Hamburgum sita, propria Authoris typographia opera Philippi de Ohr Chalcographi Hamburgensis Ineunte Anno M. D. IIC. — Foran det første Instrument findes

et latinsk Digt af Holger Rosenkrands, og i Hofbibl. i Dresden findes et Expl. af Bogen, i hvilket dette Digt er haandskrevet. — Tyge Brahes Portræt, i Reglen det bekjendte Stik af J. D. Geyn, er i de fleste Expl. fastklæbet paa Bagsiden af Titelbladet. Illuminerede Expl. af denne Bog findes i det kgl. Bibl. i Kjobenhavn, i Hofbibliothekerne i Dresden og Wien og i det store Bibliothek i Præmonstratenserklostret Strahof i Prag. I et Expl. i sidstnævnte Bibl. findes folgende haandskrevne Dedication, hvoraf dog kun Underskriften er egenhændig af Tyge Brahe: »Illustri ac Generoso Domino Iohanni Liber Baroni ab Hasenburg, in Budin, Brosan et Hostenitz, Solarenensium Capitaneo, S. Cæsar: Majestatis a consiliis, Domino et amico suo in primis honorando. ddt. Tycho Brahe.« Et af Exemplarerne i det kgl. Bibl. i Kjobenhavn er dediceret til Storhertugen af Toscana, et andet til den bohmiske Adelsmand Peter Vok von Rosenberg. — En nyere Udgave eller et Eftertryk har folgende Titel: »Tychonis Brahe Astronomiæ instauratæ Mechanica. — Noribergæ, apud Levinvm Hvlsivm. Anno M. DCII. Cum Cæsaris et Regum quorundam Privilegiis.« Paa Titelbladet findes T. Brahes Portræt i Kobberstik (Copi efter Geyns Stik); men de to Vignetter findes ikke. Figurerne ere i denne Udg. trykte med de samme Plader og Træsnit som i Udg. 1598, alene med Undtagelse af Billedet af det 13. Instrument (Armilla aliæ æquatoria), der i Nürnbergerudg. er Kobberstik, men i Originaludg. Træsnit. — Nürnbergerudgaven er i lille Folio, men Tryk og Papir maadelige.

14. Titelen er: Tychonis Brahe Stellarum octavi orbis inerrantium accurata restitutio. Wandesburgi Anno CIↃ IↃ. IIC. — Exemplarer, hvoraf et, paa Pergament, er dediceret til Kong Christian IV, findes paa det kgl. Bibl. i Kbhvn. Andre haves i Hofbibl. i Wien og fl. St. — Om et Expl., som blev sendt til Jos. Scaliger og nu findes paa Univ. Bibl. i Leiden, kan sees L. Engelstofts udv. Skr. III, 94, eller »Danskes Reiseiagttagelser«, udg. af Neumann, II, 137. — Fortalen er aftrykt i Gassendi Vita T. Brahei.

15. Gassendi, 154 fg.; Bang Saml. II, 484—87.

16. Brevet er trykt i D. Mag. 3 R. III, 79—80.

17. Gassendi, 157.

18. Gassendi, 156 fg.

19. See foreg. Anm.

20. Nærv. Skr. Bilag 3, og nogle utrykte Breve; Gottf. Svevi Acad. Witeberg. lit. Bb. 4. b.

21. Gassendi, 159—60; Bangs Saml. II, 494—98. — Craigs Fornavn var Johannes, og ikke Nicolaus; han omtales i trykte og utrykte Breve af Tyge Brahe.

22. Gassendi, 160 fg.; Bangs Saml. II, 499 fg. og nogle trykte og utrykte Breve.

---

1. Huset skal have ligget omtrent paa det Sted, hvor nu det cerninske (tscherningske) Palais findes. Mere herom har jeg meddeelt i Dansk Tidsskrift, udg. af H. Scharling, I, 257.

2. Nærmest efter Gindely, Rudolf II. und seine Zeit, I, 27 fg.

3. Gassendi og forskj. trykte og utrykte Breve.

4. T. Brahes Brev til Vedel, 18 Sept. 1600, i Dän. Bibl. III, samt nærv. Skr. Bilag 5. 7. 8. 10.

5. Gassendi, 161.

6. Gassendi, 163. Bangs Saml. II, 501 fg.

7. Skildringen af Benátky er efter min egen Iagttagelse paa Stedet 1868. Prospectet er efter et Fotografi, som jeg dengang lod udføre der; det maa omtrent vise Slottet som det saae ud paa T. Brahes Tid, naar man undtager, at Kirketaarnet er af nyere Oprindelse. Grundridset er efter en Tegning, som Hr. L. Schneider i Benátky forskaffede mig. Endelig er benyttet: David, Geographische Breite und Länge von Benatek. Für die Abhandlungen der kön. Böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. Prag 1802.

8. Gassendi samt forskj. trykte og utrykte Breve (see nærv. Skr. S. 324 Bilag 6).

9. Dette Brev til Vedel er udg. af G. B. Casseburg (Jenae 1730. 4to), men noiagtigere aftrykt i Dän. Bibl. III, 177 fg. og oversat paa Dansk i Bangs Saml. II, 505 fg. — Sml. Wegener, om Vedel, 200.

10. Br. til Longomontan hos Gassendi. Om Ursus: Wydra, Historia Matheseos in Bohemia etc. 36—37.

11. Kepleri Epistolae, ed. Hanschius; Breitschwert, Johann Kepplers Leben und Wirken, Stuttgart 1831; Reitlinger, Johannes Kepler. Vier Bücher in drei Theilen. Af dette Værk er kun udkommet 1ste Deel (1868), som kun gaaer til det Tidspunkt, da Kepler begav sig paa Reisen til Bohmen, for at forene sig med Tyge Brahe.

12. Flere Medhjælpere nævnes i D. Mag. 4. R. II, 328. Hertil kan endnu foies Ladislaus Stehlik.

13. See S. 366 Anm. 13, og om Hajecius, S. 355 Anm. 58.

14. Rabbi Jehuda Løve, Ben Bezalel, ogsaa kaldet den høie Rabbi Løve, skal have været yndet af Keiser Rudolf II, der endog siges at have besøgt ham i hans Bolig i Jødekvarteret i Prag, nemlig i det Huus i Breite Gasse, der nu har Nr. 91 og er betegnet ved en i Steen udhugget Løve over Døren. Hans Gravmonument, ligeledes med en udhugget Løve, sees endnu paa den mærkværdige gamle Jødekirkegaard i Prag. — Hans Elev, Kronologen og Mathematikeren David Gans, Salomons Søn (f. i Westfalen 1541), levede i Prag fra 1564 til 1613 og ligger begravet paa den nævnte Kirkegd. — Om disse to Jøder kan sees: Gal-Ed. Grabsteininschriften des prager isr. alten Friedhofs, mit biographischen Notizen herausgegeben von Koppelmann Lieben. Prag 1856; og om Rabbi Løve tillige: Prag wie es war und wie es ist, von Schottky, I, 361 samt Schiern, Breve fra Prag, i Steenstrups danske Maanedskr. VII, (1858) S. 124 fg.

15. Forsk. trykte og utrykte Breve. Det danske Brev til Holg. Rosenkrands er meddeelt som Bilag 11, S 329.

16. Lisch, Tycho Brahe u. s. Verh. zu Meklenb., Sep. Aftr. S. 9 og nærv. Skr. S. 330—31, Bilag 12.

17. Gassendi. — Keplers Beretning er følgende:

Die 13 Octobris M. D. Tycho Brahe Dominum a Mincowiz ad coenam Illustrissimi Domini a Rosenberg comitatus, retenta praeter morem urinâ consedit. Cum paulo largius biberetur, sentiretque vesicae teusionem, valetudinem civilitati posthabuit. Domum reversus urinam reddere amplius haud potuit. Erat hoc initio morbi Luna in opposito Saturni et quadrato Martis, in Tauro, et Mars eo loco quem sibi Tycho orientem gradum constituerat. Transactis quinque diebus insomnibus, cum gravissimo cruciatu, vix tandem urina processit, et nihilominus impedita. Insomnia sequebantur perpetua, febris interna, et paulatim delirium: ratione victus, a qua prohiberi non poterat, malum exasperante. Ita die 24. Octobris, postquam delirium aliquot horis remisisset, victâ naturâ, inter consolationes, preces et lacrumas suorum placidissime expiravit.

Ab hoc itaque tempore series observationum coelestium interrupta est, finisque impositus triginta octo annorum annotationibus.

Nocte, quam ultimam habuit, per delirium, quae omnia suavissima fuere, creberrime haec verba iteravit, quasi qui carmen texit: Ne frustra vixisse videar.

Quem proculdubio ceu colophonem operibus suis addere, eaque his verbis posteritatis memoriae et usibus dedicare voluit.

18. D. Mag. II, 354 fg. Bangs Saml. II, 543 fg.

19. Ligtalen er trykt i Prag 1601, i Hamborg 1610, samt hos Gassendi. I Ligtalen omtales ogsaa T. Brahes Strid med Mand. Parsbjerg, og herover besværede Parsbjerg sig senere hos Kong Christian IV. (D. Mag. 4. R. II, 325 fg.)

20. En Gipsafstøbning af Monumentet findes i det oldnordiske Museum i Kbhvn. Den er støbt i en Form af Papir, som jeg selv har dannet over Monumentet i Prag. — En mindre Afbildning af Monumentet og Tavlen med Indskriften findes i Hofmans Efterretn. om danske Adelsmænd III, 34, og i D. Mag. II, 353. Gravskriften er aftrykt ordret i nærv. Skr. S. 333. Om dens Forfatter, Jakob Typotins, kan sees Svenskt biogr. Lex. Foruden Tyge Brahe og hans Hustru hvile endnu to andre Danske i Teinkirken, nemlig Holger Frederiksen Rosenkrands til Rosenvold og Stjernholm, og Christoffer Lunge til Odden. Rosenkrands var Kammerjunker hos Christian IV, men som Straf for en Forseelse, som han havde begaaet eller ialfald paatog sig Skylden for, blev han dømt fra sin Ære; dog blev det ham bevilliget at gaae til Udlandet, for at stride imod Tyrken, og derefter faae sin Straf eftergivet. Det sidste opnaaede han dog ikke, da et ulykkeligt Tilfælde, som indtraf under hans Ophold i Mähren, gjorde Ende paa hans Liv den 18. August 1602. Gravskriften over ham kan læses i Hofmans Efterretn. om danske Adelsmænd, II, 111; men noget Monument over ham kunde jeg ikke finde ved mit Besøg i Teinkirken. See om ham endvidere T. A. Becker, Om Herregaarden Egeskov i Fyen (i Beckers Maanedskr. Orion, III). I den høire Sidegang i Teinkirken, ikke langt fra Tyge Brahes Grav, ligger derimod en Ligsteen over Christoffer Lunge til Odden. Den er tildeels skjult under en Skriftestol, og af Indskriften langs Stenens Rand kunde jeg derfor kun læse følgende: ..... CIII die XIV Januarii obiit illustris et nobilissimus Dñus Christophorus Longe Dñus in Odden et cuius ossa hic rekviescunt in sancta et perpe ...... (Aarstallet maa være 1603).

---

1. Bilag 21, S. 343 fg.

2. Mikovec, Tycho Brahe.

3. Mikovec, Tycho Brahe; D. Mag. II, 367—68.

4. Longomontans Indskrift findes i Resenii Inscript. Hafn. 239. Et aflangt Sølv-Lommeuhr, som Henr. Rantzov skal have foræret Tyge Brahe, findes nu i det oldnord. Museum i Kbhvn. Paa den indvendige Kapsel er graveret Brahernes Vaaben, Aarstallet 1597 og Ordene: Quo fata me trahunt.

5. Bogen fik følgende Titel: »Tychonis Brahe Dani, Astronomiae instauratae progymnasmata, quorum hoc prima pars de restitutione motuum Solis et Lunae, Stellarumque inerrantium tractat. Et praeterea de admiranda nova Stella anno 1572. exorta luculenter agit. — Typis inchoata Vraniburgi Daniae, absoluta Pragae Bohemiae. M. DC. II.« — I nogle Expl. staaer M. DC. III og »Præmissa est Authoris Vita«; men Forfatterens Levnet findes i ingen af dem. — I Expl., hvoraf det første Ark atter er omtrykt, staaer paa Titelbladet (efter Ordet agit): »Anno M. DCX. Excudi primum cœpta Vraniburgi Daniæ, ast Pragæ Bohemiæ absoluta. Prostant Francofurti apud Godefridum Tampachium. Cum Cæsaris et Regum quorundam priuilegiis«. Denne Bog er tilligemed den forhen omtalte, om Kometen 1577, omtrykt i Frankfurt 1648 og udgivet under Titel af: »T. Brahei Opera omnia«.

6. See S. 365 Anm. 13 og ovenst. Anm. 5.

7. Werlauff, Hist. Efterretn. om det store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, 2. Udg. S. 50 fg., 195 fg., 411; T. Brahei Observ. sept. Cometarum, ed. F. R. Friis (1867) Praefat.; Tyge Brahes Haandskrifter i Wien og Prag; af F. R. Friis, i Danske Saml. udg. af Bruun, Nielsen og Petersen, IV, 250 fg.

8. Brevet til Jørgen Brahe findes hos Vedel Simonsen, Jørgen Brahes Levnet, 156—57; D'Arrests ovennævnte Afhandling i Astronom. Nachrichten (see S. 354 Anm. 35); Fornlemningar af Tycho Brahes Stjerneborg och Uranienborg på Ön Hvén, aftäckte åren 1823 och 1824, Stockholm 1824, og fl. Skr. — Om Biskop P. Winstrup kan sees: Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne, I, 42 fg. (sml. Carlén, om Gripsholm, S. 211).

REGISTER.

Rettelser.

S. 131 Lin. 10 f. n. Margrethe, l. Magdalene
163 17 Mellem *af* og *Johannes* tilfoies: Tobias Gemperlin, Landskabet af
209 5 f. n. 1591, l. 1590
252 16 4. April, l. 4. Februar
265 17 Nicolaus, l. Johannes

„Tyge Brahe,

en historisk Fremstilling efter trykte og utrykte Kilder

af

F. R. Friis,“

kritisk betragtet af

J. Dreyer,
Stud. mag.

De omnibus dubitandum est.
Descartes.

Kjøbenhavn.

I Kommission hos Jacob Lund.

Louis Kleins Bogtrykkeri.

1871.

„An abstruse subject, I should conceive," said Mr. Pickwick. — „Very, Sir," responded Pott, looking intensely sage. „He crammed for it, to use a technical but expressive term, he read up for the subject, at my desire, in the Encyclopaedia Britannica . He read for metaphysics under the letter M., and for China under the letter C. and combined his information, Sir!"

(*Dickens, Pickwick Club.*)

Som Titelbladet viser, skal det være disse Liniers Opgave igjennem en nærmere Betragtning af et for nogle Maaneder siden udkommet Skrift „Tyge Brahe, en historisk Fremstilling efter trykte og utrykte Kilder af F. R. Friis" at søge at anvise det den Plads, der med Rette tilkommer det i den danske Literatur. Bogen er bleven anmeldt i adskillige Blade, men ingen Anmelder har hidtil vist sig at være i Besiddelse af de specielle Forudsætninger, som udkræves for at kunne bedømme et Skrift, hvis Indhold vexelvis er hentet fra to saa forskjellige Videnskaber som Astronomien og Historien, og som en Følge heraf har Forf. erhvervet sig saa mange Lovtaler og Berømmelser, som mangen udholdende og talentfuld Videnskabsmand ikke opnaaer i hele sit Liv, og hvis fuldstændige Mangel paa Begrundelse det forhaabentlig vil lykkes mig at vise. At jeg har paataget mig dette Arbeide, er ene og alene, fordi der

nu er hengaaet saa lang Tid, siden Bogen udkom, at jeg maa antage, at Ingen ellers vil hæve sin Stemme mod dens lovpriste Forfatter.

Det er ikke første Gang, at Hr. Friis fremtræder for Publikum med Skrifter om eller af Tycho Brahe. I 1865 lod han paany „Peder Jakobsen Flemløses elementiske og jordiske Astrologi om Luftens Forandring“ optrykke efter den første, paa Uranienborg trykte Udgave. I 1867 udkom endvidere „Tychonis Brahe Dani observationes septem cometarum nunc primum edidit F. R. Friis.“ Nytten af disse Udgivelser er vanskelig at fatte, thi Flemløses Astrologi kan i det høieste kaldes en snurrig lille Bog, som Bogelskere imidlertid kunde finde paa de offentlige Bibliotheker, og Kometobservationerne findes i tilstrækkelige Uddrag i Pingré's Cométographie, foruden at enkelte af dem have været meddelte i Astron. Nachrichten og andre Steder; alle syv Kometer ere beregnede, og den samlede Udgave kan ikke give Anledning til nye Undersøgelser. Efter 1867 er Hr. Friis vedbleven at sysle med Tycho Brahes Historie, og Frugten heraf er bleven hans nyeste Bog, som vi nu skulle undersøge noget nærmere.

Forinden vil det imidlertid være nødvendigt et Øieblik at betragte de Skrifter om Tycho Brahe, som existerede førend Hr. Friis's Tid. Kun halvhundrede Aar efter den store Astronoms Død udkom den første Biographi af ham, forfattet af den bekjendte franske Philosoph og Astronom Pierre Gassendi.*) Dette Værk holder sig væsentlig til den astronomiske Side af Sagen og skildrer temmelig udførligt T. B.s lærde Forbindelser og videnskabelige Foretagender.

*) Tychonis Brahei, eqvitis Dani, Astronomorum coryphæi vita autore Petro Gassendo. Hagæ Comitum 1654.

Men Gassendi var fuldkommen hjemme i Astronomien og dens historiske Udvikling og har i dette sit Skrift virkelig præsteret noget Udmærket. I ren historisk Henseende er derimod den næste Hovedkilde, Danske Magazins andet Bind 1746, af større Betydning. Langebek har her samlet en saadan Mængde af hidtil ukjendte Dokumenter og Breve, at han i Grunden har gjort videre Efterforskninger overflødige. Men han vidste med sig selv, at han ikke besad den dybe Indsigt i Astronomien i Fortid og Nutid, som udfordres til at behandle en Astronoms Levnet og Gjerning paa en tilfredsstillende Maade, og vilde derfor heller ikke, at hans Samling af Meddelelser skulde betragtes som en egentlig Levnetsbeskrivelse. „Vi overlade heller et os for voxet Arbeide enten til Efterkommerne eller til andre, som have større Dristighed, end vi, til at beskrive store Mænds Liv og Levnet, skarpere Redskab til at give sig ind med i saa stor en Høst, og rigere Forraad af alle Slags did henhørende Materialier“ (Danske Mag. II., 164).

Fra 1746 og til den nyeste Tid var der Ingen, der „havde større Dristighed“ eller ansaa sig for at være i Besiddelse af dette „skarpere Redskab.“ Mag. Pedersen udgav vel i 1838 „Den danske Astronom Tycho Brahes Liv og Levnet“ (udg. af Trykkefrihedsselskabet), men denne lille fordringsløse Bog var blot beregnet paa det store Publikum og alene grundet paa det allerede forhaandenværende Stof. For end mere at udbrede almindelig Kundskab om Tycho Brahes Liv og Færd skrev J. L. Heiberg sin Afhandling „Hveen, tilforn Danmarks Observatorium“ i „Urania, Aarbog for 1846“ (Pros. Skrifter IX.). Her findes i en livlig og beaandet Fremstilling blandet imellem hinanden Meddelelser om T. B.s Levnet, hans Betydning for Videnskaben, Hveens Topographi o. s. v. Alle disse Gjenstande

ere behandlede med udmærket Klarhed og Tydelighed, og Enhver, der har læst denne Afhandling, vil sikkert have faaet et smukt Billede af Tycho Brahe og en temmelig klar Forestilling om hans videnskabelige Virksomhed. Mere stræbte Heiberg ikke at naa; nagtet han var særdeles godt hjemme i Astronomiens Grundsætninger, var han dog ikke Mand for at skrive en virkelig Biographi og give en detailleret Beskrivelse af T. B.s Arbeider.

Det skulde saaledes synes, som om der ingen Grund var til at fremkomme med noget nyt Forsøg i denne Retning, med mindre Nogen havde gjort et Studium af Astronomien, dens Udviklingshistorie og specielt af Tycho Brahes Astronomi. For det store Publikum havde Pedersen og Heiberg sørget tilstrækkeligt,*) den lærde Verden havde Gassendi og Danske Mag. foruden adskillige andre mindre betydende Kildeskrifter. Havde en Mand, der var fuldstændig ukyndig i Astronomi (som det viser sig, at Hr. Friis er), fundet nogle enkelte hidtil ukjendte historiske Oplysninger, kunde han jo meddele dem i et Tidsskrift og slaa sig til Ro dermed. Men det passede ikke Hr. F. Han ansaa sig for at være i Besiddelse af alle de nødvendige Egenskaber eller anede maaske slet ikke, at der fordredes nogensomhelst speciel Egenskab for at skrive T. B.s Levnet. I sin Fortale udtaler han sig paa følgende Maade om sin Opgave og Midlerne til at løse den:

„Det er nu adskillige Aar siden, at jeg begyndte at samle Bidrag til Tyge Brahes Historie og at bearbeide dem til en sammenhængende Fremstilling. Allerede dengang

*) I „Fædrelandet“ af 15de Juli 1871 siger en Anmelder under Mrkt. Fr. B., at „hvert nyt Slægtled trænger til en ny Fremstilling, afpasset efter Tidens Tarv.“ Er Hr. Friis's Fremstiling virkelig afpasset efter Tidens Tarv, saa er det en smuk Tid, vi leve i.

indsaae jeg tydeligt, at Arbeidet saavel med at samle som med at bearbeide Materialet maatte blive temmelig vidtløftigt. Materialet til Tyge Brahes Historie maatte nemlig samles fra en stor Mængde trykte og haandskrevne Kilder, saavel i vore egne som i Udlandets Bibliotheker og Arkiver, og selv den Deel af hans egne Samlinger, som er bleven reddet fra Undergang, maa nu søges i flere forskjellige Lande. Af det Materiale, jeg har benyttet, har jeg samlet endeel her hjemme og endeel under et Ophold i Wien og Prag, hvortil jeg med offentlig Understøttelse foretog en Reise i Sommeren 1868. Nogle Bidrag ere senere blevne mig tilsendte. Bearbeidelsen af det samlede Stof maatte blive saameget vanskeligere som Tyge Brahe deels paa Grund af sine Slægtskabsforhold og deels paa Grund af sin omfattende videnskabelige Virksomhed stod i Forbindelse med en stor Mængde fornemme og lærde Mænd baade her og i Udlandet. Det samlede Materiale frembød saaledes mange høist forskjelligartede Bestanddele, der saavidt muligt skulde forbindes til et sammenhængende Hele. Det gjaldt nemlig om, ikke blot at fremstille Tyge Brahes Privatliv og hans Forhold til sine Samtidige, men ogsaa om at give en nogenlunde let forstaaelig Oversigt over hans videnskabelige Virksomhed.*)

Man ser heri ikke et eneste Udtryk af Tvivl om at være istand til at naa de forskjellige Dele af det opstillede Formaal, ingen Udtalelse om, at Forf. godt ved, at „den let forstaaelige Oversigt over T. B.s videnskabelige Virksomhed“ sikkert er meget mangelfuld, da han paa Grund af sit Ubekjendtskab med Astronomien har sammen-

---

*) Udhævet af os.

skrevet den stykkeviis efter flere Forfattere. Man ser ingen Bemærkning om, at den allerstørste Del af samtlige historiske Efterretninger findes paa eet Sted i Danske Magazin, og at „Arbeidet saavel med at samle som med at bearbeide Materialet“ saaledes ikke har været saa vidtløftigt endda. Man ser endelig ingen Udtalelse om, at Forf. har havt Betænkeligheder ved at paatage sig et Arbeide, som en saa udmærket Mand som Langebek ikke har anset sig for dygtig til at udføre. Nei, i enhver Henseende har Forf. ment at kunne „være Karl for sin Hat.“

Betragter man først den historiske Del af Bogen, saa ser man snart ved en nærmere Undersøgelse af den hagi ophobede Masse af Citater og Henvisninger, at D. Mag. som ovenfor nævnt har forsynet Forf. med den allerstørste Del af hans Stof; thi de Citater, der ikke have Hensyn til D. Mag. eller til Gassendi (disse sidste saavel som ikke faa andre ere Gjengangere fra D. Mag.) ere som oftest ikke af stor Betydning. At det Materiale, Forf. har samlet i Wien og Prag, er yderst ubetydeligt, kan man overbevise sig om ved at gjennemlæse to derom skrevne Afhandlinger i Dansk Tidsskrifts første Bind og D. Samlingers fjerde Bind. Forf. siger, at hans Bog er udarbeidet „efter trykte og utrykte Kilder.“ Forholdet imellem de trykte og de utrykte Kilder kan vel omtrent være som 50 til 1, og de eneste aldeles nye Efterretninger, han kan meddele, ere (bortset fra nogle Smaating) nogle temmelig ligegyldige Breve om Udbetalinger af saa og saa mange Gylden til T. B. eller hans Arvinger. Kort sagt: det Nye i Bogen er af saa ringe Omfang, at der ingen Mening er i alene for dets Skyld at fremkomme med en Behandling af hele T. B.s Levnet, naar

man ikke er istand til at gjøre det bedre end sine Forgjængere i den ene eller i den anden Henseende. Om Hr. Friis i historisk Henseende skulde være bedre forberedt til Sagen end Langebek, vilde være meget mærkeligt; om han forresten i sin Bog har vist sig at være i Besiddelse af nogensomhelst Kjendskab til Tidens Aand og Tænkemaade eller ikke, tor jeg ikke afgjore.

Betragter man den ydre Form, hvori det historiske — saavel som det astronomiske — Stof er behandlet af Hr. F., da kan man paa ingen Maade indromme, at han holder sit i Fortalen givne Lofte, at levere „en sammenhængende Fremstilling“. Den Strenghed, hvormed han overholder den chronologiske Orden, gjor nemlig, at Fremstillingen af enhver Gjenstand hvert Øieblik afbrydes, saa at det „sammenhængende Hele“ bliver fuldstændig usammenhængende. Da alle Bladanmeldere have set denne Feil, skal jeg ikke opholde mig videre ved den, saameget mere som den ikke er af stor Betydning ved Siden af Bogens mange andre Mangler. Men der er et andet og mere mærkeligt Resultat, hvortil man kommer ved Betragtning af Formen. Iblandt Forfatterens tunge og knudrede Sætninger ser man nemlig med Forundring saa en hel, saa en halv Side, stundom kun et Par Linier af en ganske anden Kvalitet dukke frem som Oaser i en Ørken. Tilhore virkelig disse smukke Ordforbindelser den samme Forf. som de andre, sporger man sig selv og ser forgjæves efter Henvisninger til Lærdomsbunken bag i Bogen. Men naar man tilfældigvis er særdeles godt bekjendt med Heibergs før omtalte Afhandling om Hveen, og opdager, at Skjonhedspletterne ligefrem ere Afskrifter af Partier af denne, faaer man ganske besynderlige Tanker om Hr. F. Men Ens Forbauselse stiger, naar man bemærker, at Hr. F. især tyer til Heibergs Hjælp,

naar han skal oversætte et Par Linier af Tycho Brahes latinske Skrifter. Saaledes hedder det hos Hr. Friis S. 44 og i Heibergs Urania S. 70 (pros. Skrifter IX., S. 163):

Heiberg.	Friis.
„I hvor langt vi end kunne blive adskilte fra hinanden her paa Jorden, saa kunne vi dog paa een Gang betragte den samme Sol og Maane og de samme Stjerner (hvilket nu er min Glæde)," og derpaa i fire smukke Disticha: „Og da vi i vor Adskillelse ikke kunne forene vore Øines Straaler til een Straale, og see hinanden, saa lader os søge et Foreningspunkt for Straalerne i de klare Stjerner, som funkle ved den klare Pol. Den Stjerne, som jeg seer, vil da ogsaa du see, og Himlen vil forene vore Øine, medens Jorden adskiller vore Legemer."	„I hvor langt vi end kunne blive adskilte her paa Jorden, saa kunne vi dog paa een Gang betragte den samme Sol og de samme Stjerner, (hvilket nu er min Glæde)." Derpaa hedder det i fire smukke Disticha: „Og da vi i vor Adskillelse ikke kunne forene vore Øines Straaler til een Straale og see hinanden, saa lader os søge et Foreningspunkt for Straalerne i de lyse Stjerner, som funkle ved den klare Pol. Den Stjerne, som jeg seer, vil da ogsaa du see, og Himlen vil forene vore Øine, medens Jorden adskiller vore Legemer."

Paa samme Maade afskriver Hr. F. S. 257 over en halv Side aldeles ordret efter Urania 1846 S. 64—65 (pros. Skrifter IX. S. 157—158); ikke fuldstændig ordret svarer S. 69 hos Hr. F. til Urania S. 156 (pros. Skrifter IX. S. 259), idet Hr. F. for Afvexlings Skyld har forandret enkelte Ord. Naar man ikke er stiv i Latinen, er det jo særdeles nemt saaledes at afskrive Heibergs Oversættelser, men at tilstaa det kunde jo paa ingen Maade gaa an. En almindelig Dødelig vilde ialtfald have tilføiet: „Jeg har ikke kunnet finde nogen bedre Oversættelse end den, Heiberg giver, hvorfor jeg ikke har taget i Betænkning at afskrive den," men en slig Fremgangsmaade convenerede ikke den hoilærde Hr. Friis, saa vilde han hellere begaa et literært Rov i Haab om ikke at blive opdaget. Hr. F. leverer ogsaa

positive Prøver paa sine latinske Kundskaber; S. 162 og 366 kan Læseren fryde sit Øie ved Skjønheder som: „qvadrantum muralis sive Tychonicum“ og „armilla aliæ æqvatoria.“

Hei mihi, qvalis erat! qvantum mutatus ab illo
Hectore, qvi redit exuvias indutus Achillis,

hvor forskjellig ser Hr. F. ikke her ud fra den Hr. F., som udgav Tycho Brahes Kometobservationer og forsynede dem med en latinsk Fortale, hvori Tycho Brahes undertiden uklassiske Latin omtaltes (slige „Trestregere“ skal man vist have ondt ved at træffe hos T. B.). Af den Kjendsgjerning, at Hr. F. i Slutningen af denne Fortale „nævnede“ Justitsraad Bruun, Prof. d'Arrest og „philologum eruditum“ Vilh. Thomsen, driste vi os ikke til at drage nogen bestemt Slutning om Udgavens Tilblivelsesmaade.

Det er forøvrigt ikke alene ved Oversættelser fra Latin, at Hr. F. afskriver Heiberg. Denne sidste gjør sig skyldig i en Uagtsomhed ved at sige (Urania S. 75, pros. Skr. IX. S. 169), at der er et Landingssted paa Hveen ved Møllebækkens Udløb omtrent midt paa den vestlige Side, og Hr. F. repeterer glat væk de samme Ord uden at lægge Mærke til, at Møllebækkens Udløb ikke er midt paa den vestlige Side, men helt ude i det sydvestlige Hjørne, hvilket kan ses alene ved at kaste et Blik paa det hosføiede Kort over Hveen. Side 159—160 refererer Hr. F. Indholdet af Viserne om Grimhilds Hævn næsten med de samme Ord som Heiberg (Urania S. 94—95, pr. Skr. IX. S. 190—191). Begyndelsen lyder saaledes:

Heiberg.	Friis.
Fru Grimhild, som eiede hele Hveen, lod gjøre en stor Fest paa Nordborg, hvortil hun indbød frem-	Fru Grimhild, som eiede hele Øen Hveen, lod gjøre en stor Fest paa Nordborg, hvortil hun indbød

mede Kjæmper, og derimellem sine Brødre Helled Haagen og Folker Spillemand, begge bekjendte fra vore andre danske Viser. Hendes hemmelige Hensigt var at lade Brødrene myrde, da hun var i Uvenskab med dem. o. s. v.	fremmede Kjæmper tilligemed sine Brødre Helled Hagen og Folker Spillemand, begge bekjendte fra andre danske Viser. Hun var imidlertid i Uvenskab med Brødrene, og det var derfor hendes hemmelige Hensigt at lade dem myrde. o. s. v.

Heller ikke her er Heiberg angivet som Kilde.

Det blev ovenfor sagt, at der ikke var nogen Grund til at fremkomme med et Arbeide som det foreliggende, med mindre man i den ene eller den anden Retning kunde gjøre det bedre end Forgjængerne. Hr. F. har (se Fortalen) med stor Koldblodighed paataget sig at behandle den astronomiske Side af Sagen, som om sligt kun var en Bagatel for ham. Vi skulle nu nærmere undersøge, hvad han har præsteret. Langebek og Heiberg holdt sig, som allerede er nævnt, fra at gaae i Detail i denne Henseende, idet de indsaa, hvad der udkrævedes hertil. For rigtig at kunne vurdere en stor Videnskabsmands Betydning, er det nemlig ikke nok netop at vide, hvad der regnes for hans største Fortjeneste; man kan ligesaalidt vurdere Tycho Brahe, fordi man ved, at hans Observationer vare betydelig nøiagtigere end hans Samtidiges, som man kan skatte Linné tilstrækkeligt, naar man ikke ved andet om ham, end at han inddelte Planterne efter deres Støvdragere. For at kunne faa en klar Opfattelse af det Characteristiske ved T. B.s videnskabelige Virksomhed og for at kunne bibringe Andre en saadan, er det aldeles nødvendigt efter at have gjort et grundigt Studium af Astronomien i dens nuværende Skikkelse at gjøre sig fuldkommen fortrolig med Astronomiens Udviklingshistorie i dens Forbindelse med de andre exacte Videnskabers Historie og med Culturhistorien overhovedet. Specielt maatte

man da studere Astronomien i det 16de Aarhundrede, betragte, hvorledes den lidt efter lidt begyndte at løsrive sig fra de Former, den havde modtaget i den græske Oldtid, følge den copernicanske Ide fra dens Fødsel igjennem dens Kampe for at hævde sin Plads, indtil den rensedes og grundfæstedes ved de keplerske Love, alvorligt undersøge, hvorvidt der i Slutningen af det 16de Aarhundrede var nogen Berettigelse til at fremtræde med en Verdenstheori, der stillede sig i Opposition til Copernicus, undersøge Principerne for Datidens Observationskunst fra det Standpunkt, den praktiske Astronomi indtager i Nutiden, kort sagt, man maatte leve sig fuldstændigt ind i Astronomicus Aand i det 16de Aarhundrede. Saaledes forberedt maatte man da studere T. B.s egne Skrifter for at stræbe efter den fulde Forstaaelse af, hvad det var, der gjorde, at T. B. endnu af en af Nutidens største Astronomer kaldes „ein König der Astronomen" (Bessel, populære Vorlesungen S. 422). Man kunde da vælge en af to Maader at offentliggjøre Resultaterne af sine Forskninger paa; enten kunde man udarbeide et Værk, der alene henvendte sig til Fagmanden, eller man kunde stræbe at fremstille dem paa en for det større Publikum forstaaelig Maade. Det sidste vilde ganske vist ikke være let, men at det ikke er umuligt, kan Enhver se af de ovenfor citerede „Populære Vorlesungen über wissenschaftliche Gegenstände von F. W. Bessel," Hamburg 1848, hvor forskjellige Afsnit af Astronomiens Udviklingshistorie behandles med en sjælden Klarhed og Overskuelighed.

Hr. Friis har sat sig den Opgave: „at give en nogenlunde let forstaaelig Oversigt over Tyge Brahes videnskabelige Virksomhed," men den Maade, hvorpaa han søger at løse denne Opgave, er i Sandhed eiendommelig. Han har nemlig ikke forberedt sig paa anden Maade end

ved at læse, hvad Andre have sagt om det samme Æmne, og han afskriver derpaa dette med stor Ugenerthed. Han har ikke studeret Tycho Brahes Astronomi efter de originale (men rigtignok paa Latin skrevne) Værker, men efter Delambre's „Histoire de l'Astronomie moderne“ Tom. I. (Paris 1821, 4to) og Bailly's Skrift af samme Navn Tom. I. (Paris 1779, 4to), og det notabene uden en eneste Gang at nævne disse Forfattere. Den Haardnakkethed, hvormed Hr. F. uden Spor af Kritik følger disse Forfatteres Forklaringer og Udviklinger, idet han snart oversætter dem ordret, snart gjengiver enkelte Stumper af dem, vidner klart om, at han ikke engang er i Besiddelse af de mest elementære Kundskaber i den Videnskab, hvis Udseende paa et af de mest bevægede Stadier af dens Historie han med saa stor Freidighed har paataget sig at fremstille. Jeg føler mig heraf fuldstændig overbevist om, at de faa Stykker af Hr. Friis's Bog, hvis Kilder det ikke er lykkedes mig at opspore, ogsaa hidrøre fra en eller anden „letfattelig“ Bog, hvilket iøvrigt allerede kan ses af de mange velbekjendte Talemaader og Floskler, som gaa igjen efter at have været anvendte, Gud ved hvormange Steder. Paa saadanne er især Afsnittet om det tychoniske Verdenssystem rigt, f. Ex. (S. 124—125) „Medens Kopernikus var en filosofisk Gransker, der levede i Studerekammerets Eensomhed, var T. B. derimod en praktisk Astronom, for hvem det gjaldt om, at finde et System, der ikke alene ikke syntes at stride imod Erfaringens Vidnesbyrd, men som ogsaa lod sig anvende til Løsningen af den meget vigtige Opgave, til enhver Tid at kunne forudbestemme Planeternes Steder.“ Var dette da ikke det kopernikanske Systems Hensigt? Hvorfor var Kopernikus en „filosofisk Gransker;“ vare Ptolemæus, Kepler, Newton, Laplace, Gauss,

Leverrier o. m. a. ogsaa „filosofiske Granskere"? Den paafølgende Fortælling om de formentlige Fortrin ved det tychoniske System og den Udvikling, som T. B. gav dette, hidrører sikkert fra en misforstaaet Opfattelse af et Sted i en eller anden populær Bog.

I den paafølgende Fortegnelse over de astronomiske Partier, hvis Oprindelse det med Sikkerhed er lykkedes mig at finde, betegner jeg Hr. Friis's Bog med F., Delambre's med D. og Bailly's med B.

F. S. 36, L. 5—26 = B. S. 384, hele Siden (frit oversat).
F. S. 40, L. 25—30 = B. S. 383, L. 1—8 (temmelig ordret).
F. S. 40, L. 23—25 = D. S. 186 ned. (ordret).
F. S. 70, L. 5 f. n. — S. 71, L. 7 f. o. = B. S. 402, L. 9 f. n. — S. 403, L. 4 f. o. (frit).
F. S. 71—72 = B. S. 403—404 og D. S. 151 (Stumper af begge).
F. S 81, 5 ned. Lin. = D. S. 207, L. 28—32 (aldeles ordret).
F. S. 128—129 = B. S. 399—400 (næsten ordret).
F. S. 129 anden Halvdel = D. S. 176 ned. — S. 177 ov. (ordret).

Hvorledes Hr. Friis oversætter sine Meddelelser fra Delambre og Bailly istedetfor at gaa til Kilderne, kan bl. A. ses S. 40, hvor der tales om Datidens Meninger om den nye Stjerne. I Citatsamlingen bagi Bogen staaer der blot. at disse Meninger omhandles udførligt i Tycho Brahes „Astronomiæ instauratæ Progymnasmata," men uden at nogen bestemt Sideangivelse er vedføiet. Om Theodor Beza siger Hr. Friis, at „selv den lærde og berømte*) Th. B. var af denne Mening [nemlig at Stjernen 1572 var identisk med Stjernen ved Christi Fødsel] og paastod bestemt, at ligesom

*) Udhævet af os.

Stjernen forhen havde forkyndt Christi Fodsel, saaledes skulde den nu forkynde hans Gjenkomst. Beza fremsatte endog sin Paastand i latinske Vers, men Tyge Brahe tvivlede dog paa, at han havde gjort det for fuldt Alvor." Bailly's Ord herom ere (S. 383): „On pensa qu'elle annonçoit le retour du Christ, comme la premiere avoit annoncé sa venue: c'étoit le tems des prédictions. Ce qu'il y eut de plus singulier, c'est que Théodore de Beze, successeur de Calvin, homme savant et célebre*), adopta cette opinion. et la consacra dans ses vers. Tycho les rapporte, en ajoutant qu'il ne sait si Théodore de Beze les a faits sérieusement, ou comme un jeu d'esprit." Er det ikke aabenbart, at Hr. Friis's Beretning er afskrevet herefter? Der kan ikke være Tale om, at Hr. F. har skrevet de ovenfor citerede Linier efter Tycho Brahes egen Fortælling om dette Æmne (Progymn. p. I. p. 327—328), thi denne er langt udforligere og omtaler adskillige Ting, som den franske Forfatter har forbigaaet, og som Hr. F. ogsaa forbigaaer. Saaledes siger T. B., at Beza blot har opstillet denne Mening med „poetisk Skjemt," idet der jo ingen Grund er til at kalde den en Komet (som B. gjør i sit Vers), da den jo ingen „Haar" eller Hale havde, men „skinnede med rene Straaler," og Magernes Stjerne heller ingen Hale havde. Tycho Brahe tilføier endvidere, at det synes ham rimeligere at antage, at Stjernen skulde betyde Christi anden Nedstigelse til Jorden end hans sidste Komme og Verdens Undergang, „thi imellem de Tegn, som selve Christus bebudede at skulle gaa forud for Verdens Undergang, findes ikke nye Himmellegemers Tilsynekomst, men derimod Udslukkelsen og Tilintetgjorelsen af de allerede existerende." At baade den franske Forfatter og Hr. Friis have anset det for over-

*) Udhævet af os.

flødigt at medtage dette, uagtet mange mere ligegyldige Ting findes i deres Bøger, tyder jo virkelig paa en Forbindelse imellem dem. Ordene „den lærde og berømte" (homme savant et célebre), istedetfor Tycho Brahes vidtløftigere Udvikling af Bezas udmærkede Egenskaber, gjør jo denne Forbindelse endnu tydeligere.

Saaledes er det bestandig Tilfældet, at hvor begge de franske Forfattere forbigaa en eller anden Ting, der forbigaaer Hr. F. den ogsaa. Saaledes S. 128 forbigaaer han saavelsom Bailly (Delambre omtaler slet ikke Clepsydrene), at Kviksølvet i Tidsmaalerne begyndte at løbe, naar Solen eller en vis Stjerne passerede Meridianen, og at man da, naar Solens eller hin Stjernes Rectascension var bekjendt, kunde finde Rectascensionen for en anden Stjerne ved at maale, hvormeget Kviksølv der var udløbet, naar denne sidste Stjerne culminerede. Hvor besynderligt, at baade Hr. Friis og Bailly forbigaaer Pointen i hele Skildringen af disse Tidsmaaleres Brug. Men da Hr. F. næppe ved, hvad en Rectascension er for noget, vilde det unægtelig ogsaa have været dristigt af ham uden nogen Hjælp at vove sig ind paa Tycho Brahes egen Beretning herom, tilmed da denne er affattet paa Latin.

Et Exempel paa, hvor „letforstaaelige" Hr. Friis's Forklaringer ere, haves S. 129. Det hedder her om Midler til at bestemme Tiden: „Samtidig med at der anstilledes andre Observationer, iagttog han derfor gjerne flere Gange hver Nat enkelte Fixstjerner, og navnlig deres Afstand fra Meridianen, for ved Hjælp af disse Fixstjerneobservationer at kunne corrigere Uhrenes Angivelser." Mon mange Læsere have forstaaaet, hvorledes denne Correction blev funden? Ordene „Afstand fra Meridianen" har Hr. F. fra Bailly's „la distance de quelque belle étoile au méridien," men han

har ikke anset det for nodvendigt at afskrive Bailly's paafølgende Forklaring, der virkelig er „letforstaaelig"; at de nævnte Ord ved at staa saaledes alene bleve tvetydige, idet de baade kunde betyde Azimuth og Timevinkel, har Hr. F. naturligvis ikke anet.*)

Hvor aldeles blottet for ethvert Spor af Kritik denne stadige Afskriven er, ses f. Ex. nederst S. 122. Hr. F. omtaler her som en bekjendt Sag Noget, som ialtfald ikke er nogen Astronom bekjendt; nemlig at „Fixstjernerne, sete i gode Kikkerter, kun vise sig som lysende Punkter uden mindste Udstrækning**)." Hvis Hr. F. nogensinde havde set en Fixstjerne i en Kikkert, vilde han vide, at den ganske vist ikke viser sig som en Skive, men dog tilsyneladende har nogen Udstrækning, at den kort sagt ser ud som en udvidsket Klat. Men han oversætter glat væk Bailly's overdrevent stærke Udtryk (S. 416): „des points étincelans sans aucune étendue sensible à l'oeil**)" aldeles ordret. Det er meget smukt at have Tillid til en Mand som Bailly, men han kan ogsaa bruge et mindre rigtigt Udtryk. — S. 36 siger Hr. F., at af en Stjernes Parallaxe „kunde drages Slutninger med Hensyn til dens virkelige Afstand fra Jorden." Hvorledes dette end forstaaes, kan man dog ikke faa ud deraf, at Afstanden (forudsat at Parallaxen er noiagtig bekjendt) kan beregnes ved en Methode, der er saa simpel, at den nutildags endog læres i Skolerne. Atter Følgen af at afskrive for lidt efter Bailly, thi denne kommer (S. 97) forst med en lignende almindelig Bemærkning, men

*) Ifald Hr. F. nogensinde har læst i de af ham selv udgivne Kometobservationer, har han sikkert hvert Øieblik kunnet sige med Kong René's Datter: „Det er forfærdeligt, saa Du kan tale, Du bruger Ord, som Ingen kjender her."

**) Udhævet af os.

paa den næste Side omtaler han Methodens Væsen nærmere og paa en „letforstaaelig" Maade.

Hvis man efter det Anførte endnu ikke var overbevist om, at Hr. Friis er fuldstændig uvidende i Astronomien. maatte man blive det ved at lægge Mærke til, at en af Tycho Brahes Hovedfortjenester, Maanetheoriens Forbedring, aldeles ikke omtales. S. 305 staaer der kun om en af T. B.s Bøger, at den „bl. A. omhandler Opdagelsen af Variationen eller den tredie Ulighed ved Maanen, en af hans vigtigste Opdagelser," men det er ogsaa det hele. Maanetheorien staaer jo forresten udførligt omtalt hos Delambre, men indviklet i en Mængde for Hr. F. vistnok meget uhyggeligt udseende mathematiske Beregninger, (græca sunt, non leguntur).

Kan man nu virkelig med Hr. Fr. B. i „Fædrelandet" af 15de Juli 1871 sige, at „den ærede Forfatter elsker Tyge Brahe, fordi han elsker sin egen Videnskab?" Denne „egne Videnskab" skal vel være Astronomien. Men har Hr. Fr. B. virkelig Ret, saa maa denne Kjærlighed være af en ualmindelig Beskaffenhed, siden den kan lade sig nøie med at betragte sin Gjenstand paa langt Hold. Mener Hr. Friis maaske, at Uranias tiltrækkende Egenskaber undtagelsesvis ere directe proportionale med Afstandens Kvadrat?